

K2 (Δ)

1332 (8)

2684

ΑΝΑΣΤ. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΕΣΒ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

2654

212

1332δ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΝΑΣΤ. ΛΑΖΑΡΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

272

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΝ Γ΄ Μ.Χ. ΑΙΩΝΑ

✓ Γνωρίζομεν, πῶς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχάς ἦτο περιωρισμένον εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν περίε αὐτοῦ χώραν, τὸ Λάτιον, ὑπέταξεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ μὲ μακροῦς πολέμους ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον (272 π.Χ.).

Ἐποὺ τοιοῦτοτρόπως ἡ Ρώμη ἐγένεν ἰσχυρὰ δύναμις, ἐζήτησε νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τὴν θάλασσαν. ἤλθε πρῶτον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Καρχηδόνα καὶ κατόπιν πρὸς τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, τὴν Μακεδονίαν. Ἐπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας ἐνίκησεν ὅλα τὰ κράτη αὐτά, ὑπέταξε τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, Β. Ἀφρικὴν, Αἴγυπτον, Συρίαν, Μ. Ἀσίαν, Μακεδονίαν, Ἑλλάδα, καὶ ἐγένεν ἡ μεγαλυτέρα δύναμις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον (146 π.Χ.).

Βραδύτερον μὲ νέας κατακτήσεις ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν τῆς εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, ἐκυρίευσεν τὴν Γαλατίαν, τὴν σημερινὴν δηλαδὴ Γαλλίαν καὶ τὸ Βέλγιον, τὴν Ἰσπανίαν, ἐν μέρος τῆς Βρετανίας, δηλ. τῆς σημερινῆς Ἀγγλίας, τὴν Αὐστρίαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἵδρυσεν τὴν μεγαλυτέραν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποῖαν ἐγνώρισεν ὁ κόσμος ἕως τότε. Τὰ σύνορά

της ἔφθανον πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν, πρὸς ἀνοτολάς εἰς τὸν Εὐφάτην ποταμόν, πρὸς νότον εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς καὶ πρὸς δυσμὰς εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν.

Ἡ ἀπέραντος Ρωμαϊκῆ αὐτοκρατορία ἔζησε μακρὰ ἔτη εἰρήνης. Ἰδίως τὸν 1ον καὶ τὸν 2ον αἰῶνα οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν πολὺ δυνατοὶ καὶ ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ὑπῆρχε κανὲν ἰσχυρὸν κράτος, τὸ ὁποῖον νὰ ἀπειλῇ αὐτήν. Τὸν 3ον ὁμως αἰῶνα ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ ἡ δύναμις τῶν αὐτοκρατόρων καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας παρουσιάσθησαν ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ, οἱ Πάρθοι εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν. Ἐφάνη τότε, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ τόσον μακρινὸν σημεῖον, ἀπὸ τὴν Ρώμην, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φροντίζῃ ἐγκαίρως διὰ τὴν φρούρησιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων.

Ἐκτὸς αὐτοῦ αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξησθένισαν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐφαίνετο, ὅτι εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακμάζῃ.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσαν τὸ κράτος δύο μεγάλοι αὐτοκράτορες, ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος.

Ο ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΤΕΤΡΑΡΧΙΑ (284 - 305)

Ὁ Διοκλητιανὸς (284 - 305) κατήγετο ἀπὸ τὴν Δαλματίαν, εἰσηλθεν ἑνωρὶς εἰς τὸν στρατὸν καὶ μετὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ θάρρος του κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ μέγιστα ἀξιώματα. Ἐξελέγη αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρόβου (284) καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ διοργανώσῃ καλύτερον τὸν στρατὸν. Πρὸ πάντων ὁμως ἤθελε νὰ προλάβῃ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ἡ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

Διὰ τοῦτο ὁ Διοκλητιανὸς ἐφήρμοσε νέον σύστημα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ἴδιος ἐγκατεστάθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαμε πρωτεύου-

σάν του την πόλιν της Βιθυνίας Νικομήδειαν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν διώρισεν αὐγουστον ἓνα γενναῖον ἀλλὰ ἀμόρφωτον στρατηγόν, τὸν Μαξιμιανόν, ὁ ὁποῖος ἔμενεν εἰς τὸ Μεδιόλανον τῆς Β. Ἰταλίας. Οἱ δύο Αὐγουστοὶ προσέλαβον δυὸ βοηθοὺς, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο Καίσαρες, ὁ Διοκλητιανὸς τὸν Γαλέριον καὶ ὁ Μαξιμιανὸς τὸν Κωνσταντίον τὸν Χλωρόν. Ὁ Γαλέριος ἐκυβέρνησα τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ὁ Κωνσταντίος τὴν Ἰσπανίαν, Γαλατίαν καὶ Βρετανίαν.

Μὲ τὸ σύστημα αὐτό, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη τετραρχία, ὁ Διοκλητιανὸς ἐνόμιζεν, ὅτι καὶ τὸ κράτος θὰ ἐκυβερνᾶτο καλύτερον καὶ τὰ σύνορα θὰ ἐφυλάσσοντο ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς.

Ἡ τετραρχία ἐλειτούργησεν ὀλίγον καιρὸν κανονικῶς. Ὁ Διοκλητιανὸς μάλιστα, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν νέαν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ ἡσυχος διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, παρητήθη, διότι ἡσθάνετο τὸν ἑαυτὸν του πολὺ κουρασμένον (305 μ.Χ.). Κατέπεισε μάλιστα καὶ τὸν ἄλλον αὐγουστον Μαξιμιανὸν νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον. Τότε αὐγουστοὶ ἔγιναν ὁ Κωνσταντίος Χλωρὸς καὶ ὁ Γαλέριος καὶ ἔλαβον δύο νέους καίσαρας.

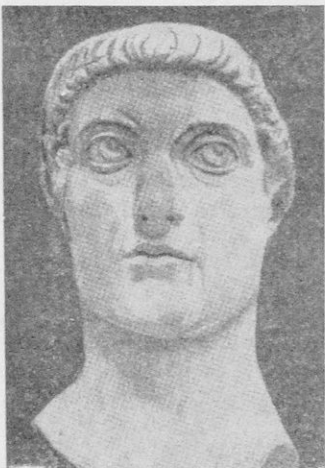
Ἐν ἔτος μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὸ 306 μ. Χ., ἤρχισε μεγάλη ἀναρχία καὶ ἀκαταστασία εἰς τὸ κράτος. Πολλοὶ φιλόδοξοι ἄνδρες ἤθελον νὰ γίνουιν αὐγουστοὶ ἢ καίσαρες καὶ ὅλοι ἐπεδίωκον νὰ γίνουιν μόνον κύριοι τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας. Τὸ 306 ὑπῆρχον ἕξ αὐτοκράτορες εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Κατόπιν ὅμως ἀπὸ πολλοὺς πολέμους ἔμειναν εἰς τὴν Δύσιν ὁ Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, καὶ ὁ Μαξέντιος, υἱὸς τοῦ Μαξιμιανοῦ, εἰς τὴν Ἀνατολήν ὁ Μαξιμῖνος καὶ ὁ Λικίνιος.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (306-337)

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Ἀγίας Ἑλένης καὶ ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Σερβίας Ναῖσσόν, σημερινὸν Νίς. Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἔλαβε στρατιωτικὴν μόρφωσιν καὶ βραδύτερον ἠκουλούθησε τὸν Διοκλητιανὸν εἰς πολλὰς ἐκστρατείας.

Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἡγάπα διὰ τοῦτο πολὺ καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ἀνώτερα στρατιωτικὰ ἀξιώματα. Ὅταν ὁ πατὴρ τοῦ Κωνσταντίου ἔγινε καῖσαρ, τὸν ἐβοήθησεν εἰς διαφόρους πολέμους καὶ ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατὸν. Ὁ Κωνσταντῖος ἀπέθανεν εἰς μίαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Βρεττανίαν. Ὁ στρατὸς τότε ἀνεκήρυξε τὸν Κωνσταντῖνον αὐγουστον.

Ἐπειδὴ ὁ Μαξέντιος κατάρθωσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ μείνη μόνος αὐγουστος, ἔγινεν ἀληθῆς τύραννος καὶ κατεπίεζε πολὺ τοὺς ὑπηκόους του, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦτο ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Κωνσταντῖνου. Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ἐβάδισεν ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου.

Μέγας Κωνσταντῖνος.
Μαρμαρῖνη κεφαλή. — Ρώμη.

Ἐνῶ ἐπροχώρει εἰς τὴν Ρώμην, εἶδε περίεργον φαινόμενον. Ὅπως διηγεῖται ὁ ἱστορικὸς τῶν χρόνων αὐτῶν ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, παρετήρησεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐνῶ ἦτο ἡμέρα, σταυρὸν λάμποντα καὶ φέροντα τὰς λέξεις «Ἐν τούτῳ νίκα». Ἐθεώρησε τοῦτο ὡς θεῖον σημεῖον καὶ διέταξε νὰ κατασκευάσουν σημαίαν, ἣ ὅποια ἔφερε χρυσοῦν σταυρὸν καὶ στέμμα καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ Χριστοῦ Ι. Χ. Ἡ σημαία αὕτη ὠνομάσθη λάβραρον.

Ἀπὸ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἤρχισε νὰ τρέφῃ μεγάλην συμπάθειαν εἰς τοὺς χριστιανούς. Εἰς τὴν Μουλβίαν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Μαξεντίου. Ὁ ἴδιος ὁ Μαξέντιος ἐπνίγη εἰς τὸν Τίβερην ποταμὸν (312 μ. Χ.).

Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἔγινε κύριος αὐτῆς καὶ ἔμεινεν ὁ μόνος αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Δύσιν.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ δύο αὐτοκράτορες τῆς Ἀνατολῆς, Λικίνιος καὶ Μαξιμῖνος, ἐπολέμησαν μεταξύ των. Ὁ Μα-

ξιμίνος ήττήθη και ήύτοκτόνησεν, έμεινε δέ μόνος κύριος εις τας χώρας της 'Ανατολής ο Λικίνιος.

Τοιουτοτρόπως ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος ήσαν μόνοι κύριοι του κράτους. Συνεφώνησαν να διοική ο Κωνσταντίνος την Δύσιν και ο Λικίνιος την 'Ανατολήν και, δια να στερεώσουν περισσότερο τους φιλικούς δεσμούς, ο Λικίνιος ένωμφεύθη την αδελφήν του Κωνσταντίνου. Δέν ήργησαν όμως να φιλονικήσουν και περιεπλάκησαν εις πόλεμον. Το 323 μ. Χ. κατόπιν μεγάλης μάχης εις την Θράκην ο Λικίνιος ήττήθη, ο Κων- 323
σταντίνος έμεινε μόνος αυτόκράτωρ και ήνωσε υπό την έξουσίαν του όλην την αυτοκρατορίαν.

Το Λάβαρον.

Μετάλλιον Κωνσταντίνου Β'

Παριστάνεται ο αυτοκράτωρ με το το λάβαρον εις την δεξιάν. 'Ηλατινική έπιγραφή ο λόγυρα λέγει: «θριαμβευτής κατά των βαρβαρικών έθνών».

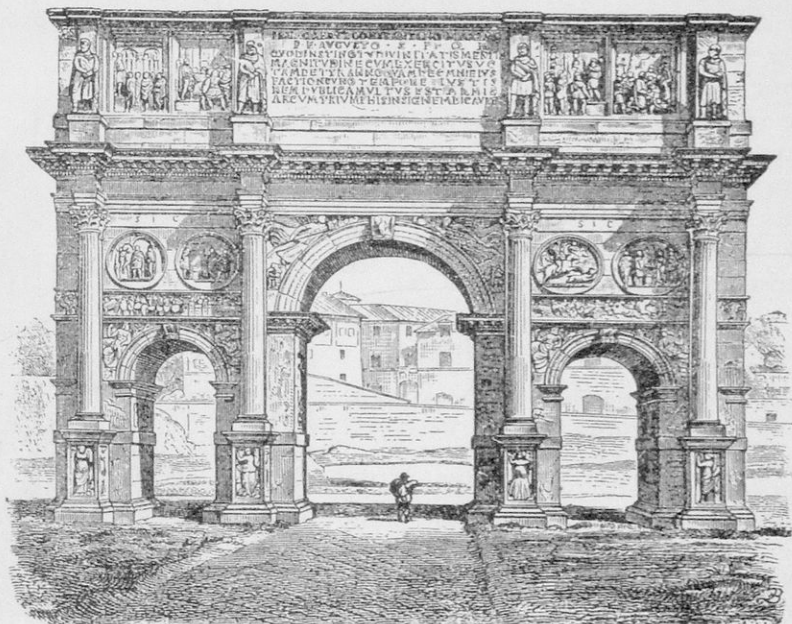
Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ
ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΝ

'Ο Κωνσταντίνος έφάνη εξαίρετος στρατηγός και έπιδέξιος πολιτικός. Δύο σημαντικώτατα γεγονότα συνέβησαν επί της βασιλείας του. 'Ο Κωνσταντίνος έκαμε τον χριστιανισμόν έπίσημον θρησκείαν του κράτους και μετέφερε την πρωτεύουσαν εις την Κωνσταντινούπολιν.

'Ο Κωνσταντίνος ήτο ειδωλολάτρης, άλλ' έτρεφε συμπάθειαν προς τον χριστιανισμόν, όπως και ο πατήρ του Κωνσταντίνος. Εις τον πόλεμον όμως κατά του Μαξεντίου είχε παρατηρήσει, ότι ο αντίπαλός του είχε στρατόν κυρίως από ειδωλολάτρες. Αύτός ήθέλησε να στηριχθί εις τους χριστιανούς, οι όποιοι έπολέμουν με περισσότερο ένθουσιασμόν και με αυτοθυσίαν δια την πίστιν των. "Όταν δέ βραδύτερον είδε το θεϊον σημεϊον εις τον ουρανόν, έστράφη όριστικώς εις τον χριστιανισμόν.

'Αμέσως μετά την νίκην κατά του Μαξεντίου συνεφώνησε

μέ τὸν Λικίνιον καὶ ἐδημοσίευσαν τὸ περίφημον Διὰ τὰ γμα
τοῦ Μεδιολάνου, διὰ τοῦ ὁποῖου καθιέρωσε τὴν ἐλευ-
θερίαν καὶ τὴν ἰσότητά ὄλων τῶν θρησκευμάτων. Αὐτὸ ἦτο

Ἄψις Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες εἰς ἀνάμνησιν μεγάλης νίκης ἐκτιζον ἀψίδας θριαμβευτικάς, κάτω ἀπὸ τὰς ὁποίας διήρχετο ὁ νικητὴς αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν στρατὸν του. Αἱ ἀψίδες ἦσαν πολλάκις πελώρια οἰκοδομήματα, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετὰ καλλιτεχνήματα. Ἀπὸ ὅλας τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀψίδας διατηρεῖται καλύτερον ἢ θριαμβευτικὴ ἄψις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Ἐχει ὕψος 20, πλάτος 25 καὶ πάχος 7.50 μέτρα. Εἶναι στολισμένη μετὰ φραιότατα ἀνάγλυφα. Εὐρίσκεται εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἰδιαιτέρως εὐνοϊκὸν διὰ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ ἀσκοῦν τὴν θρησκείαν των καὶ κατεδιώκοντο μετὰ τρόπον ἄγριον.

«Ἡμεῖς, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος, αὔγουστοι, ἔλεγε τὸ

διάταγμα, ἀπεφασίσαμεν νὰ χορηγήσωμεν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐξασκοῦν τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν προτιμοῦν...»

Βραδύτερον, ὅταν ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ κράτους, ἐκνήρυχθη φανερά ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νὰ περιορίζῃ τὴν εἰδωλολατρίαν. Ἐν τούτοις πολὺ ἄργά ἐδέχθη ἐπισήμως τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμᾶς (337). ✓

Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ - ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐφρόντισε νὰ στερεώσῃ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐτάραξε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Αἵρεσις ὀνομάζεται ἐξήγησις τῶν δογμάτων τῆς θρησκείας διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν, τὴν ὁποίαν παραδέχεται ἡ ἐκκλησία.

Εἰς ἱερεὺς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολὺ μορφωμένους, ὁ Ἄρειος, ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι τέλειος Θεός, ὅπως παραδέχεται ἡ ἐκκλησία μας. Πολλοὶ χριστιανοὶ ἠκολούθησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, ὁ χριστιανικὸς κόσμος διηρέθη εἰς δύο κόμματα καὶ ἤρχισαν μεταξύ των καὶ φιλονικίαι.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὸ 325 ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἐπισκόπους τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαμεν ἓν μέγα συνέδριον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Σύνοδον. Ἡ σύνοδος αὐτὴ, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἱστορίαν φέρει τὸ ὄνομα Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κατεδίκασε τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀρείου, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο ἀρειανοί, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου. Ἐπίσης ἡ Σύνοδος αὐτὴ συνέταξε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, δηλαδὴ τὸ «Πιστεύω εἰς ἓνα θεόν... κτλ.», διὰ νὰ γνωρίζουν οἱ χριστιανοί, τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ νὰ μὴ πλανῶνται ἀπὸ τὰς διαφόρους αἵρέσεις. 325

ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (330)

Ἡ Ρώμη, ὅπως εἶπομεν, ἦτο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ ἀπεράντου κράτους, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν νὰ ἀπειλοῦν οἱ βάρβαροι. Ἰδίως ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην ἐγίνοντο πολὺ συχνὰ βαρβαρικά ἐπιδρομαί.

Ἐκτὸς τούτου ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠγάπα τὴν παλαιὰν πόλιν τοῦ Τιβέρεως, διότι ἔμενε πιστὴ εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ δὲν ἔστεργε τὴν αὐστηρὰν διοίκησιν τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ νέαν πρωτεύουσαν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐξέλεξε τὴν θέσιν, ὅπου πρὸ χιλίων ἐτῶν οἱ Μεγαρεῖς εἶχον κτίσει τὴν ἀποικίαν Βυζάντιον.

Ἡ θέσις ἦτο ἐξαιρετος. Τὸ Βυζάντιον κεῖται εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἐνοῦται ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία, εἰς τοὺς πρόποδας ὄχυρων καὶ μαγευτικῶν λόφων, καὶ ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα τὸν Κεράτιον κόλπον, ὁ ὁποῖος ἦτο δυνατὸν νὰ χωρέσῃ χίλια πλοῖα.

Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν τὸ 326 καὶ ἡ πόλις ἐκτίσθη κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν σύστημα μὲ ἀγοράς, ἵππόδρομον, ὕδραγωγεῖα, λουτρά, ἀνάκτορα. Ἡ πρώτη φροντίς τοῦ Κωνσταντῖνου ἦτο νὰ ὀχυρώσῃ τὴν θέσιν μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος καὶ νὰ κοσμήσῃ τὴν νέαν πόλιν μὲ λαμπρὰ κτίρια καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διέταξε νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Τὸ 330 εἰς τὰς 11 Μαΐου ἐγίναν τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας καὶ ἐτελέσθησαν ἑορταί, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν 330 τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκαν τὸ ὄνομα **Κωνσταντινούπολις**, ἐνωρὶς ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς, τὰ δὲ πλοῦτη καὶ ἡ ἰσχυρὰ ὀχύρωσις ἔδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ 11 αἰῶνας (330 — 1453) εἰς τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Ἐκτὸς τούτου ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία ἰδρῦθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν τὸ νεώτερον κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἔνδοξος πρωτεύουσα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης. Δὲν εἶχε μόνον στρατηγικὴν ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν ἔδειξε μεγάλην σύνεσιν.

Διὰ τὰ διοικῆ τὸ κράτος καλύτερον, ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς 90. Εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἠκολούθησε τὸν Διοκλητιανόν. Ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτοὺς τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ τοὺς περιώρισε μόνον εἰς τὰ πολιτικά των ἔργα. Διὰ τὰ ἐξασφάλισι τὸ κράτος ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ἔλαβε διάφορα μέτρα. Εἰς τὰ σύνορα ἐγκατέστησε στρατιώτας μὲ τὰς οἰκογενείας των, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ἀγροὺς πρὸς καλλιέργειαν καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ λαμβάνουν τὰ ὄπλα, μόλις παρουσιασθῇ κίνδυνος.

Ἡύξησε τὸν στρατὸν εἰς 450 χιλιάδας. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία εἶχε καταργηθῆ, ὁ στρατὸς αὐτὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐθελοντὰς μισθωτοὺς. Συνήθως δὲν προσήρχοντο πολλοὶ ἐθελοντὰ καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος ἐδέχθη εἰς τὸν στρατὸν του καὶ ξένους βαρβάρους ὡς μισθοφόρους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ στρατὸς ἔγινε καθαρῶς μισθοφορικὸς καὶ πλήθος βαρβάρων, ἰδίως Γερμανῶν, ὑπῆρέτουν εἰς αὐτόν.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε περάσει ἤδη τὸ 63ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ εἶχε βασιλείαν 31 ἐτῶν, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Σαπῶρ ὁ Β' εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνεθυμήθη τὰς παλαιὰς του νίκας, ἀνέλαβε πάλιν νέας δυνάμεις καὶ ἔσπευσε μὲ τὸν στρατὸν νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐπιδρομέα. Ἀλλ' ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἠσθένησε καὶ αἰσθανθεὶς τὸ τέλος του νὰ πλησιάζῃ προσῆλθε φανερά εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐζήτησε νὰ βαπτισθῆ. Κατόπιν μὲ ἡρεμίαν παρέδωκε τὸ πνεῦμα, τὴν 21 Μαΐου τοῦ 337, καὶ τὸ σῶμα του μετεκομίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς χρυσοῦ φε-

ρέτρου σκεπασμένου διά πορφύρας και έτάφη εις τόν ναόν τών 'Αγίων 'Αποστόλων, όπου είχε κατασκευάσει τόν τάφον του.

'Η έκκλησία έτίμησεν έξαιρετικώς τόν Κωνσταντίνον διά τας ύπηρεσίας του πρòς τόν χριστιανισμόν.

'Ο Κωνσταντίνος έπαυσε τούς διωγμούς τών χριστιανών, κατεδίωξε τας αίρέσεις και έφρόντισεν, ώστε ό χριστιανισμός νά αναπτυχθῆ έλευθέρως και νά γίνῃ ἡ κυρία θρησκεία τοῦ κράτους. Διά τοῦτο τόν ώνόμασεν 'Ισ α π ό σ τ ο λ ο ν και κατέταξεν αὐτόν μεταξύ τών 'Αγίων. 'Η δέ ιστορία ώνόμασεν αὐτόν Μ έ γ α ν.

'Ιδιαιτέρως ό έλληνισμός χρεωστει πολλά εις τόν μέγαν αὐτοκράτορα. Μὲ τὴν μετάρθεσιν τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους εις τὴν Κωνσταντινούπολιν συνετέλεσεν, ώστε αὐτὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ρωμαϊκὸν ποῦ ἦτο νά έξελληνισθῆ, και έδημιούργησεν ἓν σπουδαιότατον κέντρον, όπου ἀνεπτύχθη νέος πολιτισμός, ό έλληνοχριστιανικός πολιτισμός.

Διαδοχοὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ (337-361)

'Ο Κωνσταντίνος ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐμοίρασε τὸ κράτος εις τούς τρεῖς υἱούς και τούς δύο ἀνεψιούς του. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως ἠκολούθησαν ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἀπὸ τούς ὁποίους ἐσώθησαν μόνον ὁ Κωνσταντίος και δύο μικροὶ ἀνεψιοί, ὁ Γάλλος και ὁ 'Ιουλιανός. Αὐτοκράτωρ ἔγινεν ὁ Κωνσταντίος, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν εις αὐστηρὸν περιορισμὸν τούς δύο ἀνεψιούς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

'Ο Κωνσταντίος (337-361) ἦτο ἀρειανός και διά τοῦτο κατεδίωξε τούς ὀρθοδόξους και ἔγινεν αἰτία νά συμβοῦν ταραχαὶ εις διάφορα μέρη τοῦ κράτους. 'Επὶ τῆς βασιλείας του εἰς γερμανικὸς λαός, οἱ 'Α λ α μ α ν ν ο ἰ, διέβησαν τὰ σύνορα και εἰσῆλθον εις τὴν Γαλατίαν. 'Εναντίον του ἔστειλε τὸν ἐξάδελφόν του 'Ιουλιανόν, τὸν ὁποῖον ἔως τότε ὑπώπτευετο και ἐκράτει, ὅπως εἴπομεν, εις περιορισμὸν.

'Ο 'Ιουλιανός ἐφάνη ἐξαιρετος στρατηγός και κατάρθωσε νά ἀπωθήσῃ τούς 'Αλαμαννούς πέραν τοῦ Ρήνου. 'Αλλ' ὁ αὐ-

τοκράτωρ ἐφθόνησε τὴν δόξαν του καὶ συγχρόνως ἤρχισε νὰ τὸν φοβεῖται. Μὲ τὴν πρόφασιν λοιπόν, ὅτι θέλει νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐζήτησεν ἀπ' αὐτὸν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐστάσιασε τότε καὶ ἀνεκέρυξεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Κωνσταντῖος ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ νέος ἐμφύλιος πόλεμος ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπέθανε καὶ κύριος τοῦ κράτους ἔμεινε ὁ Ἰουλιανὸς (361).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (361 - 363)

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε σπουδάσει εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἠσχολήθη μὲ ζῆλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ εἶχεν αἰσθανθῆ βαθυτάτον θαυμασμόν πρὸς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐσχημάτισε τὴν γνώμην, ὅτι αἰτία τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς καλλιτεχνίας ἦτο ἡ παλαιὰ θρησκεία. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐγένεν αὐτοκράτωρ, ἀπεκέρυξε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἐδοκίμασε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρίαν. Οἱ χριστιανοὶ τὸν ὠνόμασαν διὰ τοῦτο ἀποστάτην ἢ παραβάτην.

Ἄλλ' ἡ θρησκεία, τὴν ὁποῖαν ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν ὁ Ἰουλιανός, δὲν ἦτο ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ εἰδωλολατρία, οὔτε οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀγαπήσει εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Ἦτο ἓν μείγμα ἀπὸ ἑλληνικὰ φιλοσοφικὰ δόγματα καὶ ἀπὸ ἀνατολικὰς δοξασίας. Ἡ παλαιὰ θρησκεία μαζί μὲ τοὺς μύθους καὶ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς εἶχεν ἀποθάνει διὰ παντός. Ὅταν δὲ ἔστειλε νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν διὰ τὴν νέαν του θρησκείαν, λέγουν, ὅτι ἔλαβε τὸν ἐξῆς περίφημον χρησμόν:

*Εἶπατε τῷ βασιλεῖ χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.
Οὐδέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ παγὰν λαλέουσιν. Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.*

Αἱ θρησκευτικαὶ ἀσχολαὶ δὲν ἠμπόδισαν τὸν Ἰουλιανόν

νά ἀναδειχθῆ ἑξαιρετος αὐτοκράτωρ. Ἔκαμε σοβαράς οἰκονομίας καὶ περιώρισε τὴν πολυτέλειαν καὶ τοὺς ὑπαλλήλους. Ἦναγκάσθη νά ἐπιχειρήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι πάλιν ἐπέρασαν τὰ σύνορα τοῦ κράτους, ἀλλ' ἐπληγώθη βαρέως καὶ ἀπέθανεν. Ἡ θρησκευτικὴ του μεταρρύθμισις κατέρρευσε μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἀποθνήσκων λέγεται, ὅτι εἶπε: «*Νενίκηγας με, Ναζωραῖε*».

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (379-395)

Ὁ ἀξιολογώτερος βασιλεὺς μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἦτο ὁ Θεοδόσιος, ὁ ὅποιος ἐβασίλευσεν ἐπὶ 16 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 379-395.

Εἰς κρισιμωτάτην στιγμήν, ὅταν οἱ Γότθοι ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν, ἐνίκησαν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἐκινδύνευσε, ὁ Θεοδόσιος ἔσωσεν αὐτὸ μετὰ τὴν στρατηγικὴν καὶ πολιτικὴν του ἰκανότητα, ὅπως θὰ ἴδωμεν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου ὁ χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσε ὀριστικῶς. Ὁ Θεοδόσιος ἔκλεισε τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς καὶ κατεδίωξε τοὺς εἰδωλολάτρας. Αἱ ταραχαὶ ὅμως δὲν ἔπαυσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Εἰς τὸ διάστημα τῆς θρησκευτικῆς ἀνωμαλίας ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ Ἰουλιανοῦ οἱ ἀρειανοὶ ἐξηκολούθουν νά ἀνησυχοῦν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ κράτος. Ὁ Θεοδόσιος ἠναγκάσθη νά συγκαλέσῃ Δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 μ.Χ. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀρείου.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 394 κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι ἐσφύζοντο ἀκόμη ὡς τελευταῖον λείψανον τῆς εἰδωλολατρίας καὶ αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ τελειωτικὸν κτύπημα κατὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας.

Ὁ Θεοδόσιος ὑπῆρξε περίφημος κυβερνήτης, γενναῖος στρατηγός, ἀλλὰ βίαιος καὶ ὀρμητικός. Ἔνεκα τοῦ φόνου ὀλίγων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν διέταξε γενικὴν σφαγὴν τῶν Θεσσαλονικέων εἰς τὸν ἱππόδρομον, ὅπου ἐφονεύθη-

σαν 7 χιλ. άνθρωποι. Όταν όμως έπηγεν εις τὸ Μεδιόλανον εις τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ κοινωνήσῃ, ὁ περίφημος ἀρχιεπίσκοπος Ἀμβρόσιος τοῦ ἀπηγόρευσε τὴν θείαν κοινωνίαν καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ μετανοήσῃ δημοσίᾳ.

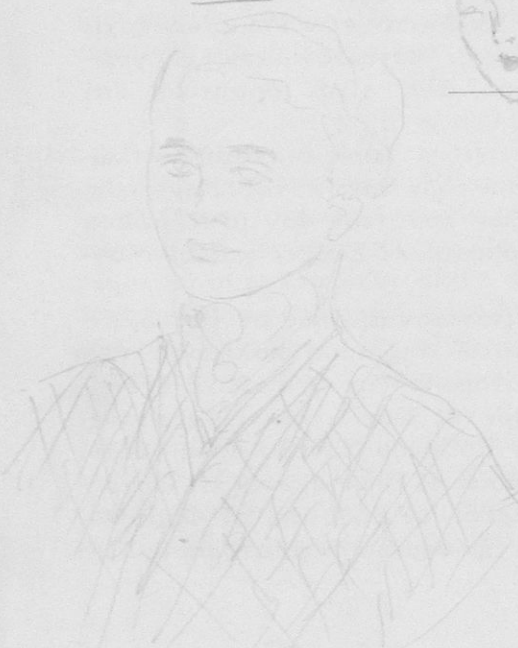
Ὁ Θεοδόσιος ἐτακτοποίησε τὴν διοίκησιν καὶ κατήρτισεν ἰσχυρὸν στρατόν. Ἀπέθανεν εις τὸ Μεδιόλανον τὸ 395. Πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐμοίρασε τὸ κράτος εις τοὺς δύο υἱούς 395 του. Ἐξ αὐτῶν ὁ Ὀνώριος ἔλαβε τὴν Δύσιν, ὁ Ἀρκάδιος τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἦτο ἡ τελευταία. Ἀπὸ τότε τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν κράτος δὲν ἠνώθησαν πλέον. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν κατεστράφη, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς, ἐνῶ τὸ ἀνατολικὸν ἔζησεν ἀκόμη χίλια περίπου ἔτη καὶ ἔλαβε σημαντικώτατον μέρος εις τὴν ἱστορίαν. ✓

379 - 395

266 - 262

323 - 321

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Ο ΒΑΡΒΑΡΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἐξω τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἔζων πολυάριθμοι λαοί, τοὺς ὁποίους οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον μὲ κοινὸν ὄνομα βαρβάρους. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀπολίτιστοι καὶ δὲν εἶχον καμμίαν ὀργάνωσιν οὔτε δύναμιν ἀξιόλογον. Τὸν τελευταῖον καιρὸν ὅμως μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ρωμαίων ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσωνται ἐπικινδύνως. Ὑστεροῦν ἀκόμη εἰς γνώσεις καὶ ἰκανότηας οἱ βάρβαροι, ἀλλ' εἶναι ὀρμητικοὶ καὶ τολμηροί.

Εἰς τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι σχεδὸν χωρὶς διακοπὴν ἀπλώνονται ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, δηλ. τῆς Μογγολίας, ἔζων κατὰ τὸν 4ον μ. Χ αἰῶνα τρεῖς μεγάλοι ὁμοεθνεῖς, οἱ Γερμανοί, οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Μογγόλοι.

Οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι ἐγειτόνευον ἀμέσως μὲ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, ἦσαν ἀρκετὰ γνωστοὶ ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν ἐναντίον τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Τὸν 4ον αἰῶνα ἐξετείνοντο ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν μέχρι τῆς Σκανδιναβικῆς χερσονήσου πρὸς βορρᾶν καὶ μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς νότον. Οἱ κυριώτεροι γερμανικοὶ λαοὶ ἦσαν οἱ Βησιγόθοι, οἱ Ὄστρογόθοι, οἱ Βάνδαλοι, οἱ Λομβαρδοί, οἱ Σάξονες, οἱ Φράγκοι.

Οἱ Σλάβοι ἐξετείνοντο ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀνατολικὴν Γερ-

μανίαν μέχρι των Ουραλίων όρέων. Ήσαν όμως ακόμη πολύ καθυστερημένοι, πτωχοί χωρικοί, χωρίς στρατιωτικήν και πολιτικήν όργανώσιν.

Γερμανοί και Σλάβοι άνηκον εις την Ίνδοευρωπαϊκήν όμοεθνίαν της Λευκής φυλής, ήσαν άνθρωποι μεγαλόσωμοι, λευκοί και ξανθοί, με πολλές σωματικές και πνευματικές ικανότητες, αί όποιοι άνεπτύχθησαν άργότερα και έκαμαν αυτούς από τους μεγαλύτερους λαούς του κόσμου.

Οι Μογγόλοι ήσαν έγκατεστημένοι από παλαιότατων χρόνων εις την Άσίαν εις τας πεδιάδας, αί όποιοι έκτείνονται ανατολικώς της Κασπίας θαλάσσης, εις το σημερινόν Τουρκεστάν.

Άνηκον εις την Κιτρίνην φυλήν και ήσαν άνθρωποι μικρόσωμοι με έξωγκωμένες παρειάς, μικρούς όφθαλμούς και χρώμα ώχροκίτρινον. Την εποχήν αυτήν έζων ακόμη νομαδικήν ζωήν, ειχον όμως μάθει τέχνας, επιδίδοντο εις τά πολεμικά και ήσαν στοιχειόν άνήσυχον.

Κατά τους έπομένους αιώνας έξηλθον διάφοροι λαοί από το Τουρκεστάν, οί όποιοι έκαμαν έπιδρομάς εις την Εύρώπην και εις την Άσίαν, έγκατεστάθησαν εις διάφόρους χώρας και έσχημάτισαν διάφορα κράτη.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Οί γερμανικοί λαοί, όπως γνωρίζομεν, ήσαν πάντοτε άπειλή κατά της αυτοκρατορίας. Με τον καιρόν δέν έπαυσαν να αυξάνωνται και να προσδεύουν εις τά πολεμικά, ενώ άντιθέτως ή ρωμαϊκή αυτοκρατορία ειχεν άρχίσει να παρακμάζη. Δέν διέθετε πλέον άφθονα χρήματα, όπως άλλοτε, ούτε στρατόν ισχυρόν. Αί λεγεώνες δέν ειχον την παλαιάν μαχητικότητα και άπετελούντο από ξένους μισθοφόρους, ιδίως Γερμανούς. Από των άρχών του 3ου μ. Χ. αιώνας ειχον άρχίσει να κάμνουν κατά καιρούς έπιδρομάς έναντίον του ρωμαϊκού κράτους. Από το τέλος όμως του 4ου μ. Χ. αιώνας οί Γερμανοί ήρχισαν να εισβάλλουν συχνότερον εις τας χώρας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Τοιουτοτρόπως ήρχισε περίοδος έπιδρομών και ανα-

στατώσεων, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν εἰς τὴν ἱστορίαν Μεγάλην μετανάστευσιν τῶν λαῶν.

Ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς μετακινήσεως αὐτῆς τῶν γερμανικῶν λαῶν ἦτο ἡ αὔξεισις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις ἀρκετῆς γῆς πρὸς καλλιέργειαν εἰς τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν ἐσκέπαζον τότε ἐκτεταμένα δάση καὶ ἀπέραντα ἔλη.

Αὐτὸ ἠνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ μεταναστεύσουν ἐκτὸς τῆς χώρας των καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἰσχυρὰ γερμανικὴ φυλὴ τῶν Γότθων εἶχε προχωρήσει νοτιώτερον μέχρι σχεδὸν τοῦ Εὐξείνου καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς σημερινῆς νοτίου Ρωσσίας καὶ Ρουμανίας εἶχον ἰδρῦσει δύο σημαντικὰ κράτη, τῶν Βησιγότθων καὶ Ὀστρογότθων, δηλαδὴ δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν Γότθων. Τὴν ὥθησιν ὅμως τῆς μεταναστεύσεως ἔδωκεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Εὐρώπην τῶν Οὐννων.

Οἱ Οὐννοι ἦσαν κλάδος τῆς μογγολικῆς φυλῆς καὶ ἤδη ἀπὸ τὸν 1ον π. Χ. αἰῶνα εἶχον ἀρχίσει νὰ εἰσδύουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸ δεῦτερον ὅμως ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. ἡ διείσδυσις αὐτῆ ἔλαβε μορφήν βιαίας ἐπιδρομῆς. Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς παραβάλλουν τὴν προέλασιν τῶν Οὐννων μὲ θύελλαν καὶ θεῖαν μάστιγα.

Εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἔκαμαν τρομερὰν ἐντύπωσιν οἱ ἄγριοι αὐτοὶ Μογγόλοι, ὅταν πρωτοεμφανίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἦσαν νομάδες καὶ κατοικίας εἶχον τὰς ἀμάξας των. Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἔκαιον τὸ πρόσωπόν των μὲ ἀναμμένον σίδηρον καὶ διὰ τοῦτο εἶχον ἀποκρουστικὴν φυσιογνωμίαν. Ἐτρωγον ρίζας δένδρων καὶ ὠμὸν κρέας καὶ ἐνεδύοντο μὲ δέρματα αἰγός. Ἦσαν ὀρμητικοὶ πολεμισταί, κυρίως ἵππεις, καὶ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ τόξα.

Οἱ Οὐννοι ἐπροχώρησαν πρὸς δυσμὰς καὶ περὶ τὰ 350 μ. Χ. ἔφθασαν εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν. Ἐκεῖ συνήντησαν τοὺς Γότθους. Οἱ Ὀστρογότθοι ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἐνῶ οἱ Βησιγότθοι ἠναγκάσθησαν νὰ περάσουν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἡ εἴσοδος τῶν Γότθων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἔδωκε τὸ σύνθημα εἰς μεγάλην κίνησιν τῶν γερμανικῶν λαῶν. Οἱ γερ-

μανικοί λαοί από διάφορα σημεία εισήλθον εις την αυτοκρατορίαν. Τὸ ἔργον τῆς Ρώμης, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τάξις, κατεστράφησαν καὶ ἐπηκολούθησε φοβερὰ θύελλα, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἀλλάξῃ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου.

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΒΗΣΙΓΟΤΘΩΝ. ΑΛΑΡΙΧΟΣ

Οἱ Βησιγόθοι ἔλαβον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ αυτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ περάσουν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν, σημερινὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλὰ ἀπὸ φίλοι καὶ σύμμαχοι ἔγιναν ἐπικίνδυνοι ἐχθροί. Ἦρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὴν χώραν καὶ νὰ προελαύνουν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνίκησαν πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν Θράκην ἓνα στρατὸν τοῦ αυτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλεντος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην (378 μ.Χ.). Ὁ αυτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἔστειλε τότε τὸν στρατηγὸν Θεοδοσίον, τὸν ὁποῖον διώρισεν αὐγουστον. Ὁ Θεοδοσίος μὲ τὴν στρατηγικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱκανότητά του κατάρθωσε νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς Γότθους καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ κατοικήσουν ὀριστικῶς εἰς τὴν Μοισίαν καὶ νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν αυτοκρατορικὸν στρατόν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ὅμως τοῦ Ἀρκαδίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοδοσίου, ἔγινε νέα καὶ μεγάλη ἐξέγερσις τῶν Γότθων. Αὐτὴν τὴν φορὰν εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα νεαρὸν καὶ ὀρμητικὸν ἀρχηγόν, τὸν Ἀλάριχον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Γότθοι ἀνύψωσαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος καὶ τὸν ἀνεκήρυξαν βασιλέα καὶ ὁ Ἀλάριχος ἐφιλοδόξησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ γίνῃ αυτοκράτωρ. Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέτυχεν, ἀλλ' οἱ Γότθοι διέσχισαν τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Ἡ διάβασίς των συνωδεύετο ἀπὸ καταστροφάς. Ἰδίως θλιβεράς ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ὁ περίφημος ναὸς τῆς Δήμητρος εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἔπαθε μέγας καταστροφάς καὶ ἐφονεύθη ὁ τελευταῖος ἱερεὺς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Τὰς Ἀθήνας ἐσεβάσθη ὁ Ἀλάριχος, οἱ δὲ

Ἄθηναῖοι ἔσπευσαν νὰ προσφέρουν εἰς τὸν ἐπιδρομέα πολύτιμα δῶρα. Ἀλλὰ ἤλθε τότε εἰς βοήθειαν στρατὸς ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ὁ Ὀνώριος ἔστειλε τότε τὸν στρατηγὸν τοῦ Στελίχωνα μὲ στόλον καὶ στρατόν, ὁ ὁποῖος ἠνάγκασε τὸν Ἀλάριχον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Γότθοι ἔμειναν ἓνα διάστημα εἰς τὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας.

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΑΪΚΗΝ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Ὁ Ἀλάριχος ὅμως δὲν ἠσύχασεν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐστράφη ἐναντίον τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπροχώρησεν ἕως τὴν πεδιάδα τοῦ Πάδου. Ἐκεῖ τὸν ἀπέκρουσε πάλιν ὁ Στελίχων, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ στρατεύματα ἀπὸ τὸν Ρῆνον. Τότε διάφοροι γερμανικοὶ λαοί, Βάνδαλοι, Σουῆβοι, Βουργούνδιοι, Φράγκοι κ. ἄ., ἐπειδὴ δὲν συνήντησαν σοβαρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ σύνορα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐπέρασαν τὸν Ρῆνον, ἐξεχύθησαν εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ καὶ κατέλαβον τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας μέχρι τῆς Ἰταλίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατέλυσαν τὸ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Στελίχων ἐδολοφονήθη, οἱ δὲ Γότθοι κατάρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν, εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐληλάτησαν αὐτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας (410 μ.Χ.). Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διότι πρώτην φορὰν ἔπειτα ἀπὸ 800 ἔτη ξένοι βάρβαροι ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς οἰκουμένης. Ὁ Ἀλάριχος ἐν τῷ μεταξύ ἀπέθανεν, οἱ δὲ Βησιγότθοι ἔκαμαν εἰρήνην μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης, ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἵδρυσαν κράτος εἰς τὴν νότιον Γαλατίαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐξέτειναν τὸ κράτος των εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς.

Αὕτῃ ἦτο ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Γότθων, ἡ ὁποία, ἐνῶ ἐπέφερε τόσας καταστροφὰς εἰς τὴν Δύσιν, μικρὰς μόνον ζημίας ἐπροξένησεν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.

ΟΙ ΒΑΝΔΑΛΟΙ ΙΔΡΥΟΥΝ ΚΡΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗΝ

Μεταξύ τῶν γερμανικῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον περάσει τὸν Ρήνον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἦσαν καὶ οἱ Βάνδαλοι. Αὐτοὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Γαλατίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ νότια αὐτῆς, ὅπου ἐσχημάτισαν κράτος Βανδαλικόν.

Μετ' ὀλίγον ὁ ἀρχηγός των Γενζέριχος (427 - 477), ὁ ὁποῖος ἦτο ἡγεμὼν σκληρός, ἀλλὰ πολὺ ἐπιτήδειος, ὠδήγησε τοὺς Βανδάλους ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτάρ εἰς τὴν εὐφορον ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ὅλοι αἱ πόλεις παρεδόθησαν ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης εἰς τοὺς Βανδάλους καὶ ὁ Γενζέριχος ἐκυρίευσεν τέλος τὴν Καρχηδόνα τὸ 439 μ.Χ. Κατόπιν κατεσκεύασεν ἰσχυρὸν στόλον, ἐκυρίευσεν τὰς νήσους Βαλεαρίδας, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικὴν, ἵδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος καὶ ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἤρχισε νὰ λεηλατῇ τὰ παράλια.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΟΥΝΝΩΝ. ΑΤΤΙΛΑΣ

Οἱ Οὔννοι, καθὼς εἶδομεν, τὸ 350 μ.Χ. περίπου ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Νότιον Ρωσίαν, ἐπροχώρησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ μέγα βαρβαρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον μέχρι τῆς Γερμανίας καὶ ἐξουσίαζε διαφόρους σλαβικοὺς καὶ γερμανικοὺς λαούς. Ὁ σημαντικώτερος βασιλεὺς τῶν Οὔννων ἦτο ὁ Ἀττίλας.

Ὁ Ἀττίλας (434 - 453) ἂν καὶ ἦτο ἀγράμματος, κατῶρθωνε νὰ κυβερνᾷ πολὺ καλὰ τὸ κράτος του. Ἦτο τρομερὸς πολεμιστῆς καὶ συγχρόνως πονηρὸς διπλωμάτης. Ἐγνώριζε τὴν τέχνην νὰ προσελκύῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Τὴν πρωτεύουσάν του εἶχεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς ἓνα παραπτόταμον τοῦ Δουνάβεως Τισίαν, σήμερον Τάις. Ἐκεῖ εἶχε κτίσει τὰ περίφημα ξύλινα ἀνάκτορά του. Ἡ αὐλὴ του ἦτο πολυτελεστάτη, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔζη βίον πολὺ ἀπλοῦν καὶ εἰς τὰ συμπόσια ἐνῶ οἱ ξένοι ἔτρωγον μὲ

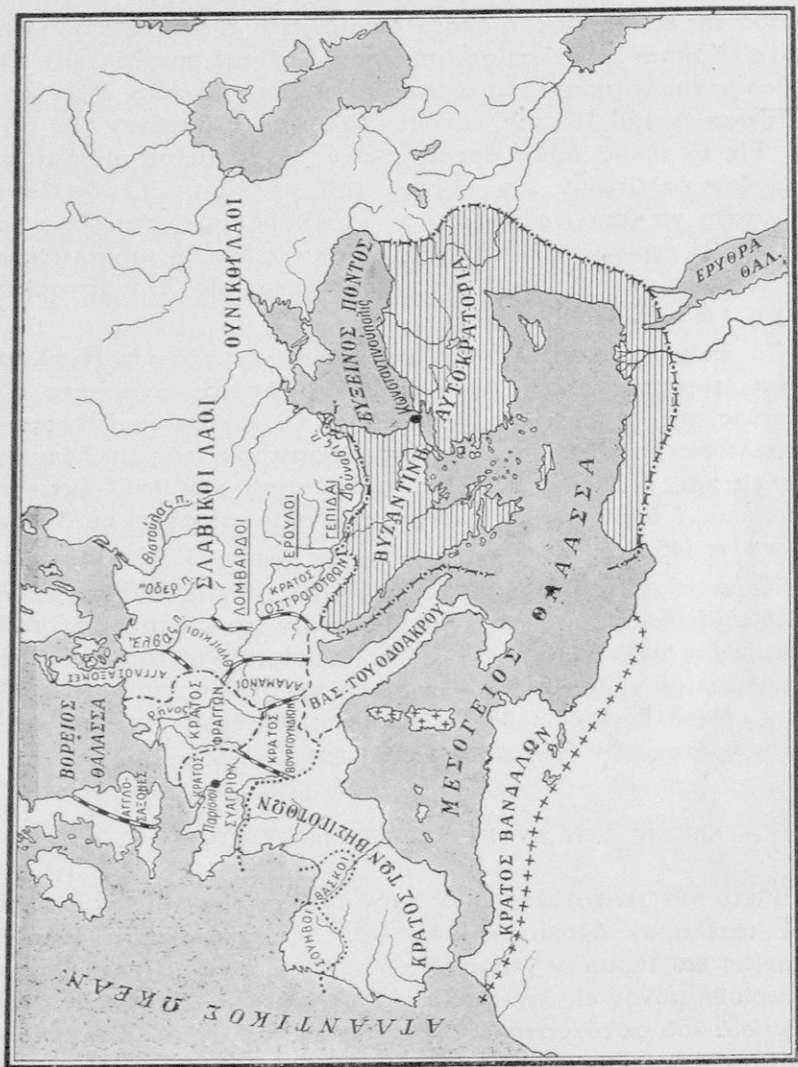
ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη, αὐτὸς μετεχειρίζετο ξύλινα. Ὁ Ἀτίλας ἔγινε περίφημος διὰ τὴν σκληρότητά του. Σειραὶ ἀπὸ κεφαλᾶς τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν ἐστόλιζον τὴν εἴσοδον τῶν ἀνακτόρων του καὶ εἰς τὰς ἐπιδρομάς του ἔκαμνε τρομερὰς καταστροφάς. Διὰ τοῦτο οἱ ἱστορικοὶ τὸν ὠνόμασαν θείαν μάστιγα.

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΤΩΝ ΟΥΝΝΩΝ

Ὁ Ἀτίλας προσέβαλε πρῶτον τὸ Ἀνατολικὸν κράτος. Τὰ στρατεύματά του ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐπλημμύρησαν εἰς τὰς πλουσίας χώρας τοῦ κράτους. Ἐβδομήκοντα πόλεις μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως μετεβλήθησαν εἰς σωροὺς ἐρειπίων καὶ ὅλη ἡ ἑλληνικὴ χερσόνησος ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Β' ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ μέγα χρηματικὸν ποσὸν καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι κατ' ἔτος θὰ στέλλῃ δῶρα καὶ χρήματα εἰς τὸν Ἀτίλαν. Οἱ Οὔννοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώρα τῶν φορτωμένοι ἀπὸ λάφυρα.

Κατόπιν ὁ Ἀτίλας ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν. Αὐτοκράτωρ τότε τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ὁ Βαλεντινιανός. Ὁ Ἀτίλας ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀδελφὴν του Ὀνωρίαν εἰς γάμον καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ κράτους ὡς προῖκα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠρνήθη καὶ ὁ Ἀτίλας τὸ 450 μ.Χ. ὀδηγῶν 500 χιλ. βαρβαρικὸν στρατόν, Οὔννους, Γερμανοὺς κλπ., ἀνήλθε παραλλήλως τοῦ Δουνάβεως, ἐπέρασε τὸν Ρῆνον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλατίαν. Πανταχοῦ ἐσκόρπιζε τὸν φόνον καὶ τὴν καταστροφήν. Πόλεις σημαντικαὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, οἱ Παρίσιοι ἐκινδύνουν.

Ὁ Ἀτίλας ἐπολιόρκησε τὴν μεγάλην πόλιν Ὀρλεάνην, ἡ ὁποία ἦτο καλῶς ὠχυρωμένη καὶ κατώρθωσε νὰ ἀντισταθῇ, ἕως ὅτου ἔφθασαν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες, τὰς ὁποίας ἐνίσχυσαν οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Γαλατίαν Γερμανοί, δηλ. Φράγκοι, Βουργούνδιοι, Βησιγότθοι, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ Ἀετίου. Ἡ τρομερὰ σύγκρουσις με-

Χάρτης της Ευρώπης μετά τὸ 476 μ.Χ.

ταξὺ τῶν δύο κολοσσιαίων στρατῶν ἔγινεν εἰς μίαν μεγάλην πεδιάδα τῆς Β. Γαλλίας, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Καταλαυνικὰ πεδία (Καμπανία Γαλατίας, σήμερον Châlons sur Marne). Οἱ βάρβαροι ἐπολέμησαν μὲ μανίαν καὶ ἡ μάχη ἔλαβεν ὄψιν φοβερᾶς σφαγῆς καὶ 160 χιλ. νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸ πεδίου τῆς μάχης. Εἰς τὸ τέλος ὄμως ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον καλύτερον τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Ὁ Ἀττίλας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ παρέλαβε μαζί του ὄλα τὰ λάφυρα. Ἡ περιφημὸς αὐτῆς μάχης, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἕως τότε εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Μάχη τῶν Ἐθνῶν (451).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἀττίλας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν Ἀκυληίαν, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Οἱ κάτοικοι, ἔντρομοι, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς μικρὰς νήσους εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πάδου ποταμοῦ καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν νέαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀκμάζει μέχρι σήμερον καὶ φέρει τὸ ὄνομα Βενετία (452).

Ὁ Ἀττίλας ἦτο ἔτοιμος νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ρώμης, ἀλλ' αἰφνιδίως ἐσταμάτησε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κράτος του. Διηγούνται, ὅτι ὁ Πάπας Λέων Α' ἦλθεν εἰς συνάντησίν του καὶ κατάρθωσε μὲ χρήματα νὰ τὸν πείσῃ νὰ μὴ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ρώμης. Μετὰ ἓν ἔτος (453) ὁ Ἀττίλας ἀπέθανε καὶ τὸ ἀπέραντον κράτος τῶν Οὐννων διελύθη.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (476)

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀττίλα οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατέλαβον ὀριστικῶς τὰς ἔξω τῆς Ἰταλίας ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ ἴδρυσαν γερμανικὰ κράτη. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος ἐξησθένησε πολὺ καὶ ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν βάρβαροι. Αὐτοὶ ἀνεβίβαζον εἰς τὸν θρόνον ἰδι-

κούς των ευνουουμένους ἢ τοὺς γραμματεῖς των, ἐνῶ τὸ κράτος ἐκυβέρνηων πραγματικῶς οἱ ἴδιοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς προσεῖλκυον νέους ἐπιδρομεῖς. Τὸ 455 οἱ Βάλδαλοι τῆς Ἀφρικῆς μὲ τὸν Γενζέριχον ἦλθον μὲ πλοῖα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ρώμην.

Ὁ Γενζέριχος ἐλήστευσε συστηματικῶς τὴν πόλιν καὶ μετεκόμισεν εἰς τὰ πλοῖα του τὰ κοσμήματα τῶν ἀνακτόρων, τὰ πολύτιμα ἀγάλματα τοῦ Καπιτωλίου, τὰ ἱερὰ σκευὴ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ πᾶν ὅ,τι πολύτιμον ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν. Κατόπιν οἱ Βάνδαλοι κατέστρεψαν μὲ ἀγριότητα ὅλα τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Ἀπὸ τότε ἡ λέξις βανδαλισμὸς σημαίνει τὴν βάρβαρον καταστροφὴν ἔργων ἀξίας. Κατόπιν ὁ Γενζέριχος ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ παρέλαβε μαζί του χιλιάδας αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐπώλησεν ὡς δούλους.

Ἄλλ' ἢ δύναμις τῶν αὐτοκρατόρων εἶχε καταντήσει σικία. Νέα βαρβαρικὰ στίφη, κυρίως Γερμανοί, τὰ ὁποῖα ὠδήγει ὁ Ὀδοάκρος, ἐπῆλθον ἐντὸς ὀλίγου κατὰ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ὀδοάκρος ἐξεθρόνισε τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα Ρωμύ- 476
λον, τὸν ὁποῖον σκωπτικῶς ὠνόμαζον Αὐγουστύλον, καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξουσίαν (476). Ἀπὸ τότε ἔπαυσαν Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἰταλίαν καὶ τὸ ἔτος 476 θεωρεῖται ὡς τὸ τέλος τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Βραδύτερον, τὸ 493, τὸ κράτος τοῦ Ὀδοάκρου εἰς τὴν Ἰταλίαν κατέλυσαν οἱ Ὀστρογόθοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Θεοδώριχος εἶχε μείνει πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ὀμηρὸς εἰς τὴν νεότητά του καὶ ἔλαβεν ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν. Ἦτο ἡγεμὼν ἐξαιρετὸς καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Ἰταλία εἶδε πάλιν ἡμέρας εὐτυχίας.

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Τοιοιουτρόπως τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος κατεποντίσθη εἰς τὴν θύελλαν τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ Ἀνατολικὴ

ὅμως αὐτοκρατορία ἔδειξεν ἀντοχήν, κατώρθωσε νὰ σωθῆ καὶ διτηρήθῃ ἀκόμη 1000 ἔτη.

Ἄλλὰ τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὅποια συνέβησαν κατὰ τὰ ἔτη αὐτά, ἥλλαξαν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Τὸ ἔτος 476 θεωρεῖται ὡς σπουδαῖος σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν, ὡς τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἦτοι τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἀρχὴ νέας περιόδου, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν Μέσους ἢ Μεσαιωνικοὺς χρόνους.

Εἰς τὴν Δύσιν ἀπὸ τὴν κατάλυσιν τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας προῆλθον πολλὰ μικρά, ἰδίως γερμανικὰ κράτη. Ἄλλ' ἐξηκολούθησε νὰ ἐπικρατῆ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ λατινικὴ γλῶσσα. Εἰς τὴν Ἄνατολὴν διτηρήθη μεγάλη αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἔλαβεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἑλληνικὸν χαρακτήρα. Κράτος καὶ ἐκκλησία ἐδέχθησαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἐγίνεν ἡ γλῶσσα τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐπιστήμης δι' ὄλους τοὺς λαοὺς ἀπὸ τοῦ Δουναβέως μέχρι τοῦ Εὐφράτου.

Τοιοιουτρόπως Ἄνατολὴ καὶ Δύσις ἀπετέλεσαν δύο διαφορετικοὺς κόσμους. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δυτικοῦ Κράτους ἡ Ἄνατολὴ ἀπέκτησε τὴν αὐτοτέλειάν της καὶ ἀνέπτυξεν ἰδικόν της βίον καὶ ἰδικόν της πολιτισμόν. Τὸ νέον αὐτὸ κράτος οἱ ἱστορικοὶ ὀνομάζουν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἡ πρωτεύουσά του Κωνσταντινούπολις ἔκειτο εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, ἢ Ἑλληνικὴν Μεσαιωνικὴν αὐτοκρατορίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἕλληνας καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

ΟΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

ΑΡΚΑΔΙΟΣ (395-408)

Μετά την οριστικήν διαίρεσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου, ὁ εἰς ἕκ των υἱῶν του, ὁ Ἄρκαδιος, ἔλαβε τὸ Ἀνατολικὸν τμήμα. Τὸ τμήμα αὐτὸ περιελάμβανε τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Σάβου πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ταινάρου καὶ ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Αἴγυπτον μὲ τὴν Κυρηναϊκὴν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Παλαιστίνην, Ἀραβίαν, Συρίαν, Μεσοποταμίαν, μέρος τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἶχε πληθυσμὸν κατὰ τὸ ἔτος 395 μ. Χ. περίπου 65 ἑκατομ., ἕκ των ὁποίων τὸ ἥμισυ περίπου κατέκει τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ὁ Ἄρκαδιος, ἦτο 18 ἐτῶν, ὅταν ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον καὶ διὰ τοῦτο ἐπετρόπευεν αὐτὸν ὁ Ρουφίνοσ καὶ κατόπιν ὁ Εὐτρόπιος, ἄνθρωπος διεφθαρμένος, ὁ ὁποῖος κυρίως ἐκυβέρνησα τὸ κράτος μαζί μὲ τὴν σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος Εὐδοξίαν, κόρην ἑνὸς φράγκου στρατηγοῦ.

Δύο ἀξιομνημόνευτα γεγονότα συνέβησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἄρκαδίου. Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦσ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέροισ Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ τὸν ἄτακτον βίον τοῦ Εὐτροπίου καὶ

καὶ τῆς Εὐδοξίας καὶ δημοσίᾳ ἐπετίθετο ἐναντίον αὐτῶν. Ἄλλ' ἔπεσε θύμα τῆς ὀργῆς των, ἐξωρίσθη καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν ἐξορίαν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐπίσης τοῦ Ἀρκαδίου, ὅπως εἶδομεν, ὁ Ἀλάριχος καὶ οἱ Βησιγότθοι ἔκαμαν τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν μεγάλης καταστροφάς.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β' Ο ΜΙΚΡΟΣ (408-450)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρκαδίου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεοδόσιος Β', ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Μικρὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πάππον του Θεοδόσιον τὸν Μέγαν. Ἦτο τότε μόλις ὀκτῶ ἐτῶν καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐπετρόπευεν ὁ Ἀνθέμιος, ἄνθρωπος ἠθικὸς καὶ σπουδαῖος πολιτικός. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 415 ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Θεοδοσίου ἡ ἀδελφὴ του Πουλχερία, γυνὴ φίλαρχος καὶ φιλόδοξος, ἡ ὁποία κατῴρθωσε νὰ γίνῃ αὐγούστα, δηλαδὴ αὐτοκράτειρα, καὶ νὰ κυβερνᾷ αὐτὴ τὸ κράτος. Τὸν Θεοδόσιον ἐφρόντισε νὰ ἀπασχολῇ μὲ ζητήματα θρησκευτικά, μὲ διασκεδάσεις, ἱππασίαν, ζωγραφικὴν καὶ πλαστικὴν, διὰ νὰ μὴ λάβῃ ποτὲ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἐπίσης τὸν ὑπάνδρευσε μὲ μίαν ὠραίαν Ἀθηναίαν κόρην, θυγατέρα τοῦ φιλοσόφου Λεοντίου, τὴν Ἀθηναΐδα, ἡ ὁποία ἔγινε χριστιανὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνὶς αὐτοκράτειρα, ἡ ὁποία εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἐλληνικὰς συνηθείας.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Εὐδοκίας ἰδρύθη τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλη Σχολή, εἶδος Πανεπιστημίου, τὸ Πανδιδασκῆριον, ὅπως ὠνομάσθη. Εἰς αὐτὸ ἐδιδάσκετο ἐκτὸς τῆς Λατινικῆς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ φιλοσοφία, ἡ ρητορεία καὶ τὸ δίκαιον. Εἶχε τριάκοντα καθηγητὰς. Ἀπὸ τότε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὸ κράτος ἀρχίζει νὰ θεωρεῖται γλῶσσα ἐπίσημος, ὅπως ἡ Λατινική.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β' οἱ Οὔννοι ὑπὸ τὸν Ἄττίλαν ἔκαμαν τὴν γνωστὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ κράτους. Ἦναγκάσθη ἡ Πουλχερία νὰ πληρώσῃ μεγάλην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν καὶ μόνον τοιοῦτοτρόπως κατέπεισε τὸν Ἄττίλαν νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου Β' ἐκτίσθησαν τὰ περίφημα τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν Θεοδοσιανὰ, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὸ παλαιὸν τείχος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (413). Τὰ τείχη αὐτὰ ἤρχιζον ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος καὶ κατέληγον εἰς τὸν Κεράτιον Κόλπον. Βραδύτερον ἔγιναν διπλᾶ καὶ τριπλᾶ καὶ ἔσωσαν πολλάκις τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ ἐπικινδύνους ἐπιδρομᾶς.

Ἐπίσης τὸ κράτος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξε καὶ μία νέα αἵρεσις, τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου. Αὐτὸς ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία δὲν εἶναι μήτηρ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός. Ἔγινε τότε ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἰς τὴν Ἔφεσον (431), ἡ ὁποία κατεδίκασε τὸν Νεστόριον καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του.

ΠΟΥΛΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ (450-457)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου ἔμεινεν αὐτοκράτειρα ἡ Πουλχερία, ἡ ὁποία ἐνυμφεύθη καὶ ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα ἓνα γέροντα συγκλητικόν, τὸν **Μαρκιανόν**, ὁ ὁποῖος ἐβασιλευσεν ὀλίγα ἔτη καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της (454).

Ὁ Μαρκιανὸς ἐκυβέρνησε μὲ πολλὴν σύνεσιν. Ὅταν ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν, ἔπαυσε νὰ στέλλῃ εἰς τοὺς Οὔννους τὰ χρηματικὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ δίδουν κατ' ἔτος. Ὁ Ἄττίλας ἔστειλεν ἀνθρώπους νὰ τὰ ζητήσῃ, ἀλλ' ὁ Μαρκιανὸς μὲ θάρρος ἀπήντησε: «*Τὰ χρηματικὰ δῶρα τὰ ἔχομεν μόνον διὰ τοὺς φίλους, διὰ τοὺς ἐχθροὺς ἔχομεν σιδήρον*». Ὁ Ἄττίλας ὅμως ἠτοιμάζετο τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Δύσεως καὶ δὲν εὗρηκεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Μαρκιανόν.

Ἐπὶ τοῦ Μαρκιανοῦ νέα αἵρεσις ἐτάραττε τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Εὐτυχῆς ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ μόνον Θεός, ἠρνεῖτο δηλ. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως αὐτῆς ὠνομάσθησαν Μονοφυσῖται, διότι ἀνεγνώριζον μίαν μόνον φύσιν εἰς τὸν Χριστόν, τὴν θείαν. Ὁ Μαρκιανὸς συνεκάλεσε τὴν Δ΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ 451, καὶ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν. Οἱ Μονοφυσῖται ὅμως ἐπέμενον εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ συχνὰ ἠνώχλουν τὸ κράτος.

ΛΕΩΝ Α΄ (457-474)

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μαρκιανοῦ ἐξέλιπεν ἡ δυναστεία τοῦ Θεοδοσίου. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς πανίσχυρος Γότθος Ἄσπαρ ἔδωκε τὸν θρόνον εἰς τὸν χιλιάρχον Λέοντα Α΄. Πρῶτος ὁ Λέων ἐστέφθη μὲ θρησκευτικὴν τελετὴν αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀπὸ τότε τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος ἀπέκτησε κύρος θρησκευτικόν. Ἔως τῶρα τὸν αὐτοκράτορα ἀνηγόρευεν ὁ στρατός.

Ὁ Λέων ἐπειδὴ παρετήρησεν, ὅτι μεγάλην δύναμιν εἶχεν ἀποκτήσει εἰς τὸ κράτος ὁ Ἄσπαρ καὶ τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα, ἀπεφάσισε νὰ καταρτίσῃ νέον στρατὸν ἀπὸ ἐγχωρίους πολίτας. Ἐστρατολόγησε λοιπὸν τοὺς κατοίκους τῆς Ἰσαυρίας, ὀρεινῆς χώρας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, χωρικούς γενναίους καὶ πολεμικούς. Τοιοῦτοτρόπως κατηρτίσθη ἐθνικὸς στρατός καὶ ἡ δύναμις τῶν ξένων κατελύθη. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἔγινεν ὁ Ζήνων, εἰς τὸν ὅποιον ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν ὡς σύζυγον τὴν κόρην του.

ΛΕΩΝ Β΄ (474). ΖΗΝΩΝ (474-491)

Τὸν Λέοντα Α΄ διεδέχθη ὁ ἐγγονός του, υἱὸς τοῦ Ζήνωνος, Λέων Β΄, ὁ ὅποιος προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα καὶ τὸν πατέρα του Ζήωνα. Ὁ Λέων Β΄ ἀπέθανε μετὰ δεκάμηνον βασιλείαν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμεινεν ὁ Ζήνων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος ἔγινε μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Ὀστρογόθων ὑπὸ τὸν Θεοδώριχον. Ἄλλ' ὁ Ζήνων κατάρθωσε μὲ ἐπιτηδεῖας διαπραγματεύσεις νὰ πείσῃ τὸν Θεοδώριχον νὰ στραφῆ κατὰ τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνηα τότε, καθὼς γνωρίζομεν, ὁ ἀρχηγὸς διαφόρων βαρβάρων Ὀδοάρκος. Πραγματικῶς οἱ Ὀστρογόθοι μὲ τὸν Θεοδώριχον κατέλυσαν τὸ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κράτος τοῦ Ὀδοάκρου (493).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Α' (491-518)—ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζήνωνος τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ὁ Ἀναστάσιος Α' ἀπὸ τὸ Δυρράχιον, ὁ ὁποῖος ἦτο γνωστὸς ὡς πεπειραμένος πολιτικός.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου ἐμφανίζεται εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἱστορίας νέος λαός, οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν μογγολικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς τῶν Οὐννων. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν νότιον Ρωσσίαν, εἰς τὰς χώρας τοῦ Βόλγα ποταμοῦ, καὶ πρώτην φορὰν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος εἶχον ἀρχίσει νὰ λεηλατοῦν τὰς βορείους ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἤρχισαν νὰ γίνωνται συχνότεραι καὶ περισσότερον ἐπικίνδυναι ἐπὶ τοῦ Ἀναστασίου. Πολλάκις μάλιστα ἔφθασαν ἀπειλητικοὶ μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἀναστάσιος, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων, ἔκτισε νέον τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Μέγα ἢ Ἀναστασιανὸν τεῖχος καὶ ἐξετέινετο ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Εὐξείνου Δέρκων μέχρι τῆς Συληβρίας εἰς τὴν Προποντίδα. Ἰχνη τοῦ τείχους αὐτοῦ σφύζονται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀναστασίου ὁ στρατὸς ἐξέλεξε αὐτοκράτορα τὸν γηραιὸν καὶ ἀπαίδευτον ἀξιωματικὸν Ἰουστινὸν Α', ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς σωματοφυλακῆς. Δι' αὐτοῦ ἀρχίζει νὰ βασιλεύῃ νέος βασιλικὸς οἶκος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΑΝΙΔΡΥΣΗΙ ΤΗΝ ΡΩΜΑΪΚΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ (527-565)

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχε τακτοποιηθῆ καὶ ὀργανωθῆ ἄρκετὰ καλά, ὥστε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βου αἰῶνος ἀνέδειξεν ἓνα ἀξιολογώτατον αὐτοκράτορα, τὸν Ἰουστινιανόν. Ὁ Ἰουστινιανὸς διεδέχθη τὸν θεῖον τοῦ Ἰουστίνου.

Ὁ Ἰουστίνος, ἂν καὶ ἦτο ἀγράμματος, ἐφάνη πολὺ συνεισότης καὶ ἰκανὸς αὐτοκράτωρ. Ἰδίως ἔκαμε μεγάλας οἰκονομίας εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποταμιεύσῃ πολλὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη κατόπιν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν ἔνδοξον βασιλείαν του.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Ἰουστίνου καὶ εἶχεν ἡλικίαν 37 ἐτῶν, ὅταν ὁ θεῖος του ἔγινεν αὐτοκράτωρ. Ὄστε ἦτο 45 ἐτῶν, ὅταν ὁ ἴδιος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Ἐλαβεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲν ῥωμαϊκὴν καὶ χριστιανικὴν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ θεῖου τοῦ Ἰουστίνου καὶ εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸ μεγαλύτερον ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου. Ἦτο νοῦς φωτεινὸς καὶ χαρακτηριστὴρ ἰσχυρὸς. Ἐνωρὶς εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην πείραν εἰς τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος του τὸν προσέλαβεν ὡς βοηθὸν καὶ συνεργάτην του. Ὄστε ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀρχίζει πραγματικῶς ἀπὸ τὸ 518 καὶ διήρκεσε περίπου ἡμισὺν αἰῶνα.

Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος διηγείται, ὅτι εἶχε μέτριον ἀνάστημα, ἦτο μᾶλλον παχύς, στρογγυλοπρόσωπος καὶ ξανθός. Ἦτο ὀργανισμὸς ἰσχυρότατος. Εἰργάζετο ὑπερβολικά, ἔτρωγεν ὀλίγον καὶ ἐκοιμάτο πολὺ ὀλιγώτερον. Διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμαζον ἀκοίμητον. Παρ' ὄλους τοὺς μεγάλους κόπους καὶ τὰς φροντίδας ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 83 ἐτῶν. Παρηκολούθει ἀγρύπνως ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ δὲν ἐνεπιστεύετο αὐτὰ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς του.

Ὁ Ἰουστινιανός.

Εἶναι εἰκὼν κατὰ τὸ σύστημα τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἀπολλινάριον τῆς Ραβέννας (Ἰταλία). Ἀπεικονίζεται ὁ δραστήριος καὶ μεγαλοϊδεάτης αὐτοκράτωρ, τοῦ ὁποῦ ἡ μορφή δεικνύει θέλησιν καὶ ἀποφασιστικότητα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν προτέρημα νὰ διακρίνη τοὺς ἱκανοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους προσελάμβανεν ὡς συνεργάτας εἰς τὰ μεγάλα σχέδιά του. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ περίφημος νομομαθὴς **Τριβωνιανός**, ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν **Ἰωάννης Καππαδόκης**, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν οἰκονομικὴν του ἱκανότητα ἔδωσεν εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τὰ οἰκονομικὰ μέσα νὰ κάμη τόσους μεγάλους πολέμους καὶ τόσα ἄλλα εἰρηνικὰ ἔργα, οἱ ἐκλεκτοὶ στρατηγοὶ **Βελισσάριος** καὶ **Ναρσῆς**, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς ἐνδόξους νίκας των κατὰ τῶν βαρβάρων ἐλάμπρυναν τὴν βασιλείαν του.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἄλλ' ἐξαιρετικὴ ἰδίως ἦτο ἡ ἐκλογή τῆς συζύγου του, τῆς Θεοδώρας. Ἡ Θεοδώρα ἦτο κόρη ἀρκτοτρόφου τοῦ Ἴπποδρό-

μου και κατ' αρχάς ἐβόηθει τὸν πατέρα της εἰς τὸ ἔργον του. Ὅταν τὴν ἐγνώρισεν ὁ Ἰουστινιανός, εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ καὶ ἔζη βίον ἡσυχον ἐργαζομένη εἰς τὴν οἰκίαν της. Ὁ Ἰουστινιανός τὴν ἠγάπησε, τὴν ἐπροστάτευσε καὶ τέλος, ἐπειδὴ ἐξετίμησε τὰ μεγάλα της προτερήματα, τὴν ἐνυμφεύθη.

Ἡ Θεοδώρα εἶχεν ἐξαιρετικὰ προτερήματα, ἐνεργητικότητα, ἰσχυρὰν θέλησιν, μεγάλην κρίσιν καὶ ὀξυτάτην ἀντίληψιν. Πρώτη αὐτὴ ὡς αὐτοκράτειρα κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὴν θέσιν της πολὺ ὕψηλά. Οὐδέποτε ἔχανε τὸ θάρρος της καὶ εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις ἔδιδε σοφὰς συμβουλὰς εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἠγάπα ὑπερβολικὰ καὶ τὴν ἐσέβετο. Εἰς τὰς εἰκόνας πολλάκις τὴν παριστάνουν μαζὶ μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰουστινιανός τὴν ὠνόμαζε τὸ γλυκύτερον αὐτοῦ χάρμα.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ὁ Ἰουστινιανός ὄνειρον τῆς ζωῆς του εἶχε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἔπρεπε νὰ κατακτῆσῃ τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὰς ὁποίας κατεῖχον τῶρα οἱ βάρβαροι. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του αὐτὸ ὁ Ἰουστινιανός, εἰργάσθη μετὰ ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ ἐφρόντισε νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἱκανοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν ἐβοήθουν εἰς αὐτό. Εἶχεν ὅμως νὰ παλαίσῃ μετὰ πολλὰς δυσκολίας, πρὸ πάντων μετὰ τὴν τάσιν τῶν ὑπηκόων του εἰς τὴν ἀπειθειαν. Χωρὶς αὐστηρὰν πειθαρχίαν δὲν ἐπιτυγχάνονται τὰ μεγάλα ἔργα. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ στερεώσῃ εἰς τὸ κράτος του μίαν τάσιν καὶ πειθαρχίαν καὶ κατόπιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιόν του.

Τὰ πράγματα εἰς τὴν Δύσιν ἦσαν πολὺ εὐνοϊκά. Οἱ λαοὶ ἐκυβερνῶντο κακῶς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ἐμίσουν αὐτοὺς καὶ ἐπεθύμουν τὴν ἀνασύστασιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐκτὸς τούτου οἱ βάρβαροι δὲν εἶχον ἀξιόλογον στρατὸν καὶ δὲν ἦσαν

εις θέσιν νά ἀντιτάξουν σοβαράν ἀντίστασιν εἰς τὸν Ἰουστινιανόν. Ὁ στρατὸς τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ὁ ἀνώτερος τῶν χρόνων του, εἶχε τελειότερον ὄπλισμόν, ἀξιωματικούς πεπειραμένους καὶ διετήρει τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων. Τὰ κράτη λοιπὸν τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τῶν Ὀστρογόθων εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τῶν Βησιγόθων εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἦτο εὐκόλον νά καταλυθοῦν.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἐχρειάσθη ὁμως πρῶτον νά ἀποκρούσῃ μίαν περσικὴν ἐπιδρομὴν. Ἀπὸ τὸ ἔτος 507, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, οἱ Πέρσαι εὐρίσκοντο εἰς εἰρηνικὰς σχέσεις μὲ τὸ Βυζάντιον. Ὄταν ὁμως ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουστινιανός, οἱ Πέρσαι τὸ 527 εἰσέβαλον εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους καὶ ἤρχισαν τὸν πόλεμον. Ὁ Ἰουστινιανός ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον, ὁ ὁποῖος τὸ 530 εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἐνίκησε τὸν περσικὸν στρατὸν ἐκ 40 χιλ. Τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, τὸ ὁποῖον εἶχον ἀνασυστήσει οἱ Πέρσαι, ἔπαθε τελείαν καταστροφὴν. Ἀπὸ τότε ἤρχισε νά γίνεται γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ Βελισσαρίου καὶ νά αὐξάνῃ ἡ φήμη του ὡς στρατηγοῦ.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἀκόμη ὀλίγον καιρόν. Ἄλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόης Α' ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος εὐχαρίστως τὴν ἐδέχθη, διότι εἶχεν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν του κυρίως εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἤθελε νά ἔχῃ τὰς δυνάμεις του ἐλευθέρας.

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΙΚΑ (532)

Ὄταν ὁ Ἰουστινιανός ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ὑπῆρχον πολλαὶ ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλῖαι. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐδημιούργουν ἀληθινὴν ἀναρχίαν αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν Δήμων.

Ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ρώμην εἶχεν ἔλθει καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ συνήθεια τῶν ἵπποδρομιῶν. Οἱ ἀγωνισταὶ ἐχωρῖ-

ζοντο εις ομάδας και διεκρίνοντο από τὸ χρώμα τῆς ένδυμασίας των. Εις τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον ἐπικρατήσῃ δύο ομάδες, οἱ Πράσινοι και οἱ Βένετοι, δηλαδὴ κυανοῖ. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος με πάθος ἠκολούθει εἰς τὸν ἱππόδρομον τοὺς ἀγῶνας, ἐχωρίσθη εἰς δύο κόμματα. Ἄλλοι ἐτάχθησαν με τοὺς Πρασίνοὺς και ἄλλοι με τοὺς Βενέτους. Αἱ ομάδες αὐταὶ ὠνομάζοντο Δῆμοι. Ἐπειδὴ οἱ Δῆμοι ἀπετέλουν εἶδος ὠργανωμένων σωματείων, ἡ πολιτεία πολλάκις τοὺς μετεχειρίζετο εἴτε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν εἴτε και δι' ἄλλας ὑπηρεσίας. Τοιουτοτρόπως οἱ Δῆμοι εἶχον ἀποκτήσῃ δύναμιν και, ὅταν ἐγίνοντο αἱ ἱπποδρομίαι, ἐλάμβανον τὸ θάρρος νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τὰς ἱπποδρομίας, και νὰ τοῦ ἐκφράζουσι τὰ παράπονα και πολλάκις τὰς θελήσεις των.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Πράσινοι και οἱ Βένετοι ἠνώθησαν και, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ παρουσιάσθη εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἐξέφρασαν παράπονα ἐναντίον τῶν ὑπουργῶν του και πρὸ πάντων ἐναντίον τοῦ Καππαδόκη, διὰ τὴν βαρεῖαν φορολογίαν. Τὸν ἴδιον αὐτοκράτορα ἐξύβρισαν κατὰ τρόπον ἀνευλαβέστατον.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ παύσῃ τὰς ἀσχημίας αὐτὰς και ἔλαβε μέτρα αὐστηρότατα. Αἱ δύο ὁμως μερίδες ἐκήρυξαν φανερά τὴν ἐπανάστασιν, κατέλαβον και ἐπυρπόλησαν 532 δημόσια κτίρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων και τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, και ὀλοκλήρους συνοικίας. Ἡ πρωτεύουσα μετεβλήθη εἰς τόπον αἱματοχυσίας και σφαγῆς. Ἡ περίφημος αὐτὴ στάσις ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ σύνθημα τῶν στασιαστῶν «νίκα» Στάσις τοῦ Νίκα (532).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔχασε τὸ θάρρος του, ὅταν εἶδεν, ὅτι μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐπῆγε με τοὺς στασιαστάς. Ἐσκέφθη μάλιστα τότε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θρόνον και νὰ φύγῃ. Ἡ Θεοδώρα ὁμως ἔδειξε θάρρος και δύναμιν. Ἐνεψύχωσε τὸν αὐτοκράτορα και τοῦ παρέστησε πόσον ταπεινωτικὸν ἦτο νὰ δειλιάσῃ και νὰ ἀφήσῃ τὸν θρόνον χάριν τῆς ζωῆς του: «Δὲν

θέλω τὴν ζωὴν μου, εἶπεν, ὅταν δὲν θὰ μὲ προσφωνοῦν βασίλισσαν... διότι καλὸν ἐντάφιον εἶναι ἢ βασιλεία».

Μετ' ὀλίγον ὁ Βελισσάριος μὲ ἀφωσιωμένον στρατὸν προσέβαλε τοὺς στασιαστὰς εἰς τὸν Ἴππόδρομον, ὅπου εἶχον συνέλθει, διὰ νὰ ἐκλέξουν νέον αὐτοκράτορα. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐφονεύθησαν περίπου 30 χιλ. ἀνθρώποι (532).

Ἀπὸ τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ δόξαν, μαζὶ τοῦ δὲ ἐδοξάσθη καὶ ἡ Θεοδώρα.

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΤΑΛΥΕΙ ΤΟ ΒΑΝΔΑΛΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως ἐξησφαλίσθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὁ Ἰουστινιανός, ἐστράφη κατὰ τῆς Δύσεως. Προσέβαλε πρῶτον τὸ κράτος τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Βασιλεὺς τῶν Βανδάλων τότε ἦτο ὁ Γελίμερος, ὁ ὁποῖος κατεδίωκε τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὑπεστήριζε τοὺς ἀρειανούς. Αὐτὸ ἔλαβεν ὡς ἀφορμὴν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βανδάλων.

Τὸ 533 ἐστάλη ὁ Βελισσάριος μὲ 10 χιλ. πεζοὺς καὶ 5 χιλ. ἵππεϊς. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἐπεβίβασθη εἰς 500 μεταγωγικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα συνώδευον 100 περίπου πολεμικά. Τὸν στρατὸν τοῦ ὁ Βελισσάριος ἀπεβίβασε μακρὰν τῆς Καρχηδόνος, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ προσβάλη ἀμέσως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Εἰς μίαν καὶ μόνην μάχην πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος κατετρόπωσε τὸν βαρβαρικὸν στρατὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Γελίμερος κατῴρθωσε νὰ φύγη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συνελήφθη αἰχμάλωτος. Εἰς χιλιάδας πολλὰς ἀνήρχοντο οἱ αἰχμάλωτοι τῶν Βανδάλων, τὰ δὲ λάφυρα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βαρβάρων, ἦσαν ἄπειρα. Ὑπῆρχον ἀκόμη ἐκεῖ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα οἱ Βάνδαλοι εἶχον ἀρπάσει ἀπὸ τὴν Ρώμην τὸ 455 μ.Χ.

Ὅταν ὁ Βελισσάριος νικητὴς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρουσιάσθη πεζὸς ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν Ἴππόδρομον ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Γελίμερον καὶ ἐκλεκτοὺς Βανδάλους αἰχμαλώτους καὶ μὲ τὰ ἐκλεκτότερα λάφυρα.

Ἐκεῖ προσεκύνησε τὸν αὐτοκράτορα καθὼς καὶ ὁ Γελίμερος. Εἰς τὸν βάρβαρον βασιλέα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδωκε κτήματα εἰς τὴν Γαλατίαν, διὰ τὴν ζήτησιν τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του.

Τοιοιουτρόπως τὸ Βανδαλικὸν κράτος διελύθη καὶ ὅλη ἡ βόρειος Ἀφρική ἀπετέλεσεν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρχηδόνα, ἡ ὁποία ἔμεινεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα. Κατελήφθησαν ἐπίσης τότε αἱ βανδαλικαὶ νῆσοι Σαρδηνία καὶ Κορσικὴ καὶ αἱ Βαλεαρίδες.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΩΝ ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΩΝ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (534-554)

Κατόπιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐστράφη κατὰ τῶν Ὀστρογόθων τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἀπετέλει ἄλλοτε τὸ κέντρον τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ἡ κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ὀστρογόθων συνήντησε μεγάλας δυσκολίας.

Κατὰ πρῶτον ἐστάλη ὁ δαφνοστεφῆς Βελισσάριος (534), ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἔτη 534—540 κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων ἐνίκησε τοὺς Ὀστρογόθους καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των Οὐτίγιν. Ἄλλ' οἱ Γότθοι τὸ 541 ἐπανεστάτησαν, συνεκέντρωσαν μεγάλας δυνάμεις καὶ κατῴρθωσαν νὰ περιορίσουν πολὺ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Βελισσάριος ἐστάλη καὶ δευτέραν φοράν, ἀλλὰ μὲ ἀνεπαρκεῖς δυνάμεις. Ἦναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ μετὰ ματαίους ἀγῶνας τεσσάρων ἐτῶν (544-548) δὲν κατῴρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ὀστρογόθους.

Τότε ἐστάλη ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς μὲ ἀρκετάς δυνάμεις καὶ μετὰ σκληρὸν καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα ὑπέταξεν ὀριστικῶς τὴν Ἰταλίαν τὸ 554. Τοιοιουτρόπως 20 ὀλόκληρα ἔτη ἐχρειάσθησαν διὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ὀστρογοθικοῦ κράτους. Ἡ Ἰταλία ἔγινεν ἐπαρχία ἑλληνικὴ καὶ διοικητῆς αὐτῆς διωρίσθη ὁ ἐνδοξος Ναρσῆς ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ἀντιβασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησεν αὐτὴν ἐπὶ 15 ἔτη.

Ἡ Ἰταλία ἔπαθε φοβερὰς καταστροφὰς ἀπὸ τὸν πόλεμον, τὴν πείναν καὶ τὰς ἀσθενείας, ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτὴν οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τῆς γοθικῆς κατοχῆς. Μετ' ὀλίγον

ἤρχισεν ἡ ἐγκατάστασις πολλῶν Ἑλλήνων λογίων, τεχνιτῶν, ὑπαλλήλων κτλ. εἰς τὴν χώραν καὶ ἀπὸ τότε παρατηρεῖται μεγάλη ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Πρωτεύουσαν εἶχον οἱ Ἕλληνες τὴν Ραβένναν, ὅπου ἐκτίσθησαν περίφημοι βυζαντινοὶ ναοὶ μὲ θαυμασίας εἰκόνας. Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπως εἰς τὴν Βενετίαν, ἐκτίσθησαν λαμπροὶ ναοί.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ Ν. ΙΣΠΑΝΙΑΝ (554)

Ὁ Ἰουστινιανός, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ περισσότερον τὴν κατοχὴν τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ τὸ νότιον τμήμα τῆς Ἰσπανίας, εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον ἰδρύσει κράτος οἱ Βησιγότθοι.

Ἐπειδὴ οἱ Βησιγότθοι ἀρχηγοὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των, ὁ Ἰουστινιανός ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐπέμβῃ καὶ ἔστειλεν ὀλίγον στόλον μὲ μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία εὐκόλως ἔγινε κυρία τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τῆς Ἰσπανίας μὲ τὰς πόλεις Καρθαγένην καὶ Κορδοῦην. Τὴν Ἰσπανίαν ἐκυβέρνησα ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Β. Ἀφρικῆς.

Τοιοιουτρόπως μὲ τὰς κατακτήσεις αὐτὰς ὁ Ἰουστινιανός ἐπραγματοποίησε κατὰ μέγα μέρος τὸ σχέδιόν του. Τὸ κράτος ἐδιπλασιάσθη, ἡ Μεσόγειος ἔγινε πάλιν θάλασσα ἑλληνικὴ καὶ ὄλαι αἱ περὶ αὐτὴν χώραὶ ἀπετέλουν μέρος τῆς αὐτοκρατορίας.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (540 - 562)

Ἐνῶ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ὀστρογόθων, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τοὺς Ὀστρογόθους. Τοιοιουτρόπως ἤρχισε νέος περσικὸς πόλεμος (540). Ὁ πόλεμος αὐτὸς μὲ μικρὰ διαλείμματα διήρκεσε περίπου εἴκοσι ἔτη, ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὁ Ἰουστινιανός δὲν εἶχε πολλὰς ἐπιτυχίας. Ἦναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφάλιζε τὴν ἐλευθερίαν τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν Περσίαν, ἀλλ' ἐπλήρωνε κατ' ἔτος εἰς τοὺς Πέρσας μεγάλα χρηματικὰ ποσά.

ΟΙ ΑΒΑΡΟΙ — ΟΙ ΣΛΑΒΟΙ

Σημαντικώτατον γεγονός της βασιλείας του 'Ιουστινιανού είναι, ότι κατά τους χρόνους αυτούς ἐγκατεστάθη εἰς τὰς χώρας πέραν τοῦ Δουνάβεως νέος μογγολικὸς λαός, οἱ "Αβαραί.

Οἱ "Αβαραί προήρχοντο ἀπὸ τὰς πεδιάδας πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἦσαν ὁμόφυλοι καὶ συγγενεῖς μὲ τοὺς Οὐννοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐλέγετο Χᾶνος ἢ Χαγᾶνος καὶ ἐπολέμουν ὅπως καὶ οἱ Οὐννοὶ. Βραδύτερον οἱ "Αβαραί ἔγιναν πολὺ ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐπίσης τοῦ 'Ιουστινιανοῦ ἐμφανίζεται εἰς τὴν Εὐρώπην νέα φυλὴ, οἱ Σλάβοι, οἱ ὅποιοι κατώκησαν εἰς τὴν πέραν τοῦ Δουνάβεως χώραν, τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, καὶ ἔζων βίον ποιμενικόν. Δὲν ἦσαν τόσον πολεμικοί, ὅσον οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Οὐννοὶ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν ἴδιον κράτος, ἀλλ' ὑπετάσσοντο εἰς ἰσχυροτέρους λαούς.

ΤΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ὅπως τὰ πολεμικά, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ εἰρηνικά ἔργα τοῦ 'Ιουστινιανοῦ εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα.

Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, κατεσκεύασε σειρὰν ἀπὸ φρούρια εἰς ὅλην τὴν ἑκτασίν τῶν συνόρων τῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ ἐρείπια πολλῶν σφύζονται καὶ σήμερον καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Ἐκτὸς τῶν φρουρίων ὁ 'Ιουστινιανὸς ἐδαπάνησε μεγάλα ποσὰ διὰ δημόσια ἔργα, πόλεις, γεφύρας, ναοὺς, λουτρῶνας, ὑδραγωγεῖα κτλ. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, ὁ ὅποιος εἶναι σύγχρονος τοῦ 'Ιουστινιανοῦ καὶ διηγήθη τὴν ἱστορίαν του, ἔγραψεν ἰδιαιτέρον βιβλίον «Περὶ τῶν κτισμάτων τοῦ 'Ιουστινιανοῦ», εἰς τὸ ὅποιον περιγράφει ὅλα τὰ ἔργα τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Πολὺ ἐφρόντισεν ὁ 'Ιουστινιανὸς διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν

βιομηχανίαν. Ἰδίως ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης, ἡ ὁποία ἕως τότε ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅλα τὰ μεταξωτὰ εἶδη ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κίναν. Δύο ὅμως μοναχοὶ ἔκρυσαν αὐτὰ μεταξοσκώληκος εἰς τὰς βακτηρίας των καὶ μετέφεραν αὐτὰ ἀπὸ τὴν Κίναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας μετεδόθη ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης καὶ ἦσαν περίφημα τὰ ἑλληνικὰ μεταξωτὰ. Ἐφυτεύθησαν παντοῦ μωρέαι, ἀπὸ τὸ φύλλον τῶν ὁποίων τρέφεται ὁ μεταξοσκώληξ, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Μωρέας.

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ἄλλ' ἀπὸ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ δύο εἶναι κυρίως ἐκεῖνα, τὰ ὁποία ἔκαμαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀθάνατον καὶ σφύζονται ἀκόμη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἡ νομοθεσία καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε παρατηρήσει, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ρωμαϊκῶν νόμων ἦτο ἀμέτρητον. Ἐξεδίδοντο νέοι χωρὶς νὰ καταργοῦνται οἱ παλαιότεροι καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκράτει μεγάλη σύγχυσις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐκτὸς τούτου ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὴν φιλανθρωπικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἶχε καθιερώσει πολλὰς συνηθείας, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ δὲν ἦσαν νόμοι, ἐτήροῦντο ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς καλύτερον ἀπὸ τοὺς νόμους. Τοιοῦτοτρόπως οἱ χριστιανοὶ ἔκαμνον γάμους μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων, ἀνεγνώριζον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὰ παιδιά ἰδικὴν των περιουσίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ προσαρμόσῃ τὴν νομοθεσίαν σύμφωνα μὲ τὰς χριστιανικὰς ἀντιλήψεις.

Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέθεσεν εἰς μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ σοφοῦς καὶ νομομαθεῖς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου νομοδιδασκάλου **Τριβωνιανοῦ**. Ἡ ἐπιτροπὴ εἰργάσθη ἐπὶ ἕξ ἔτη καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὸ κολοσσιαῖον αὐτὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν **Ρωμαϊκὸν δίκαιον**. Κάποιος

ιστορικός νεώτερος λέγει, ὅτι «τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτατα πράγματα, τὰ ὁποῖα τὸ Βυζάντιον ἐχάρισεν εἰς τὸν κόσμον». Καὶ πραγματικῶς καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ περισσότερα κράτη βάσιν τῆς νομοθεσίας των ἔχουν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ὅπως ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν περσικὴν καταστροφὴν ἀνήγειραν τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν Παρθενῶνα, μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐθεώρησε καθῆκον του νὰ ἀνοικοδομήσῃ λαμπρότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὸν ὁποῖον εἶχον καύσει οἱ στασιασταὶ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.

Ὁ ναὸς ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐφιλοπόνησαν δύο περίφημοι ἀρχιτέκτονες, ὁ Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς (ἀπὸ τὰς Τράλλεις τῆς Μ. Ἀσίας) καὶ ὁ Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος. Ὁ Ἰουστινιανὸς καθημερινῶς ἐπέβλεπε μόνος του τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐπιθυμία του ἦτο νὰ τελειώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον. Χιλιάδες ἐργάται ἐργάσθησαν ἐπὶ ἑξ συνεχῆ ἔτη. Ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε νὰ μεταφέρουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κράτους ἄριστον ὕλικόν, μάρμαρα καὶ ξυλείαν, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς ἐστοίχισε κολοσσιαῖα ποσά, τὰ ὁποῖα, διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβάλῃ φόρους.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐλύθη ἓν μέγα ἀρχιτεκτονικὸν πρόβλημα, νὰ στηριχθῇ δηλαδὴ θόλος ἐπὶ τετραγώνου οἰκοδομήματος. Τὸ μεγαλύτερον πλεονέκτημα τοῦ ναοῦ ἦτο, ὅτι εἶχεν ἄφθονον φῶς, τόσον, ὥστε νὰ νομίζῃ κανεὶς, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑπαιθρον. Μόλις δὲ εἰσῆρχετο τις ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον εἰς τὸν ναόν, ἠτένιζε τὸν πανύψηλον καὶ φωτεινότατον θόλον, ὁ ὁποῖος ὠμοίαζε πρὸς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν τοῦ ὑπαιθρου. Ὁ ναὸς ἐκοσμήθη μὲ ἐξαίρετα μωσαϊκά, εἰκόνας δηλαδὴ κατασκευασμένας μὲ πολυχρώμους ψηφίδας, μὲ ἑκατοντάδας κίονας ἐκ ποικιλοχρῶμων καὶ πολυτίμων μαρμάρων, μὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευὴ καὶ ἄμφια, πολυτίμους λίθους, πολυελαίους κλπ.

“Όταν ὁ ναὸς ἐτελειώσε καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν ἀκολουθίαν του, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ τὴν ὑπερηφάνειάν του διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ ἔργον καὶ ἐφώνησε: «*γενικήκά σε, Σολομών*». Ὁ δὲ ἱστορικὸς Προκόπιος γράφει: «*Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ὑψώνεται μέχρι τοῦ Θεοῦ καὶ νομίζει, ὅτι κατοικεῖ ἐντὸς αὐτοῦ*». Καὶ εἰς ἄλλο μέρος: «*Κανεὶς δὲν χροσταίνει νὰ βλέπῃ τὸν ναὸν αὐτόν, ἀλλὰ διαρκῶς ἀποκομίζουσι οἱ ἐπισκέπται μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν καί, ὅταν εὐρίσκονται μακρὰν, ὁμιλοῦν δι’ αὐτὸν μετ’ ὑπερηφάνειαν*».

Τὸν περίφημον ναὸν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ χίλια ἔτη εἶδε τόσας λαμπρὰς τελετάς, δοξολογίας διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων, στέψεις τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν μετέβαλον εἰς τζαμίον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὅμως δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἡμέρας τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ ὑμνήσεν αὐτὸν εἰς τὰ δημοτικά του τραγούδια καὶ ἐθεώρησεν ἐπὶ αἰῶνας ὡς τὸ σύμβολον τῶν ἐλπίδων του. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ μνημεῖον τῆς τέχνης, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ μετέβαλον εἰς μουσεῖον καὶ φροντίζουν νὰ τὸ διατηρήσουν ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ — ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ Β΄ (565—578)

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξε πραγματικῶς μέγα καὶ λαμπρὸν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ μακροὶ ὅμως καὶ ἀδιάκοποι πόλεμοι καθὼς καὶ τὰ δημόσια καὶ ἀμυντικὰ ἔργα ἐχρειάσθησαν μεγάλας δαπάνας. Τὸ ἀπόθεμα τοῦ δημοσίου ταμείου ἐξηντλήθη καὶ ὁ οἰκονομολόγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Καππαδόκης, διὰ νὰ προμηθευθῇ τὰ χρήματα αὐτά, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς βαρεῖς φόρους, οἱ ὅποιοι ἔφεραν ἐξάντλησιν οἰκονομικὴν εἰς τὸν τόπον. Ἐκτὸς τούτου μετὰ τοὺς πολέμους τοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδημιούργησε πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τῶν διαδόχων του ἦτο δύσκολον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐβασίλευσεν ὁ ἀνε-

ψιός του 'Ιουστίνος Β' (565-578), άνθρωπος υπερήφανος και άνικανος. 'Επί της βασιλείας αὐτοῦ οἱ Λογγοβαρδοὶ ἢ Λομβαρδοί, λαὸς γερμανικός, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς χώρας περὶ τὸν Δούναβιν, ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβον τὸ 568 τὴν Βόρειον 'Ιταλίαν καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ τὸ Λομβαρδικὸν κράτος. 'Απὸ τότε ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἓν μέρος τῆς Β. 'Ιταλίας Λομβαρδία. Κατὰ τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ 'Ιουστίνος ἀσθανόμενος τὴν ἀδυναμίαν του ἔλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν στρατηγὸν Τιβέριον (574).

ΤΙΒΕΡΙΟΣ (578-582)

Ὁ Τιβέριος (578-582) ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ 'Ιουστίνου. Ὁ Τιβέριος ἠσχολήθη κατὰ τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς βασιλείας του μὲ τὸν νέον πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ 'Ιουστίνου καὶ διήρκεσε περίπου εἴκοσιν ἔτη (572-591). 'Εναντίον τῶν Περσῶν μετεχειρίσθη τὸν ἐξάριετον στρατηγὸν Μαυρίκιον.

'Επὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου οἱ Ἄβαροι, ἀφοῦ ἐνίκησαν καὶ ὑπέταξαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἄλλους σλαβικοὺς λαούς, κατῆλθον νοτιώτερον καὶ ἴδρυσαν μέγα βαρβαρικὸν κράτος εἰς τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν καὶ Ρουμανίαν.

ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ (582-602)

Ὁ Μαυρίκιος (582-602) διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν Τιβέριον καὶ ἀνεδείχθη ἀπὸ τοὺς καλυτέρους βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου. 'Εξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐγκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας τὸν εὐνοούμενόν του Χοσρόην Β', ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκθρονηθῆ.

'Ενῶ ὁ Χοσρόης ἦτο ἀπασχολημένος μὲ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ Ἄβαροι καὶ ἄλλοι σλαβικοὶ λαοὶ ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἐλεηλάτουν τὰς ἐλ-

ληνικάς χώρας. "Εφθασαν και μέχρι Θεσσαλονίκης, αλλά κατά την παράδοσιν τούς απέκρουσεν ὁ Ἅγιος Δημήτριος. "Όταν ὁμως ὁ αὐτοκράτωρ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν περσικὸν κίνδυνον, ἀπώθησε τούς Ἀβάρους πέραν τοῦ Δουνάβευς. Ἄλλ' ὁ στρατός του, ὁ ὁποῖος εἶχε κουρασθῆ ἀπὸ τούς μακροὺς πολέμους, ἐπειδὴ εἶχεν ἐλαττωθῆ και ὁ μισθός του, ἐστασίασε κατὰ τοῦ Μαυρικίου και ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν ἑκατόνταρχον Φωκᾶν. Συγχρόνως ἡ φατρία τῶν Πρασίνων εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπετέθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν συνέλαβε και τὸν ἐφόνευσε μαζί με τὴν οικογένειάν του κατὰ τρόπον ἄγριον.

Zinkeisen
Zinkeisen
ΦΩΚΑΣ (602-610)
Zinkeisen
Gerbius

Ὁ Φωκᾶς (602-610) ἐκυβέρνησε τυραννικῶς και διὰ νὰ στερεώσῃ τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον κατέλαβε με ἐγκλημα, μετεχειρίσθη μέτρα τρομοκρατικά. "Όλα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Μαυρικίου ἐθανατώθησαν ἀγρίως, γενναῖοι δὲ στρατηγοὶ ἔπεσαν θύματα τῆς καχυποψίας του. Δὲν εἶχε πλέον εἰς κανένα ἐμπιστοσύνην, παρὰ μόνον εἰς τὰ τυραννικά του μέσα.

Ἐνῶ προήρχετο ἀπὸ τὸν στρατόν, ἐφάνη ἐντελῶς ἀνίκανος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τούς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Ὁ Χοσρόης Β' με τὴν πρόφασιν, ὅτι θέλει νὰ τιμωρήσῃ τὸν φόνον τοῦ φίλου και εὐεργέτου του Μαυρικίου, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν και Συρίαν, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν και ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτεύουσῆς. Ἀνώτεροι πολιτικοὶ και στρατιωτικοὶ εἶδον τὴν κατάστασιν και ἀπεφάσισαν νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἀνίκανον αὐτοκράτορα.

Ἡ ἐπανάστασις προετοιμάσθη πολὺ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν Καρχηδόνα. Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἀφρικῆς ἔστειλε τὸν υἱὸν του Ἡράκλειον με στόλον ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Συγχρόνως ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ τυράννου και ἀνικάνου Φωκᾶ και τὸν ἐθανάτωσαν ἀγρίως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φωκᾶ αὐτοκράτωρ ἐστέφθη ὁ Ἡράκλειος (610 μ.Χ.).

Zinkeisen
Hort
Gerbius
Carpenter

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ (610 - 641) ΚΑΙ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΣΕΡΓΙΟΣ

610 "Όταν ὁ Ἡράκλειος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο ἀπελπιστικὴ. Οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀσσυρίαν καὶ τὴν Ἀρμενίαν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Συρίαν καὶ κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἀντιόχειαν. Κατόπιν προσέβαλον τὴν Παλαιστίνην, κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπήραν τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν εἰς τὴν πρωτεύουσάν των Κτησιφῶντα. Μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπρομηθεύετο τὸν σῖτον, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασαν νικηταί εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὰς πόλεις Χαλκηδόνα καὶ Χρυσούπολιν. Ὁ Χοσρόης ἐσκέπτετο πλέον νὰ προσβάλη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταλύσῃ ὀλοτελῶς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Συγχρόνως τὸ κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην ἠπείλουν οἱ Ἄβαραι καὶ οἱ Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἐλεηλάτουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἔφθασαν ἕως τὰ πρόθυρα τῆς πρωτεύουσας. Εἰς τὴν Δύσειν οἱ Λομβαρδοὶ ἀπὸ τὴν Β. Ἰταλίαν διαρκῶς ἐπροχώρουν καὶ ἠπείλουν τὴν Μέσην καὶ Κάτω Ἰταλίαν.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο, ὅτι ὁ στρατὸς εὕρισκετο εἰς

Βεβυλόνια

Βελύκιον 49

παραλυσίαν, χρήματα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὸ ταμεῖον καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο οἰκτρὰ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χωρῶν ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Ἡράκλειος πρὸ τῶν μεγάλων αὐτῶν συμφορῶν ἔχασε τὸ θάρρος καὶ τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐσκέπετο νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ φιλόπατρις Πατριάρχης **Σέργιος**. Αὐτὸς τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν συνέβουλεύσε νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πολυτίμα σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τὰ ἐπιστρέψῃ περισσότερα καὶ πλουσιώτερα. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ὁ Ἡράκλειος ἐστρατολόγησε κατοίκους τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων καὶ κατήρτισεν ὀλιγάριθμον στρατόν, ἀλλὰ πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς συνήθεις μισθοφορικοὺς στρατοὺς, γεμᾶτον φρόνημα καὶ πατριωτισμόν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος.
(Μετάλλιον — Βασιλικὸν Μουσεῖον, Βερολῖνον).

Ἀπογραφὴ βιβλίου

Ἡ ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Πρῶτη φροντίς τοῦ Ἡρακλείου ἦτο νὰ συμβιβασθῇ μὲ τοὺς Ἀβάρους, διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνενόχλητος τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἐκλείσε λοιπὸν εἰρήνην μὲ τὸν Χαγᾶνον τῶν Ἀβάρων, ἐξησφάλισε τὰ νῶτα καὶ τὸ ἔτος 622 ἦτο μᾶσθη διὰ τὴν ἀναχώρησιν.

Ὁ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ ἔκαμεν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐνδεδυμένος τὴν στρατιωτικὴν στολὴν μὲ μαῦρα καὶ ὄχι ἐρυθρὰ πέδιλα, διηυθύνθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπου ἐψάλθη δέησις. Ὁ ἴδιος ἀπήγγειλε τὴν ἐξῆς προσευχὴν :

«Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς εἰς ὄνειδος τοῖς ἐχθροῖς σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ'»

ἐπιβλέψας ἐλέησον καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου νίκην δὸς ἡμῖν, ὅπως μὴ κανχήσονται οἱ ἀλάστορες κατὰ τῆς σῆς κληρονομίας ἐπαιρόμενοι».

Κατόπιν ἀφοῦ παρέλαβε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἐκίνησε διὰ τὰ πλοῖα. Ἦκολούθει ὁ στρατὸς καὶ ὄλος ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης εὐχόμενος εἰς τὸν στρατὸν νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Τοιοιτοτρόπως ὁ Ἡράκλειος κατάρθωσε νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν στρατὸν τὰ ἰδικὰ του αἰσθήματα, ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶχε διπλοῦν σκοπὸν, νὰ τιμωρήσουν τοὺς Πέρσας καὶ ὡς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος καὶ ὡς διώκτας τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπήγαιναν νὰ ἀγωνισθοῦν «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Διὰ τοῦτο ἡ ἐκστρατεία ὁμοιάζε με σταυροφορίαν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐλήστευσαν τὸ τίμιον ξύλον τοῦ σταυροῦ. Ὅταν ἀπεχαιρέτα τὸν Πατριάρχην Σέργιον, τοῦ εἶπε: «*Εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ σοῦ ἀφίημι τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὸν υἱόν μου*».

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ

Ὁ Ἡράκλειος ἐπεβιβάσθη μετὰ τὸν στρατὸν του εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀνεχώρησε. Δὲν προσέβαλε τοὺς ἐχθροὺς κατὰ μέτωπον εἰς τὴν Χαλκηδόνα, διότι δὲν εἶχε πολὺν στρατὸν. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ προσβάλλῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰ νῶτα καὶ νὰ εἰσβάλλῃ, ἂν ἦτο δυνατόν, εἰς τὴν Περσίαν.

Ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Ἀρμενίας. Εἰς τὸν δρόμον του ὄλαι αἱ ἑλληνικαὶ φρουραὶ, αἱ ὅποια εἶχον ἀποκλεισθῆ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις μετὰ τὴν περσικὴν προέλασιν, ἠνώθησαν μαζί του καὶ ὁ στρατὸς του ηὔξήθη πολὺ. Οἱ Πέρσαι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ κράτος των. Ἐκεῖ ἔδωκεν ὁ Ἡράκλειος τὴν πρώτην μάχην, ἐνίκησε τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀποσυρθῆ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτάς ὁ Ἡράκλειος ἐπέστρεψεν εἰς

τὴν πρωτεύουσαν διασχίσας τὴν Μ. Ἀσίαν, ἣ ὁποία πλέον ἦτο ἐλευθέρα. Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου, ἣ ὁποία διήρκεσε δύο ἔτη (622—623).

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΟΙ ΑΒΑΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

Τὸ ἐπόμενο ἐτος 624 ὁ Ἡράκλειος ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Μὲ τὸν στόλον του ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸ περσικὸν κράτος ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν. Ὁ Χοσρόης ὑποχωρεῖ, ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος καταλαμβάνει πόλεις καὶ φρούρια, ἀπελευθερώνει αἰχμαλώτους καὶ καταστρέφει εἰδωλοατρικoὺς ναοὺς, διὰ τὰ ἐκδικηθῆ τoὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταστρέψει πλῆθος ἑλληνικῶν ναῶν. Συλλαμβάνει πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ συμπεριφέρεται πρὸς αὐτοὺς μὲ τρόπον φιλόνηρον.

Ὁ Χοσρόης εὐρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἐστρατολόγησεν ἐν τῷ μεταξύ ἀπὸ τὸ ἀπέραντον κράτος του τρεῖς μεγάλους στρατοὺς. Ἐνα ἐξ αὐτῶν στέλλει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ στρατὸς αὐτὸς διέσχισε τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἡράκλειος ὅμως ἀντελήφθη, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Πέρσου βασιλέως ἦτο τὸ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ κράτος του. Εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὰ τεῖχη τῆς πρωτεύουσας καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν ὑπερασπιστῶν της καὶ δὲν παρεσύρθη εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Περσῶν.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὅμως διέτρεξε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ὁ πονηρὸς Χοσρόης ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ ἄπιστος Χαγᾶνος παρέβη τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει μὲ τὸν Ἡράκλειον, καὶ μὲ πολυάριθμον ⁶²⁶ στρατὸν καὶ στόλον περιέκλεισε τὴν πρωτεύουσαν. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων (626).

Τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠργάνωσεν ὁ Πα-

τριάρχης Σέργιος καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Βῶνος. Οἱ κάτοικοι ἔδειξαν θάρρος καὶ ἀντοχὴν καὶ ἔλαβον τὰ ὄπλα νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλιν. Καὶ ἐνῶ ὁ στρατὸς ἐμάχετο εἰς τὰ τεῖχη τῆς πρωτευούσης, ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς συνέρρεεν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἔψαλλε δεήσεις εἰς τὸν θεόν. Τότε λέγουν, ὅτι ἐποιήθη ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου Θεοτόκου, δηλαδὴ οἱ λεγόμενοι Χαιρετισμοί.

Οἱ Ἕλληνες ἐδοκίμασαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς πολιορκητὰς διὰ συμβιβασμοῦ. Ἄλλ' οἱ Ἀβαιοὶ προέβαλον αὐθάδεις ἀπαιτήσεις, νὰ φύγουν οἱ κάτοικοι μὲ ἓν ἔνδυμα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς αὐτοὺς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβον σκληρὸν ἀγῶνα. Κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Ὁ στόλος τῶν Ἀβάρων κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἡ μεγάλη ἐπίθεσις, τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν τὴν 26 Ἰουλίου 626, ἀπέτυχεν ὀλοσχερῶς, ὥστε οἱ πολιορκηταὶ ἔκαυσαν τὰς πολιορκητικὰς τῶν μηχανὰς καὶ ἀνεχώρησαν ἐντροπισσόμενοι.

Ὁ λαὸς ἐπίστευσε, ὅτι ἡ πόλις τὴν σωτηρίαν τῆς ἐχρεώσται εἰς τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως Θεοτόκον.

Ὁ Πατριάρχης Σέργιος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς ἀμύνης, περιήρχετο τὰς ἐπάλξεις τοῦ τεῖχους κρατῶν τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας καὶ πολίτας, οἱ ὁποῖοι ἐβοήθουν τοὺς πολεμοῦντας καὶ ἔρριπτον λίθους ἀπὸ τὰ τεῖχη κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων κατὰ τινὰ διήγησιν ἔβλεπε *«γυναῖκα σεμνοφοροῦσαν περιτρέχουσαν εἰς τὸ τεῖχος, μόνην οὔσαν»*.

Διὰ τοῦτο ἐξῴμνησαν αὐτὴν μὲ τὸν πολὺ γνωστὸν ὕμνον:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια!
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια
Ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον.
Ἵνα κράζω Σοι, χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

ΤΟ ΕΝΔΟΞΟΝ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ περσικὸς πόλεμος ἐν τῷ μεταξύ ἐξηκολούθει. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ Ἡράκλειος ὁμοῦς κατῶρθωσε νὰ καταστρέψῃ ἀρκετοὺς στρατοὺς τοῦ Χοσρόης καὶ τὸν ἠνάγκασε τέλος νὰ δώσῃ τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Νινευτ (12 Δεκεμβρίου 627), πλησίον τῶν ἱστορικῶν Γαυγαμήλων. Οἱ Πέρσαι ἔπαθον τελείαν καταστροφὴν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἄφησαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων πλῆθος ἀπὸ σημαίας καὶ λάφυρα. Ὁ ἴδιος ὁ Χοσρόης ἔφυγεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας, μὲ σκοπὸν νὰ ἐτοιμάσῃ νέον στρατὸν καὶ νὰ ἀρχίσῃ πάλιν τὸν πόλεμον. Ὁ λαὸς τοῦ ὁμοῦς ἔστασίασεν ἐναντίον του. Τὸ κίνημα παρεσκεύασεν ὁ υἱὸς του Σιρόης, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς. Κατόπιν συνωμολόγησεν εἰρήνην. Οἱ Πέρσαι ὑπεχρεώθησαν νὰ δώσουν ὀπίσω ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον κατακτήσει κατὰ τὸν εἰκοσιπενταετῆ πόλεμον, νὰ παραδώσουν τοὺς αἰχμαλώτους χριστιανούς καὶ τὸν τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν περίφημον νίκην διὰ διαγγέλματος, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη ἐπισημῶς καὶ κατόπιν δοξολογίας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον μεγαλοπρεπῆ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβε μέρος ὁ στρατὸς, ὁ λαὸς καὶ ὁ κληρὸς. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπὶ ἄρματος, τὸ ὁποῖον ἔσυρον τέσσαρες ἐλέφαντες. Ἄνδρες προπορευόμενοι ἐκράτουν τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ θεώρει ὡς τὸ ἐνδοξότερον τρόπαιον τῶν κατορθωμάτων του (628).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 629 ὁ ἴδιος ὁ Ἡράκλειος ἔφερε τὸν Τίμιον Σταυρόν εἰς τὰ Ἱερσόλυμα καὶ τὸν ἔστησεν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ὅπου ἴστατο καὶ προηγουμένως ὑψωθείς πρώτην φορὰν ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Ἁγίας Ἑλένης. Ἀπὸ τότε ἐορτάζομεν τὴν ἡμέραν αὐτὴν, 14 Σεπτεμβρίου, ὡς ἡμέ-

ραν τῆς διπλῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, διότι τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἶχεν ὑψώσει αὐτὸν καὶ ἡ Ἁγία Ἑλένη. Ὁ Ἡράκλειος ἀπὸ τότε ἐθεωρήθη ὡς ἥρωας καὶ προστάτης τοῦ χριστιανισμοῦ.

Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ περσικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσε περίπου 25 ἔτη. Δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ἔνδοξος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς περσικοὺς πολέμους. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἔσωσεν ὄχι μόνον τὸν πολιτισμὸν ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ ἐκριζώσουν οἱ βάρβαροι ἐπιδρομεῖς.

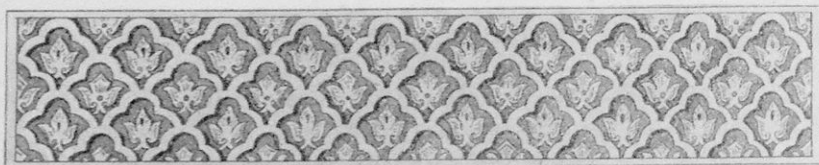
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὸ γόητρον τοῦ χριστιανισμοῦ ηὐξήθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀκόμη περισσότερο, διότι ὁ Ἡράκλειος προσείλκυσε εἰς τὸν χριστιανισμὸν δυὸ σλαβικοὺς λαοὺς, τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας. Οἱ λαοὶ αὗτοι ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Ἀβάρων. Διὰ νὰ ἐξασθενίσῃ λοιπὸν ὁ Ἡράκλειος τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας νὰ κατοικήσουν εἰς τὰς χῶρας, τὰς ὁποίας κατέχουν μέχρι σήμερον.

Ἄλλ' ὁ μακρὸς κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος, ὅσον ἔνδοξος καὶ ἂν ἦτο, εἶχε σοβαρωτάτην καὶ ἀπρόοπτον συνέπειαν. Ἐξησθένισεν ἐξίσου τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἑλληνας, ὥστε, ὅταν μετ' ὀλίγον παρουσιάσθῃ ἐχθρὸς πολὺ ἐπικίνδυνος, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἦσαν πλήρη ἀτυχημάτων. Οἱ Ἄραβες, καθὼς θὰ ἴδωμεν, μὲ τὸν ἰσχυρὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν ἐνίκησαν πολλάκις τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸ κράτος μίαν ἀπὸ τὰς πλέον σημαντικὰς ἐπαρχίας του, τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐπανεστάτησαν οἱ Βησιγότθοι καὶ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Ἡράκλειος ἀπογοητευμένος, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ τὸ κράτος του ἐναντίον τοῦ νέου ἐχθροῦ, τῶν Ἀράβων, ἀπέθανε πλήρης πικρίας τὸ 641 μ.Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

ΑΡΑΒΙΑ - ΑΡΑΒΕΣ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 7ου μ.Χ. αἰῶνος ἔγινε σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἰσλαμισμού. Εἰς τὴν Ἀραβίαν δηλαδὴ παρουσιάσθη μία νέα θρησκεία.

Ἡ Ἀραβία εἶναι πλατεῖα χερσόνησος, τριάκοντα περίπου φορές μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τὰ πέντε ἔκτα αὐτῆς εἶναι ἀκατοίκητα, διότι ἡ χώρα αὐτῆς εἶναι πολὺ θερμή. Κατοικεῖται κυρίως ἡ στενὴ λωρὶς πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὅπου φύεται ὁ καφῆς καὶ τὸ θυμίαμα καὶ ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία. Ἐκεῖ ἐκτίσθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις, Μέκκα καὶ Μεδινα.

Οἱ Ἀραβες ἦσαν σημίται καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν. Ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἑβραίων καὶ διετήρουν πολλὰς ἀρετὰς τῶν πρωτογόνων λαῶν. Ἦσαν γενναῖοι, ὑπερήφανοι, φιλόξενοι καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν. Δὲν ἀπετέλουν ἓν κράτος, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς φυλάς νομαδικὰς. Ἦνωνεν ὁμως αὐτοὺς ἡ κοινὴ θρησκεία, διότι ὄλοι ἐλάτρευον λίθους, δένδρα κτλ. καὶ εἶχον ἓνα κοινὸν θεόν, τὸν Ἀλλάχ. Ἄλλ' εἰς τοὺς Ἀραβας ἐκήρυξε νέαν θρησκείαν ὁ Μωάμεθ.

ΜΩΑΜΕΘ (571 - 632)

Ο Μωάμεθ γεννήθη εις την Μέκκαν τὸ 571 μ.Χ., εις μικρὸν ἡλικίαν ἔμεινεν ὀρφανὸς καὶ πτωχὸς καὶ ἠναγκάσθη νὰ βόσκη πρόβατα. Ἀλλὰ μία χήρα συγ-

Τύπος Ἄραβος.

Οἱ Ἄραβες εἶχον χρῶμα μελαχροινόν, μέτωπον πλατὺ, ζωηροὺς μαύρους ὀφθαλμούς. Ἐνεδύοντο ὀπῶς καὶ σήμερον. Ἐφόρουσαν δηλαδὴ χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ἐσφίγγετο μετὰ ζώνην εἰς τὴν μέσην, καὶ ἐπάνω ἔρριπτον πλατὺ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον μπουρνούζι καὶ ἦτο ὅμοιον μετὰ τὸ ἱμάτιον τῶν ἀρχαίων. Τὴν κεφαλὴν ἐκάλυπτον μετὰ τεμάχιον ὕφασματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο τουρμπάνι καὶ ἐσφίγγετο εἰς τὸ μέτωπον μετὰ ταινίαν.

σκεῖαν καὶ συνηνώθη εἰς ἓν κράτος μετὰ θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀρχηγὸν τὸν Μωάμεθ. Ὁ Μωάμεθ ἀπέθανεν εἰς τὴν Μεδινὰν τὸ 632.

571 γενῆς του ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της καὶ ὁ Μωάμεθ ὠδήγει τὰ καραβάνια της εἰς τὴν Συρίαν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὰς δύο μεγάλας θρησκείας, τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν.

Ὁ Μωάμεθ εἶχε ζωηρὰν φαντασίαν, κατελαμβάνετο ἀπὸ νευρικὰς κρίσεις καὶ πολλάκις ἔπιπτε λιπόθυμος. Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶπεν, ὅτι εἶδε τὸν ἄγγελον Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος τὸν διέταξε νὰ κηρύξη νέαν θρησκείαν. Ἡ ἀριστοκρατία ὅμως τῆς Μέκκας περιεφρόνησε τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ εἰς Μεδινὰν (16 Ἰουλίου 622). Τὴν φυγὴν αὐτὴν ἀργότερα οἱ Μωαμεθανοὶ ὠνόμασαν Ἐγίραν, δηλαδὴ μετανάστευσιν, καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ μωαμεθανικὴ χρονολογία.

Εἰς τὴν Μεδινὰν ὁ Μωάμεθ ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς κατὰ τῆς Μέκκας, ἡ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὄχι μόνον ὡς θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν ἀρχηγόν. Ἐντὸς ὀλίγου ὅλη ἡ Ἀραβία ἐδέχθη τὴν νέαν θρη-

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

Ὁ Μωάμεθ ὠνόμαζε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰσλάμ, δηλαδὴ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μουσλίμ, δηλαδὴ ἀφωσιωμένους. Διὰ τοῦτο ἡ νέα θρησκεία ὠνομάσθη Ἰσλαμισμὸς καὶ Μουσουλμανισμὸς, λέγεται δὲ καὶ Μωαμεθανισμὸς ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ εἶναι μίγμα ἀπὸ χριστιανικῆς, ἰουδαϊκῆς καὶ περσικῆς δοξασίας. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Εἷς θεὸς ὑπάρχει καὶ προφήτης αὐτοῦ εἶναι ὁ Μωάμεθ. 2) Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος. 3) Τὸ πᾶν εἶναι μοιραῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ προωρισμένον ἀπὸ τὸν θεὸν ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ διδασκαλία ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς πιστοὺς 1) προσευχὴν πέντε φοράς τὴν ἡμέραν, 2) νηστείαν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν, 3) ἐλεημοσύνην, 4) ἐπίσκεψιν τῶν ἱερῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδινᾶς καὶ 5) ἐξάπλωσιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ἀπηγόρευε νὰ μεταχειρίζωνται ὠρισμένας τροφάς, ὅπως χοιρινὸν κρέας καὶ οἶνον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιελαμβάνετο εἰς τὸ Κοράνιον, δηλαδὴ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς ἀντίγραφον τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἡ νέα θρησκεία ἐξύπνησε τοὺς Ἀραβας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ ὄρμην. Συνκεντρώθησαν περὶ τὸν Μωάμεθ, ἔλαβον συνείδησιν τῆς ἐθνικότητός των καὶ ἀπέκτησαν διάθεσιν πρὸς δράσιν. Ἡ πίστις εἰς τὸ πεπρωμένον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην ὄρμην καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ περιφρονοῦν τοὺς κινδύνους καὶ τὸν θάνατον. Βραδύτερον ὅμως τοὺς ἔκαμε νωθροὺς, δυσκινήτους καὶ μοιρολάτρας, νὰ περιμένουν δηλαδὴ ὅλα ἀπὸ τὴν τύχην χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ κοπιᾶσουν.

ΤΟ ΑΡΑΒΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ὁ Μωάμεθ δὲν ἴδρυσεν μόνον νέαν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ συνήνωσεν εἰς ἓν κράτος τοὺς Ἀραβας. Ἦτο δηλαδὴ συγχρό-

ως ανώτατος θρησκευτικός και πολιτικός αρχηγός και οί διάδοχοί του ώνομάσθησαν Χαλίφαι, δηλαδή αντιπρόσωποι του προφήτου.

Τήν πρώτην κατακτητικήν όρμην έδωκεν εις τους "Αραβας ό Μωάμεθ. «Πόλεμος κατά των άπίστων», ήτο τό σύνθημά του. Αί λέξεις αύται ειχον μαγικήν ενέργειαν επί των 'Αράβων, οί όποιοι έξήλθον από τα σύνορα της χώρας των με φοβερόν θρησκευτικόν φανατισμόν, διά νά ύποτάξουν τόν κόσμον. 'Ο Μωάμεθ ειχε στείλει πρέσβεις εις τόν 'Ηράκλειον και τόν Χοσρόην Β' και έζήτησε νά δεχθοϋν τήν νέαν θρησκείαν. 'Ο Χοσρόης έσφαξεν αυτούς, ένω ό 'Ηράκλειος, διπλωματικώτερος του Χοσρόη, τους έφόρτωσε με δώρα και τους έστειλεν όπισω εις τόν ύψηλόν κύριόν του. 'Αλλ' οϋτε ό εις, οϋτε ό άλλος άντελήφθησαν τήν σοβαρότητα του κινδύνου.

Τόν Μωάμεθ διεδέχθησαν τέσσαρες χαλίφαι από τήν οίκογένειάν του. Πρώτος ήτο ό 'Αβοϋ Βέκρ (632-635), πατήρ της άγαπημένης συζύγου του Μωάμεθ 'Αϊσά, κατόπιν ό 'Ομάρ (635-644), ό 'Οσμάν (644-660) και μετά τήν δολοφονίαν του ό έξάδελφος και γαμβρός επί θυγατρί του Μωάμεθ 'Αλής.

'Από τόν θάνατον του Μωάμεθ μέχρι του 'Αλή παρηλθον περίπου τριάκοντα έτη. Εις τό διάστημα αυτό έγινε καταπληκική έξάπλωσις των 'Αράβων εις τήν 'Ασίαν και 'Αφρικήν.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΤΑΛΟΥΝ ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οί "Αραβες εύρηκαν έξηντλημένες από τόν μακροχρόνιον πόλεμον τας δύο γειτονικάς μοναρχίας, τήν έλληνικήν και τήν περσικήν. Προσέβαλον κατ' αρχάς τήν Περσίαν, εις τήν όποιαν έπεκράτουν έμφύλιοι πόλεμοι μετά τήν ειρήνην πρός τους "Ελληνας. 'Ο περσικός στρατός ήττήθη εις μεγάλην μάχην, ή Περσία ύπετάχθη εις τους "Αραβας και έδέχθη τήν νέαν θρησκείαν.

Με τήν κατάλυσιν του Περσικού κράτους ό Ισλαμισμός έξηπλώθη εις όλας τας χώρας μεταξύ των ποταμών "Ωξου και Εϋφράτου, του Καυκάσου, της Κασπίας και του 'Ινδικου 'Ωκεανού.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΣΥΡΙΑΝ, ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΝ
ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Τὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας ἤρχισεν ὁ Ἄβου Βέκρ. Ὁ ἀραβικὸς στρατὸς προσέβαλε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Συρίας Δαμασκόν, ἣ ὁποία παρεδόθη τὸ 634.

Ὁ Ἡράκλειος ἀντελήφθη τὴν σοβαρότητα τοῦ κινδύνου καὶ ἔσπευσε μόνος του νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς δύο μεγάλας ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ἄλλ' ὁ γέρον ἀυτοκράτωρ ἠττήθη ἐπανειλημμένως καὶ οἱ ἐγχώριοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μονοφυσῖται, ἤθελον νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο ἔκαμεν εὐκόλον τὴν κατάκτησιν τῶν χωρῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ὁ Ἡράκλειος κατῴρθωσε μόνον νὰ σώσῃ τὸν Τιμιον Σταυρόν, ἐνῶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ὅλη ἡ Συρία καὶ Παλαιστίνη κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν. Τοιοῦτοτρόπως δύο σπουδαῖα κέντρα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐχάθησαν ὀριστικῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Ὁμάρ κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον εἰς διάστημα μόνον δύο ἐτῶν (640—642). Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἠττήθησαν ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐστάθμευσαν τὰ ἀραβικὰ στρατεύματα, ἐκτίσθη ἀργότερα (973) ἡ πόλις Κάϊρον (Καχιρά = Νίκη). Ἡ Ἀλεξανδρεία, ἐπειδὴ ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ στόλου, ἀντεστάθη ἐπ' ὀλίγον, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ αὕτῃ νὰ παραδοθῆ.

Μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπωλέσθη ὀριστικῶς διὰ τὸν ἑλληνισμόν ἡ Αἴγυπτος, ὅπου ἐπὶ 960 ἔτη ἤκμασεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπως καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην, οἱ ἐγχώριοι ἐδέχθησαν εὐχαρίστως τοὺς Ἀραβας, διότι ἐμίσουν τοὺς Ἕλληνας. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ ἀπόγονοι αὐτῶν εἶναι οἱ σημερινοὶ Φελλάχοι.

Ὅσοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν χριστιανισμόν ὀνομάζονται Κόπται.

ΟΙ ΟΜΕΪΑΔΑΙ ΧΑΛΙΦΑΙ

Το 660 έγινε σημαντικωτάτη μεταβολή εις τὸ ἀραβικὸν κράτος. Ὁ διοικητὴς τῆς Δαμασκοῦ **Μωαβία** ἐστάσιασε κατὰ τοῦ χαλίφου Ἀλῆ, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ κατέλαβε τὴν χαλιφείαν. Ὁ Μωαβία ἵδρυσεν νέαν δυναστείαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Δυναστεία τῶν Ὁμεΐαδῶν** (644).

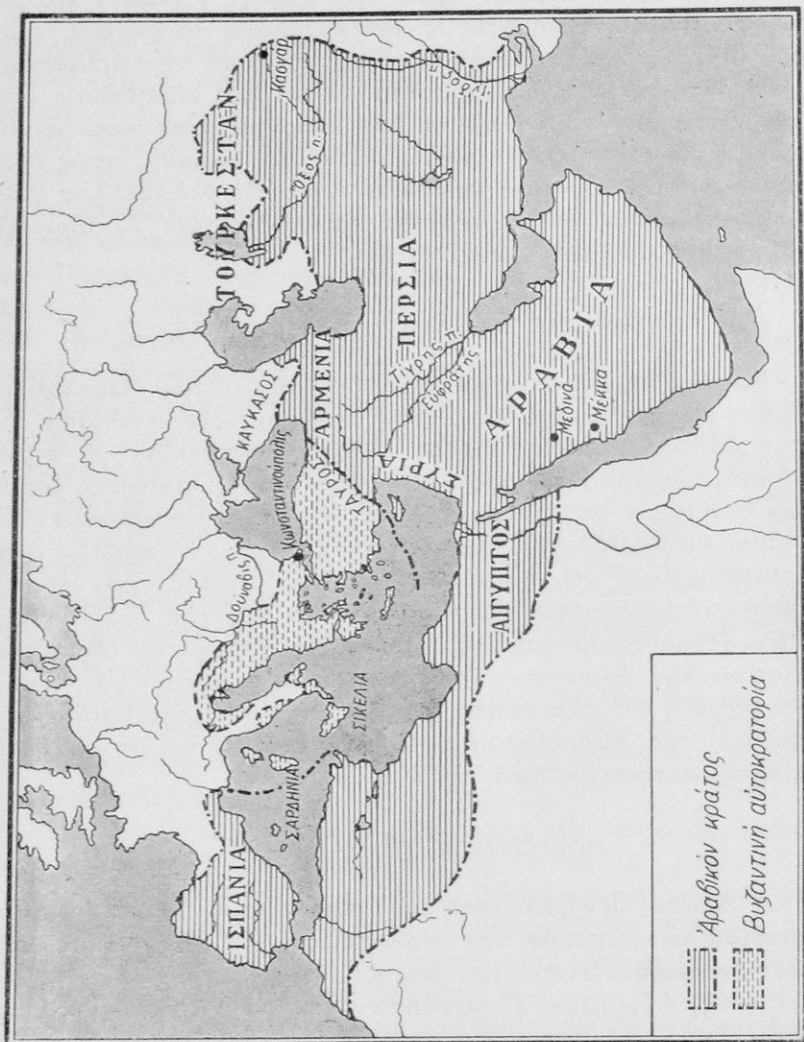
Ἐπὶ τῆς νέας δυναστείας ἠλλαξεν οὐσιωδῶς ὁ χαρακτῆρ τοῦ ἀραβικοῦ κράτους. Πρωτεύουσα ἐγινε τώρα ἡ Δαμασκός, ἡ χαλιφεία ἐγινε κληρονομικὴ, ἐνῶ ἕως τώρα ἦτο αἵρετή, καὶ οἱ χαλίφαι ἐγιναν ἀπολυταρχικοὶ ἄρχοντες, ἔζων βίον πολυτελεῆ καὶ περιεστοιχίζοντο ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ αὐλήν.

Ἀλλὰ πολὺ σημαντικώτερον εἶναι, δι' ἔδρα τοῦ μωαμεθανισμοῦ τώρα ἐγινεν ἡ Συρία. Οἱ Σῦροι, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον παραλάβει τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμὸν, εἶχον μεταφράσει τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν καὶ εἶχον ἀναπτύξει τὰς τέχνας. Τώρα ἐδέχθησαν τὸν ἰσλαμισμὸν, ἔμαθαν τὴν ἀραβικὴν καὶ ἐξηκολούθησαν ὡς ἄραβες πλέον νὰ καλλιεργοῦν τὸν πολιτισμὸν. Οἱ κυρίως Ἀραβες ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ περιέρχωνται εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ ὅλα τὰ μετὰ ταῦτα ἀραβικὰ κατορθώματα εἶναι κυρίως τῶν ἐξισλαμισθέντων Σύρων. Εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀραβες ὀφείλουσαν τὸν περίφημον στόλον, ὁ ὁποῖος ὀλίγον ἔλειψε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ὁλος ὁ ἀραβικὸς πολιτισμὸς.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ Β. ΑΦΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Οἱ Ὁμεΐαδαι ἐξηκολούθησαν τὰς κατακτήσεις. Ἀφοῦ συν-επλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, ἐκυρίευσαν τὴν Κυρναϊκὴν, τὴν Τρίπολιν, τὴν Τίνυδα, τὸ Ἀργέριον καὶ τὸ Μαρρόκον. Τοιοῦτοτρόπως πενήτηντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν (681).

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου αἰῶνος (711) ὁ στρατηγὸς

Χάρτης του 'Αραβικού κράτους κατά τὸ 750 μ.Χ.

Ταρίκ έπέρασε τόν πορθμόν, ό όποίος φέρει τό όνομά του (Γιβραλτάρ, Djebel Tarik = όρος τοῦ Ταρίκ), ένίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τούς Βησιγόθους καί κατέλαβε τό μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Οἱ χριστιανοί περιωρίσθησαν εἰς τά βόρεια τῆς Ἰσπανίας. Μετ' όλίγα ἔτη εἰσέβαλον από τά Πυρρηναῖα εἰς τήν Γαλατίαν καί έπροχώρησαν λεηλατοῦντες μέχρι τῆς Λυών. Ἄλλ' έκεῖ, όπως θά ἴδωμεν, τούς απέκρουσεν ό βασιλεὺς τῶν Φράγκων Κάρολος Μαρτέλλος (732) καί τοιουτοτρόπως έσταμάτησεν ἡ προέλασις τῶν Ἀράβων εἰς τήν Εὐρώπην από τό σημεῖον αὐτό.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Περὶ τό 750 μ.Χ. άνετράπη ἡ δυναστεία τῶν Ὀμεΐαδῶν, τά μέλη αὐτῆς, έννενήκοντα τόν αριθμόν, έφονεύθησαν καί **750** ό Ἀβδουλαββᾶς ἴδρυσεν νέαν δυναστείαν, ἡ όποία ώνομάσθη τῶν Ἀββασιδῶν. Ἀπό τούς Ὀμεΐάδας έσώθη μόνον ό πρίγκιψ Ἀβδουραχμάν, ό όποίος κατέφυγεν εἰς τήν Ἰσπανίαν καί έσχημάτισεν ἴδιον κράτος. Τό κράτος αὐτό έξηπλώθη καί εἰς μέρος τῆς Β. Ἀφρικῆς. Βραδύτερον οἱ Ἀββασίδαί μετέφεραν τήν πρωτεύουσάν των εἰς τήν Βαγδάτην ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Ἐσχηματίσθη καί τρίτον Ἀραβικόν κράτος εἰς τήν Αἴγυπτον. Τοιουτοτρόπως ἡ άραβική αὐτοκρατορία διηρέθη εἰς τρία κράτη, τῆς Ἀσίας με πρωτεύουσάν τήν Βαγδάτην, τῆς Αἰγύπτου με πρωτεύουσάν τό Κάΐρον καί τῆς Ἰσπανίας με πρωτεύουσάν τήν Κορδοῦην.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Οἱ Ἀραβες δέν ἦσαν από τούς βαρβάρους εκείνους λαούς, οἱ όποιοί κατέστρεφον τόν πολιτισμόν εἰς τὰς χώρας, τὰς όποίας έκυρίευον. Ἀντιθέτως διετήρησαν καί άνέπτυξαν αὐτόν.

Εἰς τήν Αἴγυπτον έδιδάχθησαν τήν γεωργίαν καί τήν άρδευτικῆν τέχνην, τόν τρόπον δηλαδή νά ποτίζουν με σύστημα τούς καλλιεργουμένους άγρούς, καί μετέδωκαν αὐτάς

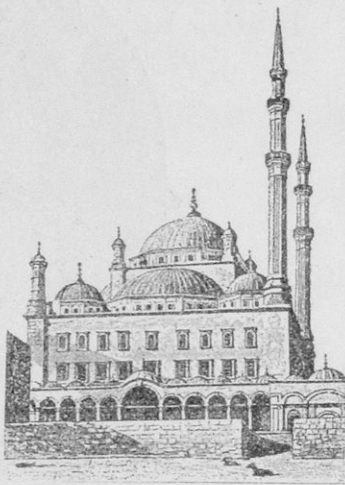
καί εἰς τὴν Ἰσπανίαν καί εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Γουαδαλκιβίρ σφύζονται περίφημα ἀρδευτικά ἔργα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀράβων. Ἐπίσης εἰσήγαγον εἰς τὴν Εὐρώπην δένδρα καὶ φυτὰ ἄγνωστα ἕως τότε, τὴν ὄρουζαν, τὸ ζαχαροκάλαμον, τὴν βερυκοκκέαν, τὴν μωρέαν, τὰ φασόλια, τὸ καννάβι κτλ.

Οἱ Ἀραβες διεκρίθησαν ἐπίσης εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἐτελειοποίησαν τὴν κατασκευὴν τῆς πορσελάνης, τὴν ταπητουργίαν καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων. Περίφημα ἦσαν τὰ ξίφη καὶ τὰ μάλλινα ὑφάσματα τῆς Δαμασκοῦ (δαμασκι σπαθί - δαμάσκο). Ἐπεδόθησαν ἐπίσης πολὺ εἰς τὴν χρυσοχοίαν, τὴν ξυλουργίαν καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων.

Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν θάλασσαν τὰ πλοῖα τῶν ἑταξίδεον μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ καραβάνια τῶν ἔφθανον ἕως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τῆς Κίνας. Ἀπ' ἐκεῖ παρέλαβον καὶ μετέδωκαν εἰς τὴν Εὐρώπην τρεῖς σημαντικὰς ἐφευρέσεις, τὴν ναυτικὴν πυξίδα, τὴν πυρίτιδα καὶ τὸν χάρτην.

Οἱ Ἀραβες διέπρεψαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἐκαλλιέργησαν τὰ Μαθηματικά, τὴν Ἀστρονομίαν, τὴν Γεωγραφίαν, τὴν Ἰατρικὴν καὶ τὴν Χημείαν ἀκόμη, ἡ ὁποία τὴν ἀρχὴν τῆς χρεωστεῖ εἰς αὐτούς.

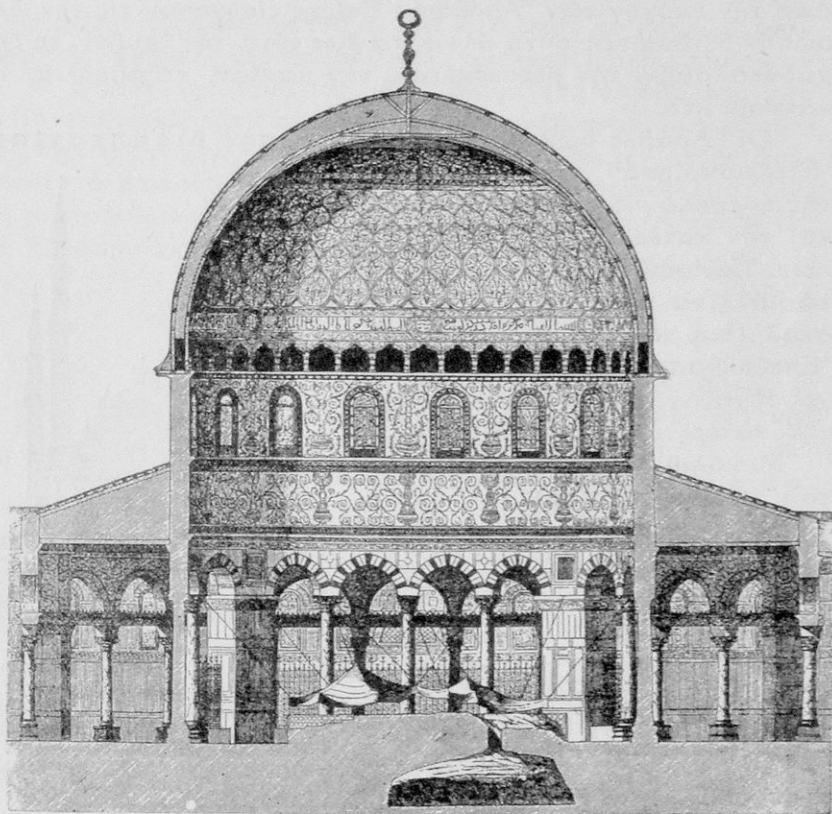
Τὸ ὄνομα Ἀλγεβρα εἶναι ἀραβικόν, εἰς δὲ τὴν Ἀστρονομίαν πολλοὶ ὄροι καὶ σήμερον εἶναι ἀραβικοὶ (ζενίθ - ναδίρ).

Τέμενος Καΐρου.
(ἔξωτερικόν)

Ἔχει θόλους κατὰ μίμησιν
βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων.

Μετέφρασαν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ

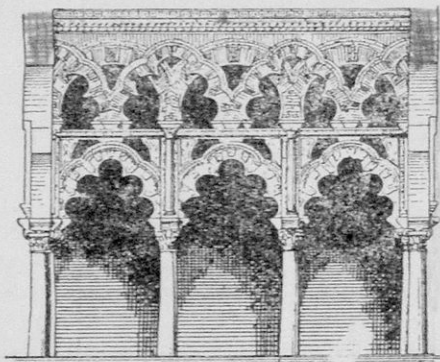
Τέμενος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ (ἔσωτερικόν).

Βλέπομεν καθαρά τὰ στοιχεῖα τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν βυζαντινὸν θόλον καὶ τοὺς λεπτοὺς καὶ ὕψηλους περσικοὺς κίονας. Εἰς τὸ ἔσωτερικόν τὰ ποικιλώτατα τόξα (στρογγύλα, γωνιώδη, πεταλοειδῆ) καὶ τὰ πλουσιώτατα ἀραβουργήματα.

Ἰδίως τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ πολλῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν, εἰς τὴν γλώσσαν των καὶ δι' αὐτῶν διεδόθησαν εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Ἄξιόλογος ὅμως πρὸ πάντων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς τοὺς Ἄραβας. Παρέλαβον εἰς τὰ οἰκοδομήματα πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν καὶ περσικὴν τέχνην. Ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν ἐδανείσθησαν τὸν θόλον, ἀπὸ τὴν περσικὴν τοὺς λεπτοὺς κίονας. Οἱ ἴδιοι ἐδημιούργησαν μεγάλην ποικιλίαν τόξων, στογγύλα, πεταλοειδῆ καὶ γωνιώδη.

Τμήμα στοᾶς ἀπὸ τὴν Κορδοῦην (ἔσωτερικόν).

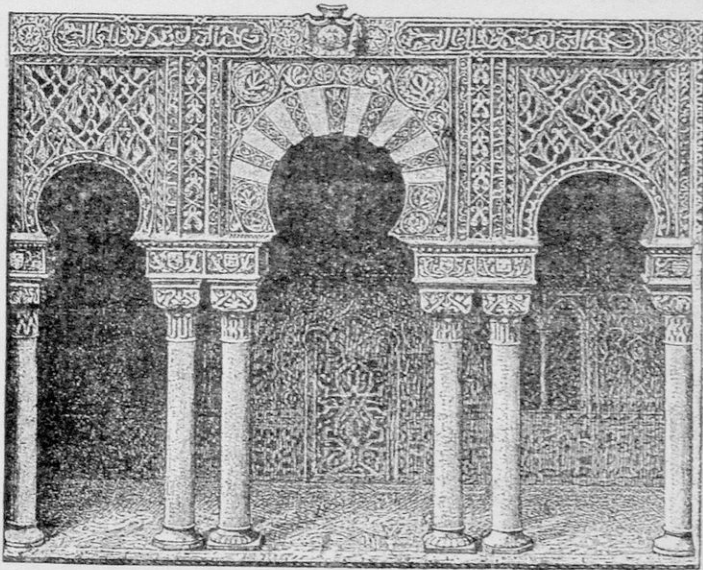

Ἄραβικὸν κιονόκρανον.

Κατεσκεύασαν τοιοῦτοτρόπως ὠραιότατους ναοὺς, τῶν ὁποίων ἐξαιρετος ἦτο πρὸ πάντων ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος. Ἐκόσμουσαν τοὺς τοίχους καὶ τὰ τόξα μὲ πολύχρωμον πορσελίαν καὶ μὲ λεπτὰ σχέδια ἀπὸ γύψου, σχήματα διάφορα, γράμματα, φύλλα κτλ. Τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα εἰς τὸν διάκοσμον αὐτὸν εἶναι, ὅτι οἱ τοῖχοι καὶ τὰ τόξα ἦσαν τρυπημένα καὶ ἐφαίνοντο ὡς ἔργα γλυπτικῆς. Αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα ἀραβουργήματα.

Ἐκτὸς τῶν ναῶν οἱ Ἄραβες κατεσκεύασαν καὶ περίφημα ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἀπετελοῦντο ἀπὸ σειρὰν διαμερισμάτων μὲ στοᾶς, κήπους ἐσωτερικούς, κρήνας, πίδακας κτλ.

Τὰ ὀνομαστότερα ἀραβικά μνημεῖα εἶναι ἡ Ἄλμπρα (13ος αἰὼν) εἰς τὴν Γρενάδαν καὶ τὸ Ἄλκαζάρ (14ος αἰὼν) εἰς τὴν Σεβίλλην τῆς Ἰσπανίας. Τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν εἶναι βαρὺ, μονότονον καὶ ὀγκῶδες ὡς φρούριον καὶ δὲν παρουσιάζει ἐνδιαφέρον. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὁμῶς εἶναι πραγ-

Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους.

Ἡ πύλη αὐτὴ τοῦ ἀραβικοῦ τεμένους τοῦ Τολέδου (Ἰσπανίας), ἔργον τοῦ 13ου αἰῶνος, εἶναι λαμπρὸν δεῖγμα τῆς διακοσμητικῆς τέχνης τῶν ἀραβικῶν οἰκοδομημάτων. Τὰ τοιχώματα ἀνωθεν τῶν πεταλοειδῶν τόξων εἶναι διάτρητα, ὁ δὲ τοίχος εἰς τὸ βάθος εἶναι διακοσμημένος με ἐγχρωμον πορσελάνην καὶ ἀραβουργήματα.

ματικῶς φαντασμαγορικόν. Ποικίλα τόξα, πολύχρωμοι κίονες, στοαί, παράθυρα παντὸς μεγέθους καὶ σχήματος, ὀροφαι ἀπὸ πολύτιμον ξύλον, ἔβενον, σμάλτον, ἄργυρον, χρυσοῦν καὶ πολυτίμους λίθους ἀποτελοῦν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον δίδει τὴν ἐντύπωσιν περιέργου καὶ γοητευτικοῦ ὄνειρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β'. ΚΩΝΣΤΑΣ Β'

Εἶδομεν, ὅτι οἱ Ἄραβες ἀφῆρεσαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον, χώρας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἀκμάσει ἄλλοτε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ἄλλ' αἱ χώραι αὗται δὲν εἶχον πολλοὺς ἑλληνας κατοίκους. Τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλουσαν ἄλλοθεεῖς καὶ αἰρετικοί, μονοφυσίται, οἱ ὅποιοι δὲν ἠγάπων τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐδημιούργουν ταραχὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀφαίρεσις τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀπὸ τὸ κράτος εἶχε καὶ τὴν καλὴν τῆς ὄψιν. Τὸ κράτος περιωρίσθη εἰς χώρας περισσότερο ἑλληνικὰς μὲ πυκνοτάτους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ παρουσιάσθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς περισσότερο ἑλληνικόν.

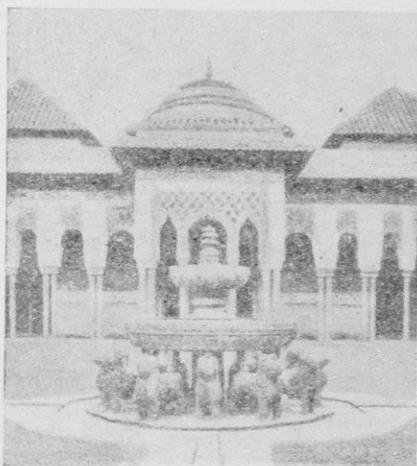
Τὸν Ἡράκλειον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Β' (641), ὁ ὁποῖος ὀλίγους μόνον μῆνας ἐβασίλευσεν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Ἄραβες ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὸν Κωνσταντῖνον Β' διεδέχθη ὁ Κώνστας Β' (641-668), ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ Κωνσταντῖνος Γ'. Οἱ Ἄραβες ἐγίνοντο διαρκῶς ἐπιθετικώτεροι. Ὁ Κώνστας, διὰ νὰ διοργανώσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ εἰς τὴν Δύσιν, ἐπεχεί-

ρησε τὸ 662 διὰ μέσου Ἀθηνῶν ταξίδιον εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ἐκεῖ ὅμως ἐδολοφονήθη καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς Ἀρμενίος τις, ὀνομαζόμενος Μιζιζισος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ΄ Ο ΠΩΓΩΝΑΤΟΣ (668 - 685)

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅμως ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντος **Κωνσταντῖνος Δ΄**. Ὁ νέος αὐτοκρά-

Αὐλὴ τῶν Λεόντων.

Μέρος ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλάμπρας. Ἐμπρὸς μεγαλοπρεπῆς πηγὴ με πίδακας καὶ με λέοντας, τὰ στόματα τῶν ὁποίων εἶναι κρουνοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τρέχει τὸ ὕδωρ.

τῶν ἔσπευσεν εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀρμενίον σφετεριστὴν τοῦ θρόνου. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ἔφερε πάγωνα (γένειον) καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Πωγωνᾶτος.

Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δ΄ ὁ ἀραβικὸς κίνδυνος γίνεται καθημερινῶς ἀπειλητικώτερος. Ἀφ' ὅτου οἱ Ἀραβες μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ τῆς ἀρχαίας Φοινίκης, κατεσκεύασαν ἰσχυρὸν στόλον, κατέλαβον τὴν Κύπρον (649) καὶ ἐληλάτησαν τὴν Ρόδον (654) καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐνίκησαν μάλιστα τὸν

ἑλληνικὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ὠδήγει αὐτοπροσώπως ὁ αὐτοκράτωρ Κώνστας Β΄.

Τὸ ἔτος 673, ὅτε ἐβασίλευεν ὁ Κωνσταντῖνος Δ΄, ἔγινεν ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουλῆς πόλεως. Ὁ χαλίφης Μωαβία με ἰσχυρὸν στρατὸν εἰσέβα-
673 λεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Χαλκηδῶ-

νος, ἐνῶ συγχρόνως πολυάριθμος στόλος ἐπέρασε τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πρωτευούσης, ἡ ὁποία ἐπολιορκήθη ἀπὸ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε πέντε ὀλόκληρα ἔτη (673-678). Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπέκτησε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὄπλον ἰσχυρότατον, τὸ ὕγρον πῦρ. Τὸ ὕγρον πῦρ ἦτο παλαιὰ ἐφεύρεσις, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον εἰς τὸν ἀθηναῖον χημικὸν καὶ φυσικὸν τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος Πρόκλον. Τὴν χρῆσιν ὅμως αὐτοῦ ἐτελειοποίησεν ὁ ἐκ Συρίας μηχανικὸς Καλλίνικος. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ θεῖον, νίτρον, πίσσαν καὶ πετρέλαιον, ἦτο ρευστὸν καὶ τὸ ἐξεσφενδόνιζον κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων μὲ ἰδιαίτερα μηχανήματα ἢ καὶ μὲ χειροβομβίδας. Ὁ στόλος τῶν Ἀράβων ἔπαθε μεγάλας ζημίας. Ὁ Μωαβία ἀφοῦ ἀπέτυχεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὁ στρατὸς του ἠττήθη, ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ ταπεινωτικὴν εἰρήνην καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ ἐτήσιον φόρον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Δ' διέτρεξε κίνδυνον καὶ τὸ δεύτερον κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ Θεσσαλονίκη. Σλάβοι καὶ Ἄβαροι κατῆλθον μέχρι τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσος καὶ ἐπολιορκήσαν αὐτήν. Οἱ Θεσσαλονικεῖς ὅμως ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου καὶ ἀπέδωκαν τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν πολιοῦχον τῆς Θεσσαλονικῆς Ἅγιον Δημήτριον.

Σπουδαῖον ἐπίσης γεγονός τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Δ' ἦτο ἡ ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν, τὴν σημερινὴν δηλαδὴ Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν κατόικουν Σλάβοι. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, διότι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἀβάρων καὶ ἤλπίζεν, ὅτι θὰ ἔχη αὐτοὺς συμμάχους. Ἡπατήθη ὅμως. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς Σλάβους, ὠμίλησαν τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ τὸ κράμα, τὸ ὁποῖον προήλθεν ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν δύο φυλῶν, ἀποτελεῖται ὁ σημερινὸς βουλγαρικὸς λαός.

Ἐπίπεσον φ' ὄρον
Βουλγαροί.

Ἐκείναι δὲ βουλγαροὶ οἱ
ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων
ἐκείνων ἐκείνων
καὶ ἀλλοθὲν καὶ κινεῖται
ἵνα σοὶ μὲν ἀγαπητέον
πρὸς ἄλλοθι καὶ ἵδαν.

ΟΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 717 ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Τὸν Κωνσταντῖνον Δ΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἰουστινιανὸς Β΄ (685—695), ἡγεμῶν σκληρὸς καὶ βίαιος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Ἄραβες ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ κατέλαβον τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν λοιπὴν βόρειον Ἀφρικὴν μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ σκληρότης τοῦ Ἰουστινιανοῦ προεκάλεσε στάσιν, ὃ αὐτοκράτωρ καθηρέθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Χερσῶνα, σημερινὴν Σεβαστούπολιν τῆς νοτίου Ρωσσίας.

Ἡ ἐξορία τοῦ Ἰουστινιανοῦ διήρκεσε δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐβασίλευσαν δύο αὐτοκράτορες, ὁ **Λεόντιος** (695—698) καὶ ὁ **Τιβέριος** (698—705). Ἄλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς κατάρθωσε μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Σλάβων καὶ τῶν Βουλγάρων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐβασίλευσεν ἀκόμη ἕξ ἔτη (705—711). Ὁ λαὸς ὅμως καὶ πάλιν ἐπανεστάτησεν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφονεύθη καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁ **Φιλιππικὸς** (711—713), ἀρμένιος τὴν καταγωγὴν. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐξαφανίζεται ἡ δυναστεία τοῦ Ἡρακλείου, ἡ ὁποία ἐβασίλευσεν ἐπὶ 100 ἔτη (611—711).

Μετὰ τὸν Φιλιππικὸν ἐβασίλευσαν δύο ἄλλοι βασιλεῖς, ὁ **Ἀναστάσιος Β΄** (713—715) καὶ ὁ **Θεοδόσιος Γ΄** (715—717). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλη ἀναρχία καὶ ἀκαταστασία ἐπεκράτησεν εἰς τὸ κράτος. Αἱ στάσεις διεδέχοντο ἢ μία τὴν ἄλλην, ἐκυριάρχησε δὲ ἐμπάθεια καὶ σκληρότης, ἀσέβεια πρὸς τὰς ἀρχάς καὶ περιφρόνησις πρὸς τοὺς νόμους. Οἱ Ἄραβες ἐπωφελήθησαν τὴν ἀκαταστασίαν αὐτὴν καὶ ἐπροχώρουν διαρκῶς περισσότερον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Βούλγαροι ἐληλάτουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν παρουσιάσθη ἀνὴρ ἰκανός, ὁ στρατηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Μ. Ἀσίας **Λέων** ὁ Ἰσαυρος, τὸν ὁποῖον ὄλοι ἀνεγνώρισαν αὐτοκράτορα (717). Ὁ Λέων ἴδρυσεν τὴν ὀνομαστὴν **Δυναστείαν τῶν Ἰσαύρων**.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ — ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Γνωρίζομεν, ὅτι τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἦτο διηρημένον εἰς ἐπαρχίας καὶ μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ ἐξακολούθησε νὰ κυβερνᾶται καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως αὐτοῦς ἡ διοίκησις μετεβλήθη.

Πρῶτος ὁ Ἰουστινιανός, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ κράτος εἰς τὴν Δύσιν, ἐσχημάτισε δύο Ἀνωτάτας Στρατιωτικὰς διοικήσεις, τῶν ὁποίων οἱ διοικηταὶ ὠνομάζοντο Ἐξαρχοί. Ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν ἔμενεν εἰς τὴν Ραβένναν τῆς Ἰταλίας, ὁ ἄλλος εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου ἐπεξέτειναν καὶ ἐτελειοποίησαν τὸ σύστημα αὐτό. Ἐχώρισαν τὸ κράτος εἰς διοικητικὰς περιφερείας, τὰς ὁποίας ὠνόμασαν θέματα. Ὁ διοικητὴς τοῦ θέματος εἶχε συγχρόνως τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ ὠνομάζετο Στρατηγός. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ ἦτο ὁ πολιτικὸς διοικητὴς τοῦ θέματος, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Πρωτονοτάριος ἢ Κριτῆς καὶ εἶχε τὴν οἰκονομικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἔγιναν 4 θέματα, βραδύτερον 8 καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα τὸ σύστημα αὐτὸ ἐγενικεύθη εἰς ὄλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὰ θέματα ὠφέλησαν πολὺ καὶ εἰς πολλὰ μέρη κατάρθωσαν νὰ σταματήσουν τὰς ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ρωμαϊκὴ διοίκησις ἀντικατεστάθη ἀπὸ μίαν καθαρῶς ἑλληνικὴν διοίκησιν, τὰ θέματα.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 7ου ΑΙΩΝΟΣ

Τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ μετὰ τὴν ὀριστικὴν διαίρεσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐξηκολούθησε νὰ θεωρεῖται ὡς συνέχεια τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Γλώσσαν ἐπίσημον μετεχειρίζετο τὴν λατινικὴν καὶ νομοθεσίαν εἶχε τὴν ρωμαϊκὴν. Οἱ ὑπήκοοι τοῦ κράτους ἐκαλοῦντο ἀκόμη Ρωμαῖοι καὶ ὁ βασιλεὺς διετήρησε τὸν τίτλον «πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων». Τὸ ὄνομα Ἑλλην τότε ἔλαβε θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ ἐσήμαινε τὸν

μή χριστιανόν, τὸν εἰδωλολάτρην, καὶ ὄχι τὸν ὑπήκοον τοῦ κράτους, ὁ δὲ κάτοικος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐλέγετο Ἑλλην ἄλλ' Ἑλλαδικός.

Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τοῦ Ἡρακλείου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔγινεν ὀριστικῶς ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἐγράφοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Εἰς τὸν στρατὸν, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὰς οἰκογενεῖας ὠμίλουν τὴν ἑλληνικὴν.

Συγχρόνως τὸ κράτος συνεδέθη περισσότερο μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι ἡ ἐκκλησία εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ ἐκανόνιζε τὸν δημόσιον καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον. Ὁ Ἡράκλειος εἰς τοὺς πολέμους του εἶδομεν, ὅτι ἔδωκε θρησκευτικὸν χαρακτήρα καὶ ἀπὸ τοὺς χρόνους αὐτοῦς ἡ ὀρθοδοξία ἤρχισε νὰ γίνετα ἰδιαιτέρον γνώρισμα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, ἐχώριζε δηλαδὴ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς καὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως.

Τοιοιουτρόπως ἡ αὐτοκρατορία κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος γίνεται Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ δύο εἶναι τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τῆς, ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ὀρθοδοξία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥ Δ΄ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ζ΄ ΑΙΩΝΟΣ

Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Εἰς τὰ περισσότερα εἶδη τῶν γραμμάτων οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου ἐμιμήθησαν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς. Ἐμελέτησαν μὲ ζῆλον τὰ συγγράμματά των καὶ προσεπάθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας. Ἰδιαιτέρως κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐκαλλιέργησαν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ θεολογία τοῦ Βυζαντίου παρήγαγεν ἔργα ἀξιόλογα.

Οἱ θεολόγοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας. Ἄλλοι ἦσαν εἰδωλοάτραι καὶ προσεπάθουν μὲ τὰ συγγράμματά των νὰ στηρίξουν τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν θρησκείαν, τὴν εἰδωλολατρίαν, καὶ ὀνομάζονται ἐθνικοί. Ἄλλοι ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ στερεώσουν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὰς αἱρέσεις καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐθνικῶν. Αὐτοὶ ὀνομάζονται Χριστιανοὶ θεολόγοι.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν ἐθνικῶν ἀνήκουν δύο μεγάλοι συγγραφεῖς, ὁ Λιβάνιος (314-393) ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, σπουδάσας τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς (331-363), ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἐσπούδασεν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχε συμμαθητὰς τὸν Βασί-

λειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Καὶ τῶν δύο τὰ συγγράμματα ἔχουν μεγάλην δύναμιν, ἀλλ' ἀποδεικνύουν συγχρόνως, ὅτι ματαίως ἠγωνίζοντο νὰ στερεώσουν μίαν θρησκείαν, ἢ ὅποια ἐξέπνεεν. Περίφημος ἐπίσης ἐθνικὸς συγγραφεὺς ἦτο καὶ ὁ **Συνέσιος**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐκ Κυρήνης τῆς Ἀφρικῆς, ἔζησε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 370-415 καὶ διέπρεψε πολὺ εἰς τὴν πολιτικὴν. Βραδύτερον ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν καὶ ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν τῆς Ἀφρικῆς.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς τοὺς χριστιανοὺς θεολόγους ἀνήκουν τέσσαρες μεγάλοι ἄνδρες, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ ὠνομάσθησαν Μεγάλοι Πατέρες. Οὗτοι ἠγάπησαν πολὺ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰ ἐθεώρησαν ὡς τὸ σημαντικώτερον μέσον τῆς μορφώσεως τῶν χριστιανῶν.

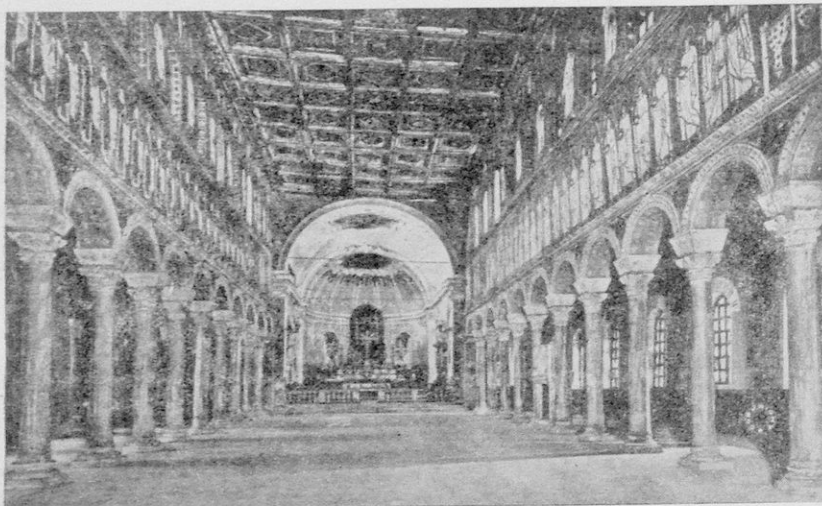
Ὁ Μέγας Βασίλειος (330-379) κατήγετο ἀπὸ τὴν Καισάρειαν καὶ ἐσπούδασε τὴν ρητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ 370 ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας καὶ διέπρεψεν ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ. Ὁ Μ. Βασίλειος ἠγάπησε πολὺ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐφρόντισε νὰ τὸν διοργανώσῃ καὶ νὰ τὸν διαδώσῃ πολὺ. Τὰ συγγράμματά του ἔχουν πολὺ βάθος καὶ τὸ ἰδιαιτερόν γνῶρισμά του εἶναι, ὅτι ἐθαύμαζε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ συνεβούλευε νὰ μεταχειρίζομεθα τὰ ἔργα των διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων.

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης (332-400) ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νύσσης, μικρᾶς πόλεως τῆς Καππαδοκίας. Αὐτὸς εἰς τὰ συγγράμματά του ἠσχολήθη μὲ τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός (330-390) κατήγετο ἐπίσης ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ἐσπούδασε καὶ αὐτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Μ. Βασίλειος διεκρίνετο διὰ τὴν ἐνεργητικότητα

καί τὴν δρᾶσιν του, ὁ Γρηγόριος ἠὲ χαριστεῖτο εἰς τὴν ἀπομόνωσιν.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (347-407) ἦτο φύσις ζωηρά καὶ εὐέξαπτος, προικισμένος μὲ σπανίαν εὐγλωττίαν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του ἔγινε μοναχὸς εἰς τὰ ὄρη τῆς Συρίας. Τὸ 397 ὁ αὐτοκράτωρ

Βασιλική (ἔσωτερικόν).

Ἅγιος Ἀπολλινάριος - Ραβέννα — 6ος αἰών.
Οἱ κίονες ἔχουν ραβδώσεις καὶ κορινθιακὰ κιονόκρανα

ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἡ ὑπερβολικὴ αὐστηρότης του ἐξήγειραν πολλοὺς ἐναντίον του καὶ ἰδίως τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν, ἐξεθρονίσθη ὀριστικῶς καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀρμενίας. Τὰ ἔργα του εἶχον ἀσυνήθιστον δύναμιν καὶ τὸν κατέστησαν ἓνα ἐκ τῶν πρῶτων συγγραφέων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ρητορικὴ του ἱκανότης ἐθαυμάζετο τόσο ἀπὸ

τούς συγχρόνους, ώστε τὸν ὠνόμασαν Χρυσόστομον, καὶ οἱ μεταγενέστεροι τὸν θεωροῦν ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ρήτορας τοῦ κόσμου.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ - ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

Τὸ Βυζάντιον παρήγαγε πολλοὺς ἱστορικούς, οἱ ὅποιοι συνέγραψαν τὴν ἱστορίαν του μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου προσεπάθησαν νὰ μιμηθοῦν τοὺς ἀρχαίους ἱστορικούς, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Ξενοφῶντα.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἄλλοι ἔγραψαν τὴν σύγχρονον ἱστορίαν καὶ αὐτοὶ ὀνομάζονται κυρίως Ἱστορικοί. Ἄλλοι ὅμως ὑπέθετον, ὅτι τὰ σύγχρονα γεγονότα ἦσαν γνωστά, καὶ ἐπεχείρησαν νὰ γράψουν παγκόσμιον ἱστορίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν χρόνων των. Αὐτοὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς κυρίως ἱστορικούς ὀνομάζονται Χρονογράφοι.

Ὁ σημαντικώτερος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦτο ὁ Προκόπιος (ἀπέθανε τὸ 562), ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ Βελισσαρίου. Διὰ τοῦτο κατεῖχε τὰ μυστικὰ τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς ἐποχῆς του. Ἐγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν Περσῶν, Βανδάλων καὶ Γότθων. Εἰς ἄλλο σύγγραμμα περιγράφει τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰ δημόσια δηλαδὴ ἔργα, τὰ ὅποια κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Τὰ ἔργα του θαυμάζονται διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ θεωροῦνται δικαίως, ὅτι συνεχίζουν τοὺς ἀρχαίους ἱστορικούς.

Τὰ ἔργα τῶν χρονογράφων, αἱ Χρονογραφίαι ὅπως ἐλέγοντο, δὲν ἔχουν μεγάλην λογοτεχνικὴν ἀξίαν, εἶναι γέματα ἀπὸ ἱστορικὰ σφάλματα καὶ ἀκαλαισθητὰ εἰς τὸ ὕφος, ἀλλὰ πολλάκις μᾶς χρησιμεύουν ὡς πολύτιμοι ἱστορικαὶ πηγαι. Ὁ σπουδαιότερος χρονογράφος εἶναι ὁ Ἰωάννης Μαλάλας, ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ — ΠΙΣΣΙΔΗΣ, ΡΩΜΑΝΟΣ

Καί εις τὴν ποίησιν οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου γενικῶς ἐμιμήθησαν τοὺς ἀρχαίους. Ἄλλ' ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν μετεχειρίσθησαν τὰ μέτρα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων, ἄλλοι

Ἁγία Σοφία (ἐξωτερικόν).

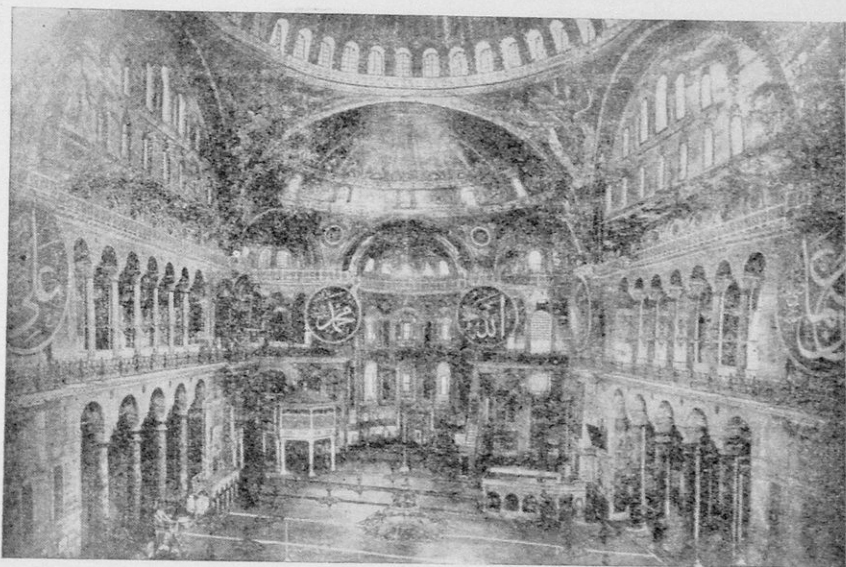
Τοὺς μιναρέδες, οἱ ὅποιοι παραμορφώνουν τὸ οἰκοδόμημα, προσέθεσαν οἱ Τοῦρκοι.

ἐδημιούργησαν νέα μέτρα καὶ ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν ἀπλουστέραν. Οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται Ἐθνικοὶ καὶ ἔχουν ὡς θέματα συνήθως πολιτικά γεγονότα, οἱ δεῦτεροι Μελωδοὶ καὶ λαμβάνουν κυρίως ἐκκλησιαστικά θέματα.

Εἰς τοὺς πρῶτους ἀνήκει ὁ Γεώργιος Πισίδης, ὁ ὅποιος ἤκμασεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου καὶ ὕμνησε διὰ μεγάλου ποιήματος τὰ κατορθώματα τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Πισίδης εἶχεν ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα νὰ μιμῆται τὴν ἀρχαίαν

ποίησιν καὶ πολλοὶ διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμασαν νεώτερον Εὐριπίδην.

Εἰς τοὺς μελωδοὺς διέπρεψεν ὁ **Ρωμανός**, ὁ ὁποῖος ἐξῆσε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ρωμανὸς ἐξυμνεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς πράξεις τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν

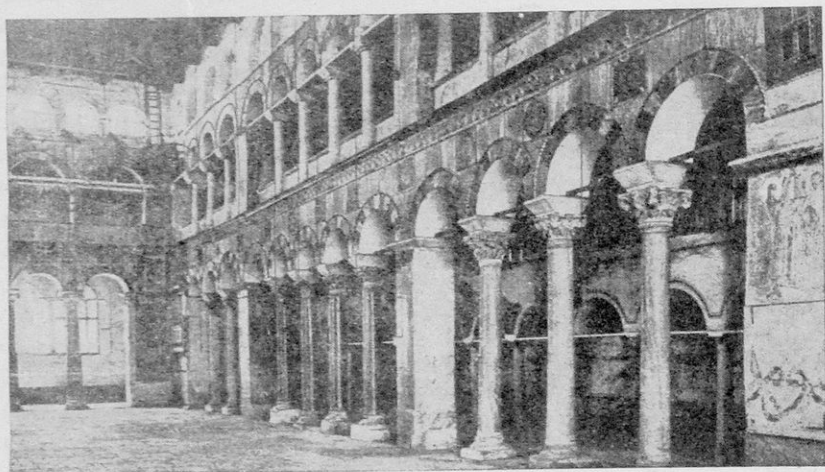
Ἁγία Σοφία (ἔσωτερικόν).

Διακρίνεται καλὰ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, οἱ δύο ὄροφοι καὶ ὁ θόλος μετὰ τὸ πλῆθος τῶν παραθύρων, τὰ ὁποῖα φέρουν ἀφθονον φῶς εἰς τὸν πελώριον χῶρον.

τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπενόησε νέον εἶδος ποιήματος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Ὑμνος. Εἰς τοὺς Ὑμνους τοῦ ὁ Ρωμανὸς ἀναδεικνύεται ἐξαίρετος ποιητὴς μετὰ σπάνια καλλιτεχνικὰ προσόντα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ τὸν ὀνομάζουν Πίνδαρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ὕμνους τοῦ Ρωμανοῦ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὴν προδο-

σίαν τοῦ Ἰούδα, τὴν Δευτέραν παρουσίαν, τὴν Παρθένον παρὰ τὸν σταυρόν, τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους ἐποιήθη ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιητικὰ

Βασιλικὴ (ἑσωτερικόν)

(Ἅγιος Δημήτριος — Θεσσαλονίκης).

Εἶναι ἓν μέρος ἀπὸ τὸ ἑσωτερικόν τῆς περιφήμου Βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης (5^{ος} αἰών). Διακρίνεται σειρὰ ἀπὸ μαρμαρίνους κίονας, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ τετραγώνους πεσσούς, ἐπενδεδυμένους μὲ πλάκας χρωματιστοῦ μαρμάρου. Ὑπεράνω τῶν τόξων ὑπῆρχον ἐξῶστα. Εἶναι ἐξαιρετὸν δείγμα ἐπικολλήσεως πολυχρῶμων μαρμάρων μὲ ἄρμονικόν συνδυασμὸν χρωμάτων.

προϊόντα τοῦ Βυζαντινοῦ. Ὁ ποιητὴς του εἶναι ἄγνωστος. Πολλοὶ ἀποδίδουν αὐτὸν εἰς τὸν Πατριάρχην Σέργιον.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ - ΑΡΧΙΤΕΚΟΝΙΚΗ

Εἰς τὰ γράμματα, τὴν ποίησιν καὶ γενικῶς εἰς τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη τοῦ Βυζαντίου, οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐμμήθησαν τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τελοῦν

τάς λειτουργίας των εις οικοδομήματα, τὰ ὅποια ἐνθούμιζον τοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ δημιουργήσουν νέον εἶδος ναοῦ.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐτέλουν τὰς λειτουργίας των εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἢ εἰς ὑπόγεια καταφύγια, τὰς ὀνομαζομένας Κατακόμβας. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ συνηγνῶντο ὄλοι οἱ πιστοί, ὁ τόπος αὐτὸς ὠνομάσθη Ἑκκλησία. Ἀργότερα ὅταν ἐχρειά-

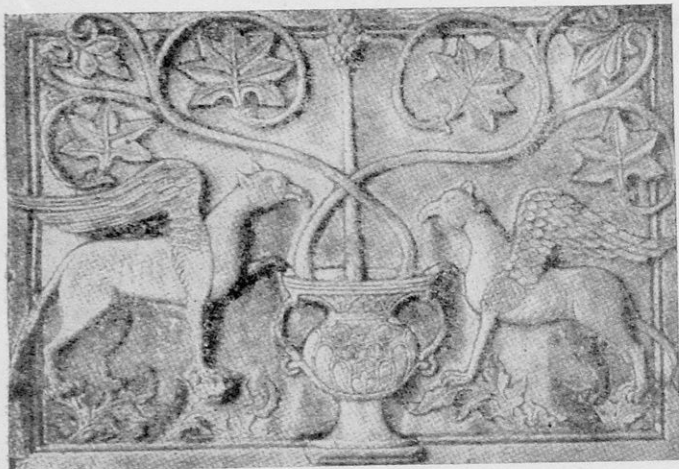
Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ.

Μωσαϊκὸν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπετέλει μέρος συμπλέγματος. Δεικνύει καθαρὰ πόσον ἦτο προωδευμένη ἡ τέχνη αὐτὴ εἰς τὸ Βυζάντιον.

πρῶτον σχέδιον τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ. Βασιλικαὶ κατεσκευάσθησαν πολλαὶ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Περὶφημος ἑλληνικὴ Βασιλικὴ ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ ὁποῖος ἐκάη τὸ 1917 ἀπὸ τὴν μεγάλῃν πυρκαϊάν καὶ σήμερον ἀναστυλώνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιοῦ σχεδίου.

Ἄλλὰ κατὰ τὸν βον αἰῶνα ἐπενόησαν νέον σχέδιον βυζαντινοῦ ναοῦ. Κατῶρθωσαν δηλαδὴ τὸν ὀρθογώνιον σηκὸν νὰ στεγάσουν μὲ μεγαλοπρεπῆ θόλον καὶ ἔδωκαν τοιαύτην

σθησαν νὰ κατασκευάσουν ἐπισημοὺς ναοὺς, δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς εἰδωλολατρικούς, ἀλλὰ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας καὶ τοὺς κατεσκεύασαν ὀρθογώνιους, στεγασμένους μὲ ξυλίνην στέγην. Ὅταν βραδύτερον ἔκτισαν εὐρυχωροὺς ναοὺς, ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιον τῶν δημοσίων ρωμαϊκῶν οικοδομημάτων, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον ὡς δικαστήρια καὶ χρηματιστήρια καὶ ἐλέγοντο Βασιλικαί. Τὸ ἐσωτερικὸν δηλαδὴ τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο σηκός, ἔγινεν εὐρυχωρότερον καὶ ἡ ξυλινὴ στέγη ἐστηρίζετο εἰς δύο σειρὰς κίωνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη Βασιλική, ἡ ὁποία εἶναι τὸ

Δείγμα γλυπτικής

(^ο Άγιος Μάρκος Βενετίας, 6^{ου} αιώνας).

Εἰς τὸ μέσον κομψὸς ἀμφορεύς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν ὠραῖα φυλλώματα, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ ἀμφορέως δύο φανταστικά ζῶα.

Κοσμήματα.

(^ο Άγια Σοφία)

ἐπέκτασιν εἰς τὸν ναόν, ὥστε νὰ λάβῃ οὗτος τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Τὸ τελειότερον δεῖγμα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως. Χιλιάδες ναῶν κατεσκευάσθησαν

Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκολουθία του.

(Ἁγιος Βιτάλιος Ραβέννης — 547 μ.Χ.)

Ἐν ἀπὸ τὰ ὄνομαστὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ραβέννης. Πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος βαδίζει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ραβέννης Μαξιμιανὸς ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἕνα ἱερέα καὶ ἕνα διάκονον Ἁκολουθοῦν δύο συγκλητικοὶ καὶ ὀπισθεν στρατιῶται τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ἐμπρὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Φέρει εἰς τὴν κεφαλὴν φωτοστέφανον καὶ φορεῖ πορφύραν, ἣ ὁποία κουμπώνει μὲ χρυσοῦν πόρπην εἰς τὸν δεξιὸν ὤμον.

κατόπιν κατὰ τὸν νέον ρυθμὸν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κράτους. Περιφημὸς ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ ΝΑΟΥ

Τοὺς τοίχους τῶν ναῶν καθὼς καὶ τὸν θόλον συνήθιζον πολλάκις νὰ διακοσμοῦν μὲ εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο

Ψηφιδωτά. Ἐκόλλων δηλαδή με μεγάλην τέχνην καί με ἀντίθεσιν χρωμάτων μικροὺς πολυχρώμους λίθους. Καί ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῶν μικρῶν λίθων, δηλαδή τῶν ψηφιδῶν, καθῶς

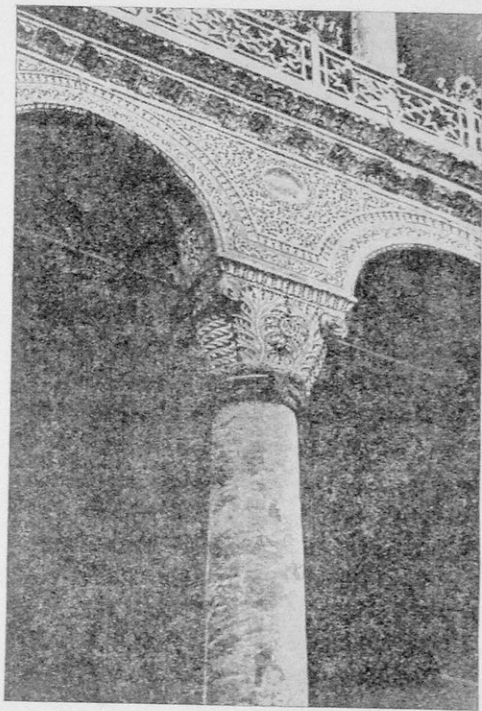
Ἡ Θεοδώρα καί ἡ ἀκολουθία τῆς
(ἀπὸ τὸν ἴδιον ναόν).

Παριστάνεται αἰθουσα τῶν ἀνακτόρων. Ἡ Θεοδώρα εἰς τὸ μέσον φορεῖ διάδημα με κρεμαστά μαργαριτάρια. Αἱ πατρίκιαι τῆς ἀκολουθίας τῆς φοροῦν ἐνδύματα με πολὺ ζωηρὰ χρώματα. Δεξιὰ τῆς αὐτοκρατείας πατρίκιος ἐνδεδυμένος ὅπως καί οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὸ ἄκρον συγκλητικός, ὁ ὁποῖος ἀνοίγει τὸ μεταξωτὸν παραπέτασμα, διὰ νὰ περάσῃ ἡ συνοδεία. Ἡ Θεοδώρα, καθῶς καί ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν προηγουμένην εἰκόνα, κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας δῶρα διὰ τὸν ναόν.

καί ἡ συγκολλητικὴ οὐσία δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστά. Αἱ εἰκόνες αὐταί, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο καὶ Μωσαϊκά, κάμνουν κατάπληξιν εἰς τὸν θεατὴν μετὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀντίθεσιν τῶν χρωμάτων, πολλαὶ δὲ εἶναι ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα. Περιφῆμα ψηφιδωτὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς σώζονται εἰς τὴν Ἁγίαν

Σοφίαν Κωνσταντινουπόλεως και εις την Ραβένναν της βορείου
Ίταλιας.

Ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἐπέτρεπε τὴν γλυπτικὴν παράστασιν
τοῦ γυμνοῦ σώματος. Αἱ παλαιῖσται καὶ οἱ ἀγῶνες, εἰς τοὺς
ὁποίους οἱ καλλιτέχνηται ἔ-
βλεπον καὶ ἐμελέτων τὸ
γυμνὸν σῶμα, δὲν ὑπῆρ-
χον πλέον. Ἡ κατασκευὴ
ἀγάλματος τοῦ Χριστοῦ
ἢ τῶν Ἀγίων ἐθεωρεῖτο
ἀσέβεια. Διὰ τοῦτο οἱ
μαρμαρογλύπται τῆς ἐ-
ποχῆς αὐτῆς ἠσχολοῦντο
μόνον εἰς τὸ διακοσμητι-
κὸν μέρος. Κατεσκευάζον
δηλαδὴ ἄνθη φυσικώτατα
καὶ φύλλα, σχήματα γεω-
μετρικὰ κτλ.

Βυζαντινὸν κιονόκρανον.
(Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως).

τα, σοβαρὰ καὶ πάντοτε σχεδὸν ἔδιδον εἰς αὐτὰ μίαν ὠρισμένην
στάσιν καὶ μορφήν. Ἡ ζωγραφικὴ κυρίως ἀνεπτύχθη εἰς τὸν
ναόν. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ καθιέρωσαν
μὲ τὸν καιρὸν μίαν τάξιν, τὴν ὁποίαν διετήρησαν οἱ χριστιανοὶ
μέχρι σήμερον μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν καὶ ἀκρίβειαν.

Ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη 1) τὸ Ἱερόν, 2) τὸν

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ ζωγραφικὴ ἤκμασε
κατὰ τοὺς χρόνους αὐ-
τούς, ἀλλ' ἔλαβεν ἐντε-
λῶς ἰδιόρρυθμον τύπον.
Οἱ ζωγράφοι προσεπά-
θουσαν νὰ εἰκονίζουσαν τὰ
πρόσωπα μὲ θρησκευτι-
κὴν αὐστηρότητα, ἀδύνα-

Σηκόν, 3) τὸ Τέμπλον καὶ 4) τὸν Νάρθηκα. Εἰς τὰ τέσσαρα αὐτὰ μέρη ὁ καλλιτέχνης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ζωγραφίσῃ ὠρισμένας παραστάσεις.

Εἰς τὸ Ἱερόν, ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ζωγραφίζουσι τὴν Θεοτόκον κρατοῦσαν τὸν Χριστὸν παιδίον καὶ κατωτέρω τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον καὶ τοὺς Μεγάλους Πατέρας Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, οἱ ὅποιοι ἐκανόνισαν τὴν λειτουργίαν.

Εἰς τὸν σηκὸν ἀκολουθοῦν τὴν ἐξῆς τάξιν: Εἰς τὸν θόλον εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς Παντοκράτωρ, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογῶν. Κύκλῳ τῆς εἰκόνης αὐτῆς παρίστανται οἱ Ἅγγελοι καὶ κατωτέρω οἱ Προφῆται, οἱ ὅποιοι προανήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ εἰκονίζονται ὑψηλότερα μὲν ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς σταυρώσεως καὶ χαμηλότερον οἱ Ἅγιοι.

Εἰς τὸν Νάρθηκα ἐξωγραφίζοντο ὅμοιαι εἰκόνες ὅπως καὶ εἰς τὸν σηκόν, ἀλλὰ λεπτομερέστερον.

Εἰς τὸ Τέμπλον ἐπίσης ἐξωγραφίζοντο εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ διαφόρων ἀγίων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἴδιαν πάντοτε τάξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄
ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

ΛΕΩΝ Γ΄
Β΄ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἀπὸ τὸ χάος, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν κατάλυ-
σιν τῆς δυναστείας τοῦ Ἑρακλείου, ἐξήγαγε τὴν αὐτοκρατο-
ρίαν ἢ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Βασιλεῖς ἱκανοὶ εἰργάσθησαν,
διὰ νὰ σταματήσουν τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας,
ἔκαμαν διοικητικὰς καὶ νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἐνί-
σχυσαν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς χώρας.

Ὁ ἀρχηγέτης τῆς δυναστείας Λέων Γ΄ (717—741), κατα-
γόμενος ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν, ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης ἀξίας,
στρατηγὸς ἰκανώτατος, εὐστροφὸς διπλωμάτης καὶ νοῦς ὀργα-
νωτικὸς. Ἡ βασιλεία τοῦ Λέοντος Γ΄ εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς
ἄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας,
διότι ἔσωσε τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην
ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν ἐξισλαμισμὸν.

Ὅλιγους μῆνας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Λέοντος Γ΄ οἱ
Ἄραβες ἐπεχείρησαν δευτέραν μεγάλην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς
717 Κωνσταντινουπόλεως. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 717 ἰσχυρὸς
ἀραβικὸς στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, ἐνῶ ἀραβικὸς στρατὸς 100 χιλιάδων κατῴρθωσε νὰ φθά-
σῃ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου καὶ νὰ περάσῃ

ἀπέναντι εἰς τὴν Θράκην. Οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἄλλ' ἡ ἀραβικὴ ἐπιχειρήσις ἐτελείωσε μὲ μεγάλην καταστροφήν. Ὁ ἀραβικὸς στρατὸς ἀπεδεκατίσθη εἰς τὰς συγκρούσεις μὲ τὸν ἑλληνικόν, ὁ δὲ φοβερὸς χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου συνεπλήρωσε τὴν καταστροφήν. Τὸ ὕγρον πῦρ πάλιν κατέστρεψε τὸν ἀραβικὸν στόλον. Μετὰ ματαίας προσπαθείας ἐνὸς ἔτους οἱ Ἄραβες πάλιν τὸν Αὐγουστον τοῦ 718 ἐπεβίβασθησαν εἰς τὰ ὀλίγα πλοῖα, τὰ ὅποια τοὺς εἶχον μείνει, καὶ ἀνεχώρησαν. Ἡ τρικυμία συνεπλήρωσε τὴν καταστροφήν καὶ μόνον πέντε πλοῖα ἔφθασαν καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Χαλίφην τὴν μεγάλην καταστροφήν. Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπανεέλθουν ἄλλην φοράν. Ὁ Λέων ἀπέκτησε δόξαν ὄχι μόνον μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον, διότι ἔσωσε καὶ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν ἐξισλαμισμὸν.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ ἑλληνισμοῦ προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν ὅλων τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξύψωσε τὸ γόητρον τῆς αὐτοκρατορίας. Μετ' ὀλίγα ἔτη οἱ Ἄραβες ἐπεχείρησαν νὰ προσβάλλουν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ἄλλο σημεῖον, ἀπὸ τὰ Πυρηναιῖα, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, καθὼς εἶδομεν, ὑπὸ τοῦ Καρόλου Μαρτέλλου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀπόπειρα τῶν Ἀράβων νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπέτυχε καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐσώθη.

Ο ΛΕΩΝ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΝΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Ἰσαυροὶ ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν μεγάλης ἐσωτερικῆς μεταρρυθμίσεως, μὲ σκοπὸν νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸ κράτος. Ὁ Λέων ὁ Γ', διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ σύνορα τοῦ κράτους μετερῶντισε τὴν διοίκησιν. Ἐφήρμοσε δηλαδὴ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν τὰ θέματα, περιώρισε τὴν ἔκτασιν αὐτῶν καὶ ἠύθησε τὸν ἀριθμὸν τῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἀπόκεντρα πρὸ πάν-

των μέρη ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τοὺς διοικητὰς τῶν θεμάτων, οἱ ὅποιοι εἶχον καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν. Αὐτὴ ἦτο ἡ διοικητικὴ μεταρρύθμισις.

Ὁ Λέων προήρχετο ἀπὸ στρατιωτικὴν οἰκογένειαν, ὁ ἴδιος ἦτο στρατηγὸς καὶ ἔτρεφε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὸν στρατόν, τὸν ὅποιον ἐθεώρει τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἐφρόντισεν ἰδιαιτέρως διὰ τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, ὁ ὅποιος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἔγινε πολυπληθέστερος καὶ ἰκανώτερος. Αὐτὴ εἶναι ἡ στρατιωτικὴ μεταρρύθμισις.

Ἄξιολογώτατον ἐπίσης ἔργον τοῦ Λέοντος ἦτο ἡ νομοθετικὴ του ἐργασία. Ἐσυνέχισε τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸ συνεπλήρωσε. Συνέταξε τὴν Ἐκλογὴν, συλλογὴν δηλαδὴ νόμων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ νομοθεσία συνεδυάζετο ἀκόμη περισσότερον μὲ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποῖαν ἐκήρυξεν ὁ χριστιανισμός. Τοιοῦτοτρόπως ἐπροστάτευσε τὴν γυναῖκα, τὸν γάμον, ὥρισε καλύτερον τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα. Ἡ γυνὴ ἠδύνατο πλέον νὰ κληρονομηῇ καὶ νὰ διαχειρίζεται περιουσίας. Ἐπίσης ἐκαλυτέρευσε τὴν θέσιν τῶν γεωργῶν, οἱ ὅποιοι ἕως τῶρα ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας των εἶχον τὴν τροφήν καὶ τὴν κατοικίαν. Αὐτὴ ἦτο ἡ νομοθετικὴ μεταρρύθμισις.

EIKONOMAXIA

Τὰς ἀξιολόγους ὁμως αὐτὰς πράξεις τοῦ Λέοντος Γ' ἐζημίωσεν ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις, ἡ ὁποία ἔκαμε τὸν λαὸν νὰ μισήσῃ τὸν αὐτοκράτορα πολὺ.

Ὁ Λέων εἶχε παρατηρήσει εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων, ὅτι οἱ μουσουλμᾶνοι ἐπολέμουν μὲ περισσότερον θρησκευτικὸν φανατισμόν. Ἐπίστευσε λοιπόν, ὅτι ὁ λαὸς ἔνεκα τῆς ἀμαθείας του δὲν ἀντελαμβάνετο τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν προσκύνῃσιν τῶν εἰκόνων, εἰς τοὺς τύπους δηλαδὴ τῆς θρησκείας. Ἐπίσης μὲ ἀνησυχίαν ἔβλεπε νὰ τρέχουν πολλοὶ νέοι εἰς τὰ μοναστήρια, νὰ ἐνδύονται τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ στρατὸς καὶ ἡ γῆ νὰ στεροῦνται χεῖρας ἐργατικὰς καὶ πολεμιστὰς.

Τὰ δὲ μοναστήρια εἶχον τότε μεγάλας ἐκτάσεις ὡς κτήματά των καὶ δὲν ἐπλήρωνον φόρον. Τὸ ταμεῖον λοιπὸν τοῦ κράτους ἐζημιώοντο πολλά. Ὁ Λέων ἔκαμε πολὺ κακὴν ἀρχήν. Ἐνόμισεν, ὅτι θὰ διορθώσῃ τὴν κατάστασιν, ἂν ἀπαγορεύσῃ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων.

Τὸ 726 ὁ Λέων διὰ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ διέταξε νὰ κρεμάσουν αὐτὰς εἰς ὑψηλότερον μέρος. Οἱ μοναχοὶ ἐξηγέρθησαν καὶ μαζί καὶ ὁ 726 λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ κατέπνιξεν εὐκόλως τὴν στάσιν καὶ διὰ νέου διατάγματος διέταξε νὰ ἀφαιρέσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας. Τότε ὅμως ἤρχισαν τὰ πράγματα νὰ γίνωνται σοβαρότερα. Ὁ λαὸς διηρέθη εἰς δύο μερίδας, εἰς Εἰκονολάτρας, ὁπαδοὺς δηλαδὴ τῶν εἰκόνων, καὶ Εἰκονομάχους, τοὺς ἐχθροὺς τῆς προσκύνσεως τῶν εἰκόνων. Αἱ δύο μερίδες συνεζήτουν τὸ ζήτημα με πάθος, ὕβριζεν ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ πολλακίς ἤρχοντο εἰς αἱματηρὰς συγκρούσεις.

Ἡ κατάστασις περιεπλάκη περισσότερο, διότι ἐπενέβη εἰς τὸ ζήτημα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Ὁ Πάπας Γρηγόριος Γ' ἀφώρισε τὸν Λέοντα καὶ ἐξήγειρε τοὺς κατοίκους τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Τότε ἡ Ἑλλάς ἀνήκεν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν πάπαν καὶ οἱ Ἑλλαδικοί, ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ Ἑλληγνές, ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα κάποιον Κοσμᾶν καὶ με στόλον ἔπλευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ὁ Λέων κατέστρεψεν εὐκόλως τὸν στόλον αὐτὸν διὰ τοῦ ὕγρου πυρὸς καὶ τὸν Κοσμᾶν ἐφόνευσεν.

Τὴν ἐπιτυχίαν του ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ ὁ Λέων, διότι ἡ Μέση Ἰταλία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Λομβαρδοὺς. Ἐμενε λοιπὸν εἰς τοὺς Ἑλληγνας τώρα μόνον ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Πάπαν ὁ Λέων, ἀνέθεσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τῶν χωρῶν αὐτῶν καθὼς καὶ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἀπηλλάγησαν διὰ παντὸς ἀπὸ τὴν παπικὴν ἐπιρροήν.

Ὁ Λέων ἔνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν δὲν εὗρηκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἀράβων, οἱ ὅποιοι, ἐπωφελοῦ-

μενοι τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας του ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Τὸ 741 ἔληξεν ἡ πολυτάραχος, ἀλλὰ καὶ ἔνδοξος βασιλεία τοῦ Λέοντος Ὁ ἐξαίρετος αὐτοκράτωρ ἀπέθανε τὸ ἔτος αὐτὸ καὶ ἀφῆκε μνήμην ἀγαθοῦ καὶ ἥρωικοῦ ἡγεμόνος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε΄ (741 - 775)

Τὸν Λέοντα Γ΄ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος Ε΄, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τινα καιρὸν ἦτο συνάρχων τοῦ πατρὸς του. Ἦτο ἐξαίρετος ἡγεμὼν καὶ θεωρεῖται εἰς ἕκ τῶν γενναιοτέρων καὶ εὐφυεστέρων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε΄ ἠκολούθησεν εἰς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόπων τὴν τακτικὴν τοῦ πατρὸς του, ἀλλ' ἦτο πολὺ αὐστηρότερος καὶ ὀρμητικώτερος ἐκείνου. Συνεκάλεσε τὸ 754 Οἰκουμένην Σύνοδον εἰς τὴν Ἱέρειαν, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὴν προσκύνησιν καὶ λατρείαν τῶν εἰκόνων. Κατόπιν ἔλαβεν αὐστηρότατα μέτρα ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι παρέβαινον τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου. Αἱ ἅγιοι εἰκόνες ἐθραύοντο, τὰ μοναστήρια ἐκλείοντο ἢ μετεβάλλοντο εἰς στρατῶνας, οἱ μοναχοὶ κατεδιώκοντο καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο. Ἀλλὰ παρ' ὅλα τὰ μέτρα αὐτὰ οἱ μοναχοὶ ἔμενον πιστοὶ εἰς τὰς ἰδέας των καὶ ὑπέφεραν μὲ καρτερίαν τοὺς διωγμοὺς «ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης», ὅπως ἔλεγον. Τότε κατεστράφησαν πολλοὶ ἀξιόλογοι εἰκόνες καὶ ψηφιδωτὰ καὶ ἡ πρόοδος τῆς ζωγραφικῆς ἐσταμάτησεν.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΙΚΑ, ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ

Τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε΄ ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους. Ὁ αὐτοκράτωρ διεξήγαγε δύο ἐνδόξους πολέμους, κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Ἀραβες εἶχον περιπλακῆ εἰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐπωφελοῦμενος τῆς εὐ-

καιρίας εισέβαλεν εἰς τὸ ἀραβικὸν κράτος καὶ ἐκυρίευσεν ἕν μέρος τῆς Συρίας, τὴν ὁποίαν πρὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν εἶχον καταλάβει οἱ Ἄραβες. Ἐπίσης ἐκυρίευσεν τὴν Κύπρον καὶ ἐπροχώρησε νικητὴς μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ τῆς Ἀρμενίας.

Τὸν Κωνσταντῖνον ἐδόξασε πρὸ πάντων ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἠπειλοῦν τὴν πρωτεύουσαν. Τὸ 755 ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε μακρὸν πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν, ὁ ὁποῖος μὲ μικρὰ διαλείμματα διήρκεσε μέχρι τοῦ 772, δηλαδὴ 17 ἔτη. Ὁκτῶ φορὰς ἐξεστράτευσεν, ἔδειξεν ἐπιμονὴν καὶ ἥρωισμόν καὶ ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Βουλγάρους. Πρὸ πάντων ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ νίκη του εἰς τὴν Ἀγχιάλον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τὸ 762. Διὰ τὴν νίκην αὐτὴν ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ Βούλγαροι ἐνεθυμοῦντο ἐπὶ πολὺ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἔπαθον τότε.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἠσθένησε κατὰ τινα ἐκστρατεῖαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ ἀπέθανε τὸ 775. Οἱ μοναχοὶ ἐσυκοφάντησαν τὸν Κωνσταντῖνον Ἐ΄ καὶ τοῦ προσέθεσαν ὕβριστικὰς ἐπωνυμίας. Ἄλλ' ἡ ἱστορία θεωρεῖ αὐτόν, ὅπως καὶ τὸν πατέρα του, ἕνα ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

ΛΕΩΝ Δ΄ Ο ΧΑΖΑΡΟΣ (775—780)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντῖνου Ἐ΄ τὸν θρόνον ἔλαβεν ὁ υἱὸς του Λέων Δ΄ (775—780), ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο Χάζαρος, διότι ἡ μήτηρ του ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Χαζάρων Τούρκων τῆς Κριμαίας.

Ὁ Λέων δὲν εἶχε τὰ προτερήματα οὔτε τοῦ πατρὸς οὔτε τοῦ πάππου του. Ἦτο ἡγεμὼν πολὺ μαλακὸς καὶ δὲν ἐφάνη τόσον αὐστηρὸς εἰς τοὺς εἰκονολάτρας, ἄν καὶ ὁ ἴδιος ἦτο εἰκονομάχος. Πολλὰς αὐστηρὰς ἀποφάσεις τοῦ πατρὸς του κατήργησεν ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκτελέσῃ. Ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε σύντομος.

Τὸν Λέοντα τὸν Δ' διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ **Κωνσταντῖνος ΣΤ'** ὁ Πορφυρογέννητος. Πορφυρογεννήτους ὠνόμαζον τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐγεννῶντο, ἐνῶ ἐβασίλευεν ὁ πατήρ των. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀνήλικος, τὸν ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ τοῦ **Εἰρήνη** ἢ **Ἀθηναία**. Ἡ Εἰρήνη ἦτο γυνὴ φιλόδοξος καὶ φίλαρχος καὶ ἐφρόντισε μὲ πᾶν μέσον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχήν. Δὲν ἠγάπα τὸν στρατὸν καὶ διὰ τοῦτο ὄχι μόνον τὸν παρημέλησεν, ἀλλὰ καὶ διέλυσε τὰ τάγματα τῶν παλαιμάχων στρατιωτῶν καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὰ μὲ νεοσυλλέκτους, πιστοὺς εἰς τὸν θρόνον τῆς.

Οἱ Ἄραβες τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ἓνα περίφημον χαλίφην τὸν **Ἀροῦν-ἄλ-Ρασίδ**, καὶ ἐπανέλαβον τὰς ἐπιθέσεις των εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἠρήμωσαν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφθασαν πάλιν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Εἰρήνη δὲν εἶχεν ἀξιόμαχον στρατὸν νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ καὶ ὑπεχρεώθη νὰ συνάψῃ ταπεινωτικὴν εἰρήνην καὶ νὰ πληρῶνῃ ἐτήσιον φόρον (783).

Ἡ ταπείνωσις αὐτὴ ἐπέπραξε πολὺ τοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ αἷμα των ἄλλοτε εἶχον προστατεύσει τὸ κράτος
787 καὶ εἶχον νικήσει τοὺς Ἄραβας. Ἀλλὰ ἡ Εἰρήνη ἔκαμε καὶ ἄλλο τι, τὸ ὅποῖον ἐπίσης δυσηρέστησε τὸν στρατὸν. Ἐπιθυμία τῆς ἦτο νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Συνεκάλεσε λοιπὸν τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ 787, ἡ ὁποία ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν Σύνοδον ἐν Ἱερεῖα τοῦ 754 ἐπὶ Κωνσταντῖνου Ε' καὶ διέταξε νὰ ἀναστυλωθοῦν πάλιν αἱ εἰκόνες. Ἔδωκε δὲ τὴν ἐξήγησιν, ὅτι ὄσοι προσκυνοῦν τὴν εἰκόνα προσκυνοῦν τὸν ἅγιον, τὸν ὅποῖον αὐτὴ παριστάνει, καὶ ὄχι τὸ ξύλον.

Οἱ στρατιωτικοὶ τότε, δυσηρεστημένοι κατὰ τῆς Εἰρήνης, ἐστασίασαν καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου, τὸν Κωνσταντῖνον ΣΤ', τὸν υἱὸν τῆς. Ἄλλ' ἡ σκληρὰ μήτηρ καὶ βασίλισσα δὲν ἐδίστασε τότε χάριν τοῦ θρόνου νὰ διαπράξῃ πράξιν σκληράν. Ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀνθρώ-

πους της νά τυφλώσουν τὸν υἱὸν της εἰς αὐτὸ τὸ δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ἐγέννησε. Συγχρόνως κατάρθωσε νά προσελκύσῃ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ διετήρησε τοιοῦτοτρόπως τὸν θρόνον.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνέβη σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Κάρολος ὁ Μέγας, βασιλεὺς τῶν Φράγκων, ἤνωσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμένης χώρας καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πάπαν τὸν τίτλον τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος (800). Τοιοῦτοτρόπως ἐφάνη, ὅτι ἀνιδρύετο τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος. Ὁ Κάρολος μάλιστα ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐζήτησε νά τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἀνατολῆς ὡς αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως. Συγχρόνως ἐζήτησε νά λάβῃ σύζυγον τὴν αὐτοκράτειραν Εἰρήνην. Ἡ Εἰρήνη, γυνὴ φιλόδοξος, ὅπως εἶπομεν, ἐφάνη, ὅτι εἶχε ὄρεξιν νά δεχθῆ τὴν πρότασιν αὐτὴν τοῦ γάμου. Ἀλλὰ τότε ἀνώτατοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ τοῦ κράτους ἐφοβήθησαν μήπως μὲ τὸν γάμον αὐτὸν ὑποταχθῆ ἡ αὐτοκρατορία εἰς τὴν Δύσιν, καθήρεσαν τὴν Εἰρήνην καὶ τὴν ἐξώρισαν εἰς τὴν Μυτιλήνην, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Συγχρόνως ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Λογοθέτην τοῦ Γενικοῦ, δηλ. ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν Νικηφόρον. Μὲ τὴν ἐκθρόνισιν τῆς Εἰρήνης ἐκλείπει ἡ ἔνδοξος δυναστεία τῶν Ἰσαύρων, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς τὸ κράτος δύο λαμπροὺς αὐτοκράτορας, τὸν Λέοντα Γ' καὶ Κωνσταντῖνον Ε'.

Αροῦλ-αλ-Ραεῖδ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

ΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΛΑΤΡΙΑΣ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Α΄ (802-811)

Ἀπὸ τὸ 803-867, δηλαδὴ ἐπὶ 64 ἔτη, βασιλεύουν ἕξ βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν εἰς ἓνα οἶκον. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ συνέβησαν ἀξιολογώτατα ἑσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ γεγονότα.

Ὁ Νικηφόρος Α΄ (802-811) εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην πείραν εἰς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ ἦτο ἡγεμὼν εὐφυῆς καὶ δραστήριος. Ἐφρόντισε νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας μὲ διάφορα οἰκονομικὰ μέτρα. Ἐφορολόγησε τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα καὶ διὰ τοῦτο ἐπέσυρε τὸ μῖσος τῶν μοναχῶν. Ἐλαβεν ὁμως δραστήρια μέτρα, ἐτιμώρησε πολλοὺς καὶ ἄλλους ἔστειλεν εἰς ἔξοριαν.

Ἄλλὰ τὰ μέτρα τοῦ αὐτοκράτορος ἐτάραξαν οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπῆρξεν ἀτυχής. Ὁ Νικηφόρος ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ἄραβας τὸν φόρον, τὸν ὅποιον εἶχε συμφωνήσει ἡ Εἰρήνη, καὶ ὁ χαλίφης Ἀρουν-άλ Ρασίδ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος καὶ ἐπολέμησε μὲ γενναιότητα. Ἄλλ' ὁ στρατὸς του ἠττήθη καὶ ὁ ἴδιος ἐπληγώθη εἰς μίαν μάχην. Κατόπιν τούτου ἠναγκάσθη

νά πληρώνη φόρον βαρύτερον. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ Ἄρουν-
 άλ·Ρασίδ ἀπέθανε καὶ τότε μόνον ἡ αὐτοκρατορία ἀπῆλλάγη
 τοῦ φόρου (809).

Ἄγριος καὶ καταστρεπτικός ἦτο ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν
 Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι ἀφοῦ ἠσύχασαν ἐπὶ τινα καιρὸν
 μετὰ τὴν ταπεινώσιν των ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ε΄, ἤρχισαν
 πάλιν ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Εἰρήνης τὰς ἐπιδρομὰς των. Εἴ-
 χον τῶρα κατάλληλον ἀρχηγόν, τὸν **Κροῦμμον**, ὁ ὁποῖος
 ἦτο πανουργότατος καὶ ἐπιτηδειότατος, ἀλλὰ καὶ αἰμοχαρέστα-
 τος ἡγεγών. Ὁ Νικηφόρος ἀπεφάσισε νὰ ἀπαλλάξη τὸ κρά-
 τος ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἐπεχείρησεν ἐναντίον
 αὐτῶν ἐκστρατεῖαν. Ἐπροχώρησε νικηφόρος καὶ, ἀφοῦ ἐπέ-
 ρασε τὸν Αἴμον, εἰσηλθεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Βουλγαρίας, τὴν
 σημερινὴν Σόφιαν. Ἀλλὰ ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν, ὑπέστη φοβε-
 ρὰν καταστροφὴν καὶ ὁ ἴδιος ἐφονεύθη (811).

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρα-
 τοῦ ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν λεηλατοῦντες
 καὶ καταστρέφοντες. Ἐπεχείρησε νὰ τοὺς σταματήσῃ ὁ υἱὸς
 τοῦ Νικηφόρου **Σταυράκιος** (811), ἀλλ' ἐτραυματίσθη εἰς τὴν
 μάχην καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἀναλάβῃ
 τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους. Ὁ Σταυράκιος δύο μόνον μῆνας
 ἐβασίλευσε καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν βασιλείαν
 εἰς τὸν ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρόν του **Μιχαὴλ Α΄ Ραγκαβὲν**
 (811·813), ὁ ὁποῖος ἔδειξε μεγάλην ἀδράνειαν εἰς τὸν πόλε-
 μον κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Κροῦμμος ἐνίκησε τοὺς Ἕλλη-
 νας πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐπολιόρκησεν αὐτὴν καὶ
 ἐβάδισε κατὰ τῆς πρωτευούσης (813). Ὁ Μιχαὴλ ἐφάνη ἄναν-
 δρος. Ἐτράπη εἰς φυγὴν κατὰ τὴν μάχην καὶ ἔσπευσεν εἰς
 Κωνσταντινούπολιν. Στρατὸς καὶ λαὸς τότε ἐξηγέρθησαν κατὰ
 τοῦ ἀνικάνου αὐτοκράτορος. Τρεῖς γενναῖοι στρατηγοί, Λέων
 ὁ Ἄρμενιος, Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς καὶ Θωμᾶς ὁ
 Καππαδόκης ἐστασίασαν, ἀνέτρεψαν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν
 Μιχαὴλ καὶ ἔδωκαν τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Λέοντα τὸν Ἄρ-
 μένιον.

ΛΕΩΝ Ε΄ Ο ΑΡΜΕΝΙΟΣ (813-820)

‘Ο Λέων Ε΄ (813-820) ἦτο ἀπὸ τοὺς δραστηρίους στρατιωτικούς αὐτοκράτορας, γενναῖος στρατηγὸς καὶ καλὸς κυβερνήτης. Ἀφοῦ ἀνασυνέταξε τὸν στρατόν, κατῶρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεσκόρπισε τὰ πρὸ αὐτῆς βουλγαρικὰ στίφη καὶ ἀνέλαβεν ὀρηκτικὴν ἐπίθεσιν. Ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν Μεσημβρίας. Μετ’ ὀλίγον συνεκρότησε τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Μεσημβρίας (817), ὅπου ἐνίκησε καὶ κατέστρεψε τελείως τὸν βουλγαρικὸν στρατόν. Ὁ Κροῦμμος ἐπληγώθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἀπέθανε βραδύτερον ἀπὸ τὸ τραῦμα του. Τὸ στρατόπεδον τῶν Βουλγάρων μὲ ὄλα τὰ λάφυρα καὶ τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Εἶναι τὸ δεῦτερον κτύπημα, τὸ ὁποῖον ἔλαβον οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐξησθένησαν πολὺ καὶ τόσον ἐτρόμαξαν, ὥστε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μεσημβρίας δὲν ἐκινήθησαν ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη.

‘Ο Λέων Ε΄ ὑπῆρξε καὶ ἐξαίρετος κυβερνήτης. Διοργάνωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ κατῶρθωσε νὰ ἀνοικοδομήσῃ πολλὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχον καταστρέψει οἱ Βούλγαροι. Ἐπίσης ἐφήρμοσεν αὐστηρὰν δικαιοσύνην.

Ἄλλὰ διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ ἀνακινήσῃ πάλιν τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ἴδιον κατέστρεψε καὶ τὸ κράτος ἐζημίωσε. Συνεκάλεσε νέαν Σύνοδον, ἣ ὁποία ἠκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 787 ἐπὶ Εἰρήνης καὶ ἀνενέωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄. Διέταξε πάλιν νὰ ἀφαιρέσουσιν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐτιμῶρει αὐστηρῶς τοὺς ἀντενεργοῦντας. Ὁ λαὸς δυσηρεστήθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐλάτρευε, διὰ τὰς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων νίκας του.

Τὴν μεγάλην δυσαρέσκειαν κατὰ τοῦ Λέοντος Ε΄ ἐπωφελήθη ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Τραυλός, ἄλλοτε συνεργάτης τοῦ Λέοντος, καὶ διοργάνωσε κατ’ αὐτοῦ συνωμοσίαν. Ἄλλ’ ἢ

συνωμοσία άνεκαλύφθη και ό Μιχαήλ μετά πολλών όπαδών του συνελήφθησαν και κατεδικάσθησαν εις θάνατον. Προτοϋ όμως έκτελεσθη ή ποινή, διότι έμεσολάβησεν ή έορτή των Χριστουγέννων, μερικοί από τους συνωμότας, οι όποιοι δέν ειχον συλληφθη, μετημφιεσμένοι εις ιερείς εισήλθον εις τον άνακτορικόν ναόν και έδολοφόνησαν τον Λέοντα, καθ' ήν ώραν έψαλλε και ως μόνον μέσον άμύνης μετεχειρίσθη τον σταυρόν. 'Ο Μιχαήλ άπεφυλακίσθη και άνεκηρύχθη αυτοκράτωρ (820).

ΜΙΧΑΗΛ Β' Ο ΤΡΑΥΛΟΣ (820 - 829)

'Ο Μιχαήλ ό Β' (820 - 829) κατήγετο από τό 'Αμόριον της Φρυγίας, ήτο άνθρωπος με άστατον χαρακτηήρα και χωρίς ήθικας άρχάς. 'Επί της βασιλείας αυτοϋ συνέβη μία στάσις καταστρεπτική δια τό κράτος, ή όποία διήρκεσε τρία έτη, άνεστάτωσε τας έπαρχίας και έδωκε την εύκαιριαν εις τους έξωτερικούς έχθρους νά έπωφεληθοϋν.

'Ο τρίτος από τους στρατηγούς, οι όποιοι έξεθρόνισαν τον Μιχαήλ Ραγκαβέν, **Θωμάς Καππαδόκης**, μετά τον θάνατον τοϋ Λέοντος Ε' άπήτει νά καταλάβη αυτός τον θρόνον. 'Εζήτησε την βοήθειαν τοϋ χαλίφου της Βαγδάτης, άνηγορεύθη αυτοκράτωρ υπό τοϋ Πατριάρχου 'Αλεξανδρείας και με στόλον, τον όποιον έπρομήθευσαν εις αυτόν οι 'Ελλαδικοί, δηλαδή οι "Ελληνες, έπήλθε κατά της Κωνσταντινουπόλεως. 'Ενικήθη όμως, όπως άλλοτε και ό Κοσμάς επί Λέοντος Γ', και έφονεύθη.

'Η στάσις τοϋ Καππαδόκη άνεστάτωσε την αυτοκρατοριαν και δέν έδωκε καιρόν εις τον Μιχαήλ Β' νά προλάβη και νά άποκρούση τους έξωτερικούς κινδύνους. "Αραβες όρμώμενοι από την Καρχηδόνα της Βορείου 'Αφρικής έπλευσαν εις την Σικελίαν και έκυρίευσαν μέγα μέρος της νήσου. Κατά τους ίδιους χρόνους άλλοι "Αραβες όρμώμενοι από την 'Ισπανίαν, οι όποιοι όνομάζονται συνήθως Σαρακηνοί, κατέλαβον την έλληνικήν μεγαλόνησον Κρήτην, έκτισαν την πρωτεύουσάν των Χάνδακα, τό σημερινόν 'Ηράκλειον, και ίδρυσαν άνεξάρτη-

τον άραβικόν κράτος (825), τὸ ὁποῖον διήρκεσε μέχρι τοῦ 961, δηλαδὴ 140 ἔτη περίπου. Ἐξισλάμισαν πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τοῦ Αἰγαίου, διότι μὲ τὰ πειρατικά των πλοῖα κατέστρεφον τὸ ἐμπόριον.

Αὐτὰ τὰ θλιβερὰ ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ ἀνικανότης τοῦ Μιχαὴλ Β΄ καὶ ἡ στάσις τοῦ Καππαδόκη. Ὁ Μιχαὴλ ἀπέθανε τὸ 829.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ (829—842)

Τὸν Μιχαὴλ Β΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θεόφιλος (829—842), ὁ ὁποῖος διεκρίθη ὡς βασιλεὺς λόγιος. Εἶχε διδάσκαλον τὸν περίφημον λόγιον τῶν χρόνων αὐτῶν Ἰωάννην τὸν Γραμματικὸν καὶ ἠγάπησε πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Διὰ τοῦτο ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ ἴδρυσε μεγάλην σχολὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποῖαν διηύθυνεν ὁ μαθητικὸς καὶ φιλόσοφος Λέων ὁ Θεσσαλονικεὺς. Καὶ γενικῶς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεοφίλου ἤρχισε μία νέα ἀκμὴ εἰς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς δύο προηγουμένους αἰῶνας εἶχον ὀλίγον παραμεληθῆ. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεοφίλου ἐξεπαιδεύθη καὶ ὁ περίφημος Φώτιος, ὁ ὁποῖος βραδύτερον διέπρεψε πολὺ.

Ἄλλὰ τὸν Θεόφιλον διέκρινεν ἀρκετὴ ἰδιοτροπία καὶ ὀρμητικότης. Τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ ἐφανέρωσε καὶ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς του ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν του βίον. Ὅταν ἠθέλησε νὰ νυμφευθῆ, ἐκάλεσεν ἀπὸ ὅλον τὸ κράτος τὰς ὠραιότερας καὶ πλέον μορφωμένας νέας, διὰ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ αὐτῶν τὴν μέλλουσαν αὐτοκράτειραν. Ἡ εὐφυὴς ὁμως ἀπάντησις τῆς Εἰκασίας, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ὠραιότερα καὶ εὐφυστέρα κόρη, τὸν ἐπείραξε :

«Ὡς ἄρα διὰ γυναικὸς ἐροῦν τὰ φαῦλα», τῆς εἶπε, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν εὐφυΐαν της. Δηλαδὴ «ὄλα τὰ κακὰ προῆλθον ἀπὸ τὴν γυναῖκα» καὶ ἠννόει τὴν Εὐαν. Ἡ Εἰκασία τοῦ ἀπήντησε μὲ θάρρος :

«Ἄλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττω», «ἀλλὰ καὶ ὄλα τὰ καλὰ πάλιν ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἐπήγασαν» καὶ ἠννόει τὴν Παναγίαν,

ή όποία έγέννησε τόν Χριστόν. 'Ο αὐτοκράτωρ ἐξέλεξε ἀλλήν. 'Η ώραία Εἰκασία ἀπό τότε ἀπεσύρθη ἀπό τήν ζωήν, ἔκτισεν ἰδικόν της μοναστήριον καί ἐκεῖ ἔζησε τά ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς της ὡς μοναχή μὲ τὸ ὄνομα Κασιανή. 'Ησχολεῖτο εἰς τὴν ποίησιν καί ἰδικόν της εἶναι τὸ ὄρατον καί συγκινητικόν τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται τὸ βράδυ τῆς Μ. Τρίτης «*Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή....*»

'Ο Θεόφιλος ἦτο εἰκονομάχος, ἐξέδωκεν αὐστηρὰ διατάγματα καί κατεδίωξε τοὺς ὁπαδοὺς τῶν εἰκόνων. "Ἐκλεισε πολλὰ μοναστήρια καί ἐπέβαλεν αὐστηρὰς ποινὰς εἰς τοὺς ἀντιδραστικούς.

'Ἐπὶ τοῦ Θεοφίλου ἤρχισε νέος ἀραβικὸς πόλεμος. 'Ο Θεόφιλος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν καί κατέστρεψε τὴν ἰδιαίτεράν πατρίδα τοῦ χαλίφου Σωζοπέτραν. 'Αλλὰ καί ὁ χαλίφης ὤρμησεν εἰς τὴν Φρυγίαν καί κατέστρεψε τὴν πατρίδα τοῦ Θεοφίλου 'Αμόριον, ἡ ὁποία ἀντέστη ἡρωικῶς ἐπὶ 50 ἡμέρας. "Ολοιο οἱ "Αραβες εἶχον γράψει εἰς τὰς ἀσπίδας των τὴν λέξιν 'Αμόριον καί σκοπὸς των ἦτο νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν καταστροφὴν τῆς γενετείρας τοῦ χαλίφου Σωζοπέτρας. Οἱ "Αραβες ὁμως δὲν κατάρθωσαν μέχρι τέλος νὰ νικήσουν. "Ἦτο φανερὰ πλέον ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀραβικοῦ κράτους. 'Απὸ τότε ἀρχίζει νὰ παρακμάζη καί οἱ "Αραβες παύουν νὰ εἶναι σοβαρὸς κίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

ΜΙΧΑΗΛ Γ΄ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΑ (842 - 867)

Τὸν Θεόφιλον διεδέχθη ὁ Μιχαὴλ Γ΄ (842 - 867), ὁ ὁποῖος ἦτο ἀνήλικος. Διὰ τοῦτο ἐπετρόπευεν αὐτὸν ἡ μήτηρ του Θεοδώρα, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς σύμβουλον εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸν ἀδελφόν της Βάρδαν. 'Ο Βάρδας ἦτο μορφωμένος ἄνθρωπος, ἀλλὰ χωρὶς ἰσχυρὰς ἠθικὰς ἀρχάς.

'Η πρώτη φροντίς τῆς Θεοδώρας, μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς χεῖρας της, ἦτο νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅπως ἄλλοτε ἡ Εἰρήνη. Συνέκαλεσε τὸ 843 Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου καί

άνεστύλωσεν ὀριστικῶς τὰς εἰκόνας. Ὅλα τὰ διατάγματα κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν κατηργήθησαν καὶ ἀπέκτησαν ἰσχὺν αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Εἰρήνης. Τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν Μεγάλων Νηστειῶν τοῦ ἔτους 843 ἐγένετο μεγάλη τε-
 843 λετὴ καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἡμέρα αὕτη θεωρεῖται ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἐορτάζεται μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ ὀνομάζεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Τοιοῦτο-τρόπως ἔληξεν ὀριστικῶς ὁ ἀγὼν περὶ τῶν εἰκόνων, ἀφοῦ ἐτάραξε τὸ κράτος καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ 120 περίπου ἔτη.

Ἡ εἰκονομαχία ἐφάνη, ὅτι ἀπέτυχεν. Ἄλλὰ τὰ μέτρα καὶ ἡ δραστηριότης τῶν μεταρρυθμιστῶν αὐτοκρατόρων ἀναδιωργάνωσαν τὸ κράτος καὶ ἐνίσχυσαν τὴν δύναμιν τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐπὶ Μιχαὴλ εἶχε κυρίως ὁ Βάρδας. Διὰ τὴν κατορθώσῃ δὲ τὴν κρατήσῃ τὴν ἀρχὴν, τὴν μὲν ἀδελφὴν τοῦ Θεοδώρου ἐκλείσεν εἰς μοναστήριον, τὸν δὲ νεαρὸν αὐτοκράτορα ἐφρόντισε τὴν κρατῆν μακρὰν τῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐξηκολούθησε τὸν ἔχον ὁ Βάρδας.

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΛΑΒΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ἀξιόλογον γεγονός τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Γ' εἶναι ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς διαφόρους σλαβικοὺς λαούς, ἡ ὁποία ἔδωκε γόητρον εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ κράτος.

Κατὰ διαφόρους ἐποχὰς σλαβικοὶ λαοὶ εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ πολλοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς εἶχον ἐγκατασταθῆ ὀριστικῶς, ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὕτην κατῴρθωσαν τὴν προσελκύσασθαι τοὺς σλαβικοὺς αὐτοὺς πληθυσμοὺς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἀπὸ τότε οἱ λαοὶ αὗτοι ἀνemeίχθησαν μετὰ τοὺς ἑλληνας κατοίκους καὶ ἀφωμοιώθησαν πρὸς αὐτοὺς.

Σπουδαιότερος ἀκόμη ἦτο ὁ προσηλυτισμὸς πυκνοτάτων

σλαβικῶν πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι κατῶκουν τὴν Βουλγαρίαν, Βοημίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Δύο, ἱεραπόστολοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, οἱ ἀδελφοὶ **Μεθόδιος** καὶ **Κύριλλος**, μετέβησαν εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἐπενόησαν σλαβικὸν ἀλφάβητον, μετέφρασαν τὰ ἱερά βιβλία εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν, ἔκαμαν λειτουργίαν σλαβικὴν καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν κατῶρθωσαν νὰ προσελκύσουν τοὺς λαοὺς αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Οἱ Σλάβοι καὶ πρὸ πάντων οἱ Βούλγαροι τιμοῦν πολὺ τοὺς δύο ἱεραποστόλους, οἱ ὁποῖοι μετέδωκαν εἰς αὐτοὺς ὄχι μόνον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐλληνες ἱεραπόστολοι ἐπίσης κατῶρθωσαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς νὰ προσελκύσουν εἰς τὸν χριστιανισμὸν τὸ τουρκικὸν ἔθνος τῶν **Χαζάρων**, οἱ ὁποῖοι κατῶκουν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τανάϊδος, σημερινοῦ Δόν, καὶ εἰς τὴν Κριμαίαν.

ΕΡΙΔΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΠΑΠΑ-ΙΓΝΑΤΙΟΣ, ΦΩΤΙΟΣ

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Γ' συνέβη σοβαρὸν ἐπεισόδιον μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης. Ὁ Πατριάρχης **Ἰγνάτιος** ἦτο ἄνθρωπος αὐστηροτάτων ἠθῶν καὶ ἀπηγόρευσε κάποτε εἰς τὸν Βάρδαν τὴν θείαν κοινωνίαν διὰ τὴν ἀνηθικότητά του. Ὁ Βάρδας ὠργίσθη, τὸν ἀπεμάκρυνε διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τὸν ἐξώρισεν εἰς μίαν νῆσον τῆς Προποντίδος. Εἰς τὴν θέσιν του ἀνύψωσεν ὡς πατριάρχην τὸν **Φώτιον**, τὸν λογιώτατον ἄνδρα τῶν χρόνων αὐτῶν.

Ἡ μεγαλυτέρα ὁμως μερὶς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἐθεώρησε τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ἰγνατίου ὡς ἄδικον καὶ ἀντικανονικὴν καὶ ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν τοῦ Πάπα. Ἄλλὰ ἡ ἐπέμβασις τοῦ Πάπα ἐδημιούργησε σοβαρὸν ζήτημα. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὴν ἐθεώρησεν ὡς παράνομον καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν Πάπαν Νικόλαον Α', αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τοπικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Ρώμην ἀνεθεμάτισε τὸν Φώτιον (867). Τοιοῦτοτρόπως ἐπῆλθε προσωρινὸς χωρισμὸς τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867 - 1057)

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τοῦ 9ου αἰῶνος (867 - 1057) ἐπὶ 200 σχεδὸν ἔτη τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκυβέρνησαν ἡγεμόνες ἀπὸ ἓνα βασιλικὸν οἶκον, τὴν λεγομένην Μακεδονικὴν Δυναστείαν.

Εἰς τὴν δυναστείαν αὐτὴν ἀνήκουν 17 βασιλεῖς. Δὲν ἦσαν ὅμοι οἱ ἀπ' εὐθείας ἀπόγονοι τῆς μεγάλης οἰκογενείας, ἀλλ' εἰσήλθον εἰς αὐτὴν εἴτε ὡς ἐπίτροποι τῶν ἀνηλίκων ἡγεμόνων εἴτε κατόπιν υἰοθεσίας.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας ἦσαν ἄνδρες ἀξίας καὶ συνεκέντρωνον σπάνια προτερήματα. Ἦσαν ἐξαιρετοὶ στρατηγοὶ καὶ ἡγάπων τὴν ζωὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς στρατιώτας. Διὰ τοῦτο ἀπέκτησαν τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν στρατιωτῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς στρατιωτικῆς ἰκανότητος διεκρίνοντο διὰ τὴν διπλωματικὴν τῶν ἐπιτηδειότητά καὶ τὰς διοικητικὰς ἀρετάς. Δὲν ἐμεγάλωσαν μόνον μὲ τοὺς πολέμους τῶν τὸ κράτος, ἀλλὰ μὲ τὴν διπλωματικὴν τῶν ἰκανότητά τὸ ἐξησφάλισαν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ μὲ τὰ διοικητικὰ τῶν μέτρα τὸ ἐκυβέρνησαν καλά. Ἦσαν οἰκονόμοι, ἀπέφευγον τὰς περιττὰς δαπάνας καὶ ἐφρόντιζον νὰ αὐξήσουν τὸν δημόσιον πλοῦτον. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐπιδείξουν εἰς τοὺς ξένους τὴν δύναμιν καὶ

τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοκρατορίας, ἔκαμνον μεγάλας τελετὰς καὶ πομπὰς καὶ παρατάξεις καὶ δὲν ἐφείδοντο τοῦ χρήματος.

Ὅλοι ἦσαν φιλόδοξοι καὶ ὄνειρόν των εἶχον νὰ κάμουν τὴν αὐτοκρατορίαν τὸ ἰσχυρότερον κράτος τοῦ κόσμου. Καὶ τὸ κατάρθωσαν, διότι ἐπὶ τῆς δυναστείας αὐτῆς ἡ αὐτοκρατορία ἀπέκτησε μεγάλην ἔκτασιν καὶ πρωτοφανῆ λαμπρότητα.

Διὰ τοῦτο οἱ χρόνοι τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας θεωροῦνται οἱ ἐνδοξότεροι χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α' (867 - 886)

Ἰδρυτὴς τῆς Δυναστείας τῶν Μακεδόνων ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Α' (867 - 886), ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ Μακεδών.

Ἦτο ἄνθρωπος ἀμόρφωτος, ἀλλὰ μὲ ἐξαιρετικὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ μεγάλην ἐπιτηδεϊότητα. Μὲ τὰ προσόντα του αὐτὰ κατάρθωσε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὕψιστον ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο ἱπποκόμος τοῦ Μιχαὴλ Γ' καὶ αὐτὸς κυρίως κατάρθωσε νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν ἐπικίνδυνον Βάρδαν. Ὁ ἴδιος κατόπιν ἐνώπιον τοῦ Μιχαὴλ μὲ ἄλλους συνωμώτας ἐδολοφόσαν τὸν Βάρδαν. Βραδύτερον ἐδολοφόνησε καὶ τὸν αὐτοκράτορα, κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐνδόξου Μακεδονικῆς Δυναστείας.

Ὁ Βασίλειος, ἂν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ κακουργήματα, ἀνέπτυξε κατόπιν βασιλικά προτερήματα. Ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ ἀποκαταστήσῃ φιλικὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀντικατέστησεν ἀμέσως, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, τὸν Φώτιον διὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοιοουτοτρόπως ἔλειψεν ἡ ἀφορμὴ τῆς δυσαρεσκείας τοῦ

Νόμισμα Βασιλείου Α'.

Ἀριστερά: Βασίλειος βασιλεὺς. Δεξιά: Βασίλειος ἐλέω Θεοῦ βασιλεὺς Ρωμαίων.

Πάπα. "Όταν δὲ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Ἰγνάτιος, ἐκάλεσε πάλιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Φώτιον, τὸν ὁποῖον τῶρα ἀνεγνώρισε καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ φιλία τοῦ Πάπα ἦτο χρήσιμος εἰς τὸν Βασίλειον, διότι ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀραβας, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας ἐπέρασαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά, τὰ ὁποῖα ἐπὶ Μιχαὴλ εἶχον περιέλθει εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, καὶ ἐνίσχυσε τὸν στόλον, ἔστειλε τὸν στρατηγὸν **Νικηφόρον Φωκᾶν** κατὰ τῶν Ἀράβων. Ὁ Νικηφόρος δὲν κατῶρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἀραβας ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατῶρθωσε νὰ καταλάβῃ μερικὰς σημαντικὰς πόλεις, τὴν Βάριν, τὸν Τάραντα καὶ τὴν Καλαυριά. Ἐπίσης ὁ περίφημος ναύαρχος Ὠορύφας ἐπέρασε τὸν στόλον διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἐνίκησεν εἰς μεγάλην ναυμαχίαν τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κρήτης. Κατόπιν ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὰς νίκας αὐτὰς κατῶρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ νὰ περιορίσῃ τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν.

Ὁ Βασίλειος Α' ἀπέθανε τὸ ἔτος 886 καὶ ἄφησε τὸ κράτος ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀπόψεως εἰς ἀρίστην κατάστασιν καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ κατόπιν μεγαλείου του.

ΛΕΩΝ ΣΤ' Ο ΣΟΦΟΣ (886 - 912)

Τὸν Βασίλειον Α' διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Λέων ὁ ΣΤ'** (886 - 912), ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Σοφὸς** ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀμόρφωτον πατέρα του καὶ διότι κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα. Εἶχε διδάσκαλον τὸν περίφημον Φώτιον, ἀλλ' ἐδείχθη ἀγνώμων πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, τὸν ὁποῖον καθήρσεν ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, διὰ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἀνήλικον ἀδελφόν του Στέφανον. Ὁ Λέων παρημέλησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν

στόλον και εις τὰ ἑσωτερικά ζητήματα ἐπολιτεύθη κακῶς. Διὰ τοῦτο τὸ κράτος ἔπαθε μεγάλας συμφορὰς ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς Βουλγάρους και τοὺς Ρώσους.

ΟΙ ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ (904)

Οἱ Σαρακηνοὶ ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν ἀρνησίθρησκον **Λέοντα τὸν Τριπολίτην**, κατῶρθωσαν πάλιν νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὸ 904 Αἰγαῖον. Τὸ 904 προσέβαλον τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοῦπολιν Θεσσαλονικὴν, ἣ ὅποια τότε εἶχε 200 χιλ. κατοίκους και ἰσχυρὰ τείχη, ἀπὸ τὰ ὅποια πολλάκις οἱ Θεσσαλονικεῖς εἶχον ἀποκρούσει τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς και πρὸ πάντων τῶν Σλάβων. Οἱ Σαρακηνοὶ κατῶρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὅποιαν ἐλεηλάτησαν φρικτὰ, και ἀπήγαγον τοὺς θησαυροὺς της και 20 χιλ. αἰχμαλώτους. Ἄλλὰ και αἱ ἄλλαι παράλια ἑλληνικαὶ πόλεις ἔτρεμον τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν.

ΝΕΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (893)

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν μάχην τῆς Μεσημβρίας (817) ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς μακρᾶς αὐτῆς εἰρήνης οἱ Βούλγαροι εἶχον ἀναπτυχθῆ σημαντικῶς. Τὸ κράτος αὐτῶν ἐξετείνεται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἴμου και δυτικῶς μέχρι τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον δεχθῆ τὸν χριστιανισμὸν και προσέλαβον πολλὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας.

Κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν οἱ Βούλγαροι εἶχον ἀναπτύξει ἀξιολογώτατον ἐμπόριον εἰς τὴν ξηρὰν, τὸ ὅποιον ἐξετείνεται ἀπὸ τὸν Αἴμον μέχρι τῆς Γερμανίας, και οἱ βασιλεῖς των ὤνειρεύθησαν νὰ ἐξουσιάσουν τὴν Βαλκανικὴν και νὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς Ἑλληνας. Οἱ πόλεμοι μεταξὺ Ἑλλήνων και Βουλγάρων διήρκεσαν ἕνα περίπου αἰῶνα και οἱ δύο λαοὶ ἐπάλαισαν σκληρῶς ποῖος θὰ ἐπικρατήσῃ.

Ἄφορμὴν εἰς τὸν νέον πόλεμον ἔδωκαν τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα. Οἱ Βούγαροι μετεχειρίζοντο ὡς κύριον ἐμπορικὸν λιμένα τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἐκεῖ εὗρισκον πολλὰ ἐμποδία καὶ διὰ τοῦτο ἤρχοντο εἰς συχνὰς φιλονικίας μὲ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Λέων ΣΤ' διέταξε νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅλα τὰ ἐμπορεύματα τῶν Βουλγάρων τὰ ἀποθηκευμένα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο οἱ Βούγαροι μετεχειρίσθησαν ὡς ἀφορμὴν τοῦ πολέμου. Βασιλεὺς τῶν τότε ἦτο ὁ Συμεὼν, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχε γίνει κύριος καὶ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως χωρῶν, τῆς Βλαχίας, Μολδαβίας, Τρανσυλβανίας καὶ μέρους τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ἤρχισε φοβερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων (893).

Ὁ Συμεὼν εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐκρατεῖτο ὡς ὄμηρος. Καὶ ὅπως ὁ Φίλιππος ἄλλοτε, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Συμεὼν ἐμελέτησε καλῶς τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ λαμπρότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς πρωτεύουσας τὸν εἶχον μαγεύσει καὶ ὠνειρεύετο ἀπὸ τότε νὰ θέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸ στέμμα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἄλλ' ὁ Συμεὼν ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ τὴν ἐπίθεσιν του κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ Οὐγγροι ὑποκινούμενοι ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰσέβαλον εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ

Ἄλλὰ καὶ νέος ἐχθρὸς ἐμφανίζεται ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', οἱ Ρῶσσοι. Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμασαν Ρῶς ἢ Ρώσσοι τοὺς ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ ἐπὶ μικρῶν πλοιαρίων προσέβαλον τὰς πέριξ χώρας καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Βοσπόρου.

Οἱ Ρῶσσοι προήρχοντο ἀπὸ τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς Ρωσσίας. Ἐκεῖ μόλις τὸν βον μ. Χ. αἰῶνα ἰδρύθησαν δύο πόλεις, τὸ Κίεβον καὶ τὸ Νοβογόροδον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔταράσσοντο ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἔριδας, προσεκάλεσαν τοὺς Νορμανδοὺς,

οί όποιοί ησαν γερμανικός λαός και έξων εις τὰ παράλια τής Βαλτικής. Εις τήν Ρωσίαν οί Νορμανδοί ίδρυσαν δύο κράτη, τὰ όποία όμως βραδύτερον ό ηγεμών Όλεγ ηνωσεν εις έν.

Πρώτην φοράν ένεφανίσθησαν οί Ρώσσοι τό 865 έπί τοϋ Μιχαήλ Γ΄. Έπροχώρησαν λεηλατοϋντες μέχρι τοϋ Βοσπόρου, άλλ΄ ό στόλος των διεσκορπίσθη ύπό τρικυμίας. Έπό τότε οί Ρώσσοι έπεχείρουν συχνάς έπιδρομάς μέ τὰ ιδιόρρυθμα πλοιάριά των και έφθανον πολλάκις λεηλατοϋντες μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Ό Λέων ΣΤ΄ έδωκε σημαντικές χρηματικές δωρεάς και οί Ρώσσοι άπεσύρθησαν (906).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ζ΄ (913-959) — ΡΩΜΑΝΟΣ Α΄ ΛΕΚΑΠΗΝΟΣ (919-944)

Ό Λέων ΣΤ΄ άπέθανε τό 912 και άφήκε διάδοχον τοϋ θρόνου τόν υιόν του Κωνσταντίνον Ζ΄ τόν Πορφυρογέννητον (913-959). Έπειδή ό Κωνσταντίνος ητο άνήλικος, τόν έπετρόπευεν ή μήτηρ του Ζωή. Άλλ΄ ό ναύαρχος Ρωμανός ό Λεκαπηνός κατώρθωσε τό 919 νά γίνη σύμβουλος τοϋ βασιλέως, έξεδιώξε τήν Ζωήν και άνεκηρύχθη συμβασιλεύς. Βραδύτερον προσέλαβεν ώς συμβασιλείς και τούς τρεις υιούς του και τοιουτοτρόπως δι΄ έν χρονικόν διάστημα ησαν πέντε βασιλείς.

Ό Ρωμανός έσκέπτετο νά καταλύση τήν Μακεδονικήν δυναστείαν και νά ίδρύση ιδικήν του. Έτιμωρήθη όμως σκληρώς. Οί ίδιοι οί υιοί του έκλεισαν αυτόν εις μοναστήριον και τόν άπεμάκρυναν άπό τήν άρχήν. Όταν δέ τό 945 ένηλικιώθη ό ό Κωνσταντίνος, άνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα και κατώρθωσε νά άπομακρύνη άπό τήν άρχήν τούς σφετεριστάς τοϋ θρόνου.

Η τελευταία αυτή περίοδος τής βασιλείας τοϋ Κωνσταντίνου ύπήρξεν ίσχυρά και ένδοξος. Τό γόητρον τής άυτοκρατορίας ηύξήθη εις όλον τόν κόσμον και τὰ μεγαλύτερα κράτη τής έποχής έπεζήτουν τήν φιλίαν του.

Έπί τής βασιλείας τοϋ Κωνσταντίνου Ζ΄ συνέβησαν μερικά γεγονότα άξιομνημόνευτα, ό πόλεμος έναντίον τών Βουλγάρων, τών Άράβων και τών Ρώσσων.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ (913 - 924)

Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Συμεὼν, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπομεν, εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ διακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ στραφῆ ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, ἐπανάλαβε τὸν πόλεμον τὸ 913. Ἐκυρίευσεν τὸ 914 τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ 917 ἐνίκησε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀγχιάλον. Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ὁ βούλγαρος βασιλεὺς ἔλαβε τὴν προσωυμίαν Τσάρου τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του Πρεσλάβαν, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας, ἵδρυσεν ἀνεξάρτητον Πατριαρχεῖον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία δὲν ἐξηρτᾶτο πλέον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ 924 ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἢ ἐπιχειρήσεις δὲν ἐπέτυχεν, διότι οἱ Βούλγαροι δὲν εἶχον στόλον, διὰ νὰ ἀποκλείσουν τὴν πρωτεύουσάν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ συμβασιλεὺς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Ρωμανοῦ ὁ Λεκαπηνὸς ἐπῆγεν εἰς συνάντησιν τοῦ Συμεὼν καὶ κατέπεισεν αὐτὸν νὰ ἀποχωρήσῃ. Μετ' ὀλίγον, τὸ 927, ὁ Συμεὼν ἠττήθη ἀπὸ τοὺς Κροάτας, σλαβικὸν λαόν, καὶ τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανεν. Ὁ διάδοχος τοῦ Συμεὼν εἶχε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ μάλιστα ἐνυμφεύθη ἑλληνίδα πριγκίπισσαν.

Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ ἀραβικὸν κράτος, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχε διαιρεθῆ εἰς τρία. Ἀπ' αὐτὰ τὸ κράτος τῆς Ἀσίας, τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Βαγδάτην, ἤρχισε νὰ παρακαμάζῃ ἕνεκα ἐσωτερικῆς ἀναρχίας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ' ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς Ἰωάννης Κουρκούας ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ ἔκαμε πεισματώδη πόλεμον, ὁ ὁποῖος

διήρκεσε περίπου εΐκοσι ἔτη, κατώρθωσε δὲ νὰ καταλάβῃ ὅλην τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου.

Ἐπίσης ἐναντίον τῶν Ἀράβων κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐπολέμησε καὶ ἄλλος ἔνδοξος στρατηγός, ὁ Βάρδας Φωκάς, υἱὸς τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκά, ὁ ὁποῖος ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Α΄. Τοιουτοτρόπως οἱ δύο νικηφόροι στρατηγοὶ ἐδιπλασίασαν σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν.

ΝΕΑ ΡΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ (941)

Τὸ ἔτος 941 ἐπανῆλθον διὰ τρίτην φοράν οἱ Ρῶσσοι ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα των Ἰγῶρ. Ὁ στόλος ὁμῶς τῶν Ρῶσσων διεσκορπίσθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ὕγρου πυρὸς τῶν Ἑλλήνων. Τὰ πληρώματα ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ ἐκεῖ τὰ ἀπετελείωσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Κουρκούα καὶ τοῦ Φωκά. Ὁ Ἰγῶρ μόνον μὲ δέκα πλοῖα κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ κράτος του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγῶρ ἡ χήρα βασίλισσα Ὀλγα, ἡ ὁποία εἶχε δεχθῆ τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὸ Κίεβον, διετήρησε φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐπεσκέφθη μάλιστα τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τῆς ἔγινε τόσον λαμπρὰ ὑποδοχὴ καὶ τόση περιποίησις, ὥστε ἔφυγε κυριολεκτικῶς θαμβωμένη ἀπὸ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης.

Τοιουτοτρόπως ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου Ζ΄ ἔληξε μὲ λαμπρὰς ἐξωτερικὰς ἐπιτυχίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ γράμματα ὑπῆρξε περίφημος ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐσημειώθη μεγάλη ἀκμὴ αὐτῶν. Ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν ἀξιόλογος συγγραφεύς, ἀπὸ τὰ συγγράμματά του δὲ ἀντλοῦμεν ἡμεῖς σήμερον πολυτίμους πληροφορίας.

ΡΩΜΑΝΟΣ Β΄ (959 - 964)

Τὸν Κωνσταντῖνον Ζ΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ρωμανὸς Β΄ (959 - 964). Ἡ σύντομος βασιλεία του ὑπῆρξεν ἐνδοξοτάτη ἕνεκα

των έξωτερικῶν κατορθωμάτων, τὰ ὅποια ὀφείλονται εἰς μίαν μεγάλην καὶ γνωστὴν ἤδη στρατιωτικὴν οἰκογένειαν, τῶν Φωκάδων. Ἐγγονοὶ τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ τοῦ Βασιλείου Α' Νικηφόρου Φωκά ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Λέων Φωκάς, Κωνσταντῖνος Φωκάς καὶ ὁ ἐξοχώτερος ὄλων Νικηφόρος Φωκάς.

Νόμισμα Ρωμανοῦ Β'.

ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ - ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ (960)

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἀνέλαβε νὰ ἐξοντώσῃ τὸ πειρατικὸν κράτος τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν Κρήτην. Τὸ 960 μὲ ἀξιόλογον στρατὸν καὶ στόλον ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Κρήτην καὶ μετὰ ὀκτῶ μηνῶν πολιορκίαν ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσαν Χάνδακα (Ἡράκλειον). Κατόπιν ὑπέταξεν εὐκόλως καὶ τὴν ἄλλην νῆσον. Ἀμέτρητα ἦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ τελευταῖος ἄρχων τῶν Σαρακηνῶν συνελήφθη αἰχμάλωτος, ὠδηγήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκόσμησε τὸν θρίαμβον τοῦ Φωκά.

Τοιουτοτρόπως ἡ μεγαλόνησος Κρήτη ἔπειτα ἀπὸ δουλείαν 136 ἐτῶν ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τῆς νήσου εἶχον γίνεαι μωαμεθανοί, ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἱεραπόστολοι, διὰ νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὸν χριστιανισμόν. Περιφήμος ἔγινεν ὁ ἱεραπόστολος Νίκων, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Μετανοεῖτε, διότι εἰς τὰ κηρύγματά του ἐνανελάμβανε τὴν λέξιν μετανοεῖτε. Ἐπίσης μετόπισαν εἰς τὴν Κρήτην πολλοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου ἐνισχύθη καὶ κατάρθωσε κατὰ τοὺς κατόπιν αἰῶνας νὰ δεῖξῃ τὴν δύναμίν του μὲ ἀξιόλογα ἔργα ἀνδρείας. Μὲ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης οἱ Ἕλληνες ἐκυριάρχησαν πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἐξεστράτευσε καὶ κατὰ τῶν Ἀρά-

Νικηφόρος Φωκάς.

*Από χειρόγραφον τῆς Μαρκεσιανῆς Βιβλιοθήκης.

βων τῆς Ἀσίας. Ἐνίκησεν αὐτοὺς πλησίον τοῦ Εὐφράτου καὶ ἔκυριευσε πολλὰ φρούρια. Ὄταν ὁ Νικηφόρος ἐπανήρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Β' καὶ ἄφησε δύο ἀνηλίκους υἱούς, τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον. Λαὸς καὶ στρατὸς ἐκάλεσαν τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ὡς ἐπίτροπος τῶν δύο ἀνηλίκων υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Β' ΦΩΚΑΣ (964-969)

Ἐκτὸς τῶν δύο υἱῶν ὁ Ρωμανὸς Β' ἀφῆκε δύο θυγατέρας, τὴν Θεοφανῶ καὶ τὴν Ἄνναν, καὶ τὴν νεαρὰν σύζυγόν του, ἐπίσης Θεοφανῶ ὀνομαζομένην. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐνυμφεύθη τὴν χήραν βασίλισσαν καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ. Ὑπεσχέθη ὁμως, ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰ δικαιώματα τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Νικηφόρος ἐπέρασεν εἰς ἐκστρατείας, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐνδόξους. Ἀλλὰ καὶ τὰ περισσότερα ἔτη τῆς ζωῆς του τὰ διήλθεν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου. Μὲ τὰ ἐξαιρετὰ στρατηγικά του προσόντα κατάρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ σιδηρὰν πραγματικῶς πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος οὐδέποτε ἐγνώρισε στρατὸν καλύτερον ὀργανωμένον καὶ πειθαρχικώτερον. Διὰ τοῦτο ὁ Νικηφόρος Β' Φωκᾶς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατιωτικοὺς ὀργανωτάς.

ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Ἀξιόλογοι ἦσαν οἱ πόλεμοι τοῦ Νικηφόρου κατὰ τῶν Ἀράβων. Ὁ ἴδιος ἔχων μαζί του τοὺς λαμπροὺς στρατηγοὺς Λέοντα Φωκᾶν, ἀδελφόν του, καὶ τὸν συγγενῆ του Ἰωάννην Τσιμισκῆν, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Κιλικίαν, ἐνίκησε τοὺς Ἀράβας καὶ ἔκυριευσε τὴν μεγάλην πόλιν Ταρσόν. Ἄλλος στρατὸς ἐν τῷ μεταξύ ἀπήλλαξε τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόνησον Κύπρον ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν κατοχήν. Εἰς δευτέραν του ἐκστρα-

τείαν ὁ Νικηφόρος μετὰ νέας λαμπρὰς νίκας ἐκυρίευσεν τὴν Ἀντιόχειαν (969), ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων τρεῖς καὶ περισσότερον αἰῶνας. Τὸ εὐτυχὲς αὐτὸ γεγονός ἐωρτάσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐψάλη δοξολογία εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Β' ἤρχισε νέος βουλγαρικὸς πόλεμος. Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶν (927) ἐπὶ ἄρκετὰ ἔτη ἔμειναν ἡσυχοὶ καὶ ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὰς χρηματικὰς δωρεάς, τὰς ὁποίας κατ' ἔτος ἐλάμβανον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον.

Ὁ Νικηφόρος δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ταπεινῶσιν αὐτῆν. Ὅταν λοιπὸν τὸ 967 ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἐναντίον τῶν Ἀράβων, εὐρῆκεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν ἀπεσταλμένους τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν τὸ τακτικὸν φιλοδώρημα. Ὁ Νικηφόρος διέταξε νὰ τοὺς ραπίσουν καὶ τοὺς παρήγγειλε νὰ ἀναγγείλουν εἰς τὸν κύριόν των, ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ φέρῃ τὰ χρήματα. Ὁνόμασε δὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων «σκυτοτρόκην καὶ διφθερίαν καὶ τριδουλον ἐκ προγόνων», δηλαδὴ ἄξεστον χωριάτην καὶ ταπεινότατον δοῦλον.

Ὁ Νικηφόρος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, συνεμάχησε μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων **Σβιατοσλάβον** καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Βούλγαροι εὐρέθησαν μεταξὺ δύο ἐχθρῶν. Ἄλλ' ὁ Σβιατοσλάβος, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν, ἐστράφη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νικηφόρος ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ δὲν κατόρθωσε νὰ ἀντεπεξέλθῃ ὁ ἴδιος ἐναντίον τῶν Ρώσων.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΛΟΥΪΤΠΡΑΝΔΟΥ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἰδρυθῆ εἰς τὴν Δύσει νέα μεγάλη αὐτοκρατορία ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας,

ή περίφημος «'Αγία Ρωμαϊκή αυτοκρατορία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους». Ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν "Οθων Α', ἰσχυρότατος καὶ ὀνομαστός ἡγεμῶν, ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἐπίσκοπον Λουϊτπράνδον καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες ὡς αὐτοκράτορα τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Συγχρόνως ἐζήτηε διὰ τὸν υἱὸν τοῦ "Οθωνα Β' σύζυγον μίαν ἀπὸ τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ὡς προῖκα τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις τῆς Κάτω Ἰταλίας.

Ὁ Νικηφόρος ἠρνήθη καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο καὶ ἔκαμε πολὺ κακὴν ὑποδοχὴν εἰς τὸν Λουϊτπράνδον. Βραδύτερον ὁ Λουϊτπράνδος ἔγραψε πολλὰς συκοφαντίας καὶ ὕβρεις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ εἶναι τοιοῦτοτρόπως ὁ πρῶτος μισέλληγν εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ εἶχε κακὸν τέλος. Ὁ ἀνεψιὸς του Τσιμισκῆς συνεννοήθη μὲ τὴν σύζυγον τοῦ Νικηφόρου Θεοφανῶ, εἰσηλθε τὴν νύκτα εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐφόνευσε τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ δωμάτιόν του, καθ' ἣν ὥραν προσήχετο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (969-976)

Ὁ Τσιμισκῆς (969-976) ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Θεοφανῶ. Ὁ Πατριάρχης ὁμοῦς Πολύευκτος τὸν ἠνάγκασε νὰ διώξῃ τὴν δολοφόνον γυναῖκα καὶ νὰ σεβασθῇ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τῶν δύο ἀνηλίκων υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ Β', Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου.

Ἡ βασιλεία τοῦ Τσιμισκῆ, ἂν καὶ εἶχε παράνομον ἀρχήν, ὑπῆρξεν ἔνδοξος. Κατήγετο καὶ ἐκ μητρὸς καὶ ἐκ πατρὸς ἀπὸ μεγάλας στρατιωτικὰς οἰκογενείας. Ἐκ μητρὸς ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Β', ἐκ πατρὸς δὲ συγγενῆς τῆς στρατιωτικῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰωάννου Κουρκούα. Καὶ ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν ἔνδοξος στρατηγὸς καὶ ὡς αὐτοκράτωρ εὐρίσκετο διαρκῶς εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς ποικίλους ἐχθροὺς τοῦ κράτους. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐγνώρισε νέους πολεμικοὺς θριάμβους καὶ νέας δόξας.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Πρώτον έργον του Τιμισκῆ ἦτο νά τιμωρήσῃ τοὺς Ρώσους. Ὁ Σβιατοσλάβος ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ κράτος του, ἐπέρασε τὸν Αἴμον, ἐληλάτησε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Θράκης. Ὁ Τιμισκῆς ἀπέκρουσε τοὺς Ρώσους καὶ διωργάνωσε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ στρατὸς του διέβη τὸν Αἴμον, ἐνῶ ὁ στόλος ἀνέπλεε τὸν Δούναβιν. Εἰς διάστημα μιᾶς ἐβδομάδος ὁ Τιμισκῆς κατόπιν ραγδαίας προελάσεως ἐνίκησε πλησίον τῆς Πρεσλάβας τοὺς Ρώσους καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν, ὅπου συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βόγοριν.

Κατόπιν προσέβαλε τὸ Δορύστολον, τὴν σημερινὴν Σιλιστριαν, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, τὸ ὅποιον ἠναγκάσθη ἐπὶ τρεῖς μῆνας νά πολιορκήσῃ καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως διὰ τοῦ στόλου. Τέλος οἱ Ρώσοι, ἀφοῦ ἔχασαν 15 χιλ. ἄνδρας, ἠναγκάσθησαν νά παραδώσουν τὴν πόλιν καὶ νά ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Σβιατοσλάβος ἐνῶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν χώραν του, προσεβλήθη ἀπὸ βαρβάρους λαοὺς, τοὺς Πετσενέγους, οἱ ὅποιοι κατόκουν τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, καὶ ἐφονεύθη.

Ὁ Τιμισκῆς ὑπέταξε τοιοῦτοτρόπως ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν, τὴν προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος καὶ τὴν διήρπασεν εἰς ἑπτὰ μεγάλα τμήματα μὲ ἐγχωρίους διοικητάς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο Βο ε β ὀ δ α ι. Τὸν Βόγοριν ἐκράτησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νά καταθέσῃ τὸ στέμμα τῶν Βουλγάρων καὶ νά ἐκδυθῇ τὴν βασιλικὴν πορφύραν καὶ τὰ ἄλλα βασιλικά ἐμβλήματα. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐτελέσθη δοξολογία διὰ τὴν περίλαμπρον νίκην τοῦ Τιμισκῆ.

ΝΙΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Ἡρωικοὺς ἀγῶνας διεξήγαγεν ἐπίσης ὁ Τιμισκῆς καὶ κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐξεστράτευσεν

αυτοπροσώπως. Ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς τὸν Ἄνω Τίγρητα καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκυρίευσεν μεγάλας πόλεις, τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Βηρυτόν, μέχρι τῶν προθύρων τῆς Ἱερουσαλὴμ (976).

Ἐνῶ δὲ τὸ ἴδιον ἔτος ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ προετοιμάσῃ νέαν ἐκστρατεῖαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Ὑποθέτουν, ὅτι τὸν ἐδολοφόνησεν ὁ παρακοιμώμενος (ἀρχιθαλαμηπόλος) Βασίλειος, τὸν ὁποῖον εἶχε τιμωρήσει διὰ τὰς οἰκονομικὰς καταχρήσεις του εἰς βᾶρος τοῦ κράτους.

Ὁ ἥρωισμὸς τοῦ Τιμισοκῆ κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐκστρατείας ἀφήκε ζωηρὰν ἀνάμνησιν εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Κάποιος ἱστορικὸς γράφει: «Οἱ λαοὶ ἔτρεμον τὴν ὀργὴν τοῦ Τιμισοκῆ, τὸ δὲ ξίφος τῶν χριστιανῶν ἐθέρριζεν ὡς δρέπανον τοὺς ἀπίστους».

Ὁ Τιμισοκῆς ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ὄθωνος Α΄, αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, Ὄθωνα Β΄, σύζυγον τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Ρωμανοῦ Β΄, Θεοφανῶ, ἀλλὰ δὲν ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν Ὄθωνα Β΄ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ (976 - 1025)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιμισοκῆ ἐβασίλευσαν οἱ δύο ἀδελφοί, οἱ νόμιμοι διάδοχοι τοῦ θρόνου, Βασίλειος Β΄ (976 - 1026) καὶ Κωνσταντῖνος Η΄ (976 - 1028). Κατ' οὐσίαν ὅμως τὴν ἀρχὴν εἶχεν ὁ Βασίλειος, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος τιμητικῶς μόνον καὶ κατ' ὄνομα συνεβασίλευεν.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς βασιλείας τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἦσαν ταραχώδεις. Πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὸ κράτος ἦτο ἡ μεγάλη στάσις τοῦ στρατηγοῦ Σκληροῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ Σκληρὸς ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῆς Μ. Ἀσίας, ἠπέλκει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Βασίλειος ἔδειξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα, ἐνίκησε τὸν Σκληρὸν καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν. Ἐξωδεύθησαν ὅμως μέγала χρηματικὰ ποσὰ καὶ περίφημοι στρατηγοὶ ἐφονεύθησαν εἰς τὴν στάσιν αὐτήν.

Ὀλίγον βραδύτερον ἄλλος στρατηγός, ὁ Βάρδας Φωκάς, ἔστασιασε καὶ ἐπὶ εἴκοσι μῆνας ἑτάραξε τὸ κράτος. Ἀλλὰ τὴν στάσιν αὐτὴν κατῴρθωσε νὰ καταστειλῆ ὁ Βασίλειος μετὰ δεινούς ἀγῶνας. Ὁ Βάρδας Φωκάς ἐφονεύθη.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὁ Βασίλειος Β΄ ἔγινε περιβόητος διὰ τοὺς ἐξοντωτικούς πολέμους ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὰς στάσεις τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ Φωκά κατέλυσαν τὸ καθεστῶς τοῦ Τσιμισκῆ, ἀνεκήρυξαν Τσάρον τὸν Σαμουὴλ (979 - 1014) καὶ ἤρχισαν φοβερὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Μετέθεσαν τὴν πρωτεύουσάν τοῦ κράτους τῶν εἰς τὴν Ἀχρίδα τῆς Μακεδονίας καὶ ἔχοντες ὡς καταφύγια τὴν Πίνδον καὶ τὴν Πρέσπαν ἐκυρίευσαν τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐσκέπτοντο νὰ καταλύσουν τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Μόλις ὁ Βασίλειος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ Σκληροῦ, ἤρχισεν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ διάφορα σημεία καὶ μὲ πολλοὺς συγχρόνως στρατούς. Ὁ πόλεμος ἔλαβεν ἄγριον χαρακτῆρα καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς χώρας μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως, τῆς Ἀδριατικῆς, τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τῶν Θερμοπυλῶν. Παρουσίασε δὲ διαφόρους φάσεις.

Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη, ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ νικηθοῦν. Ὁ Σαμουὴλ ἐπεξέτεινε τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ὅμως αὐτὴν ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἤρχισε νὰ μεταβάλλεται. Ὁ στρατηγός Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐπροχώρησε μὲ στρατὸν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὸν δρόμον εἰς τὸν Σαμουὴλ, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον κατάφορτος ἀπὸ λάφυρα. Προσέβαλεν αἰφνιδιαστικῶς τοὺς Βουλγάρους πλησίον τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ τὴν νύκτα (996).

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐσφάγη κατὰ τὴν συμπλοκὴν, οἱ ἄλλοι ἔφυγον ἀφήσαντες στρατόπε-

δον και λάφυρα εις τούς Έλληνας. Ο ίδιος ο Σαμουήλ έπληγώθη και μόλις κατώρθωσε να σωθῆ από τας διαβάσεις της Πίνδου εις την Βουλγαρίαν. Από τότε ο πόλεμος περιωρίσθη εις την Μακεδονίαν και Βουλγαρίαν και ή κυρίως Έλλάς άπηλλάγη από τας βουλγαρικός έπιδρομάς. Ο Βασίλειος έξηκολούθησε τον άγώνα με δραστηριότητα και ήθελε να συντρίψη όριστικώς τούς Βουλγάρους. Σχεδόν κατ' έτος έξεστράτεψε κατά των Βουλγάρων, έχων ως όρμητήριον άλλοτε την Κωνσταντινούπολιν και άλλοτε την Θεσσαλονίκην. Έγιναν πολυαι μάχαι και τά βουλγαρικά φρούρια έπιπτον τὸ έν κατόπιν του άλλου.

Τέλος ήνάγκασε τον Σαμουήλ να δώση άποφασιστικήν μάχην τὸ 1014 εις τὸ Κλειδίον, κείμενον εις τον άνω Στρυμόνα επί της οδοῦ, ο οποία φέρει από τας Σέρρας εις τὸ Μελένοικον. Ο Βασίλειος προσέβαλε τούς Βουλγάρους κατά μέτωπον, ένῶ ο στρατηγός **Ξιφίας** έπετέθη εκ των νώτων. Οί Βούλγαροι έκυκλώθησαν και υπέστησαν τρομεράν καταστροφήν. Σχεδόν όλόκληρος ο βουλγαρικός στρατός παρεδόθη, ο δε Σαμουήλ μόλις έπρόφθασε να διαφύγη έφιππος και απέθανε μετ' όλίγας ήμέρας από την λύπην του. Οί διάδοχοι του Σαμουήλ έδειξαν διάθεσιν να συνθηκολογήσουν, άλλ' ο Βασίλειος ήθελε να υποτάξη έξ όλοκλήρου την Βουλγαρίαν. Ο πόλεμος διήρκεσεν άλλα τέσσαρα έτη, μέχρι του 1018. Τά φρούρια, τά όποια οί Βούλγαροι κατείχον εις την Μακεδονίαν και Άλβανίαν, παρεδόθησαν τὸ έν κατόπιν του άλλου. Τέλος ο Βασίλειος

1018 εισήλθεν εις την πρωτεύουσαν των Βουλγάρων **Άχριδα**, όπου ήχημαλώτισε και την οικογένειαν του Σαμουήλ. Τὸ έτος 1018 ή Βουλγαρία υπετάχθη όριστικώς και άπετέλεσεν ελληνικήν έπαρχίαν, την όποιαν έκυβέρνα άπεσταλμένος του αυτοκράτορος. Η Έλληνική αυτοκρατορία έπεξέτεινε τά όρια της προς βορράν μέχρι του Δουνάβειος και της Ούγγαρίας.

Μετά τούς θριάμβους αυτούς ο Βασίλειος Β' περιώδευσε τας χώρας, τας όποιας άνέκτησεν. Από την Άχριδα έπηγεν εις την Καστορίαν και δια της Θεσσαλίας και των Θερμοπυλών κατήλθεν εις τας Άθήνας. Παντοῦ έγίνετο δεκτός με ένθου-

σιασμόν καὶ ἐπευφημεῖτο ὡς ἐλευθερωτῆς. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπηλύθυνε δέησιν διὰ τὰς νίκας του εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος τότε εἶχε μεταβληθῆ εἰς χριστιανικὸν ναὸν τῆς Παναγίας Ἀθηνιωτίσσης. Κατόπιν ἐπεβιάσθη εἰς τὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἀνέμενεν εἰς Πειραιᾶ, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰσηλθεν εἰς τὴν πόλιν ἔφιππος ἀπὸ τὴν ὀνομαζομένην Χρυσὴν πύλιν καὶ διέσχισε τὴν πρωτεύουσαν ἐν θριάμβῳ. Τότε ἀνευφημήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς Βουλγαροκτόνος.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Μετὰ τὸ κακὸν τέλος, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν, ὅπως εἶδομεν, ὁ Σβιατοσλάβος, ὁ διάδοχός του **Βλαδίμηρος Α΄** (972-1015) διέτηρησε φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν. Αὐτὸς ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Χαζάρων τῆς Κριμαίας καὶ ὑπέταξεν αὐτούς. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἑλληνικὴν πόλιν Χερσῶνα, ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη. Κατόπιν ἔλαβε σύζυγον τὴν νεωτέρα θυγατέρα τοῦ Ρωμανοῦ Β΄ Ἄνναν καί, διὰ τὰ νὰ δεῖξη διὰ τοῦτο τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Χερσῶνα. Ὁ ρωσικὸς λαὸς μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνος του ἐβαπτίσθη κατὰ χιλιάδας εἰς τὸν μέγαν ρωσικὸν ποταμὸν Βορυσθένην, σημερινὸν Δνεῖπερ.

Οἱ νεοφώτιστοι χριστιανοὶ ἀπετέλεσαν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν ρωσικὴν ἐκκλησίαν ἐκυβέρνα μητροπολίτης, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Κίεβον καὶ διωρίζετο ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τότε τὸ Κίεβον ἔγινεν ἡ ἱερὰ πόλις τῆς Ρωσσίας.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ἀπὸ τότε ἤρξθησαν καὶ αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξύ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, ὁ δὲ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἤρχισεν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ εἶχεν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐξημέρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως, ὅπως τόσα ἄλλα ἀπολίτιστα ἔθνη, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Βούλγαροι κτλ., τὰ πρῶτα σπέρματα

τοῦ πολιτισμοῦ των ὀφείλουν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ οἱ Ρῶσοι χρεωστοῦν τὴν πρώτην των ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ γενικὰ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β'

Ὁ Βασίλειος Β' διεξήγαγε καὶ ἄλλους ἀκόμη πολέμους. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἔστερέωσε τὴν κατοχὴν τῆς Συρίας. Ὀλίγον βραδύτερον κατέλαβε τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Γεωργίαν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς.

Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ Βασιλείου Β' ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔλαβε τόσον μεγάλην ἔκτασιν, ὅσῃν μόνον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐγνώρισεν. Αἱ ἑλληνικαὶ σημαῖαι ἐκυμάτιζον ἀπὸ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῆς Ἰταλίας πρὸς δυσμὰς καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ καὶ τῆς Συρίας πρὸς νότον.

Ἡ βασιλεία τοῦ Βασιλείου Β' ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας περιόδους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ μεσαίωου. Τὸ κράτος δὲν ἐμεγάλωσε μόνον εἰς ἔκτασιν, ἀλλὰ μετὰ τὰς νίκας τῶν ποικίλων ἐχθρῶν ἀνέλαβε τὴν παλαιάν του δύναμιν καὶ ἀπέκτησε δόξαν καὶ γόητρον εἰς τοὺς ξένους λαοὺς.

ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Ὁ Βασίλειος Β' ἦτο ὁ τελευταῖος ἔνδοξος γόνος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Οἱ λοιποὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς αὐτοκράτορες ἦσαν ἀνίκανοι οἱ περισσότεροι. Ἐβασίλευσαν ἐν ὄλῳ μετὰ τὸν Βασίλειον Β' ἔνδεκα αὐτοκράτορες μέχρι τοῦ 1081. Ἐκ τούτων ἕξ ἀνήκον εἰς τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν.

Τὸν Βασίλειον διεδέχθη ὁ ἀδελφός του **Κωνσταντῖνος Η'** (1025-1028). Δὲν εἶχε κανὲν ἀπὸ τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ ἀδελφοῦ του. Μετὰ τὸν θάνατόν του κατέλαβε τὸν θρόνον ἡ θυγάτηρ του **Ζωὴ** (1028-1050), ἡ ὁποία ἀνεβίβασεν εἰς τὸν

θρόνον ὡς συμβασιτεῖς τοὺς δύο συζύγους τῆς, τὸν Ρωμανὸν Γ' Ἀργυρὸν (1028-1034), καὶ τὸν Μιχαὴλ Δ' τὸν Παφλαγόνα (1034-1041), ὁ ὁποῖος ἦτο τραπεζίτης τῆς αὐλῆς. Μετὰ τὸν θάνατον καὶ αὐτοῦ ἡ Ζωὴ προσέλαβεν ὡς συμβασιλέα τὸν Μιχαὴλ Ε' τὸν Καλαφάτην (1041-1042), ἀνεψιὸν τοῦ Μιχαὴλ Δ', τὸν ὁποῖον εἶχεν υἰοθετήσει. Μετὰ τὸν θάνατον καὶ αὐτοῦ ἡ Ζωὴ εἰς προχωρημένην πλέον ἡλικίαν ἔλαβε καὶ τρίτον σύζυγον, τὸν Κωνσταντῖνον Θ' τὸν Μονομάχον (1042-1055), ὁ ὁποῖος ἔγινε νόμιμος κληρονόμος τοῦ θρόνου μετὰ τὸν θάνατόν τῆς. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Θ' ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ νεωτέρα ἀδελφὴ τῆς Ζωῆς Θεοδώρα (1055-1056). Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία βασίλισσα τοῦ Μακεδονικοῦ οἴκου.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΧΘΡΟΙ - ΠΕΤΣΕΝΕΓΟΙ

Ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῶν βασιλέων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας συνέβησαν μερικὰ ἀξιόλογα γεγονότα, ἰδίως ἡ ἐμφάνισις νέων ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τινων ἐτῶν εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ρουμανίαν μία νέα τουρκικὴ φυλὴ, οἱ Πετсенέγοι, ἡ ὁποία ἵδρυσεν ἐκεῖ κράτος καὶ ἐπεχειρεῖ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐπιδρομᾶς. Εἶδομεν, ὅτι ὁ Σβιατοσλάβος ἐπιστρέφων ἐκ Βουλγαρίας εἰς τὴν χώραν του κατεστράφη ὑπὸ τῶν Πετсенέγων.

Ὅταν ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Κωνσταντῖνος Θ' ὁ Μονομάχος, οἱ Πετсенέγοι ἔκαμαν μεγάλην ἐπιδρομὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ Μακεδονίαν. Ἐναντίον των ἐπολέμησε γενναίως ὁ στρατηγὸς Κατακαλῶν, ἀλλ' ἐπληγώθη καὶ οἱ Πετсенέγοι ἀπεσύρθησαν μόνον, ἀφοῦ ἔλαβον χρηματικὰ δῶρα.

Ὁ ἴδιος στρατηγὸς Κατακαλῶν ἀπέκρουσε τοὺς Ρώσους, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα των Ἰαροσλάβον ἐπέδραμον μὲ στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ καταστροφή τῶν Ρώσων ὑπῆρξε πλήρης. Οἱ ἐμπειρότεροι εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰ ναυτικὰ Ἕλληνες ἐπροξένησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν εἰς τοὺς Ρώσους.

Ἐκτοτε οἱ Ρῶσοι δὲν ἀναφέρονται πλέον. Τὸ κράτος τῶν διηρέθη, περιήλθεν εἰς ἀναρχίαν καὶ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Μογγόλους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσία ἔμεινεν ἀφανῆς μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅτε διωργανώθη ἐκ νέου καὶ ἀπετέλεσε τὸ μέγα ρωσικὸν κράτος τῶν νεωτέρων χρόνων.

ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΥ - ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

Ἄλλ' ὁ σοβαρώτερος κίνδυνος τοῦ ἑλληνισμοῦ παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι οἱ Τούρκοι.

Οἱ Ἀραβες, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον παρακμάσει καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὁ πρῶτος θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ κατακτητικὴ τῶν ὁρμῆ, ἔγιναν φιλήσυχοι καὶ ἀπόλεμοι ἔμποροι καὶ τὸ κράτος τῶν ὀλίγων κατ' ὀλίγον παρέλυσε. Τότε παρουσιάσθη νέος μωαμεθανικὸς λαός, οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι μὲ ὁρμὴν καὶ μὲ φανατισμὸν νεοφωτίστου ἀνέλαβον νὰ διαδώσουν τὸν ἰσλαμισμὸν.

Οἱ Τούρκοι, μογγολικῆς καταγωγῆς, κατόικουν εἰς τὰς ἀνατολικὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης πεδιάδας καὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς φυλάς. Ἐκεῖ ἐδέχθησαν τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ὤρμησαν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἡ πρώτη τουρκικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία ἐβάδισε πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἦσαν οἱ Σελτζοῦκοι. Οἱ Σελτζοῦκοι ἦσαν ἰσχυρὰ πολεμικὴ φυλὴ καὶ τοὺς προσεκάλεσαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν ὡς μισθοφόρους ὁ χαλίφης τῆς Βαγδάτης. Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ μισθοφόροι ἔγιναν κυρίαρχοι. Περιώρισαν τὸν χαλίφην μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα καὶ ἀνέλαβον αὐτοὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τογροῦλ - βέης ἔλαβε τὸν τίτλον βασιλέως τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Βραδύτερον κατέλαβε τὰς περσικὰς χώρας καὶ ἵδρυσεν ἴδιον κράτος. Τότε ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' ἔγιναν αἱ πρῶται συγκρούσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Σελτζοῦκους εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Τούρκων εἶχε σημαντικωτάτας συνε-

πείας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἰσλαμισμὸς ἀναγεννᾶται διὰ τῶν Τούρκων καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν παρουσιάζεται περισσότερον ἀπειλητικὸς.

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Σημαντικώτατον ἐπίσης γεγονός τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι τὸ Σχίσμα, ὁ ὀριστικὸς δηλαδὴ χωρισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων ἐκκλησιῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς.

Ὁ Πάπας εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρεῖται πρῶτος μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὑπεστήριζεν, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Δύσεως, τὴν ὁποῖαν ἴδρυσεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ἦτο ἡ πρώτη. Ὁ Πατριάρχης ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ μεγαλύτερος δηλαδὴ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὑπεστήριζεν, ὅτι ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωροῦνται ἴσαι μεταξὺ τῶν. Ἡ ἀξίωσις λοιπὸν τοῦ Πάπα περὶ πρωτείων ἦτο ἡ πρώτη αἰτία τοῦ σχίσματος.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Πάπας εἶχε κάμει πολλοὺς νεωτερισμοὺς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Προσέθεσεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὴν φράσιν *filioque* «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ», ὅτι δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδέχετο ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, διότι ἀντέβαινον εἰς τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπίσης ὁ Πάπας ἐδέχετο, ὅτι τὸ βάπτισμα δύναται νὰ γίνεταί ὄχι μόνον διὰ βαπτίσεως εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλὰ καὶ διὰ ἀπλοῦ ραντίσματος. Καὶ αὐτὸ δὲν ἐδέχετο ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Ἄλλὰ καὶ βαθύτεροι λόγοι ὑπῆρχον, οἱ ὁποῖοι ἔκαμνον ἀδύνατον τὴν συνεννόησιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν Δύσιν ἔζων λαοὶ λατινικοὶ καὶ γερμανικοὶ, ὠμίλουν τὴν λατινικὴν καὶ εἶχον ἥθη καὶ ἔθιμα ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τουναντίον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔζων Ἕλληνας, ἐπεκράτει παντοῦ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἥθη. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ δύο αὐτοὶ κόσμοι δὲν ἦτο εὐκόλον

νά συνεννοηθοῦν. Ἐπρεπε νά ἀκολουθήσουν ἰδιαιτέραν ζωὴν. Τὸ σχίσμα λοιπὸν ἦτο ἀναπόφευκτον.

Τὸ 1054 ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου, ὅτε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ **Μιχαὴλ Κηρουλάριος**, ἔγινεν ὀριστικὸν τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ τότε ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μένουσιν χωρισμένοι.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΕΙΣΒΑΛΛΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μακεδόνων δὲν ἀφήκαν τὸ κράτος εἰς καλὴν κατάστασιν. Καὶ ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν μετ' αὐτούς, ἦσαν οἱ περισσότεροι ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι τοῦ θρόνου.

Τὴν Θεοδώραν διεδέχθη κατόπιν στρατιωτικῆς στάσεως ὁ **Μιχαὴλ ΣΤ'** ὁ **Στρατιωτικὸς** (1056-1057), τὸν ὅποιον νέα πάλιν στρατιωτικὴ στάσις ἐξεθρόνισε καὶ ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν **Ἰσαάκιον Α'** **Κομνηνὸν** (1057-1059). Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς εἶχε προσόντα καὶ τὴν διάθεσιν νά ἐργασθῆ διὰ τὸ καλὸν τοῦ κράτους καὶ ἤρχισε νά τακτοποιῆ τὰ οἰκονομικά, τὰ ὅποια κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εὕρισκοντο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Προσεβλήθη ὅμως μετὰ δύο ἐτῶν βασιλείαν ἀπὸ σοβαρὰν ἀσθένειαν καὶ ἠναγκάσθη νά ἀποσυρθῆ εἰς μοναστήριον.

Τὸν Ἰσαάκιον διεδέχθη ὁ φίλος του **Κωνσταντῖνος Ι'** ὁ **Δούκας** (1059-1067) καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ σύζυγός του **Εὐδοκία** ἐνυμφεύθη τὸν ἐκ Καππαδοκίας στρατηγὸν **Ρωμανὸν Δ** τὸν **Διογένη** (1067-1071), ὁ ὅποιος καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν γενναιοτέρων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνέβη σοβαρώτατον γεγονός, τὸ ὅποιον εἶχε καταστρεπτικὰς συνεπείας διὰ τὴν περαιτέρω ζωὴν καὶ ὑπαρξιν τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Τογρούλ **Ἄλπ-Ἀρσλάν** (1063-1075) εἰσέβαλον διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν ὅλον τὸ ἀνατολικὸν τμήμα αὐτῆς. Ὁ Ρωμανὸς ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον καὶ ἐπεχείρησε δύο ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Σελτζοῦκων.

Ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀπώθησεν εἰς τὸν Εὐφράτην. Εἰς τὴν τρίτην ὄμως ἐκστρατείαν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐνικήθη πλησίον τῆς λίμνης Βάν (1071), ἐτραυματίσθη καὶ 1071 ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὁ σουλτάνος ἐθαύμασε τὸν ἡρωισμόν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐδείχθη γενναιοψυχος πρὸς τὸν ἀτυχήσαντα Ρωμανόν. Τὸν περιποιήθη ἡγεμονικῶς, ἔκαμεν εἰρήνην καὶ τὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον. Ἡ ἡττα τοῦ Βάν εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι οἱ Σελτζοῦκοι ἔκτοτε εἰσῆλθον ὀριστικῶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἐξεδιώχθησαν πλέον. Ἀλλ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ ἀντίπαλοί του αὐτοκράτορες ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν **Μιχαὴλ Ζ' Δούκαν** (1071-1078), συνέλαβον τὸν Ρωμανόν καὶ τὸν ἐτύφλωσαν ἀγρῶς.

Ὁ Μιχαὴλ Ζ' ἐφάνη τελείως ἀνάξιος, οἱ δὲ Σελτζοῦκοι ἐπανέλαβον τὸν πόλεμον καὶ εἰσέβαλον πάλιν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τότε ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ ἐστασίασαν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῆ. Τὸν θρόνον ἔλαβε μετ' αὐτὸν ὁ **Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης** (1078-1081), ὁ ὁποῖος δὲν ἐφάνη τοῦ προκατόχου του καλύτερος. Οἱ Σελτζοῦκοι νικηταὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Νικαίας τῆς Βιθυνίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ ἡττα παρὰ τὴν λίμνην Βάν καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν Σελτζοῦκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἦσαν σοβαρώτατα πλήγματα διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Τέλος ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνὸς ἐξεθρόνισε τὸν Νικηφόρον Γ' καὶ ἔκαμεν ἀρχὴν νέας ἐνδόξου δυναστείας, ἡ ὁποία ἔδωκε τὴν τελευταίαν λάμψιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' Αμφί

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΑΚΜΗ 1081 - 1811

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεως τῆς διέτρεξε, καθὼς γνωρίζομεν, πολλοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς κινδύνους. Κατῶρθωσεν ὅμως νὰ ὑπερπηδήσῃ ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτοὺς. —

Ὀλίγον βραδύτερον οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Ἰσαύρων ἔκαμαν σπουδαίας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἔδωκαν νέας δυνάμεις εἰς τὸ κράτος.

Τέλος ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν δύναμιν. Ἡ ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτὴν συνετέλεσαν πολλοὶ λόγοι, οἱ ἐξαίρετοι βασιλεῖς, ἡ καλὴ διοίκησις, ἡ διπλωματία, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ τέλος ἡ πρόδοσις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

Ο Β Α Σ Ι Λ Ε Υ Σ

Ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο καὶ ἔθεωρεῖτο διάδοχος τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἦτο

Μονάρχης απόλυτος, ἡ ἐξουσία του δηλαδή δὲν εἶχε κανένα περιορισμὸν καὶ ἡ θέλησίς του ἦτο νόμος. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλεγε: «Τὶ ὑπάρχει μεγαλύτερον καὶ ἀγιώτερον τῆς αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητος; Ποῖος δύναται νὰ ἔχη τὴν τόλμην νὰ κατηγορήσῃ τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως, ὅταν αὐτοὶ οἱ ἰδρῶνται τοῦ δικαίου σαφῶς ἐκήρυξαν, ὅτι αἱ βασιλικαὶ ἀποφάσεις ἔχουν δύναμιν νόμου;»

Ἄλλ' ἡ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ ὠνομάσθη καὶ Βασιλεὺς, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας, ἔφερε στολὴν καὶ στέμμα ὅπως ἐκεῖνοι, ἔθεωρεῖτο ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ ὑπήκοοι προσεκύνουν αὐτόν.

Ὁ χριστιανισμὸς τέλος ἔδωκε νέας ιδιότητες εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅπως οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐθεωρήθη καὶ αὐτὸς ὡς ὁ Ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰσαπόστολος. Ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του ὡς προστάτην τῆς θρησκείας καὶ διὰ τοῦτο εἰς πολλοὺς πολέμους οἱ βασιλεῖς ἔδιδον θρησκευτικὸν χαρακτήρα.

Ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἦτο ἀνώτερος τῶν νόμων καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του ἀνήκον εἰς αὐτόν. Ἦτο ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἀνώτατος νομοθέτης, ἀνώτατος δικαστής, ἐκανόνιζε τοὺς φόρους καὶ διώριζεν ὄλους τοὺς ἀνωτάτους στρατιωτικοὺς, πολιτικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν ὁ βασιλεὺς ἐπεδείκνυε καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐνεφανίζετο μὲ ἐξαιρετικὴν μεγαλοπρέπειαν, ἔφερε λαμπρότατα βασιλικά παράσημα, ἐφόρει στολὴν ἀπαστράπτουσαν ἀπὸ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους καὶ εἰς τοὺς πόδας του ἐφόρει ἐρυθρὰ πέδιλα μὲ χρυσοκέντητον τὸν δικέφαλον αἰτόν, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ σύμβολον τῆς δυνάμεώς του. Ἐγίνοντο τελεταὶ καὶ πολυτελεῆ δεῖπνα εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπου ἐπεκράτει μεγάλη ἐθιμοτυπία καὶ σοβαρότης.

Ἄλλ' ἡ βασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἦτο κληρονομική. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου ἔκαμνεν ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς ἢ πολλάκις ὁ στρατός. Μόνον

ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἤρχισε νὰ καθιε-
ρῶνεται ἡ κληρονομικὴ βασιλεία.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν μὲ τὸν καιρὸν κατηρ-
γήθη ὁ παλαιὸς ρωμαϊκὸς τρόπος διοικήσεως κατὰ ἑπαρχίας
καὶ ἡ αὐτοκρατορία, ὅπως εἶδομεν, ἐχωρίσθη εἰς νέας διοικη-
τικὰς περιφερείας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο **Θέματα**. Οἱ διοικη-
ταὶ τῶν θεμάτων, οἱ **Στρατηγοί**, ὅπως ἐλέγοντο, ἐξηρτῶντο
ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀπὸ αὐτὸν διορίζοντο
καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐλάμβανον διαταγὰς. Ἐπομένως ὅλη ἡ διοίκη-
σις ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἰς τὰς χεῖρας
τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο, ὅπως λέγουν, αὐστηρὰ συγκεν-
τρώσις.

Ἄλλὰ τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως δὲν ἐξετέλει ὁ αὐτοκράτωρ
μόνος του. Πέριξ αὐτοῦ εἰργάζοντο πλῆθος γραφείων, τὰ ὑπουρ-
γεῖα, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ἐκαστὸν ὑπουργεῖον ἦτο
ὕπηρεσία μεγάλη καὶ εἶχε πλῆθος ὑπαλλήλων.

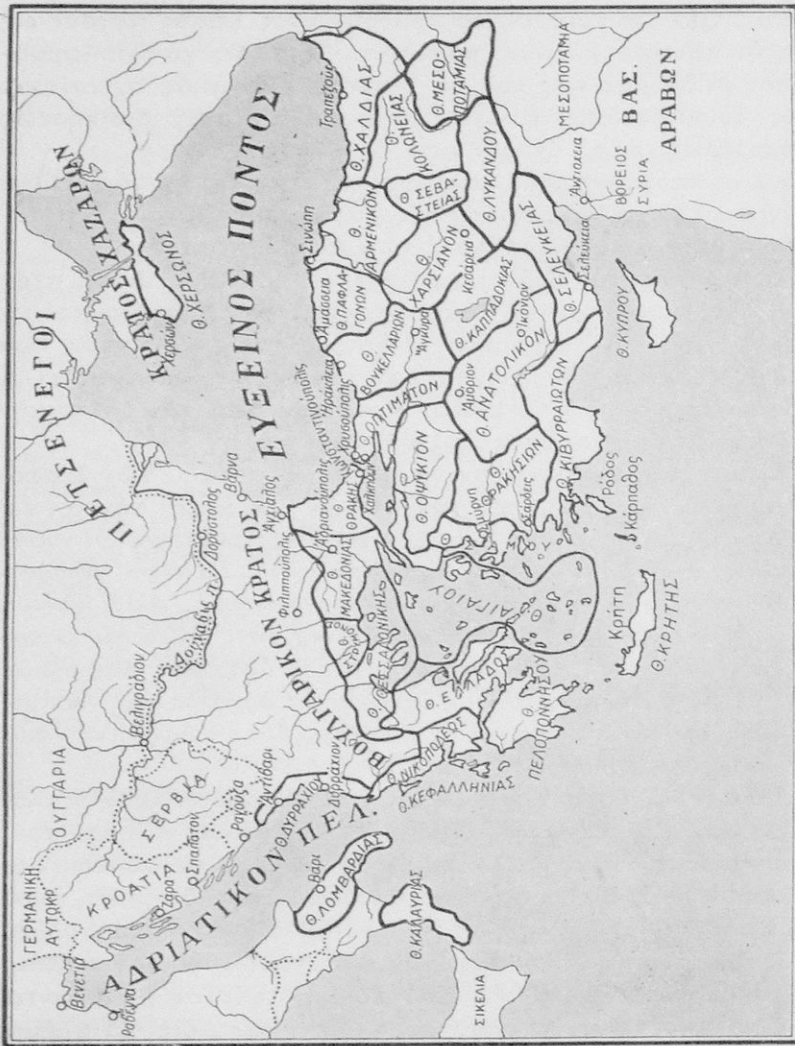
Τὸ κυριώτερον ἔργον τῆς διοικήσεως ἦτο ἡ εἴσπραξις τῶν
φόρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τοὺς μακροὺς πολέ-
μους, διὰ τὴν διπλωματίαν καὶ διὰ τὰ δημόσια ἔργα. Σπου-
δαιότατον ἐπίσης ἔργον τῆς διοικήσεως ἦτο νὰ προσελκύσουν
καὶ νὰ ἀφομοιώσουν τοὺς ξένους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν
εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ διοίκησις μετεχειρίζετο ὡς ἐπίσημον
γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν.

Εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται, ὅτι
πολλοὶ ξένοι λαοὶ ἔμαθον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔγιναν χρι-
στιανοὶ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ λησμονοῦν τὴν πα-
λαιάν των καταγωγὴν καὶ νὰ πιστεύουν, ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ
Ἕλληνες.

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ διπλωματία ἀνεπτύχθη ὅσον εἰς ὀλίγα
κράτη τοῦ κόσμου.

Ἡ αὐτοκρατορία ἦτο περικυκλωμένη ἀπὸ διαφόρους λαοὺς,

Χάρτης θεμάτων κατά τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος.

τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα Βαρβάρους. Δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ κρατοῦν τοὺς λαοὺς αὐτοὺς εἰς ὑποταγὴν πάντοτε μὲ τοὺς πολέμους. Ἔπρεπε νὰ προλαμβάνουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν καὶ νὰ διατηροῦν φιλικὰς σχέσεις μὲ αὐτοὺς. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ ἀνάγκη τῆς διοικήσεως τῶν βαρβάρων. Αὐτὸ ὀνομάζομεν διπλωματίαν.

Διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ νὰ διατηρῇ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς ἢ αὐτοκρατορία, μετεχειρίζετο πολλὰ διπλωματικά μέσα.

Τὸ πρῶτον μέσον ἦτο τὸ χρῆμα. Οἱ βάρβαροι λαοί, πτωχοὶ καὶ ἀπολίτιστοι ἀκόμη, ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὸ χρῆμα καὶ τὰ πολυτελεῖα δῶρα. Ἄλλοτε πάλιν ἔδιδον εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν τίτλους εὐγενείας, τοὺς ὠνόμαζον πατρικίους, ὑπάτους κτλ., καὶ εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἔδιδον γυναικας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀριστοκρατίαν καὶ πολλακίς καὶ ἀπὸ τὴν αὐλήν.

Ἄλλοτε πάλιν ἐφρόντιζον νὰ σπείρουν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν τῶν βαρβάρων τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν ἀντιζηλίαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔγραφεν εἰς ἓνα πρίγκιπα Οὐννον: «Ἔστειλα τὰ δῶρα μου διὰ τὸν ἰσχυρότερόν σας. Τὰ εἶχον προωρισμένα διὰ σέ, ἐπειδὴ σέ ἐθεώρουν τὸν ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ κάποιος ἄλλος ἔλαβε τὰ δῶρα διὰ τῆς βίας καὶ διακηρύττει, ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὄλους σας. Λάβε ὀπίσω ὅ,τι σοῦ ἀφήρῃσεν, ἐκδικήσου. Ἄλλως θὰ φανῇ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἰσχυρότερος ἀρχηγὸς καὶ θὰ ἀποκτήσῃ αὐτὸς τὴν εὐνοίαν μας καὶ σὺ θὰ χάσῃς ὅλα τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν προωρισμένα διὰ σέ».

Ἄλλὰ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἓν ἄλλο πολὺ σημαντικὸν διπλωματικὸν μέσον, διὰ νὰ γοητεύουν τοὺς ξένους καὶ νὰ τοὺς κάμνουν φίλους. Ἐφρόντιζον εἰς τοὺς ξένους, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέπτοντο τὴν πρωτεύουσάν, νὰ παρουσιάζουν ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὰς ὀλοχρύσους αἰθούσας τῶν ἀνακτόρων ἔδιδον πολυτελέστατα δεῖπνα καὶ ἔκαμνον ἑορτὰς καὶ τελετὰς μὲ ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν. Ὁ πλοῦτος, ἢ αὐστηρὰ τάξις, τὸ πλῆθος τῶν μεγιστάνων ἔκαμνε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους, οἱ ὁποῖοι ἀνεχώρουν θαμβωμένοι. Τὸ ἴδιον ἐγίνετο καὶ μὲ τὰς

θηρσκευτικὰς τελετάς. Πολλοὶ βάρβαροι ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν, διότι ἐγοητεύθησαν ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τῶν τελετῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἶχε τοιαύτην γεωγραφικὴν θέσιν, ὥστε ἦτο προωρισμένη νὰ ἀκμάσῃ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐκεῖτο εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἐνώνονται αἱ δύο μεγάλαι ἡπείροι, Εὐρώπη καὶ Ἀσία, καὶ κατέληγον ὅλοι οἱ ἐμπορικὸι δρόμοι.

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν διὰ τῶν ποταμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μεγάλοι ἐμπορικὸι δρόμοι ὠδήγουν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Μία μεγάλη ὁδός, ἡ Ἐγνατία, ὠδήγει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ Δυρράχιον ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοιοῦτοτρόπως συνέδεε τὸν Βόσπορον μὲ τὴν Ἀδριατικὴν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον κατέληγον ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ρωσσίας μεγάλοι δρόμοι διὰ τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Βορυσθένους (Δνεῖπερ) καὶ Τανάϊδος (Δόν) εἰς τοὺς λιμένας τῆς Κριμαίας.

Εἰς τὴν Συρίαν κατέληγον ὅλοι οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων τὰ παραβάνια μετέφερον τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Ἀπὸ Ἀνατολήν. Εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον πάλιν κατέληγον οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων μετεφέροντο τὰ ἐμπορεύματα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας. Τέλος ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ὁ μεγάλος λιμὴν, εἰς τὸν ὁποῖον συνεκεντρώνοντο τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς.

Ὅλους τοὺς λιμένας εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ κατεῖχεν ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Βηρυτόν, τὴν Γάζαν, τὴν Τύρον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Ἐφεσον, τὴν Σμύρνην, τὴν Φώκαιαν εἰς τὴν

πρὸς τὸν ἰσθμὸν
πρὸς τὴν Ἀνατολήν
Ἐγνατία
ἀπὸ τῆς
ἀπὸ τῆς
ἀπὸ τῆς
ἀπὸ τῆς

Ἐξωτικῶν
Ἐξωτικῶν

Μ. Ἀσίαν, τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Χερῶνα εἰς τὸν Εὐξεινον, τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Βαλκανικὴν.

Ἄλλ' ὁ ἀξιολογώτερος λιμὴν τοῦ κράτους ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία συνεκέντρωνε τὸ ἐμπόριον ὄλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἀγορὰ τῆς πρωτεύουσας ἦτο κάτι ἀφάνταστον. Πληθος ἐμπόρων πάσης ἐθνικότητος ἐσωρεύοντο ἐκεῖ. Ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας ἐπρομηθεύοντο οἱ ξένοι τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ περίφημα ἔργα χρυσοχοΐας, ἐξ ἐλεφαντόδοντος, ὀρειχάλκινα ἐπηγυρωμένα σκεύη κτλ. Ἐκεῖ ἐπίσης ἠδύναντο νὰ εὔρουν οἱ ἔμποροι τὰ ἐμπορεύματα ὄλου τοῦ κόσμου, διότι ἡ αὐτοκρατορία ὑπεχρέωνε τοὺς ἐμπόρους νὰ εἰσάγουν αὐτοὶ τὰ ἐμπορεύματα τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τοιουτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου.

Ἐννοοῦμεν εὐκόλως κατόπιν αὐτοῦ πόσον μεγάλα ἦσαν τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν τῶν ἐμπορευμάτων, ἀπὸ τελωνειακοὺς φόρους καὶ ἀπὸ τὰ ἐνοίκια καταστημάτων. Εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τὸ κράτος εἰσέπραττε 7 ἑκατομμ. χρυσᾶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς 100 ἑκατομμ. σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν. Ἐν χρυσοῦν βυζαντινὸν νόμισμα εἶχεν ἀξίαν 15 περίπου σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ὅπως τὸ ἐμπόριον, τοιουτοτρόπως μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ βιομηχανία. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέγιναν πρὸ πάντων εἰς τὰ εἶδη πολυτελείας. Περίφημα ἦσαν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν διὰ στολισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὡς ἐπιτραπέζια σκεύη. Ἐπίσης πολὺ προωδευμένη ἦτο ἡ βιομηχανία τῶν μαργαριτῶν καὶ τῶν πολυτίμων λίθων, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκόσμουσαν τὰς ἐνδυμασίας καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια.

Ἀφοῦ εἰσῆχθη ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ καλλιέργεια τῆς μετᾶξης, ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ ταπήτων. Ἡ βιομηχανία τῆς μετᾶξης ἦτο μία ἀπὸ τὰς σημαντικώ-

τέρας βιομηχανίας τοῦ κράτους. Μεγάλα ἐργαστήρια μεταξωτῶν ὑπῆρχον ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὰς Θήβας καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Συρίας. Πολὺ λεπτὴ ἦτο ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων χρώματος ἰόχρου καὶ ἐρυθροῦ μὲ παραστάσεις ζώων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἦσαν μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ ἦσαν πρὸ πάντων προωρισμένα διὰ τὴν αὐλήν, τὸν κλῆρον καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν.

Εἰς τὰς βιομηχανίας αὐτὰς πρέπει ἀκόμη νὰ προσθέσωμεν τὴν βιομηχανίαν ἀντικειμένων ἀπὸ σμάλτων, σκευῶν ἀπὸ ὀρείχαλκον καὶ ἐλεφαντοστοῦν, τῶν δερμάτων ζώων, τὰ ὁποῖα ἔβαφον μὲ χρῶμα ἐρυθρὸν καὶ ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τῶν οἰκιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴν λεπτήν τῆς βιομηχανίαν ἔδιδεν εἰς τὸν κόσμον ὅ,τι λεπτὸν εἰς τέχνην καὶ πολῦτιμον εἰς ὑλικὸν ἐγνώρισεν ὁ μεσαίων.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν κράτος στρατιωτικόν. Ἐπειδὴ ἀπειράριθμοι ἐχθροὶ περιεκύκλουν αὐτήν, ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ διατηρῇ πολυάριθμον καὶ ἰσχυρὸν στρατόν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τῶν χρόνων αὐτῶν ἐστρατολογεῖτο κυρίως ἀπὸ τοὺς εὐρώστους χωρικοὺς τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τοὺς ὀρεινοὺς κατοικοὺς τῆς Καίπαδοκίας, τῆς Ἰσαυρίας καὶ τῆς Ἀρμενίας. Ἡ στρατιωτικὴ θητεία ἦτο ὑποχρεωτικὴ. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἔδωκαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαλλαγῆς ἀντὶ πληρωμῆς στρατιωτικοῦ φόρου. Τοιοῦτοτρόπως μέγα μέρος τῶν κατοίκων, οἱ πλουσιώτεροι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν μεσαίαν τάξιν καὶ τοὺς πλουσίους χωρικοὺς ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν θητείαν. Τότε ὁ στρατὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο ἔθνικός, ἠλαττώθη. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ σχηματίσουν μισθοφορικὰ στρατεύματα ἀπὸ ξένους διαφόρων ἐθνικότητων.

Ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντίου, ἐθνικὸς καὶ μισθοφορικός, ἦτο ὁ ἀνώτερος στρατὸς τῶν μέσων χρόνων. Τὰ στρατόπεδα δὲν ἦσαν μόνον τόποι, ὅπου ἤσκειντο οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ

στρατιωτικά σχολαί, εις τὰς ὁποίας ἔμορφώνοντο περίφημοι ἀξιωματικοί. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς εἶχε πλῆθος ἐξόχων στρατηγῶν, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοὺς τόσους ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς.

Ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἡ αὐτοκρατορία διετήρει ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς τὰ σύνορα, εἰς τὰ ἄκρα, ὅπως τὰ ὠνόμαζον. Αὐτοὶ ἐλέγοντο Ἀκρίται καὶ ἦσαν ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι μετὰ τὰς οἰκογενείας των. Ἐκεῖ ἐφύλαττον τὰς ὠχυρωμένας θέσεις, τοὺς πύργους καὶ τὰς ἀκροπόλεις. Ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐπετήρουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπέκρουον τὰς ἐπιδρομὰς καὶ διεξῆγον πόλεμον ἐπιθετικὸν μαζὶ καὶ ἀμυντικόν.

Ἄλλ' ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο δύσκολος καὶ σκληρὸς, γεμᾶτος ἀπὸ ἐνέδρας καὶ τολμηρὰς ἀναγνωρίσεις. Ἰδίως εἰς τὰ ἀραβικὰ σύνορα εἰς τὸν Εὐφράτην αἱ περιπέτειαι, οἱ ἥρωισμοὶ καὶ αἱ σκληρότητες τῶν ἀγῶνων αὐτῶν ἔγιναν θρυλικοὶ καὶ τοὺς ἐξύμνησαν μετὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἀπὸ τὸν κύκλον αὐτὸν προέρχεται τὸ περίφημον ἔπος **Διγενεῆς Ἀκρίτας**. Ὁ ἥρωας αὐτοῦ, ὁ Ἀκρίτας, ἦτο *«πρότυπον ἀνδρείας, ἡ δόξα τῶν Ἑλλήνων, ὁ εἰρηνοποιὸς τῆς Ρωμανίας»*, δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Τ Ο Ν Α Υ Τ Ι Κ Ο Ν

Ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἐπίσης ναυτικὸν ἐξάριτον. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ἐστρατολόγουν ἀπὸ τὰς ἀσιατικὰς ἀκτὰς, ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ ἦσαν ἐξάριτον ὑλικόν.

Τὰ πλοῖα ἦσαν δύο εἰδῶν, οἱ Δρόμωνες μετὰ 300 ἀνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 70 ἦσαν στρατιῶται, καὶ τὰ Ἐλαφρὰ σκάφη μετὰ 130 - 160 ἀνδρας.

Τὸ μεγαλύτερον ὄπλον τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦτο τὸ ὑγρὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐνέσπειρεν εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸν τρόμον καὶ τὴν καταστροφὴν. Οἱ Ρῶσσοι, οἱ ὁποῖοι τὸ 941 ἔφθασαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλεγον διὰ τὸ ὑγρὸν πῦρ : «Οἱ

Ἕλληνες ἔχουν πῦρ ὅμοιον μὲ κεραυνούς καὶ ἐκσφενδορίζοντες αὐτὸ μᾶς κατέκταναν. Διὰ τοῦτο δὲν κατωρθώσαμεν νὰ τοὺς νικήσωμεν». Κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν περίπου 180.

Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Μεγάλην δύναμιν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπετέλει ἡ Μ. Ἀσία. Ἡ χώρα αὕτη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε ἐξελληνισθῆ εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ εἶχε πυκνότετον καὶ ἀνθηρότατον ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαθε πολλὰς καταστροφάς, διότι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν εἶχον γίνεαι τόσαι ἐπιδρομαὶ βαρβάρων, ὅσαι εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ἐπρομήθευεν εἰς τὸ κράτος τοὺς καλυτέρους στρατιώτας, ἐνῶ τὰ παράλια τῆς ἔδιδον λαμπροὺς ναύτας.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πλούσιοι Ἕλληνες εἶχον σχηματίσει μεγάλα κτήματα καὶ ἔγιναν ἰσχυροὶ γαιοκτῆμονες, φεοῦδάρχαι, ὅπως τοὺς ἔλεγον τότε. Ἀπὸ τὰς μεγάλαις καὶ ἰσχυραῖς αὐτὰς οἰκογενείαις προήρχετο ὅλη σχεδὸν ἡ Βυζαντινὴ ἀριστοκρατία, καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ. Αἱ οἰκογένειαι τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Σκληροῦ, τῶν Ἰσαύρων, τῶν Κομνηνῶν, κ.ἄ. ἦσαν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν.

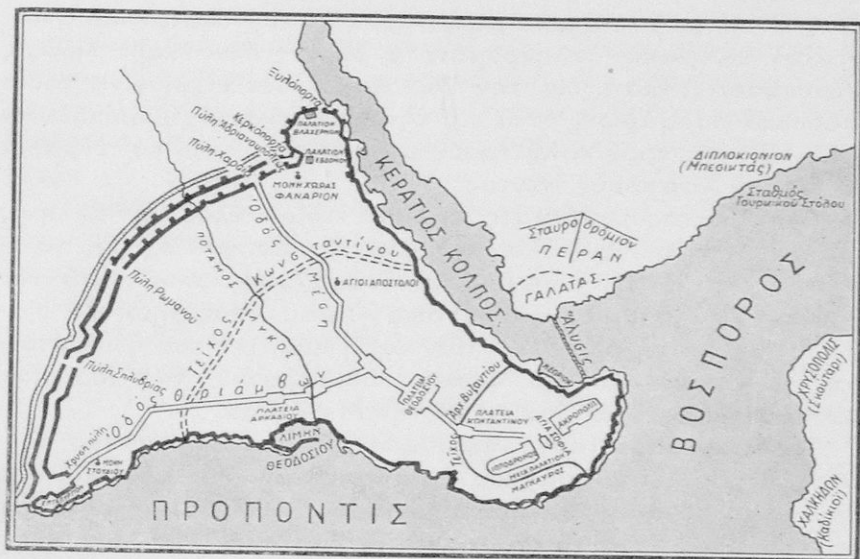
Ἡ Μ. Ἀσία ἦτο τὸ πλουσιώτερον διαμέρισμα τοῦ κράτους. Οἱ φόροι τῆς ἦσαν οἱ σημαντικώτεροι καὶ ἀπετέλουν τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ δημοσίου ταμείου. Διὰ τοῦτο ἐφ' ὅσον κατελαμβάνοντο ἄλλαι χῶραι, μόνον ἡ Μ. Ἀσία ἤρκει νὰ τὰς ἀπελευθερώσῃ. Ὅταν ὅμως ὀριστικῶς ἐκυριεύθη ἡ χώρα αὕτη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἡ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε πλέον ἐλπίδας σωτηρίας.

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Ἡ ἔνδοξος πρωτεύουσα, ἡ Πόλις τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, ἀπετέλει τὸ μεγαλύτερον στήριγμα τοῦ κράτους.

Κατὰ πρῶτον λόγον μὲ τὴν ὀχύρωσίν τῆς ἔγινε περίφημος στρατιωτικὴ θέσις, φρούριον ἰσχυρὸν καὶ ἀπόρρητον. Τὸ Τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον κατὰ διαφόρους

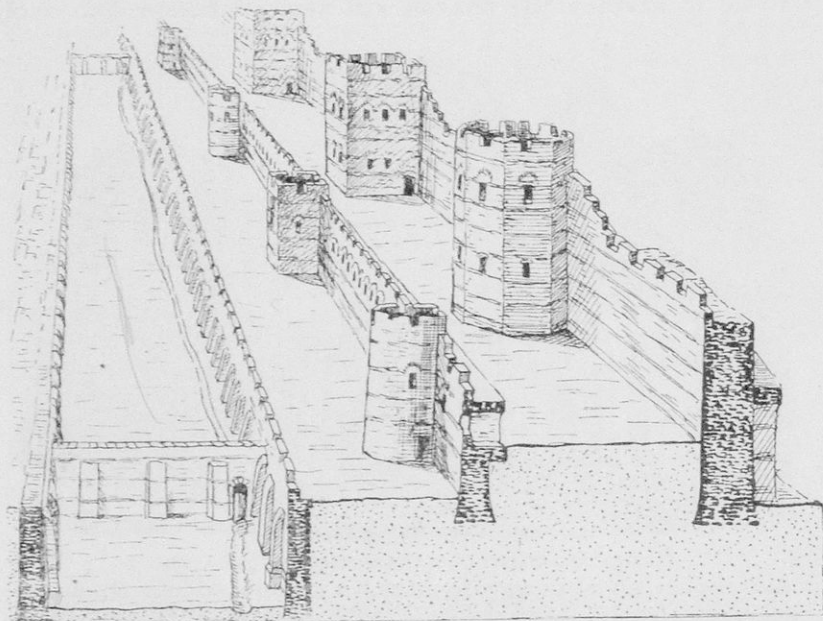
έποχας έλαβεν άρκετάς μεταβολάς, άπό τό μέρος τής θαλάσσης ήτο άπλοϋν. Άπό τό μέρος τής ξηράς άπετέλει τριπλήν ζώνην ώς έξής. Τήν πρώτην άμυντικήν γραμμήν πρός τά έξω άπετέλουν μία βαθεία τάφος καί δπισθεν αύτής τείχος. Κατόπιν έμεσολάβει χώρος έλεύθερος, εις τόν όποϊον παρετάσσετο καί ήδύνατο νά κινείται έλευθέρως ό άμυντικός στρατός. Τήν

Ἡ οχύρωσις τής Κωνσταντινουπόλεως.

δευτέραν γραμμήν άπετέλει ύψηλόν καί παχύ τείχος, ώστε νά μετακινείται εύκόλως έπάνω εις αύτό ό στρατός Τήν τρίτην τέλος γραμμήν άπετέλει ύψηλότερον καί όγκωδέστερον τείχος, διπλάσιον εις τό πάχος καί κατά τό ήμισυ ύψηλότερον άπό τό προηγούμενον. Τοιουτοτρόπως άπετελείτο έν κολοσσιαϊόν οχυρωματικόν συγκρότημα βάθους 60 μ. καί ύψους 20 μ. Κατά διαστήματα 24 πανύψηλοι πύργοι έξεϊχον τοϋ τείχους καί υπερήσπιζον αύτό.

Καί ἄλλα ἔργα στρατιωτικά ἔκαμον τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀξιόλογον στρατιωτικὴν θέσιν. Ὑπῆρχον στρατῶνες καὶ μέγα ὄπλοστάσιον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσοντο αἱ πολεμικαὶ μηχαναί. Ὁ Κεράτιος κόλπος εἶναι τόσον στενός, ὥστε ἦτο δυνατόν ἐν καιρῷ

Τμήμα τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

πολέμου νὰ φραχθῆ μὲν χονδρὴν ἄλυσιν. Εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου ὑπῆρχε τὸ Νεώριον, δηλαδὴ ὁ ναύσταθμος. Ἐντὸς τῆς πόλεως εἶχον κατασκευασθῆ μεγάλαι Δεξαμεναί, ἐντὸς τῶν ὁποίων διετηρεῖτο ὕδωρ, ὥστε ἡ πόλις ἐν περιπτώσει μακρᾶς πολιορκίας καὶ καταστροφῆς τῶν ὑδραγωγείων τῆς δὲν διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ παραδοθῆ ἀπὸ ἔλλειψιν ὕδατος. Αἱ ὑπόγειοι αὐταὶ δεξαμεναὶ μὲ τοὺς περιφήμες θόλους καὶ τὰς ἑκατοντάδας τῶν κίωνων, οἱ ὁποῖοι ὑπεβάστα-

ζον αυτούς, ἀποτελοῦν ἐξαιρετον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον. Ἀξιόλογος θέσις ἐντὸς τῆς πόλεως ἦτο ἡ πλατεῖα, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν Αὐγουσταῖον, διότι ἐκεῖ ἦτο στημένον τὸ ἄγαλμα τῆς αὐγούστης (αὐτοκρατειρας) Ἐλένης, τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀπὸ πορφυροῦν μάρμαρον. Εὕρισκετο εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ περιεκυκλοῦτο ἀπὸ περι-

Ναὸς τῆς Θεοτόκου (Κωνσταντινούπολις).

Διακρίνομεν τὴν νέαν τεχνοτροπίαν, νὰ κατασκευάζουν δηλαδὴ οἰκοδομὰς ἐλαφροτέρας. Τὰ παράθυρα εἶναι μεγαλύτερα καὶ περισσότερα, οἱ τροῦλλοι ὑψηλότεροι καὶ κομψότεροι.

στύλια, σειρὰς δηλαδὴ κίωνων μὲ στοάς. Εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς μέρος ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς τὸ νότιον τὸ Παλάτιον, εἰς τὸ ἀνατολικὸν τὸ βουλευτήριον.

Τὸ ἀξιολογώτερον ὅμως μνημεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τὸ Παλάτιον, τὸ ὁποῖον κατελάμβανεν ὁλόκληρον συνοικίαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου. Πᾶς αὐτοκράτωρ ἐφιλοδόξει νὰ προσθέσῃ κάτι εἰς τὸ ἀρχικὸν κτίριον. Διὰ τοῦτο ὠρισμένον σχέδιον δὲν εἶχε τὸ Παλάτιον οὔτε συμμετρίαν. Εἶχεν ὅμως ἐξαιρετικὴν φαντασίαν, μεγαλοπρέπειαν καὶ

πολυτέλειαν. Ἐβλεπε κανεὶς ἐκεῖ μέγαρα ὑποδοχῆς, περίπτερα, ἀνάκτορα καὶ στρατῶνας, λουτρά, βιβλιοθήκας, ἐκκλησίας, φυλακὰς, πύργους, κήπους, μεγάλας στοὰς καὶ δώματα (ταράτσες), ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ θεὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος ἦτο μαγευτικὴ. Ἐπίσης λαμπρὰν θεὰν ἔδιδον τὰ με-

Παναγία Ἀγγελόκτιστος.
(Κύπρος, τέλος 9ου - 10ου αἰῶνος).

Μωσαϊκὸν εἰς τὸ ἱερὸν ἑνὸς ναοῦ τοῦ Κιτίου τῆς Κύπρου. Ἡ Παναγία εἰς τὸ μέσον μεταξύ τῶν ἀρχαγγέλων Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ κρατεῖ εἰς τὴν ἀγκάλην τὸν Χριστόν. Φορεῖ πολυτελεῆ ἔνδυμασίαν ἀπὸ βαθύ ἰσχροῦν ὕφασμα με ἐρυθρὰ κεντήματα. Ὁ μικρὸς Ἰησοῦς φορεῖ ἔνδυμα χρυσοκέντητον, οἱ δὲ ἄγγελοι λευκόν.

γάλα κτίρια καὶ οἱ θόλοι τῶν ἀπείρων ἐκκλησιῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχεν ἡ Ἁγία Σοφία. Διὰ τοῦτο οἱ ταξιδιώται, ὅσοι ἐπεσκέπτοντο τὴν Κωνσταντινούπολιν, δικαίως ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὸ θαυμάσιον θέαμα τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν τῶν μεγάρων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ τὴν διανοητικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς

Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποίμνιόν του
(Μικρογραφία, 10^{ος} αἰών).

*Ἀπὸ τὸ ὄνομαστὸν ψαλτήριον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Ὁ Δαυὶδ παίζει ἔγχορδον ὄργανον. Εἰς τὸν ὦμον τοῦ κλίνει ἡ Μελωδία καὶ ἀκροᾶται. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος φαίνεται ἐξηπλωμένος εἰς τοὺς καλάμους, εἶναι τὸ ὄρος Βη-θλεέμ. Ὁπισθεν τῆς στήλης φαίνεται ἡ θεὰ Ἥχώ. Ἡ εἰκὼν ἐνθυμίζει τοιχογραφίας τῆς Πομπηίας.

πρωτεύουσας και διεκλήρυτον, ότι δεν υπάρχει ὄμοιον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΦΩΤΙΟΣ

Ἐπὶ 150 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου ἡ παραγωγή εἰς τὰ γράμματα εἶναι πολὺ πτωχή. Ὁ ἀξιολογώτερος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς (ἀπέθ. 754), ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπερασπιστὴς τῶν εἰκόνων καὶ ἔγραψεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων τὴν Ὀκτώηχον.

Μετὰ τὴν προσωρινὴν αὐτὴν παρακμὴν τὰ γράμματα ἤρχισαν πάλιν νὰ καλλιεργοῦνται. Ἀντιπρόσωπος τῆς νέας αὐτῆς ἀκμῆς εἶναι ὁ Φώτιος (820-891), ὁ σοφώτερος ἄνθρωπος τῶν χρόνων του, ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ Πατριάρχης. Ἐγραψε δύο ἀξιόλογα συγγράμματα, τὴν Βιβλιοθήκην ἢ Μυριόβιβλον, ὅπου ἀναλύει καὶ κρίνει 280 βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὸ Λεξικόν, ὅπου ἐρμηνεύει λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν ἠννόουν πλέον οἱ σύγχρο-

Θρόνος ἐλεφάντινος (6^{ος} αἰῶν).

Δεῖγμα ἐλεφαντουργίας τοῦ 6^{ου} αἰῶνος. Αἱ εἰκόνες σχηματίζονται μετὰ πλάκας ἐλεφαντοστοῦ, αἱ ὁποῖαι μετὰ μεγάλην τέχνην κολλῶνται ἐπὶ τοῦ ξύλου.

νοί του. Καί τὰ δύο συγγράμματα τοῦ Φωτίου εἶναι μεγάλης ἀξίας, διότι λαμβάνομεν ἀπ' αὐτὰ πληροφορίας διὰ συγγραφῆς, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐχάθησαν.

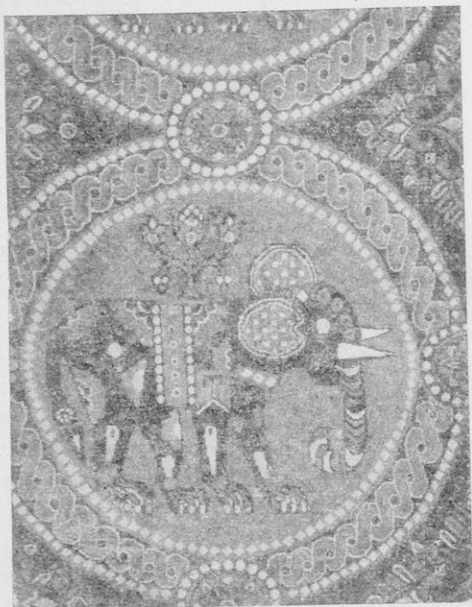
Ὁ Χριστὸς (Παντοκράτωρ).
Μωσαϊκὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ ἱστορία δὲν παρήγαγεν ἀξίας λόγου συγγραφῆς. Τουναντίον ἤρχισαν τότε νὰ τακτοποιοῦν τὰς διαφόρους γνώσεις, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Τοιοῦτοτρόπως ἐγράφησαν βιβλία, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Ἐγκυκλοπαιδεῖαι, ἧτοι συλλογαὶ τῶν σπουδαιότερων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν διὰ διά-

φορα ζητήματα, τὴν γεωργίαν, τὴν ἰατρικὴν, τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, τὴν θεολογίαν κλπ. Εἰς τὰς συλλογὰς αὐτὰς μεγάλην ὄθησιν ἔδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος. Κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ συνετάχθη μεγάλη ἐγκυκλοπαιδεῖα τῆς Ἱστορίας καὶ Πολιτικῆς. Αἱ συλλογαὶ αὐταὶ ἦσαν ὠφέλιμοι, διότι μᾶς διέσωσαν τεμάχια ἀπὸ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καταδικασμένοι νὰ χαθοῦν.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ

Τὸ σημαντικώτερον γεγονός εἰς τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι, ὅτι ἀνεπτύχθη ἡ δημώδης ποίησις. Ἡ ποίησις αὐτὴ ἤρχισεν ἔνωρις νὰ ἀναπτύσσεται, ἀλλ' ἐτελειοποιήθη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τοὺς ἀδιὰ λείπτους ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους ἐγεννήθη ἡ ἑξοχος δημώδης ποίησις τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τοιοῦτοτρόπως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐδημιούργησαν ἀξιόλογον δημώδη ποίησιν. Οἱ ἥρωισμοὶ τῶν

Βυζαντινὸς μεταξωτὸς τάπης (10^{ος} αἰῶν).

Ἐξαιρετὸν δεῖγμα βυζαντινῆς Ποικιλτικῆς. Εἶναι τάπης, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου εἰς τὸ Aix-la-Chapelle. Εἶναι ὕψος μεταξωτῶν χρυσοκέντητον. Φέρει ἐπιγραφὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν φαίνεται, ὅτι κατασκευάσθη τὸν 10ον αἰῶνα καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸν τάφον τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὁθωνος Γ' ἀκριβῶς τὸ ἔτος 1000 μ.Χ.

Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐφύλαττον τὰ συνοριακὰ φρούρια, τὰ ἄκρα, ἔδωκαν ἄφθονον ὕλικόν εἰς τὴν ποίησιν. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν Ἀκριτικά ποιήματα. Ἐσώθη μέχρις ἡμῶν μία ἐποποιΐα, ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας (τοῦ 14ου αἰῶνος), ἡ ὁποῖα προήλθεν ἀπὸ τὰ δημοτικά τραγούδια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Αἱ Τέχναι

Αἱ τέχναι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀκμάζουν καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν.

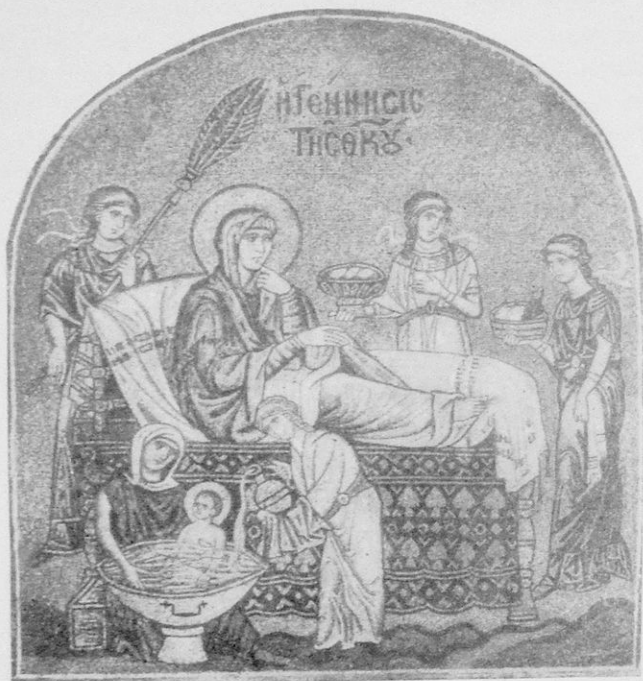
Εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν ἠκολούθησαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὸν ρυθμὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Βραδύτερον ὅμως ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἐτροποποιήθη καὶ προήλθεν ὁ ναὸς, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο σταυροειδῆς μετὰ τρούλλου, δηλαδή ὁ ναὸς ἔχει πλέον πέντε τρούλλους, ἓνα κεντρικὸν καὶ τέσσαρας διαγωνίους εἰς σχῆμα σταυροῦ. Ἀλλὰ τὸν 11ον καὶ 12ον αἰῶνα καὶ ὁ ρυθμὸς αὐτὸς τροποποιεῖται καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπανέρχονται εἰς τὸν ἓνα τρούλλον, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ τρούλλος αὐτὸς εἶναι λεπτότερος, ὑψηλότερος καὶ κομψότερος.

Ἡ Ζωγραφικὴ ἐπὶ τινὰ ἐποχὴν, κατὰ τοὺς χρόνους δηλαδή τῆς Εἰκονομαχίας, ἐσταμάτησε πᾶσαν παραγωγὴν. Ὅχι μόνον διέτασσαν οἱ αὐτοκράτορες νὰ καταστρέφουν τὰς εἰκόνας, ἀλλὰ ἀπηγόρευον αὐστηρῶς τὴν κατασκευὴν νέων. Ἀφοῦ παρήλθεν ὅμως ὁ σάλος αὐτός, κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἤρχισε πάλιν νὰ ἀνθῆ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ἄνθησις αὐτὴ ἐξεδηλώθη εἰς δύο σημεῖα. Πρῶτον ἀνεπτύχθη θαυμασιῶς ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν.

Ὡραϊότατα δείγματα τῆς νέας αὐτῆς ἀκμῆς τῶν ψηφιδωτῶν εἶναι τὰ Ψηφιδωτὰ τοῦ Δαφνίου καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ εἰς Λεβάδειαν.

Ἡ κυρίως ζωγραφικὴ ἀνεπτύχθη εἰς τὰ εἰκονογραφημένα χειρόγραφα. Εἶχον δηλαδή τὴν συνήθειαν νὰ εἰκονογραφοῦν τὰ χειρόγραφα μὲ μικρὰς καλλιτεχνικὰς εἰκόνας, σχετικὰς πρὸς τὸ κείμενον. Τὸ νέον αὐτὸ εἶδος τῆς ζωγραφικῆς ὀνομάζεται Μικρογραφία ἢ Μινυογραφία.

Εἰς τὸ Βυζάντιον ἐκαλλιεργήθησαν μερικά ἄλλα τέχνη, αἱ

Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου.

Μωσαϊκὸν Δαφνίου, τέλος 11^{ου}-12^{ου} αἰῶνος.

Ὁ πλοῦτος τῆς ἐπιπλώσεως καὶ τὸ πλῆθος τῶν θεραπευτικῶν μᾶς θυμίζουσι τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον κατὰ τὴν γέννησιν πορφυρογεννήτου πριγκιπίσσης. Ἡ κλίνη σκεπάζεται μετὰ πολυτελεῖς ὕφασμα, αἱ θεραπευτικῆς εἶναι ἐνδεδυμένα κομψῶς καὶ μετὰ πολυτίμα ὑφάσματα καὶ σπεύδουσι νὰ ὑπηρετήσουσι τὴν Ἁγίαν Ἄνναν. Ἡ μία κρατεῖ ἀνεμιστήρα, δύο ἄλλαι φέρουσι φαγητὰ ἐντὸς κομψῶν δοχείων καὶ δύο ἄλλαι καταγίνονται εἰς τὸ λουτρὸν τοῦ νηπίου.

ἢ Ἐλεφαντουργία, ἢ Χρυσοχοΐα, ἢ Σμαλτουργία καὶ ἢ Ποικιλική.

Ἡ Ἐλεφαντουργία, ἦτο ἡ τέχνη, κατὰ τὴν ὁποίαν

έκόλλων πλάκας έλεφαντοστοῦ εἰς διάφορα ἀντικείμενα πολιτελείας, κτένια, κιβώτια, έρμάρια κτλ.

Ἡ Σταύρωσις.

Μωσαϊκόν Δαφνίου, τέλος 11^{ου}-12^{ου} αἰῶνος.

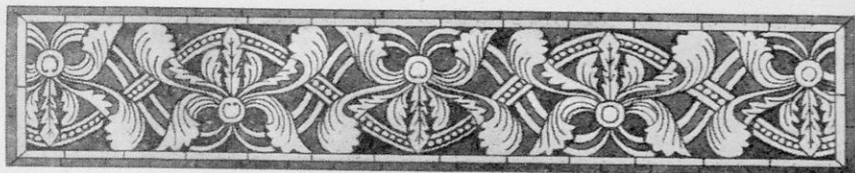
Ἡ ἀνατομία τοῦ σώματος ἀκολουθεῖ τὸν ἀρχαῖον κλασσικὸν κανόνα. Ἡ ἀρμονικὴ κάμψις τοῦ σώματος, ἡ λεπτότης τῶν ένδυμάτων τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου, ἡ συγκρατημένη ἔκφρασις τῆς θλίψεως μαρτυροῦν, ὅτι ἡ εἰκὼν εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ ἑλληνικὰ πρότυπα. Αἱ στάσεις ένθυμίζουσι ἔργα γλυπτικῆς.

Ἡ Χρυσοχοΐα καὶ ἡ Ἀργυροχοΐα ἦσαν, ὅπως εἶδου-

μεν, από τὰς σημαντικωτάτας βιομηχανίας τοῦ Βυζαντίου. Διεσώθησαν πολλά δείγματα τῆς τέχνης αὐτῆς.

Ἡ Σμαλτουργία ἦτο ἡ τέχνη, νὰ χύνουν πολύτιμα μέταλλα εἰς μετάλλινα ἐπίσης ἀντικείμενα καὶ κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ψηφιδωτῶν νὰ ἀποτελοῦν ὠραιότατας εἰκόνας. Συνήθως ἔχουν σμάλτον. Ἡ τελειότης τῆς κατασκευῆς ἔκαμε τὰ σμάλτα τοῦ Βυζαντίου πολυτιμότερα.

Ἡ Ποικιλτικὴ τέλος εἶναι τέχνη, κατὰ τὴν ὁποίαν κατεσκεύαζον κυρίως μεταξωτὰ μὲ χρυσᾶ κεντήματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερα προϊόντα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Περίφημοι ἦσαν οἱ πολυτελεῖς τάπητες, τοὺς ὁποίους κατεσκεύαζον μόνον τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργοστάσια. Τὰ πολύτιμα αὐτὰ ὑφάσματα συνήθως ἐστέλλοντο ὡς δῶρα εἰς ξένους ἡγεμόνας ἢ κατὰ τὰς τελετὰς ἐξετίθεντο εἰς τὰ ἀνάκτορα. Μεγάλην φήμην ἐπίσης εἶχον τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἄμφια, ἐπιτάφιοι, καλύμματα ἱερῶν σκευῶν κ.ἄ., τὰ ὁποῖα ἐκόσμουσαν μὲ σκηνάς τοῦ Εὐαγγελίου κεντημένας μὲ μέταξαν καὶ χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΑΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

Μετὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν ἔθνων καὶ τὰς δύο ἐπιδρομὰς τοῦ Ἀτίλλα εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι εἶχον καταλάβει τὰς ἐπαρχίας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἵδρυσαν διάφορα κράτη. Τοιοῦτοτρόπως προήλθον τὰ ἑξῆς κράτη, τὸ Φραγκικὸν εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Γαλατίαν, τὸ Βουργουνδικὸν εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν, τὸ Βησιγοτθικὸν εἰς τὴν νότιον Γαλατίαν καὶ βόρειον Ἰσπανίαν, τὸ Ὀστρογοτθικὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὸ Βανδαλικὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Ἀφρικὴν, τὸ Ἀγγλοσαξονικὸν εἰς τὴν Βρεττανίαν καὶ τὸ Λομβαρδικὸν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέλαβον οἱ γερμανικοὶ λαοί, εἶχον ἐκλατινισθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, δηλαδὴ εἶχον μάθει τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἐδέχθησαν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν. Ἐπίσης εἶχον προσέλθει πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν χριστιανισμὸν. Οἱ Γερμανοὶ ὅταν ἤλθον εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἐδέχθησαν τὴν γλῶσσαν, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ μὲ τὸν καιρὸν κατακτηταὶ καὶ κατακτηθέντες συνεχωνεύθησαν καὶ τοιοῦτοτρό-

πως προήλθον οί νέοι λαοί τής Εύρώπης, οί Γάλλοι, οί 'Ισπανοί, οί 'Ιταλοί κτλ. Οί λαοί αύτοί όνομάζονται Νεολατινικοί λαοί, όμιλουν δέ γλώσσας, αί όποίαι προέρχονται άπό τήν παλαιάν λατινικήν και όνομάζονται νεολατινικάί γλώσσαι (γαλλική, ισπανική, ιταλική κτλ.).

'Αλλ' έκτός τών κρατών αύτών, τά όποία κυρίως εύρίσκοντο μεταξύ τοῦ Ρήνου και τοῦ 'Ατλαντικοῦ 'Ωκεανοῦ, εἰς τάς κυρίως γερμανικάς χώρας ιδρύθησαν μικρά, καθαρῶς γερμανικά κράτη, τών Βαυαρῶν, τών Σαξόνων κτλ., τά όποία όμίλουν τήν γερμανικήν γλώσσαν. 'Ακόμη βορειότερον, εἰς τάς Σκανδιναβικάς χώρας, έσχηματίσθησαν άλλα γερμανικά κράτη. Τέλος εἰς τάς μεγάλας πεδιάδας τής 'Ανατολικῆς Εύρώπης έζων οί σλαβικοί λαοί.

Τοιουτοτρόπως ή Κεντρική Εύρώπη παρουσιάζει τήν έξής κατάστασιν. Μεταξύ Ρήνου και 'Ατλαντικοῦ εἶναι τά Νεολατινικά κράτη, πέραν τοῦ Ρήνου και βορειότερον τά Γερμανικά και ανατολικώτερον οί Σλάβοι. Τρεῖς δηλαδή μεγάλοι όμοεθνίαι λαῶν εἶναι έξηπλωμένοι εἰς τήν Εύρώπην, ή Νεολατινική, ή Γερμανική και ή Σλαβική.

ΤΟ ΦΡΑΓΚΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

'Αλλά πολλά άπό τά βαρβαρικά αύτά κράτη, έζησαν όλίγον καιρόν. Τό Βανδαλικόν και 'Οstroγοθικόν κράτος κατέλυσεν, όπως γνωρίζομεν, ό 'Ιουστινιανός, τό Βησιγοθικόν έν μέρει ό 'Ιουστινιανός και τελικῶς κατόπιν οί "Αραβες (711), τό Βουργουνδιακόν και τό Λομβαρδικόν υπέταξαν οί Φράγκοι. Διτηρήθησαν τό 'Αγγλοσαξονικόν εἰς τήν 'Αγγλίαν και τό Φραγκικόν.

'Ο κυρίως ιδρυτής τοῦ Φραγκικοῦ κράτους εἶναι ό Χλωδοβίκος (481 - 511), ό όποίος άνήκεν εἰς μίαν δυναστείαν όνομαζομένην τών Μερουγιδῶν. Αύτός ήνωσεν όλας τάς φραγκικάς φυλάς εἰς τό κράτος του και έπεξέτεινεν αύτό εἰς τό μεγαλύτερον μέρος τής Γαλατίας και έκαμε πρωτεύουσάν του τοῦς Παρισίους. 'Από τοῦς χρόνους αύτοῦς έδόθη εἰς τήν Γα-

λατίαν τὸ ὄνομα Francia (σημ. Francè), ἦτοι χώρα τῶν Φράγκων.

Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ σπουδαιότερου ἦτο ὁ **Δαγοβέρτος** (628-638), ὁ ὅποιος ὑπέταξε τοὺς Βουργουνδίους, ἀπώθησε τοὺς Βησιγόθους πέραν τῶν Πυρηναίων καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος τοῦ εἰς ὅλας τὰς χώρας μεταξὺ τοῦ Ρήνου, τῆς θαλάσσης τῆς Μάγγης, τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῶν Πυρηναίων.

Οἱ 13 βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν μετ' αὐτόν, δὲν εἶχον καμμίαν δύναμιν, ἔζων καὶ ἐβασίλευον μόνον διὰ τὰς ἐορτὰς καὶ τελετὰς. Δι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν βασιλεῖς τῶν τελετῶν. Τότε ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ αὐλάρχαι, ἢ Μαγιорδόμοι, ὅπως ἐλέγοντο, οἱ ὅποιοι εἰς τὰς ἀρχὰς ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν βασιλικῶν ὑπηρετῶν, ἔπειτα ὅμως, ὅταν ἀπουσίαζον οἱ βασιλεῖς, ἐκυβέρνην αὐτοὶ τὴν χώραν, ἦσαν δηλαδὴ πρωθυπουργοί.

Ὄνομαστὸς μαγιорδόμος ὑπῆρξεν ὁ **Κάρολος Μαρτέλλος** (714-741, martellus λατιν. = σφύρα). Ἐνίκησε τὸ 732 τοὺς Ἀραβας, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰσβάλει ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, μεταξὺ τῶν πόλεων Τουρ καὶ Ποατιέ, καὶ ἐστάματῆσε τὴν προέλασιν αὐτῶν. Ὅποιαν σπουδαιότητα εἶχε διὰ τὴν Ἀνατολήν ἢ νίκη κατὰ τῶν Ἀράβων τοῦ Λέοντος Γ', ὁμοίαν εἶχε διὰ τὴν Δύσιν ἢ νίκη τοῦ Καρόλου. Μὲ τὴν διπλὴν αὐτὴν νίκη ἐσώθη ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης.

ΠΙΠΙΝΟΣ Ο ΜΙΚΡΟΣ (741-768) - ΤΟ ΠΑΠΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Μετὰ τὴν νίκη αὐτὴν ὁ Κάρολος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ δύναμιν καὶ ἐκυβέρνησε τὸ κράτος ὡς πραγματικὸς ἡγεμῶν. Ὁ υἱὸς τοῦ Πιπίνος ὁ **Μικρὸς** (741-768) κατέλυσε τὴν δυναστείαν τῶν Μερουγγιδῶν καὶ ἵδρυσε νέαν δυναστείαν, ἢ ὁποία ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὠνομάσθη **Δυναστεία τῶν Καρολιδῶν** (752).

Ὁ Πιπίνος ἔλαβεν ἐπισήμως τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως ἀπὸ συνέλευσιν τῶν Φράγκων εὐγενῶν. Ἦθελεν ὅμως νὰ δώσῃ εἰς τὸν θρόνον τοῦ καὶ θρησκευτικὴν δύναμιν. Περιεποι-

ήθη λοιπόν τὸν Πάπαν. Τὸν ἐβοήθησεν ἐναντίον τῶν Λομβαρδῶν τῆς Ἰταλίας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠπειλοῦν, ὁ δὲ Πάπας πρὸς ἀνταμοιβὴν τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς βασιλέα τῶν Φράγκων καὶ βραδύτερον ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ τὸν ἔστεψεν ἐπισήμεως βασιλέα (754). Ὁ Πιπίνος πάλιν ὑπεχρέωσε τοὺς Λομβαρδοὺς νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸν Πάπαν πολλές πόλεις τῆς Μέσης Ἰταλίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Ραβένναν, καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ Κράτος τοῦ Ἀγίου Πέτρου, δηλαδὴ τοῦ Πάπα (755). Τοι-

Τὸ σιδηροῦν στέμμα τῶν Λομβαρδῶν βασιλέων. (Μόντσα — Β. Ἰταλία).

Ἡ ἐργασία εἶναι βυζαντινὴ.

ουτοτρόπως ἡ Ρώμη καὶ ὄλαι αἱ χῶραι τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πάδου ποταμοῦ ἀπετέλεσαν τὸ Ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἔζησε μέχρι τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐσχηματίσθη τὸ νεώτερον Ἰταλικὸν κράτος (1870).

Ἡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ (768-814)

Τὸν Πιπίνον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κάρολος (768-814), ὁ ὁποῖος ἐπωνομάσθη Μέγας. Ὁ Κάρολος ὑπῆρξε πράγματι μέγας ἡγεμὼν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν βαρβάρων βασιλέων τῆς Δύσεως, ὁ ὁποῖος ἴδρυσε μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος, ἐφάμιλλον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Κάρολος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς καὶ κατακτητὰς τῶν μέσων χρόνων. Κατὰ τὰ 46 ἔτη τῆς βασιλείας του ἐπεχείρησε 53 ἐκστρατείας. Ἐκτὸς τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ τῆς εὐφυΐας του, συνεκέντρωνε καὶ ἐξαιρετὰ σωματικὰ προσόντα. Εἶχε γιγάντειον ἀνάστημα καὶ ρώμην ἐξαιρετικὴν. Εὐρέθη ὁ σκελετὸς του καὶ ὑπελόγισαν, ὅτι εἶχεν ἀνάστημα 1.92 μ.

Κατὰ πρῶτον διέλυσε τὸ κράτος τῶν Λομβαρδῶν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὸ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του (773). Ὀλίγον βραδύτερον ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Ἰσπανίας καὶ ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτοὺς ὄλην τὴν χώραν μεταξὺ Πυρηναιῶν καὶ Ἰβηρος ποταμοῦ. Οἱ πόλεμοί του εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπῆρξαν ἥρωικοί. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐκστρατείας του οἱ

Κάρολος ὁ Μέγας.

ἐχθροὶ ἀπέκοψαν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ Καρόλου καὶ ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον ἀνεψιὸν του Ρολάνδον, τὸν ὁποῖον ἐξύμνησαν οἱ ποιηταὶ ὡς ἄλλον Ἀχιλλέα.

Ἄλλὰ κυρίως τρομεροὶ εἶναι οἱ πόλεμοι τοῦ Καρόλου κατὰ τῶν Γερμανῶν, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Γερμανῶν διήρκεσαν περίπου 30 ἔτη. Πρὸ πάντων μεγάλην ἀντίστασιν προέβαλον οἱ Σάξονες, οἱ ὁποῖοι κατώκουν μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Ἐλβα καὶ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὰ ἔλη τῆς χώρας των.

Ὁ Κάρολος ἔκαιε τὰ δάση καὶ ἐξηνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ βαπτίζονται κατὰ χιλιάδας εἰς τοὺς μεγάλους γερμανικοὺς ποταμούς. Ἄλλ' ὅταν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ Γερμανοὶ ἐπανεστάτουν, ἐφόνευσαν τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐχρειάζετο νέα ἐκστρατεία καὶ νέον αἷμα. Τέλος ἡ Γερμανία κατεκτήθη μέχρι τοῦ Ἐλβα καὶ ἐδέχθη τὸν χριστιανισμόν.

Τελευταῖον ὁ Κάρολος ὑπέταξε τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων, τὸ ὁποῖον ἐσφάζετο ἀκόμη εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν.

Ἐκ τούτου τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων δὲν ἀναφέρεται πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Τοιοιούτως ὁ Κάρολος ἐπεξέτεινε τὸ κράτος τοῦ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας καὶ εἰς μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐσυνόρευε μὲ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸν Δούναβιν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τοῦ εἶχε τὴν πόλιν Ἀκυτσαγρὰν ἐπὶ τοῦ Ρήνου (γερμ. Aachen γαλ. Aix-la-Chapelle). Ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Δύσεως ἐνόμιζεν, ὅτι ἦτο μικρὸς ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἵδρυσεν τόσον μέγα χριστιανικὸν κράτος καὶ ἐπροστάτευσε τὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ 800 μ. Χ. ὁ Κάρολος ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ἐορτάσῃ τὰ Χριστούγεννα. Ἐνῶ ἐγονυπέτει πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὁ Πάπας ἔθεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ στέφανου καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν Ἀυτοκράτορα ἢ Αὐγουστον. Ἄλλ' ἐπειδὴ κυρίως τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων εἶχον οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κάρολος ἐζήτησεν, ὅπως εἶδομεν, νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς αὐτοκράτορα ἢ Εἰρήνην. Μόλις βραδύτερον ὁ Μιχαὴλ Α' ὁ Ραγκαβὲς ἀνεγνώρισεν αὐτόν ὡς αὐτοκράτορα, ἀλλ' οἱ διάδοχοί του δὲν ἠθέλησαν ποτὲ νὰ ἀναγνωρίσουν τοῦτο καὶ ὠνόμαζον τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Ρῆγα, δηλ. βασιλέα.

Ὁ Κάρολος ἀπέθανε τὸ 814. Ἄφησε μέγα κράτος καὶ ἐσημείωσε τὴν ἀρχὴν μεγάλης προόδου εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου δὲν κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὸ κράτος τοῦ, ἀλλ' ἤρχισαν μεταξύ των ἐμφυλίους πολέμους. Τέλος διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερντέν 843 (843) οἱ τρεῖς ἔγγονοι τοῦ Καρόλου διεμοίρασαν τὸ κράτος μεταξύ των. Ὁ νεώτατος ἀπ' αὐτοὺς Κάρολος ὁ Φαλακρὸς ἔλαβε τὰς γαλλικὰς χώρας, ὁ Λουδοβίκος τὰς γερμανικὰς καὶ ὁ Λοθάριος τὰς ἰταλικὰς χώρας καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐκ τῶν αὐτῶν αὐτὰ κράτη διετηρήθη τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Γερμανικόν, ἐνῶ τὸ Ἰταλικὸν διηρέθη εἰς πολλὰ μικρὰ κρατίδια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ προσηρτήθησαν εἰς τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Γερμανικὸν κράτος. Ἐκ τούτου ἤρχισαν νὰ διαμορφώνωνται τὸ Γαλλικὸν κράτος μὲ γλῶσσαν τὴν γαλλικὴν καὶ τὸ Γερμανικὸν μὲ τὴν γερμανικὴν. Οἱ Ἰταλοὶ ἔκαμαν ἰδικὴν τῶν γλῶσσαν, τὴν Ἰταλικὴν, ἀλλὰ κράτος ἐνιαῖον ἵδρυσαν μόνον κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα.

Αἱ Νεαὶ Κατὰ τῆς Εὐρώπης Εἰσβολαὶ — Σλάβοι

Ἐκ τὸν 9^{ον} αἰῶνα ἀρχίζει νέα περίοδος ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι διακοῦν περισσότερον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ 5^{ου} αἰῶνος, δηλαδὴ περισσότερον ἀπὸ 200 ἔτη. Οἱ νέοι ἐπιδρομεῖς διαφέρουν ἀπὸ τοὺς παλαιούς, διότι ἔρχονται συνήθως ὄχι κατὰ μεγάλας μάζας, ἀλλὰ κατὰ μικρὰ στίφη, ἐγκαθίστανται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, γίνονται γεωργοὶ, δέχονται τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς πολλὰ μέρη σχηματίζουν ἀξιολόγους λαούς. Οἱ ἐπιδρομεῖς αὗτοι εἶναι οἱ Σλάβοι, οἱ Οὐγγροὶ καὶ οἱ Νορμανδοί.

Οἱ Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, εἶχον ἀρχίσει τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῶν μέσων χρόνων. Ἐκ τούτου κατὰ τὸν 7^{ον} αἰῶνα ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ρήνου καὶ ἵδρυσαν ἐκτεταμένον κράτος, τὴν Μεγάλην Μοραβίαν, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν Σιλεσίαν μέχρι τοῦ Σάβου. Εἰς τοὺς Σλάβους αὐτοὺς διέδωκαν τὸν χριστιανισμὸν ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος. Βραδύτερον ὅμως ἤρχισαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐγγρῶν, οἱ ὁποῖοι διέσπασαν τὸ κράτος τῶν καὶ ἐχώρισαν τοὺς Σλάβους εἰς ἀνατολικούς (Βοημοί, Πολωνοί) καὶ εἰς νοτίους (Κροαταί, Σέρβοι).

Οὐγγροὶ

Οἱ Οὐγγροὶ ἦσαν τουρκικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς τῶν Οὐννων, Βουλγάρων καὶ Τούρκων. Οἱ ἴδιοι ὠνόμαζον ἑαυτοὺς

Μαγυάρους. Ἐπολέμουν, ὅπως οἱ Οὐννοι, ἔφιπποι καὶ διεσκόρπιζον εὐκόλως τοὺς ἵπποτικούς στρατούς. Οἱ Οὐγγροὶ ἐστράφησαν πρῶτον κατὰ τῆς Μεγάλης Μοραβίας, τὴν ὁποίαν διέλυσαν τὸ 905. Κατόπιν ἐστράφησαν κατὰ τῆς Γερμανίας. Τρεῖς γερμανικοὶ στρατοὶ κατεστράφησαν ἀπὸ τὸ οὐγγρικὸν ἱππικόν.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐγγρων διήρκεσαν 100 ἔτη. Οἱ Γερμανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συνασπισθοῦν καὶ ἐξέλεξαν ἓνα μεταξὺ τῶν ὡς αὐτοκράτορα. Μετ' ὀλίγον ὁ Ὀθων Α' ὁ Μέγας κατῴρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Οὐγγρους πλησίον τοῦ ποταμοῦ Λέχ, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως (955). Συγχρόνως προσήλθον οἱ Οὐγγροὶ εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς τὴν χώραν, ἣ ὁποία καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομά τῶν, ἔγιναν εἰρηνικοὶ γεωργοὶ καὶ ἐπολιτίσθησαν. Διέτηρσαν ὅμως τὴν παλαιάν τῶν γλώσσαν, ἣ ὁποία ὁμοιάζει μὲ τὴν τουρκικὴν, καὶ ἰσχυράν ἐθνικὴν συνείδησιν.

Ν Ο Ρ Μ Α Ν Δ Ο Ι

Οἱ Νορμανδοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ὀρμητικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Σκανδιναβικὴν χερσόνησον, ἰδίως ἀπὸ τὴν Δανίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν. Ἦσαν γερμανικῆς καταγωγῆς, ἄνδρες ὑψηλοὶ καὶ ξανθοί, τολμηροὶ καὶ ριψοκίνδυνοι. Ἰδίως εἶχον μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπέβαινον εἰς μικρὰ πλοιάρια χωρὶς καταστρώματα καὶ περιεφρόνουν τὴν τρικυμίαν τῶν βορείων θαλασσῶν.

Οἱ Νορμανδοὶ ἐσυστηματοποίησαν τὴν τέχνην τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἔγιναν ὁ τρόμος τῆς Εὐρώπης. Προσέβαλλον τὰ παράλια καὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν διὰ τῶν μεγάλων ποταμῶν. Τὰ βαρύτερα πλοῖα τὰ ἔδενον εἰς τὰς ἐκβολάς, κατεσκευάζον ἐκεῖ χαρακωμένον στρατόπεδον, ἄφηνον ὀλίγους φύλακας καὶ οἱ ἄλλοι ἐπροχώρουν βαθύτερον εἰς τὴν χώραν ἢ πλεόντες τοὺς ποταμοὺς μὲ ἐλαφρότερα σκάφη ἢ μὲ ἵππους, τοὺς ὁποίους ἤρπαζον ἀπὸ τὴν χώραν. Ἐλεηλάτουν συστηματικῶς τὴν χώραν, συνήθριζον τὴν λείαν εἰς τὸ

χαράκωμα, ἐφόρτωνον αὐτὴν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔφευγον. Τοῦτο ἐγένετο κατ' ἔτος.

Οἱ Νορμανδοὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Γερμανίας μέχρι τῆς Ἀγγλίας καὶ νοτιώτερον μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ καὶ τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ τὸν 10ον ὅμως αἰῶνα ἤρχισαν νὰ ἐγκα-

Νορμανδικὸν πλοῖον.

Τὰ νορμανδικὰ πλοῖα εἶχον μῆκος τὸ πολὺ 50 μ. Ἐκινουῦντο μὲ μέγα ἰστίον ἢ μὲ κώπας καὶ ἐπέβαινον 60-75 ἄνδρες.

θιστανται ὀριστικῶς εἰς διάφορα μέρη. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐγκατεστάθησαν πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σηκουάνα καὶ Ἰδρυσανκράτος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν πλουσίαν ἐπαρχίαν, ἣ ὁποία ἀπ'

αὐτοὺς ἔλαβε τὸ ὄνομα Νορμανδία. Ἐκεῖ οἱ Νορμανδοὶ ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν, ἐλησμόνησαν τὴν γλῶσσαν των, ἔμαθον τὴν γαλλικὴν καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐργατικούς καὶ δραστηρίους γεωργοὺς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐγκατεστάθησαν οἱ Νορμανδοὶ τὸν 9ον αἰῶνα καὶ ἐξουσίασαν σημαντικὸν μέρος τῆς νήσου. Εἰς τὴν Μεσόγειον κατέλαβον τὴν Κάτω Ἰταλίαν ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας. Ἀφοῦ ὡς μισθοφόροι τῶν Ἑλλήνων ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Θ' καὶ κατέπνιξαν τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη, ἀπὸ μισθοφόροι ἔγιναν κατακτηταὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ κατέλυσαν εἰς αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν ἐξουσίαν. Βραδύτερον κατέλαβον καὶ τὴν Σικελίαν, τὸ δὲ 1130 ὁ Πάπας ἔστεψε τὸν ἡγεμόνα των μὲ τὸν τίτλον Βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν. Ἐπίσης εἰς τὴν Ρωσσίαν οἱ Νορμανδοὶ ἴδρυσαν δύο κράτη, ὅπως γνωρίζομεν, τοῦ Κιέβου καὶ τοῦ Νοβογορόδου.

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἡ Γερμανία, ἀφοῦ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Καρόλου, εὐρέθη διηρημένη εἰς μικρὰ κρατίδια, τὰ ὁποῖα ἐκυβέρνησαν μέχρι τοῦ 10^{ου} αἰῶνος φράγκοι ἡγεμόνες. Ὅταν ὅμως βραδύτερον ἠπειλοῦντο ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σλάβων καὶ τῶν Οὐγγρων, ἀνεγνώρισαν τὸν Ἑρρίκον τὸν Α' (919-936), ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομα Ἰδρυτῆς καὶ Ὀρνιθοθήρας, ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Γερμανίας. Οἱ μικροὶ ὅμως ἡγεμόνες διετήρησαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰ κράτη τῶν. Διὰ νὰ ἔχουν μάλιστα περισσοτέραν ἀνεξαρτησίαν, δὲν ἴδρυσαν βασιλείαν διαδοχικὴν, ὅπως εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἐκράτησαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν οἱ ἴδιοι τὸν ἀνώτερον ἄρχοντα. Τοιοῦτοτρόπως οὐσιαστικῶς δὲν ἔγινεν ἡ ἔνωσις τῶν γερμανικῶν κρατῶν καὶ ἡ Γερμανία ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι διηρημένη εἰς κρατίδια μέχρι τοῦ 19^{ου} αἰῶνος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου οἱ ἡγεμόνες ἐξέλεξαν ἀνώτατον ἄρχοντα τὸν υἱὸν τοῦ Ὀθωνα Α' τὸν Μέγαν (936-973). Ὁ Ὀθων ἠθέλε νὰ λέγεται κληρονόμος τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ ἐκεῖνον εἰς δύναμιν καὶ δόξαν. Τὸ 955, ὅπως εἶδομεν, ἐνίκησε τοὺς Οὐγγρους καὶ περιώρισε τὰς ἐπιδρομὰς τῶν.

Ὅπως ἄλλοτε ὁ Κάρολος, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Ὀθων Α' ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην τὸ 961 καὶ ὁ Πάπας ἔστεψεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας νὰ κατέρχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν, νὰ στέφεται πρῶτον εἰς τὴν Λομβαρδίαν ὡς βασιλεὺς μετὰ τοῦ 961 σιδηροῦν στέμμα τῶν Λομβαρδῶν βασιλέων καὶ κατόπιν νὰ μεταβαίνει εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ χρίεται ὑπὸ τοῦ Πάπα αὐτοκράτωρ τοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Τοιοῦτοτρόπως τὸ γερμανικὸν κράτος ἐπεκράτησεν ἀπὸ τότε νὰ ὀνομάζεται Ἁγιον Ρωμαϊκὸν κράτος τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἔζησε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ναπολέοντος, ἕως τὰ τέλη δηλαδὴ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος.

‘Ο “Οθων Α’ και οι διάδοχοί του “Οθων Β’, “Οθων Γ’ και ‘Ερρίκος Β’ ήσαν ισχυροί ηγεμόνες και ήλθον εις σχέσεις με την ‘Ελληνικήν αὐτοκρατορίαν. ‘Ο “Οθων Β’ ἐνυμφεύθη, καθὼς γνωρίζομεν, ἑλληνίδα πριγκίπισσαν, τὴν κόρην τοῦ Ρωμανοῦ Β’ Θεοφανώ, καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ εἰσάγωνται τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὴν Γερμανίαν.

‘Ο αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας δὲν ἦτο κληρονομικὸς ἀλλ’ αἰρετός. ‘Εξέλεγον αὐτὸν ἑπτὰ γερμανοὶ ἡγεμόνες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο διὰ τοῦτο ‘Εκλέκτορες. Τὸ ἔτος 1273 οἱ ἐκλέκτορες ἐξέλεξαν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας τὸν Ροδόλφον, κόμητα “Αψβουργ ἀπὸ τὴν ‘Ελβετίαν. ‘Απὸ τότε οἱ αὐτοκράτορες ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν δυναστείαν τῶν ‘Αψβούργων. ‘Ο Ροδόλφος ἴδρυσεν τὸ κράτος τῆς Αὐστρίας καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον ἀρχιδούξ. Τοιουτοτρόπως, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι γερμανοὶ ἡγεμόνες, εἶχε καὶ αὐτὸς ἐκτὸς τοῦ τίτλου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὸ ἰδιαιτερόν του κράτος, τὸ κράτος τῆς Αὐστρίας, τὸ ὁποῖον ἠξήθη μετὰ τὸν καιρὸν πολὺ ἀπὸ συνοικέσια καὶ κληρονομίας. ‘Ηνώθησαν μετὰ αὐτὸ τὰ βασιλεία τῆς Βοημίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας.

Γ Α Λ Λ Ι Α

‘Η δυναστεία τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 987. Τὸ ἔτος αὐτὸ οἱ ἡγεμόνες τῆς Γαλλίας ἐξέλεξαν ἓνα βασιλέα μεταξύ των, τὸν Οὐγκὼ Καπέτον, ἄρχοντα τῶν Παρισίων. ‘Ενῶ δὲ εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ἀνώτατος ἄρχων ἦτο πάντοτε αἰρετός καὶ δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐγίναν διαδοχικοὶ καὶ ἡ δύναμις των διαρκῶς ἐγένετο μεγαλυτέρα.

Εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεώς της ἔφθασεν ἡ βασιλεία εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου Δ’ τοῦ ‘Ωραίου (1285 - 1314). ‘Απὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ καλοῦνται εἰς σπουδαίας περιστάσεις ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν κοινωνικῶν τάξεων, τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Αἱ τρεῖς τάξεις ὁμοῦ ὠνομάσθησαν Γενικαὶ τὰεις.

Ἡ δυναστεία τῶν Καπετιδῶν ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ ἔτους 1328, δηλαδή ἐπὶ 350 περίπου ἔτη. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1328 ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ δυναστεία τῶν Βαλοά, ἡ ὁποία ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1589. Ἡ δύναμις τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας διαρκῶς ἐνισχύετο, οἱ δὲ βασιλεῖς ἦσαν ἰσχυρότατοι κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων καὶ ἡ ἐξουσία των ἀπέβη ἀπεριόριστος. Ἡ θέλησις τοῦ βασιλέως ἦτο νόμος. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ βασιλεία ἐτέθη ὑπεράνω τοῦ νόμου.

Α Γ Γ Λ Ι Α Ἀ Γ Γ Λ Ι Α Ἀ Γ Γ Λ Ι Α

Τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν κατῴκουν κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους Κέλται, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Γαλατίαν καὶ ὠνομάσθησαν

Βρεττανοί. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ μικρὸν μόνον μέρος αὐτῆς κατέλαβον. Βραδύτερον ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν καὶ ἤρχισαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐμ-

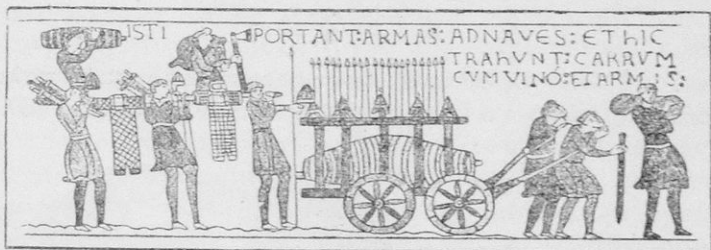
Ναυπήγησις πλοίου.

φύλιοι πόλεμοι τῶν πεδινῶν κατοίκων πρὸς τοὺς ὄρεινους. Οἱ πεδινοὶ προσεκάλεσαν εἰς βοήθειάν των γερμανικοὺς λαούς, τοὺς Ἀγγλοσάξονας, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν εἰς τὴν νῆσον, τὴν κατέλαβον καὶ ἔκτοτε ἡ χώρα ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀγγλία.

Βραδύτερον Δανοὶ ἐπιδρομεῖς κατέλαβον τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα των Κανουῶτον τὸν Μέγαν (1014-1035), ὁ ὁποῖος ἤνωσε τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Δανίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν, ἴδρυσε μεγάλην αὐτοκρατορίαν τοῦ βορρᾶ καὶ ἄφησε φήμην μεγάλου βασιλέως.

Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἡ δανικὴ κατοχὴ ἐξησθένησε καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπανῆλθε καὶ ἀνέκτησε τὸν θρόνον.

Τέλος ο δούξ της γαλλικής Νορμανδίας Γουλιέλμος ηγειρεν αξιώσεις επί του θρόνου της 'Αγγλίας και προετοίμασε
 1066 μεγάλην έκστρατείαν. 'Επί κεφαλῆς τῶν Νορμανδῶν πο-
 λεμιστῶν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν 'Αγγλίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς
 μεγάλην μάχην τὸν ἀγγλοσαξονικὸν στρατὸν (1066). 'Ἡ 'Αγ-
 γλία ὑπετάχθη εἰς τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ὁ Γουλιέλμος ὠνομά-
 σθη Κατακτητῆς, κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ ἴδρυσεν δυνα-
 στείαν, ἣ ὁποία βασιλεύει μέχρι σήμερον εἰς τὴν 'Αγγλίαν διὰ

Προπαρασκευῆ δι' έκστρατείας.

'Απὸ τοὺς χρόνους τῆς νορμανδικῆς έκστρατείας κατὰ τῆς 'Αγγλίας σφύζεται ὁ περίφημος τάπης de Bayeux, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι κεντημένα πολλὰ σκηνὰ τῆς προετοιμασίας τοῦ πολέμου. 'Ἐπάνω λατινικὴ ἐπιγραφή «Ὅστοι φέρουν ὅπλα εἰς τὰ πλοία, ἐκεῖνοι δὲ σύρουν ἄμαξαν μὲ οἶνον καὶ ὅπλα». 'Ἡ συνοδεία πηγαίνει εἰς τὰ πλοία, τὰ ὁποία ἐτοιμάζονται διὰ τὴν έκστρατείαν τοῦ Γουλιέλμου.

τῶν πλαγίων κλάδων τῆς. 'Ο Γουλιέλμος ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι καὶ δούξ τῆς Νορμανδίας.

'Απὸ τότε ἤρχισε μεγάλη επίδρασις τῶν Νορμανδῶν ἐπὶ τῶν 'Αγγλων. 'Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα διεδόθη πολὺ εἰς τὴν 'Αγγλίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς παλαιᾶς ἀγγλοσαξονικῆς ἐγεννήθη ἡ νεωτέρα ἀγγλικὴ γλῶσσα.

'Απὸ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ οἶκος Πλανταγενέ, κλάδος τῆς δυναστείας τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ. Οἱ 'Αγγλοι βασιλεῖς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐθεώρουν ἑαυτοὺς κυρίως ὡς δοῦκας τῆς Νορμανδίας,

2044 αγγλίας & βασιλεία 1328
 1328 1328 13
 1328

ἐνφ' τὴν Ἀγγλίαν ἐθεώρουν ὡς χώραν κατακτηθεῖσαν. Ὅταν λοιπὸν τὸ 1328 ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Φίλιππος Γ', ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος Γ', ὡς κόμης τῆς Νορμανδίας καὶ συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Γαλλίας, ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς ἤρχισε μακρὸς ἀγὼν μεταξύ τῶν δύο κρατῶν, ὁ ὁποῖος ἐκτός τι-
 νων διαλειμμάτων διήρκεσε πλέον τῶν 100 ἐτῶν καὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἐκατονταε-
 τῆς πόλεμος (1339-1453). Οἱ Ἀγγλοὶ βασι-
 λεῖς τέλος ἐνικήθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὰς κτήσεις τῶν εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἐπίθεσις Νορμανδῶν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Ἡ Ἰταλία δὲν κατάρθωσε νὰ ἐνωθῆ εἰς ἓν κράτος. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν μέσων χρόνων καὶ βραδύτερον κατὰ τοὺς νέους χρόνους ἦτο διηρημένη εἰς μικρὰ κρατίδια. Πρὸς νότον ἦτο τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, εἰς τὸ μέσον τὸ κράτος τοῦ Πάπα καὶ εἰς τὰ βόρεια διάφοροι μικραὶ πολιτεῖαι, Φλωρεντία, Πίσσα, Γένουα, Μιλᾶνον, Βενετία κτλ.

Αἱ πολιτεῖαι τῆς Ἰταλίας ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἐπλούτησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς δημοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ὁμοίαζον πρὸς τὴν δημοκρατίαν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ τῆς Καρχηδόνος. Περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς πολιτείας προώδευσαν ἡ Βενετία μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ Φλωρεντία μὲ τὴν βιομηχανίαν.

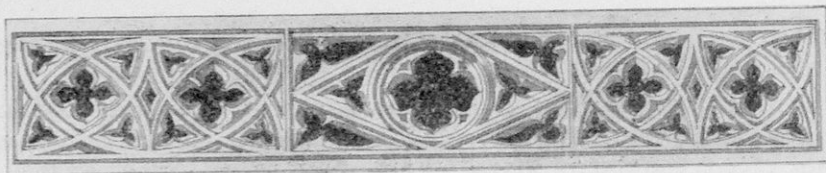
Ἡ Φλωρεντία κατέχει ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Διεκρίθη εἰς τὴν κατασκευὴν πολυτελῶν ὕφα-

σμάτων. Σχεδόν τὰ τρία τέταρτα τῶν κατοίκων τῆς κατεγίνοντο εἰς τὴν βιομηχανίαν αὐτὴν καὶ ἡ πόλις εἰσέπραττε κατ' ἔτος 60-70 ἑκατομ. φράγκα.

Τὸ πολὺ χρῆμα ἀνέπτυξε τὰς χρηματιστικὰς ἐργασίας. Ἰδρύθησαν μεγάλαι τράπεζαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας πολλὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐδανείζοντο. Μία περίφημος οἰκογένεια τραπεζιτῶν, οἱ Μέδικκοι, κατῴρθωσε νὰ λάβῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως καὶ ἔγινε τόσον ἰσχυρὰ καὶ ὀνομαστή, ὥστε οἱ Γάλλοι βασιλεῖς ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν τῆς καὶ δύο γυναῖκες αὐτῆς ἀνήλθον εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἤκμασαν ἐπίσης πολὺ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἤρχισεν ἡ Ἀναγέννησις.

Ἡ Βενετία, κτισμένη ἐπὶ μικρῶν νήσων εἰς τὸ βάθος τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, ἔγινε πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Βενετοὶ ἦσαν τόσον πλούσιοι, ὥστε ἐλέγοντο «*Κύριοι ὅλον τοῦ χουσοῦ τῆς χριστιανοσύνης*». Κατ' ἀρχὰς ἡ Βενετία, ὅπως καὶ ὅλη ἡ Ἄνω Ἰταλία, ἀνήκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Βενετοὶ παρέλαβον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των. Ἀλλὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα ἴδρυσαν ἐκτεταμένον κράτος. Ἐξουσίαζον τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς, τὰ παράλια δηλαδὴ τῆς σημερινῆς Δαλματίας, Ἰστρίας καὶ Ἡπείρου. Κατέλαβον τὰ Ἐπτάνησα, πολλὰς θέσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Εἰς τὴν Μεσόγειον κατεῖχον τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον.

Οἱ Βενετοὶ ἦσαν ὕπουλοι καὶ τυραννικοὶ καὶ ἐθυσίαζον τὸ πᾶν χάριν τοῦ ἐμπορικοῦ συμφέροντος. Ἦλθον πολλάκις εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ μὲ τὴν πονηρὰν καὶ συμφεροντολογικὴν πολιτικὴν των συνετέλεσαν εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ο ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ὁ μεσαιωνικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο, ὅπως ἐπί-
στευον ἄλλοτε, βάρβαρος. Οἱ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι κα-
τέλυσαν τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, μόνον πνευματικῶς
ἦσαν καθυστερημένοι. Δὲν κατῴρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὸ
σοφὸν διοικητικὸν σύστημα τῶν Ρωμαίων καὶ γενικῶς τὸν ἑλ-
ληνορρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν, αἱ
τέχναι παρημελήθησαν καὶ ἐπεκράτησαν ἡθὴ τραχύτερα. Ἄλλ'
οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶχον μεγάλην ζωτικότητα καὶ δημιουργικὴν ἰκα-
νότητα καὶ κατῴρθωσαν νὰ διαμορφώσουν κοινωνίαν καὶ πο-
λιτείαν, ἀνέπτυξαν τὴν τέχνην καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμ-
ματα καὶ γενικῶς τὴν πνευματικὴν ζωὴν.

Τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τοῦ νέου κόσμου εἶναι τὰ
ἑξῆς:

1) Ἐξασθένησις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας.
Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ δὲν εἶναι κύριοι εἰς τὸ κράτος των, ἀλλ' ἡ
ἐξουσία των περιορίζεται πολὺ ἀπὸ τοὺς μικροτέρους ἡγεμό-
νας, τοὺς ὁποίους εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν των.

2) Διαίρεσις εἰς κοινωνικὰς τάξεις. Ἡ
μεσαιωνικὴ κοινωνία εἶχε δύο τάξεις, μίαν κυρίαρχον, ἡ ὁποία
εἶχεν ὄλα τὰ δικαιώματα, ἦτο κυρία τῆς γῆς καὶ ἐκυβέρνηα τὴν

πολιτείαν, και μίαν ύποτελῆ, ἡ ὁποία εἶχε μόνον ύποχρεώσεις και κανέν δικαίωμα.

3) Ἡ ἐπιβολή τῆς θρησκείας. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶχον ζωηρότατον θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον. Πολιτεία, κοινω- νία, τέχνη, γράμματα, εἶχον χρῶμα θρησκευτικόν.

4) Ἡ κυριαρχία τοῦ Πάπα. Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἐπειδὴ ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλη- σίαν, ἀνεγνώριζον ὡς ἀνώτατον ἀρχηγόν των τὸν Πάπαν, ἀνώτερον και ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς και ἡγεμόνας.

ΤΟ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

“Ὅταν οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατέλαβον τὰς χώρας τοῦ Ρω- μαϊκοῦ κράτους, οἱ βασιλεῖς των διεμοίρασαν αὐτὰς εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν πολεμιστῶν. Ἡ χώρα, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ὠνομάσθη φέουδον ἢ τιμάριον και οἱ ἄρχον- τες φεουδάρχαι ἢ τιμαριοῦχοι. Οἱ τιμαριοῦχοι ἄρχον- τες ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι εἰς τὴν χώραν των, εἶχον τὸ ἀξίωμα κληρονομικὸν και ἐκυβέρνων τὴν χώραν των, ὅπως ἤθελον. Ἄλλ’ ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως και ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ παρέχουν εἰς αὐτὸν στρατιωτικὴν βοήθειαν. Ἀντιθέτως λοιπὸν πρὸς τὴν αὐστηράν συγκέντρω- σιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, εἰς τὰ κράτη τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης ἐδημιουργήθη ἀντίθετον πολιτεύμα, τὸ Φεουδαρχικόν. Ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως ἐξησθένησε διὰ τοῦτο πολύ.

Οἱ μεγάλοι τιμαριοῦχοι εἶχον δικαίωμα μέρος τοῦ τιμαρίου των νὰ δώσουν εἰς μικροτέρους τιμαριοῦχους, οἱ ὁποῖοι τότε ἐγίνοντο ὑποτελεῖς των. Τοιοῦτοτρόπως μετὸν καιρὸν ἐμορ- φώθη σειρά βαθμῶν ἀπὸ εὐγενεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κυριώτε- ροι ἦσαν οἱ ἐξῆς, δούξ, μαρκήσιος, κόμης, βαρῶνος και τὰ τιμάρια των ὠνομάζοντο δουκάτα, μαρκιωνία, κομητεῖαι και βαρωνία.

“Ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τοῦ μεσαίωτος, μικροὶ και μεγάλοι, πα- ρεδέχοντο, ὅτι εἶχον τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἦσαν δηλαδὴ

ἐλέω Θεοῦ ἄρχοντες, ὅπως ἔλεγον, καὶ εἶχον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων των, ἦσαν δηλαδὴ ἀπόλυτοι ἄρχοντες εἰς τὴν χώραν των.

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν κοινωνίαν ὁ λαὸς ἦτο διηρημένος εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς Προνομιοῦχους καὶ Ὑποτελεῖς. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκον οἱ Εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρικός, εἰς τὴν δευτέραν ὁ ἄλλος λαός.

Εὐγενεῖς ἦσαν οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες ἢ οἱ πολεμικοὶ ἄρχηγοί, οἱ ὅποιοι μετέβαλλον τὴν χώραν, τὴν ὅποιαν τοὺς ἔδιδεν ὁ βασιλεύς, εἰς ἰδιοκτησίαν των. Ἦσαν ἀπεριόριστοι ἄρχοντες εἰς τὸ κτῆμα των, εἶχον τὸν πύργον καὶ κατεγίνοντο εἰς τὰ ὄπλα καὶ εἰς τὸ κυνήγιον. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ ἴδια δικαιώματα ἀπέκτησαν καὶ οἱ ἀνώτεροι κληρικοί.

Τὴν τάξιν τῶν Ὑποτελῶν ἀπετέλουν κατὰ πρῶτον λόγον οἱ χωρικοί, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἰδικὰ των κτήματα, ἐκαλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐκ τῶν εἰσοδημάτων. Ἦσαν δηλαδὴ δουλοπάροικοι. Ἐκτὸς αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἔμποροι τῶν πόλεων, καθὼς καὶ οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι μὲ ἐν ὄνομα ὀνομάζονται ἄστοί. Χωρικοί καὶ ἄστοί δὲν εἶχον κανὲν δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον ὑποχρεώσεις.

Ἡ μεσαιωνικὴ λοιπὸν κοινωνία περιελάμβανε τρεῖς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς, τὸν κληρὸν καὶ τὴν τρίτην τάξιν, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνήκον οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἄστοί.

Ο ΙΠΠΟΤΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην ἐνωρὶς καθιέρωσαν τὴν συνθητικὴν νὰ χρίουν τοὺς εὐγενεῖς νέους περὶ τὸ 18ον ἢ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των Ἴππότας. Ἴππότης κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινεν ἀπλῶς ἱππεὺς στρατιώτης, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐπολέμουν ἐφιπποί. Ἀλλὰ

διὰ τοῦ χρίσματος εἰς ἵππότης οἱ νέοι ἀνελάμβανον ὠρισμένας ὑποχρεώσεις, νὰ ὑπερασπίζουσι τὸ δίκαιον, νὰ προστατεύουσι τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀδικουμένους κατὰ τῆς βίας τῶν ἰσχυρῶν, νὰ τηροῦν τὸν λόγον τῆς τιμῆς καὶ νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν τῶν. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ ἐθεωροῦντο ὡς χριστιανικαὶ καὶ ἔκαμον τὸν ἵππότην καλὸν χριστιανὸν καὶ ὁ ἵπποτισμὸς κατήντησε θεσμὸς χριστιανικός.

Τοιοιουτρόπως διεμορφώθη ὁ ἵπποτικός βίος, ὁ ὁποῖος ἠκολούθει ἰδιαιτέρους κανόνας, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν καὶ ἀπέκτησε τόσην λαμπρότητα, ὅσην ἄλλοτε ὁ ἡρωικός κόσμος τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὑμνήθη ἀπὸ τοὺς ποιητάς. Καὶ σήμερον, ἀκόμη ὅταν λέγωμεν «ἵππότης», ἐννοοῦμεν τὸν τέλειον εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἀνώτερον παντὸς ἀνθρωπίνου ἐλαττώματος καὶ κακίας.

Ἐπειδὴ ὁ ἵππότης ἐθεωρεῖτο ὡς προστάτης τῆς θρησκείας, ἰδρῦθησαν βραδύτερον Τάγματα ἱπποτικὰ μοναχικὰ μὲ ἰδιαιτέρας διακριτικὰς στολάς, τὰ ὁποῖα ἐπέδιδον θρησκευτικούς σκοποὺς ἢ φιλανθρωπικούς. Οἱ ἵππῶται αὐτοὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν στολὴν τοῦ ἵππότη ἐφόρουσι τὸν μοναχικὸν μανδύαν μὲ σταυρόν. Τὰ τάγματα αὐτὰ διέδωκαν τὸν χριστιανισμὸν εἰς πολλοὺς εἰδωλολατρικούς λαοὺς καὶ διωργάνωσαν βραδύτερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὰς Σταυροφορίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων Τόπων.

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἐπιβολὴν εἶχεν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν κοινωνίαν ὁ κληρὸς καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἦσαν οἱ μόνοι μορφωμένοι τῶν χρόνων αὐτῶν, διετήρησαν πολλὰς ὠφελίμους γνώσεις, ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν, καὶ ἐβοήθηον τοὺς ἀδυνάτους καὶ μικροὺς καὶ γενικῶς ἐχρησίμεισαν πολὺ εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλ' ὁ κληρὸς δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Εἶχε καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Εἶχε :

1) Πολιτικήν ἐξουσίαν. Τότε δὲν ὑπῆρχε δημοτικὴ ἀρχή, ἢ ὅποια νὰ κρατῆ βιβλία τῆς γεννήσεως, τοῦ γάμου καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέλαβεν ὁ κληρὸς καὶ τοιουτοτρόπως πολλὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων ἐξηρτώσαντο ἀπὸ αὐτόν.

2) Δικαστικὴν ἐξουσίαν. Οἱ ἐπίσκοποι ἐδίκαζον τὰς μεταξὺ τῶν κληρικῶν διαφοράς, τὰ δὲ δικαστήρια αὐτὰ διέκρινεν ἡπιότης καὶ ἐπιείκεια μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰ δικαστήρια τοῦ βασιλέως ἢ τῶν διαφόρων τιμαριούχων. Πολλοὶ λοιπὸν τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐδίκαζον εἰς τὰ δικαστήρια αὐτὰ τοῦ κλήρου.

3) Ἐκπαιδευτικὴν ἐξουσίαν. Ἡ πολιτεία κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν παρεῖχε καμμίαν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸν λαὸν καὶ μόνον ὁ κληρὸς συνετήρει τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὅποια τὰ παιδιὰ ἐφοίτων δωρεάν. Διδάσκαλοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοί.

4) Τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν. Ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία εἶχε πολὺν πλοῦτον, καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα αὐτὴ εἶχε τὴν λεγομένην σήμερον κοινωνικὴν πρόνοιαν. Ἐβοήθει τοὺς πτωχοὺς, συνετήρει τὰ ὄρφανά, τὰς χήρας, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς ἀσθενεῖς. Κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα ἰδρῦθησαν τὰ πρῶτα νοσοκομεῖα.

Ο ΠΑΠΑΣ

Ἡ μεγάλη ἐξουσία τοῦ Πάπα εἶναι ἔν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα φαινόμενα τοῦ μεσαίωonos.

Ὁ Πάπας τῆς Ρώμης εἶχε μέγα κύρος καὶ σεβασμὸν ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, διότι ἦτο ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἡ ἐπιβολὴ του ἠυξήθη περισσότερο, ἀφ' ὅτου προσεῖλκυσε εἰς τὸν χριστιανισμόν τοὺς νέους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἱεραπόστολοί του ἐδίδαξαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τοὺς βαρβάρους, μετέδωκαν εἰς αὐτοὺς τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἐξημερώσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ συγχρόνως ἐφρόντισαν νὰ γεννήσουν εἰς αὐτοὺς τὴν πίστιν, ὅτι ὁ Πάπας ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδημιουργήθη τότε ὁ μέγας χριστιανικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης, ὁ ὅποιος ἀνεγνώρι-

ζεν ὡς ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν, καὶ οἱ διάφοροι λαοὶ ἐπίστευσαν, ὅτι, ἀδιακρίτως γλώσσης καὶ κράτους, ἀποτελοῦν ἓνα λαόν, τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλὰ τὴν δύναμίν του αὐτὴν ὁ Πάπας ἠθέλησε νὰ ἐκμεταλλευθῆ καὶ ἐσκέφθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν πνευματικὴν, τοὺς βασιλεῖς καὶ διαφόρους ἡγεμόνας δηλαδὴ νὰ κάμῃ ὑποχείριους του. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς διαφόρους ἰσχυροὺς ἡγεμόνας. Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη, ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ ὁ Πάπας. Τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἑρρίκον Δ' καθήρесе καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἱταλίαν καὶ γονυπετῆς νὰ ζητήσῃ συγγνώμην. Τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἰωάννην τὸν Ἀκτῆμονα ἀφώρισε. Ὁ βασιλεὺς τόσο ἐφοβήθη, ὥστε παρεχώρησε τὸ βασίλειόν του εἰς τὸν Πάπαν, αὐτὸς δὲ τοῦ τὸ ἐπέστρεψε πάλιν ἄλλ' ὡς φέουδον. Εἰς τὸ τέλος ὁμοῦς ὁ Πάπας ἐταπεινώθη καὶ οἱ βασιλεῖς ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Ἐκ τῆς μεταναστεύσεως τῶν γερμανικῶν λαῶν μεγάλην καταστροφὴν ἔπαθον τὰ γράμματα καὶ ἡ Εὐρώπη ἔζησε πολλοὺς αἰῶνας βυθισμένη εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἐπὶ τῶν Μερουίγγιδων βασιλείων π. χ. ἦτο τόση ἡ ἀμάθεια εἰς τὴν Γαλλίαν, ὥστε δυσκόλως εὔρισκον ἀνθρώπους μορφωμένους διὰ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Ἄλλ' οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἦσαν πλήρεις ζωῆς καὶ δημιουργικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ προοδεύουν εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ὅπως δὲ γενικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὅλα ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν θρησκείαν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς θρησκείας.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους τὴν παιδείαν ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐκράτησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Ἦθελεν αὐτὴ νὰ διευθύνῃ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων. Ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευσεν τὰ γράμματα καὶ

Ίδρυσε σχολεῖα, εἶναι ὁ Κάρολος ὁ Μέγας, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἦτο ἀγράμματος. Διὰ τοῦτο οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπὸ τοῦ Καρόλου χρονολογοῦν τὴν πρώτην ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως.

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τὸ μεσαιωνικὸν σχολεῖον ἦτο παράρτημα τῆς ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί. Ἀπαράλλακτα ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας μας εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ μοναστήρια ἐφρόντισαν νὰ ἰδρῦσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί.

Εἰς τὰ μεσαιωνικὰ σχολεῖα ἐδίδασκον ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ὀλίγην ἀριθμητικὴν, γραμματικὴν καὶ κατήχησιν. Γλῶσσα ἦτο ἢ λατινικὴ καὶ οἱ νέοι ἐσπούδαζον δωρεάν. Αὐτὰ ἦσαν τὰ μικρὰ σχολεῖα τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων. Εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις ὑπῆρχον τὰ λεγόμενα μεγάλα σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ δὲν ἐδίδασκοντο σπουδαιότερα πράγματα.

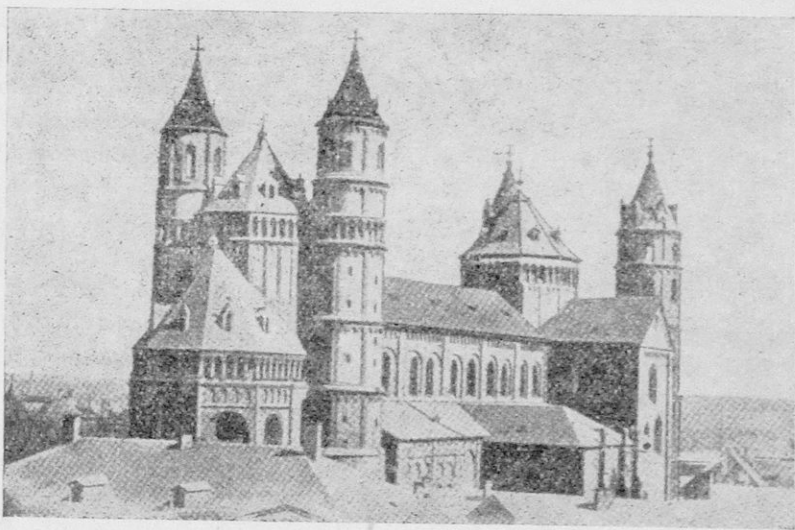
Ἀπὸ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα ἀρχίζει ἡ μόρφωσις νὰ γίνεται σπουδαιότερα καὶ σημαντικωτέρα. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων προσετέθησαν ἀνώτερα μαθήματα, ἡ θεολογία, ἡ ἰατρικὴ, τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον κ.ἄ. Πολλὰ σχολεῖα ἔγιναν ὀνομαστά διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον κλάδον.

ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Τὰ ἀνώτατα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζομεν Πανεπιστήμια, τὴν ἀρχὴν τῶν ἔχουν ἀπὸ τὸν μεσαιῶνα. Ἰδρῦθησαν δὲ ὡς ἐξῆς.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν πολλὰ σχολεῖα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καθημερινῶς ἤϋξανε. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἀπετέλουν ἰδιαιτέρα σωματεῖα, τὰς συντεχνίας, ὅπως ἔλεγον. Εἰς ἰδιαιτέραν συν-

τεχνίαν ἀνήκον οἱ ὑποδηματοποιοί, οἱ ξυλουργοί, οἱ κρεοπῶλαι, οἱ σιδηρουργοί κτλ. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς ἠκολούθουν τὰ παιδιά καὶ δὲν ἦτο εὐκολον κανεὶς νὰ ἀφήσῃ τὸ οἰκογενειακὸν τοῦ ἐπάγγελμα καὶ νὰ μεταπηδήσῃ εἰς ἄλλο. Καὶ τὰ γράμματα ἐθεωροῦντο ὡς ἓν ἐπάγγελμα.

Ρωμανικὸς ναὸς (ἐξωτερικόν).

Ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Βόρμς τῆς Γερμανίας, τέλος 12ου αἰῶνος. Παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ρωμανικοῦ ναοῦ. Τοῖχοι βαρεῖς, τόξα ἡμικυκλικά, παράθυρα ὀλίγα καὶ μικρά. Δύο θολωτοὶ πύργοι καὶ τέσσαρα κώδωνοστάσια εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας.

Πρώτην φοράν λοιπὸν εἰς Παρισίους διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ὄλων τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἀπετέλεσαν ἓνα σύνδεσμον, μίαν ἔνωσιν (λατιν. Universitas=ἔνωσις), διὰ νὰ ὑποστηρίζουν, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι συντεχνίαι, τὰ συμφέροντά των. Τιοιουτοτρόπως προήλθεν ἡ Ἐνωσις διδασκάλων καὶ μαθητῶν (Universitas magistrorum et scholarium), δηλαδὴ αὐτό, τὸ ὁποῖον σήμερον ὀνομάζομεν Πανεπιστήμιον.

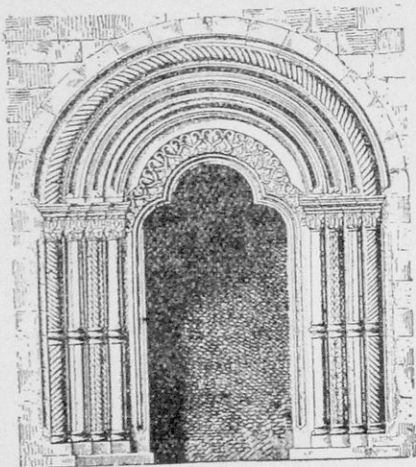
Universitas magistrorum et scholarium
τοιοῦτοῦ Πανεπιστημίου

Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τὸ ποῖον εἶναι τὸ πρῶτον τῆς Εὐρώπης, ἰδρύθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις Πανεπιστήμια. Αἱ σπουδαὶ εἰς αὐτὰ διήρκουν πολλὰ ἔτη καὶ ἐσπούδαζον τρεῖς κυρίως ἐπιστήμας, νομικὴν, λατρικὴν καὶ θεολογίαν.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

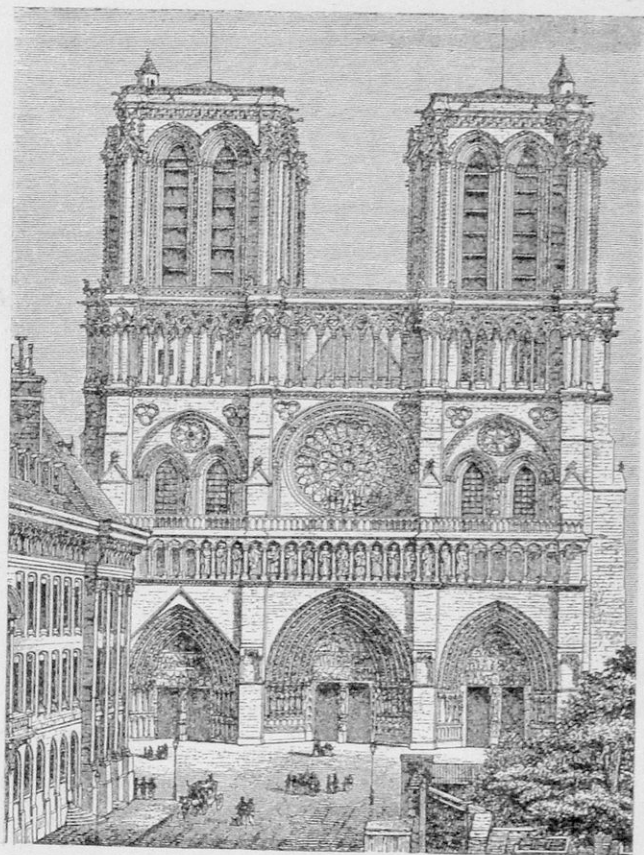
Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅπως εἶπομεν, γλώσσα τῆς ἐπιστήμης τῶν γραμμάτων ἦτο ἡ λατινικὴ. Οἱ λαοὶ ὅμως τῆς Δύσεως ὠμίλουν πλέον τὰς νέας γλώσσας, αἰ ὅποια ἐσχηματίσθησαν μετὰ τὴν μετανάστευσιν, οἱ Γάλλοι τὴν γαλλικὴν, οἱ Ἴταλοὶ τὴν ἰταλικὴν, οἱ Ἰσπανοὶ τὴν ἰσπανικὴν, οἱ Ἄγγλοι τὴν ἀγγλικὴν. Μόνον οἱ Γερμανοὶ διετήρησαν τὴν παλαιάν των γλώσσαν.

Ἐνῶ λοιπὸν οἱ λόγιοι ἐξηκολούθουν νὰ γράφουν τὴν λατινικὴν, οἱ διάφοροι λαοὶ ἔψαλλον εἰς τὰς νέας γλώσσας τὸν πόνον, τὴν χαράν, τὴν συγκίνησιν, τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἀρχηγῶν των κτλ. Τὸ ἴδιον συνέβη ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἐνῶ οἱ λόγιοί μας ἔγραφον γλώσσαν ἀρχαϊκὴν, ὁ λαὸς ἔψαλλε τὸν πόνον, τὴν χαράν, τὰ κατορθώματα καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν κλεφτῶν κλπ. εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ ὁμιλουμένην, εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Εἰς τὴν Γαλ-

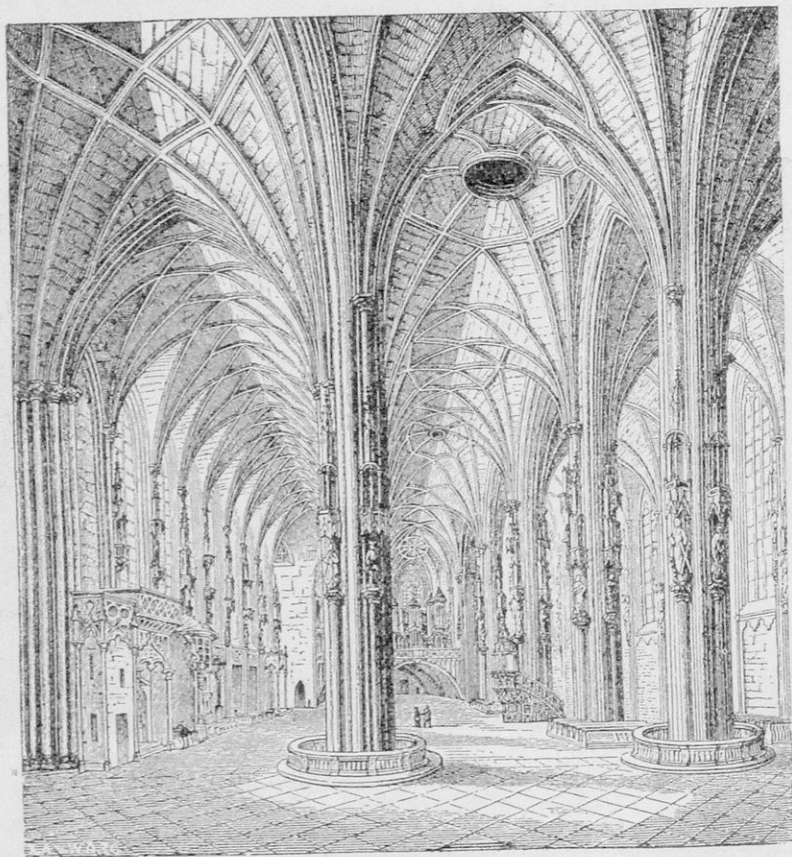
Πύλη Ρωμανικοῦ ναοῦ.

Ἡ πύλη τοῦ μεσαιωνικοῦ ναοῦ ἔχει ἰδιαιτέραν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν. Εἰς τὴν πύλην τῶν Ρωμανικῶν ναῶν γίνεται χρῆσις τῶν λεπτῶν ἡμικιόνων, οἱ ὅποιοι φέρουν εἰς τὸ μέσον δακτύλιον. Τὸ τόξον ὑπεράνω τῶν κιόνων εἶναι ἡμικυκλικόν καὶ διατηρεῖ τὴν κανονικότητα τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ πύλη τῶν ρωμανικῶν ναῶν εἶναι σχετικῶς πολὺ μικροτέρα τοῦ γοθτικοῦ.

Γοθικός ναός (έξωτερικόν).

Ἡ Παναγία τῶν Παρισίων (Notre Dame de Paris), ἐν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ γοθικοῦ ρυθμοῦ, ἔργον τοῦ 13^{ου} αἰῶνος. Ἔχει ὕψος 68 μ., μήκος 130, πλάτος 48 μ. Ὁ Παρθενῶν ἔχει ὕψος 17, μήκος 60, πλάτος 30 μ. Τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς πύλαι μετ' ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ὀδηγοῦν εἰς τὸν ναόν. Ἀνωθεν αὐτῶν εἶναι ἐξώστης μετ' 28 ἀνδριάντας τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ μέσον κολοσσιαῖον κυκλικὸν παράθυρον διαμέτρου 13 μ. Ὑπεράνω αὐτοῦ ἄλλος ἐξώστης καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δύο πύργοι πανόψηλοι. Τὸ ὕψος τῶν παραθύρων μόνον ὑπερβαίνει τὸ ὕψος οἰκίας μετ' ἑπτὰ πατώματα, ἢ ὅποια εὕρσκεται παραπλευρῶς ἀριστερὰ.

Γοθικός ναός (έσωτερικόν).

Είναι ο "Άγιος Στέφανος τῆς Βιέννης. Οἱ κίονες ὑφούνται ἐλαφρότατοι καὶ διακλαδιζόμενοι στηρίζουν τὸν θόλον, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐσωτερικόν τοῦ ναοῦ δίδει τὴν ἐντύπωσιν πυκνοῦ δάσους, ὅπου συμπλέκονται οἱ κλάδοι τῶν δένδρων. Τὰ κολοσσιαῖα παράθυρα μεταξύ τῶν κίωνων χύνουν ἄφθονον φῶς ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

λίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν κτλ. ἔγιναν πολλὰ περίφημα ποιήματα εἰς τὰς νέας γλώσσας.

Ἀξιολόγους συγγραφεῖς κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἔχει κυρίως νὰ ἐπιδείξη ἡ Ἰταλία. Ἐκεῖ ἔζησαν μερικοὶ περίφημοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ἔργα τους ἀπέκτησαν μεγά-

Τζιόττο - Ἀποκαθήλωσις.
(Τοιχογραφία)

λην δόξαν καὶ κατέλαβον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν.

Μέγας ποιητὴς ἦτο ὁ **Δάντης** (1265-1321), τοῦ ὁποῦ τοῦ ἔργον ὀνομάζεται **Θεία Κωμωδία**. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν. Ἐπίσης Ἰταλὸς ἦτο ὁ **Πετράρχης** (1304-1374), τοῦ ὁποῦ τοῦ μέγα ποίημα ὀνομάζεται **Ἀφρικὴ**. Περὶφημος ἦτο καὶ ὁ **Βοκκάκιος** (1313-1375), τοῦ ὁποῦ τοῦ σπουδαιότερον ἔργον **Δεκαήμερον** εἶναι γραμμένον εἰς πεζὸν λόγον.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν καὶ ἀργότερα αἱ ἐπιδρομαὶ ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν τέχνην, ὅπως καὶ εἰς τὰ γράμματα. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἡ τέχνη ἤρχισε πάλιν νὰ καλλιεργεῖται καὶ ἀκμάζουν ὅλοι οἱ κλάδοι αὐτῆς, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ διακοσμητική, ἡ ζωγραφική.

Ἡ καλλιτεχνία τοῦ μεσαίωνα συγκεντρώνεται εἰς τὸν ναόν. Ὅλαι αἱ τέχναι συνεργάζονται διὰ τὴν μεγαλοπρέπειάν του, διότι ὁ ναὸς εἶναι δημιούργημα τῆς θερμῆς πίστεως τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν ναῶν καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα ἐκτίσθησαν τὸν μεσαίωνα, πύργοι τῶν εὐγενῶν, τείχη ἀξιόλογα κτλ.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ναῶν κατ' ἀρχάς ἠκολούθησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Μεταχειρίζονται δηλαδὴ θόλους καὶ τόξα καὶ στέγην ἐπίπεδον, ὅπως εἰς τὰς παλαιὰς βασιλικὰς. Τὸν ρωμαϊκὸν ὅμως ρυθμὸν ἐτροποποίησαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Εἰς πολλοὺς ναοὺς προσέθεσαν κεντρικὸν θόλον, ὅπως εἰς τὸν βυζαντικὸν ναόν. Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ, οἱ ὅποιοι στηρίζουν τὰ τόξα, εἶναι κοντοὶ καὶ χονδροί, τὰ παράθυρα ὀλίγα καὶ μικρά. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ νέου ρυθμοῦ εἶναι τὰ κωδωνοστάσια, τέσσαρα ἢ καὶ πέντε πολλάκις εἰς σχῆμα σταυροῦ. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὀνομάζετο Ρωμανικὸς ρυθμὸς.

Βραδύτερον ἐπενόησαν νέον ρυθμὸν μὲ στύλους λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς, παράθυρα πολλὰ καὶ τεραστίου μεγέθους καὶ

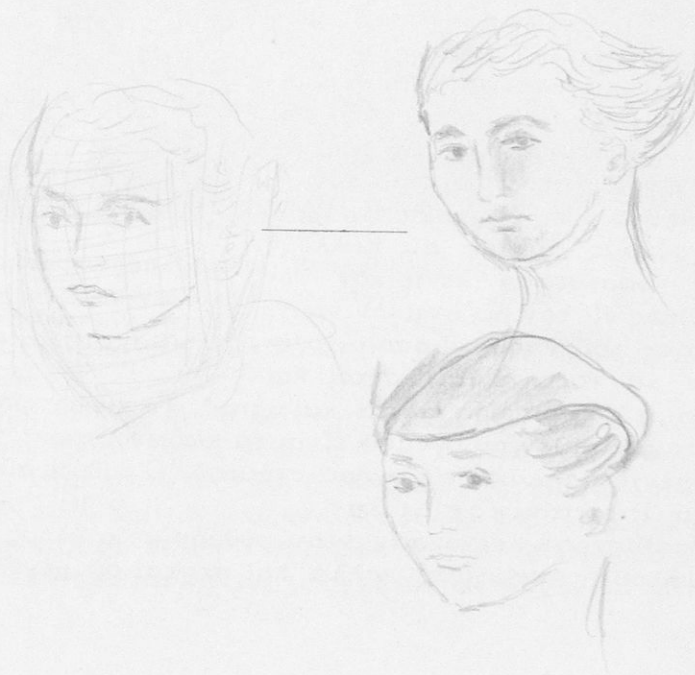

Ἀνάγλυφος προτομὴ Ἀγίας
(Φλωρεντία—Ἐθν. Μουσεῖον)
Ἔργον γλυπτικῆς τοῦ 15^{ου}
αἰῶνος. Ντονατέλλο.

γενικῶς κομψότερον καὶ ἑλαφρότερον. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὀνομάζεται Γοτθικὸς ρυθμὸς. Οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ ἔχουν τεράστιον ὕψος, 35 ἢ 43 ἢ πολλακίς καὶ 46 μέτρα.

Οἱ ναοὶ καὶ τοῦ Ρωμανικοῦ καὶ τοῦ Γοτθικοῦ ρυθμοῦ εἶναι διακοσμημένοι κατὰ τρόπον θαυμάσιον. Ἰδίως ἐξαιρετικὸν κόσμημα τῶν ναῶν αὐτῶν ἀποτελοῦν αἱ θύραι τῆς εἰσόδου, τὰ κωδωνοστάσια, οἱ πύργοι καὶ τὰ παράθυρα. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπηγόρευσε τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων πρὸς παράστασιν τῶν Ἁγίων. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς ναοὺς εἰς χιλιάδας πολλακίς ἀριθμοῦνται τὰ ἀγάλματα.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ τέλος ἰδίως τῶν μέσων χρόνων. Μεγάλους ζωγράφους εἶχον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς αἱ Κάτω Χῶραι, τὸ Βέλγιον δηλαδὴ καὶ ἡ Ὀλλανδία. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔζησαν μερικοὶ ζωγράφοι περίφημοι, ὅπως ὁ Τζιόττο, ὁ Μπελλίνι, ὁ Φρά Ἀγγέλικο, ὁ Μποντικέλλι, κ. ἄ., οἱ ὁποῖοι προετοίμασαν τὴν ἀναγέννησιν.

Χρόνοι των Κομνηνών

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ (1081-1185)

ΑΛΕΞΙΟΣ Α' ΚΟΜΝΗΝΟΣ

Ὁ Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς ἔγινεν ἀρχηγὸς μίᾳ ἀπὸ τὰς ἐνδόξους δυναστείας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες ἀνήκον εἰς μεγάλην οἰκογένειαν τῆς 1081 Μ. Ἀσίας καὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Παφλαγονίαν. Ὁ Ἀλέξιος Α' διεκρίθη διὰ τὴν διπλωματικὴν του ἰκανότητα, τοὺς λεπτοὺς του τρόπους καὶ τὴν ἐπιβλητικότητά του. Εὗρηκε τὸ κράτος εἰς κακὴν κατάστασιν. Τὸ ταμεῖον δὲν εἶχε χρήματα, ὁ στρατὸς εἶχε παραλύσει καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὰ πράγματα ἦσαν ἀνήσυχα. Μὲ τὰ προτερήματά του κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς.

Νόμισμα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΟΡΜΑΝΔΩΝ

Μόλις ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος, περιεπλάκη εἰς μακρὸν πόλεμον κατὰ τῶν Νορμανδῶν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος οἱ Νορμανδοὶ, ὀρμώμενοι ἀπὸ τὴν γαλλικὴν Νορμαν-

διαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ ὑποστηρίζομενοι ὑπὸ τοῦ Πάπα κατάρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀποσπάσουν, ὅπως εἶδομεν, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὰς τελευταίας κτήσεις τῆς ἐκεῖ. Ἐκ τῆς Ἰταλίας ὀρμώμενοι οἱ Νορμανδοὶ ἐνίκησαν τοὺς Σαρακηνοὺς, κατέστρεψαν τὸν πειρατικὸν τῶν στόλον, κατέλαβον τὴν Σικελίαν καὶ ἵδρυσαν τοιουτοτρόπως τὸ βραδύτερον ὀνομασθὲν Κράτος τῶν δύο Σικελιών, ὅπως εἶδομεν.

Ἐπισημασθέντος (διὰ βολῆς)
 Ὁ ἡγεμὼν τῶν **Ροβέρτος Γυσκάρδος** (διὰ βολῆς) ἐσκέφθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος τοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ 1081, ἤτοι τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος Α', ὁ Ροβέρτος μὲ 30 χιλ. Νορμανδοὺς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἡρξισεν ἀπὸ τότε δεινὸς ἀγὼν μετὰ τῶν δύο πολυμηχάνων ἀνδρῶν, τοῦ Ἀλεξίου καὶ τοῦ Γυσκάρδου, τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθησαν οἱ διάδοχοί των.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο οἰκτρά. Οἱ Σελτζοῦκοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτεύουσας, καὶ χρήματα δὲν ὑπῆρχον, ἐνῶ τὸ ναυτικὸν πρὸ πολλοῦ εἶχε καταστραφῆ. Ὁ Ἀλέξιος εὐρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἡράκλειος, ἐπρομηθεύθη χρήματα ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, κατήρτισε στρατὸν ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ συνεμάχησε μὲ τοὺς Βενετούς. Εἶχεν ἀνάγκην στόλου, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς θαλασσινοὺς Νορμανδοὺς.

Ἐπισημασθέντος (διὰ βολῆς)
 Ὁ Ροβέρτος ἔχων μαζί του καὶ τὸν τολμηρὸν υἱὸν τοῦ **Βοημοῦνδον**, ἐπολιόρκησε τὸ Δυρράχιον, τὴν σπουδαιότατην αὐτὴν θέσιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρχιζεν ἡ μεγάλη Ἑγνατία ὁδός, ἡ ὁποία ἔφερον εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπέκλεισε τὸ Δυρράχιον καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ βενετικὸς στόλος κατέστρεψεν εἰς ναυμαχίαν τὰ νορμανδικὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Δυρραχίου μὲ ἑλληνικὸν στρατὸν, ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Ὁ στρατὸς τοῦ διελύθη, τὸ Δυρράχιον

παρεδόθη και οι Νορμανδοί έγιναν κύριοι της Ήπειρου και Μακεδονίας και έπροχώρησαν μέχρι της Θεσσαλίας.

‘Αλλ’ ό,τι δέν κατώρθωσε διά τών όπλων ό ‘Αλέξιος τό κατώρθωσε διά της διπλωματίας. Συνεμάχησε μέ τόν αυτόκράτορα της Γερμανίας ‘Ερρίκον Δ’ και ήνάγκασε τόν Ροβέρτον νά επιστρέψη εις τήν ‘Ιταλίαν, όπου έκινδύνευον αί κτήσεις του από τούς Γερμανούς. Κατά τοϋ Βοημούνδου κατόπιν διεξήγαγε μακρόν κλεφτοπόλεμον, έως ότου κατώρθωσε νά τόν νικήση πλησίον της Λαρίσης. ‘Ο Βοημούνδος έγκατέλειψε τάς κατακτήσεις του εις τήν Βαλκανικήν και επέστρεψεν εις τήν ‘Ιταλίαν. Μετ’ όλίγον, τό 1085, απέθανεν ό Ροβέρτος και ή αυτόκρατορία ζμεινεν ήσυχος όλίγον χρόνον από τάς νορμανδικάς επιδρομάς.

Τήν συμμαχίαν μέ τούς Βενετούς ό ‘Αλέξιος έπλήρωσε πολύ άκριβά. Παρεχώρησεν εις αυτούς μεγάλα έμπορικά προνόμια. Τούς απήλλαξεν από τούς λιμενικούς και τελωνειακούς φόρους και τούς έδωκε τό δικαίωμα νά προσεγγίζουιν έλευθέρως εις τήν Κωνσταντινούπολιν και άλλους τριάκοντα λιμένας τοϋ κράτους. Τοιουτοτρόπως τό έλληνικόν έμπόριον έπαθε μεγάλας ζημίας.

ΑΛΛΑΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

Εις τήν Βαλκανικήν τό ‘Ελληνικόν κράτος ήπειλείτο από δύο νέους έχθρούς, τούς Πετσενέγους και τούς Οϋγγρους. ‘Ο ‘Αλέξιος έπεχείρησε μεγάλην έκστρατείαν κατά τών Πετσενέγων, αλλά κατ’ άρχάς ήττήθη. Δι’ έπιτηδειών όμως διπλωματικών ένεργειών κατώρθωσε νά στρέψη έναντίον τών Πετσενέγων ένα βαρβαρικόν λαόν, τούς Κομάνους, και τοιουτοτρόπως κατώρθωσε νά καταβάλη αυτούς. Πολλοί έφονεύθησαν, άλλους δέ ό αυτόκράτωρ έγκατέστησεν εις τό κράτος ως γεωργούς και στρατιώτας.

‘Επί της βασιλείας τοϋ ‘Αλεξίου Α’ ήρχισαν αί μεγάλαι έκστρατεΐαι τών εύρωπαϊκών λαών κατά τών Τούρκων προς άπελευθέρωσιν τών ‘Αγίων Τόπων, αί όποΐαι εις τήν Ιστορίαν

ονομάζονται Σταυροφορίαί. Κατά τήν Α' Σταυροφορίαν ὁ Ἄλέξιος κατώρθωσε μέ μεγάλην διπλωματικὴν ἰκανότητα νά ἀνακτήσῃ τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, Σμύρνην, Ἐφεσον κτλ., βραδύτερον τὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας μέχρι τῆς Ἀντιοχείας καὶ μέγα μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, ὁ ὁποῖος συνέβη τὸ 1118, ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀνακτήσει σημαντικὸν μέρος ἐκ τῶν ἀσιατικῶν κτήσεών της. Τὴν ἱστορίαν τοῦ δραστηριωτάτου καὶ ἐπιτηδειοτάτου αὐτοκράτορος συνέγραψεν ἡ κόρη του Ἄννα ἢ Κομνηνὴ εἰς τὸ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν Ἀλεξιάδα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Β' ΚΟΜΝΗΝΟΣ (1118 - 1143).

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Α' Ἰωάννης Β' (1118 - 1143) εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας προσωπικότητας, ὅσαι ἐκάθησαν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου. Ἐκτὸς τῆς ἐξαιρετικῆς μορφώσεως καὶ ἀντιλήψεως, εἶχε τρόπους μαλακοῦς καὶ γενναϊόφρονας καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετάς. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν Καλογιάννης. Ὁ Ἰωάννης ὠνειρεύετο νά ἀνακτήσῃ ὅλας τὰς χώρας, ὅσαι ἀνήκον ἄλλοτε εἰς τὸ κράτος. Διὰ τοῦτο διεξήγαγε πολλοὺς καὶ μακροὺς πολέμους.

Κατὰ πρῶτον ἐταπεινώσε τοὺς Πετсенέγους, οἱ ὁποῖοι ἐξηκολούθουν τὰς ἐπιδρομάς των. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἡ σφαγὴ τῶν Πετсенέγων ὑπῆρξε τόσον ἀγρία καὶ ἐξοντωτικὴ, ὥστε δὲν ἀναφαίνονται πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. Κατόπιν ἐστράφη καὶ κατὰ τῶν Οὐγγρων. Ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νά ἀνακηρύξουν ἡγεμόνα των ἄνθρωπον ἀφωσιωμένον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ἰωάννης ἠθέλησε νά καταργήσῃ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ὁ πατὴρ του εἶχε χορηγήσει εἰς τοὺς Βενετούς. Ἄλλ' οἱ Βενεταὶ ἦσαν κράτος ναυτικὸν καὶ ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχε στόλον. Ὅταν λοιπὸν οἱ Βενετοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν νήσων τοῦ κράτους, ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκά-

σθη νά ὑποχωρήσῃ καί νά ἀνανεώσῃ ὅλα τὰ δοθέντα εἰς αὐτοὺς προνόμια.

Ἄξιόλογα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Σελτζούκων. Ὁ Ἰωάννης κατέλαβεν ὅλην τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Μαιάνδρου μέχρι τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ. Ὁρμώμενος δὲ ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν ἐσχεδίαζε νέαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, διὰ νά καταλάβῃ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἄλλ' ἐπληγώθη κυνηγῶν εἰς τὸν Ταῦρον τῆς Κιλικίας καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν πληγὴν (1143).

ΜΑΝΟΥΗΛ Α΄ ΚΟΜΝΗΝΟΣ (1143 - 1180)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του **Μανουὴλ Α΄** (1143 - 1180). Ὁ Μανουὴλ εἶχε φυσικὰ χαρίσματα ἀνώτερα καὶ τοῦ πατρὸς του καὶ τοῦ πάππου. Συνεκέντρωνε τὰ προτερήματα καὶ τῶν δύο καὶ ἐπὶ πλέον ἦτο ρωμαλεώτερος καὶ ἀνδρειότερος ἀπὸ ὄλους ἴσως τοὺς Ἑλληνας αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἠγάπα περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως, προσεπάθησε νά εἰσαγάγῃ τὰ ἵπποτικά ἔθιμα εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ νά ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους του τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸν στρατιωτικὸν βίον. Ἦτο βασιλεὺς ἡρωικὸς καὶ διεξήγαγε μακροὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νά ἀσχοληθῇ εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους.

Κατὰ πρῶτον ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ φράγκου ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας. Τὴν Ἀντιόχειαν εἶχον καταλάβει οἱ Φράγκοι κατὰ τὴν Α΄ Σταυροφορίαν καὶ παρὰ τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει μὲ τὸν Ἀλέξιον Α΄, νά ἀναγνωρίζουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας θὰ κατελάμβανον, ἐκυρύχθησαν ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες. Ὁ Μανουὴλ ἐνίκησε τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀντιοχείας, τὸν ὑπεχρέωσε νά κρατῇ τὸν ἀναβολέα τοῦ ἵππου του, ὅταν εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἠνάγκασε νά ὀρκισθῇ τὸν ὄρκον τῆς ὑποτελείας.

Ἐπιτυχεῖς πολέμους ἐπίσης ἐπεχείρησεν ἐναντίον τῶν Οὐγ-

γων, τούς όποιους ένίκησε τό 1167, και έναντίον τών Σέρβων, οί όποιοι είχον έπαναστατήσει. Τούς Σέρβους ύπεχρέωσε πάλιν νά άναγνωρίσουν τήν κυριαρχίαν του άυτοκράτορος.

ΝΕΟΣ ΝΟΡΜΑΝΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Άλλά περισσότερο επικίνδυνοι ήσαν διά τό κράτος πάλιν οί Νορμανδοί. Τό 1174 έχοντες άρχηγόν τόν βασιλέα των Ρογήρον Β', άνεψιόν του Ροβέρτου, επανέλαβον τάς επιθέσεις κατά τών Έλλήνων. Ο στόλος των κατέλαβε τήν Κέρκυραν, ήρήμωσε τήν Εϋβοία και τήν Άττική και στρατός νορμανδικός έφθασε μέχρι τών Θηβών, αι όποιοι τότε ήσαν ή πρωτεύουσα του θέματος της Έλλάδος και είχον πλουτήσει από τήν βιομηχανία της μετάξης. Διήρπασαν τάς οικίας, τά καταστήματα και αύτάς τάς εκκλησίας και άπήγαγον εις τήν Σικελίαν τούς έργάτας τών μεταξουργείων και δι' αύτών άνεπτυξαν εκεί τήν καλλιέργειαν της μετάξης. Τά ίδια έπραξαν και εις τήν Κόρινθον. Η καταστροφή του έμπορίου και της βιομηχανίας της μετάξης ήτο μεγάλη ζημία διά τό κράτος, τό όποιον εισέπραττε πολλά.

Ο Μανουήλ ήτο άπησχολημένος εις τούς πολέμους έναντίον τών Οϋγγρων και Σέρβων και δέν κατώρθωσε νά επέλθη άμέσως κατά τών Νορμανδών. Όταν όμως άπηλλάγη από τούς βορείους έχθρούς, άπεφάσισε νά στραφή κατά τών Νορμανδών. Συνεμάχησε και αύτός με τούς Βενετούς και διεξήγαγε κατά τών Νορμανδών μακρούς και σκληρούς άγώνας και κατώρθωσε νά άνακτήση τήν Κέρκυραν, όπου ήνδραγάθησεν εις τήν πολιορκίαν της πόλεως. Βραδύτερον έξεδίωξε τούς Νορμανδούς από τήν Έλλάδα και κατέλαβε πολλές θέσεις εις τήν Κάτω Ιταλίαν. Μετά τόν θάνατον του Ρογήρου ο διάδοχος του Γουλιέλμος Α' έκλεισεν ειρήνην (1178).

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΕΛΤΖΟΥΚΩΝ

Ο Μανουήλ έπολέμησεν επίσης και έναντίον τών Σελτζούκων εις τήν Μ. Άσία και ένίκησεν αυτούς επανειλημέ-

νως. Αί προσπάθειαι του ὄμως νά διαλύσῃ τὸ Σελτζουρικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου δὲν ἐπέτυχον. Ὁ ἀκαταπόνητος αὐτοκράτωρ ἐξηκολούθησε τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Σελτζούκων μέχρι τοῦ 1180, ὅποτε ἀπέθανεν. Ἀφήκε μνήμην ἡρωικοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἱστορία τὸν θεωρεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς τελευταίους μεγάλους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

ΑΛΕΞΙΟΣ Β΄ (1180 - 1183), ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Α΄ (1183 - 1185)

Τὸν Μανουὴλ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀλέξιος Β΄ (1180-1183), ὁ ὁποῖος ἦτο ἀνήλικος καὶ ἐπιτροπεύετο ὑπὸ τῆς μητρὸς του Μαρίας. Ἡ Μαρία ἦτο κόρη τοῦ Φράγκου ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐπομένως καθολικὴ. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς τὴν ἐμίσει. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν τοῦ λαοῦ ἐπωφελοῦμενος ὁ ἔγγονος τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Ἀνδρόνικος Α΄ (1183-1185) ἐξεθρόνισε τὴν Μαρίαν καὶ ἐφόνευσεν αὐτὴν καθὼς καὶ τὸν Ἀλέξιον.

Ὁ Ἀνδρόνικος ἦτο παράδοξον μείγμα μεγάλων ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Ἦτο ἄριστος διπλωμάτης, ἀνδρείος, τέλειος τύπος κομψότητος καὶ χάριτος, ἀλλὰ καὶ ραδιοῦργος, ἀνυνείδητος καὶ σκληρὸς μέχρις ἀγριότητος. Διὰ τοῦτο τὸν παραβάλλουν πρὸς τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην.

Ἡ κυβέρνησίς του ἦτο ἀθλιωτάτη καὶ ἐπεσώρευεν εἰς τὸ κράτος πολλὰς συμφοράς.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΝΟΡΜΑΝΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος κατελάμβανε τὸν θρόνον, διὰ νά ἰκανοποιήσῃ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν Λατίνων, τὸν παρεκίνησεν εἰς μεγάλην σφαγὴν αὐτῶν. Οἱ Νορμανδοὶ ὄμως παρουσιάζσθησαν ὡς ἐκδικηταὶ τῶν σφαγέντων. Ἐπῆλθον μὲ 1185 στόλον καὶ στρατόν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ κατέλαβον τὸ Δυρράχιον. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασε καὶ ὁ στόλος τῶν ἀπὸ 200 πλοῖα, ἀφοῦ κατέλαβε προηγουμένως τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἡ

ληλασία και ή καταστροφή τής Θεσσαλονίκης ήτο όμοία τής επί τών Σαρακηνών. Έλεηλάτησαν, έσφάξαν και διέπραξαν παντός είδους άσχημίας και καταστροφάς. Είς έπτά χιλιάδας ύπολογίζονται οί σφαγέντες (1185).

Ό άρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης και περίφημος λόγιος **Εϋστάθιος** περιέγραψε με ζωηρότατα χρώματα τήν σφαγήν και λεηλασίαν, ή όποία διήρκεσε πολλές ήμέρας. Ό ίδιος έβασανίσθη πολύ, αλλά κατόπιν έσεβάσθησαν τó άξιωμα και τήν μόρφωσίν του και τόν άποκατέστησαν είς τόν άρχιεπισκοπικόν θρόνον.

Ό Άνδρόνικος, ό όποιος είχε κατορθώσει νά δυσσαρεστήση όλους, έξεθρονίσθη. Έθανάτώθη σκληρώς άπό τόν έξωργισμένον λαόν, ό όποιος άνηγόρευσε αυτοκράτορα τόν **Ίσαάκιον** "Αγγελον.

ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ (1185 - 1204)

Με τόν θάνατον του Άνδρονίκου έξέλιπεν ή ένδοξος δυναστεία τών Κομνηνών, οί όποιοι με τά έξαιρετικά των προτερήματα κατώρθωσαν επί τι διάστημα νά σταματήσουν τήν καταστροφήν της αυτοκρατορίας. Από τó 1185-1204, ήτοι επί 20 περίπου έτη, έβασίλευσαν τρεις αυτοκράτορες, οί όποιοι κατήγοντο έκ τής οίκογενείας τών Άγγέλων. Η θέσις τής αυτοκρατορίας κατά τά έτη αυτά ήτο κρισιμωτάτη.

Ό **Ίσαάκιος Β΄** "Αγγελος (1185-1195) τελείως άνίκανος, είχεν έν τούτοις κατά τά πρώτα έτη τής βασιλείας του μίαν λαμπράν έπιτυχίαν, ή όποία όμως δέν όφείλεται είς αυτόν, αλλά είς τήν τύχην και είς τήν ίκανότητα ένός λαμπροϋ στρατηγού, του **Άλεξίου Βρανά**.

Οί Νορμανδοί μετά τήν άλωσιν τής Θεσσαλονίκης έβάδισαν κατά τής Κωνσταντινουπόλεως, ένϋ ό στόλος των έπίσης έπλεε πρòς τά στενά. Άλλά σφοδραί τρικυμίας κατέστρεψαν τόν νορμανδικόν στόλον, ένϋ ό Βρανάς με μεγάλην άποφασιστικότητα έπετέθη κατά του νορμανδικου στρατου πλησίον του Στρυμόνος, κατετρόπωσε αυτόν και συνέλαβε τέσσαρας χιλιά-

δας αίχμαλώτους. Οί Νορμανδοί ήναγκάσθησαν νά έγκαταλείψουν τās περισσοτέρας από τās χώρας, τās όποιας είχον κατακτήσει.

ΣΕΡΒΟΙ—ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Πολύ σοβαρώτερος κίνδυνος παρουσιάσθη έπί τοῦ 'Ισαακίου από βορρά. Οί μέχρι τοῦδε ύποτεταγμένοι Σέρβοι ίδρυσαν υπό τόν **Στέφανον Νεμάνια** έκτεταμένον κράτος εις τήν 'Ερζεγοβίην, τὸ Μαυροβούνιον καί τήν παραδουνάβειον Σερβίαν. Οί Βούλγαροι επανεστάτησαν καί ένωθέντες με τās πέραν τοῦ Δουνάβεως κατοικούσας βλαχικās φυλάς ίδρυσαν νέον Βουλγαροβλαχικόν κράτος. 'Ο Βούλγαρος άρχηγός 'Ασάν έλαβε τόν τίτλον Τσάρος τῶν Βουλγάρων καί τῶν Ρωμείων εις τὸ Τύρνοβον. 'Ο Βρανās κατώρθωσε νά νικήσῃ τούς Βουλγάρους, άλλ' έπειδὴ έστασίασε κατὰ τοῦ 'Ισαακίου καί άνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ, έφονεύθη. Μετὰ τόν θάνατον τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Βρανά, ὁ στρατός τοῦ 'Ισαακίου ήττήθη καί οί Βούλγαροι έξεχύθησαν εις τήν Θράκην καί Μακεδονίαν σφάζοντες καί λεηλατοῦντες. Οί σύμμαχοί των Βλάχοι κατέκτησαν τήν Θεσσαλίαν, ή όποία μάλιστα τότε ώνομάσθη Μεγάλη Βλαχία. Οί 'Ελληνες κατώρθωσαν νά άνακτήσουν τήν Θεσσαλίαν, άλλ' έχασαν όριστικῶς τήν Βουλγαρίαν.

'Ο 'Ισαάκιος ήτο τελείως άνάξιος καί άνίκανος νά άντιμετωπίσῃ τούς σοβαρούς αὐτούς κινδύνους. Τήν άρχήν είχον κυρίως οί εὐνοούμενοι του, ένῶ ὁ ίδιος ήσχολείτο εις συμπόσια καί διασκεδάσεις. 'Επί τοῦ 'Ισαακίου Β' έγινεν ή Τρίτη Σταυροφορία.

Τόν 'Ισαάκιον Β' έξεθρόνισεν ὁ άδελφός του 'Αλέξιος Γ' "Αγγελος (1195-1203), τόν έτύφλωσεν άγρίως καί τόν εκλείσεν εις φυλακήν μετὰ τοῦ υιοῦ του 'Αλεξίου. 'Αλλά τότε έδημιουργήθη κατάστασις κρισιμωτάτη. Αί συνεχείς έξεγέρσεις είχον έξαντλήσει έσωτερικῶς τήν αὐτοκρατορίαν. Εις τήν πρωτεύουσιν ὁ λαός δέν έπειθάρχει, ένῶ εις τās έπαρχίας διάφοροι Ισχυροί άρχοντες έκηρύσσοντο άνεξάρτητοι καί έδιδον τὸ σύνθημα τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ κράτους.

Τοιουτοτρόπως εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ὁ Γαβρᾶς ἀνεκνήρυχθη ἀνεξάρτητος ἄρχων, εἰς τὸν Πόντον καὶ τὴν Παφλαγονίαν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, εἰς τὴν Κύπρον ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ Ἄργος καὶ τὴν Κόρινθον ὁ Λέων Σγουρός καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κράτους μέλη ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν ἀνεκνήρυσσοντο ἀνεξάρτητοι ἄρχοντες.

Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ' καθὼς καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Ἀλεξίου Δ' (1203-1204) ἔγινεν ἡ Τετάρτη Σταυροφορία, ἡ ὁποία, ὅπως θὰ ἴδωμεν, κατέληξεν εἰς τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄ ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ

Σταυροφορίας ὠνόμασαν τὰς ἑκστρατείας, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους τοὺς Ἅγιους Τόπους, τὰ μέρη δηλαδή, ὅπου ἐγενήθη, ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὅπου εὕρισκεται ὁ Ἅγιος Τάφος του.

Ἡ κυριωτάτη αἰτία τῶν Σταυροφοριῶν ἦτο ἡ θερμὴ πίστις τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία τοὺς ὥθησε νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἅγιους Τόπους. Οἱ χριστιανοὶ ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβαίνουν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ προσκυνοῦν τοὺς Ἅγιους τόπους, διότι ἐπίστευον, ὅτι τοιούτοτρόπως ἐπετύγχανον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ τὴν αἰώνιαν εὐδαιμονίαν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Καὶ ἐφ' ὅσον τὰ μέρη αὐτὰ κατεῖχον οἱ Ἀραβες, οἱ χριστιανοὶ ἐπεσκέπτοντο ἐλευθέρως τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀλλὰ τὸ 1078, καθὼς γνωρίζομεν, κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλὴμ οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φανατικοὶ διώκται τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐφορολόγουν, ἑκακοποιοῦν καὶ πολλακίς ἐφόνευον τοὺς προσκυνητὰς. Ὅσοι ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των διηγούντο μὲ ζωηρὰ χρώματα τὰ παθήματά των καὶ ἐξηρέθιζον τοὺς χριστιανούς.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς, ὅπως γνωρίζομεν, ὅλοι οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ, Γάλλοι, Ἰσπανοί, Ἰταλοί, Γερμανοί, Ἀγγλοι,

κτλ. ἐπίστευον, ὅτι, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, γλώσσης καὶ κράτους, ἀποτελοῦν ἓνα λαόν, τὸν χριστιανικὸν λαόν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀνεγνώριζον ὡς ἀνώτατον ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν. Οἱ Πάπαι εἶχον μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ ὁ λόγος των εἰσηκούετο. Ὅταν λοιπὸν ἐμόρφωσαν τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ ἀπελευθερώσουν οἱ χριστιανοὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους, παρεκίνησαν αὐτοὺς εἰς τὰς μακρινὰς ἐκστρατείας καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται μὲ ἐνθουσιασμόν.

Ἐπὶ τὸν δὲ ὅπως καὶ ἄλλοι λόγοι, οἱ ὅποιοι ἐξώθησαν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς εἰς τὰς μακρινὰς αὐτὰς ἐκστρατείας. Οἱ εὐγενεῖς ἤθελον νὰ καταλάβουν νέας χώρας, οἱ ἱππῶται νὰ ἀποκτήσουν τιμάρια, οἱ γεωργοὶ ἐνόμιζον, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὸν ἀθλίον βίον των καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἰδικὰ των κτήματα, οἱ ἔμποροι ἤθελον νέας ἀγορὰς διὰ τὸ ἐμπόριόν των καὶ γενικῶς ὅλοι ἤλπιζον κέρδη εὐκόλα ἀπὸ τὴν λεηλασίαν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐφαντάζοντο πολὺ πλουσίας.

Σταυροφορίαι ἔγιναν πολλαί. Συνήθως ὅμως ὀκτῶ θεωροῦν τὰς κυριωτέρας.

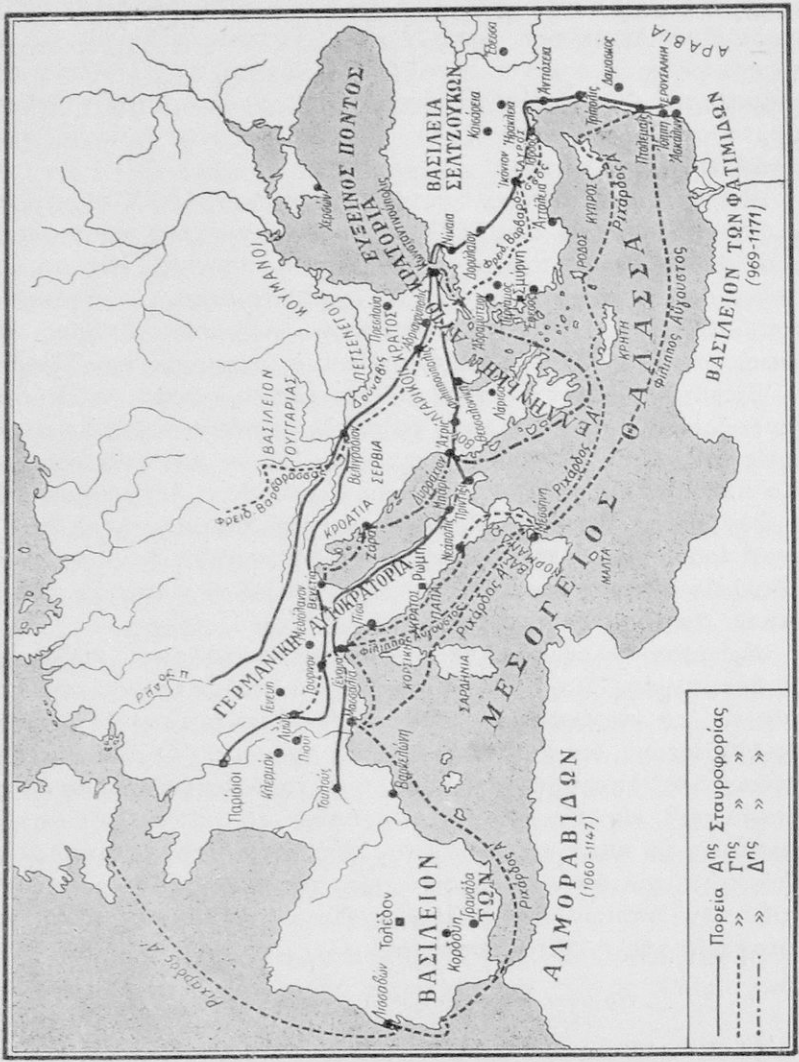
Η ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΤΗΣ Α΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΣ

Ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β΄ συνεκάλεσε μεγάλην Σύνοδον εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθησαν πολλοὶ ἀρχιεπίσκοποι, ἡγούμενοι καὶ ἱππῶται.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Συνεδρίου, τὴν 28 Νοεμβρίου τοῦ 1095, ὠμίλησεν ἐνώπιον αὐτῶν περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἐξιτόρησε τὰ δεινοπαθήματα τῶν προσκυνητῶν καὶ ἐκάλεσε τοὺς χριστιανοὺς νὰ λάβουν τὰ ὄπλα πρὸς ἀπελευθερώσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει», ἀνεφώνησαν ὅλοι μὲ ἱερὸν ἐνθουσιασμόν.

Ὁ Πάπας περιώδευσε κατόπιν τὴν Γαλλίαν καὶ ἔστειλε γράμματα εἰς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους νὰ παρακινήσουν τὸν λαόν εἰς σταυροφορίαν.

Θερμὸς κήρυξ τῶν Σταυροφοριῶν ἦτο εἷς γάλλος μοναχός, Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, τὸν ὁποῖον ἡ ἱστοριογράφος Ἄννα

Χάρτης τῶν Σταυροφοριῶν.

ἡ Κομνηνὴ ὀνομάζει Κουκούπετρον, ἄνθρωπος μικρόσωμος, ἰσχνός, μὲ μακρὰν γενειάδα καὶ βλέμμα διαπεραστικόν. Ὁ Πέτρος εἶχεν ἐπισκεφθῆ τοὺς Ἁγίους Τόπους, εἶδε τὰ δεινοπαθήματα τῶν χριστιανῶν καὶ ὠμίλει δι' αὐτὰ μὲ ζέσιν καὶ πειστικότητα. Ὅπου ἐπήγαινε, ἐξήγειρεν ἐξαιρετικὸν ἐνθουσιασμόν καὶ ὁ λαὸς ἐξερρίζωνε τὰς τρίχας τῆς ἡμίονου του, ὡς νὰ ἦτο ἱερὸν λείψανον.

Αἱ προετοιμασίαι τῶν ἵπποτων ἐβράδυνον. Ἄλλ' οἱ πτωχοὶ ἐβιάζοντο. Ἐπώλουν ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τοὺς ἀγρούς, τὰς ἀμπέλους, τὰς οἰκίας, καὶ ἀνεχώρουν οἰκογενειακῶς. Τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Οὐρβανοῦ 50 χιλιάδες περίπου ἄνθρωποι, ἄνδρες, γέροντες, γυναῖκες, παιδιά, ἐξεκίνησαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πέτρον τὸν Ἐρημίτην. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι Σταυροφόροι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν τοιουτοτρόπως, διότι εἶχον ράψει ἐρυθρὸν σταυρὸν εἰς τὸν ὄμων. Ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ρῆνον καὶ ἠνώθησαν μὲ ἄλλα πλήθη σταυροφόρων ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ Θράκην λεηλατοῦντες καὶ ἐρημώνοντες τὰς πόλεις, διὰ νὰ προμηθευθοῦν τροφάς. Οἱ ἀφελεῖς αὐτοὶ προσκυνηταὶ μόλις ἠτένιζον καμμίαν πόλιν, ἠρώτων, ἂν εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ.

Ἐφθασαν τέλος πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν τὰ ἴδια. Ἐλεηλάτησαν τὰ κτήματα καὶ τὰ μέγαρα εἰς τὰ περίχωρα, ἐσύλησαν ἐκκλησίας καὶ ἐλήστευον τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ προμηθευθοῦν τροφίμα. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Α' ἔσπευσε νὰ διευκολύνη τὰ ἄτακτα ἐκεῖνα στίφη νὰ περάσουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου τὰ ἀπετελείωσαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ περίξ τῆς Νικαίας. Ἀπὸ τὰς πολλὰς μυριάδας μόνον τρεῖς χιλιάδες ἐσώθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Πέτρος. Τοιαύτην τύχην ἔλαβεν ἡ πρωτοπορία τῆς Α' Σταυροφορίας.

ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1096 - 1099)

Ἐν τῷ μετὰ οἱ ἵπποται ἐτοιμάσθησαν καὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ διάφορα σημεῖα. Ἐκαστὸν ἔθνος εἶχε τὸν ἀρχηγὸν του.

Οι κυριώτεροι μεταξύ αὐτῶν ἦσαν οἱ Γάλλοι **Γοδεφρείδος** καὶ ὁ ἀδελφός του **Βαλδουίνος**, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἐξυμνήθη καὶ ὡς ἀρχηγός τῆς Α΄ Σταυροφορίας, καὶ οἱ Νορμανδοὶ **Βοημοῦνδος**, ὁ υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, καὶ ὁ ἀνεψιός του **Ταγκρέδος**, ὁ ὁποῖος ὑμνήθη ὡς ἀληθῆς ἥρωας, ὡς ὁ Ἀχιλλεὺς τῆς ἐκστρατείας.

Οἱ Σταυροφόροι ἀπὸ διάφορα σημεῖα ἔφθασαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνῆρχοντο εἰς 500 χιλ., ἀλλὰ μόλις αἰ 300 χιλ. ἦσαν μάχιμοι. Οἱ λοιποὶ ἦσαν προσκυνηταί, γυ- 1096 ναίτικες καὶ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα ἐδυσκόλευον πολὺ τὴν εὔρεσιν τροφῶν καὶ πολλάκις ἔφερον εἰς κίνδυνον τὸν στρατόν. Ὁ Ἀλέξιος Α΄ ἔσπευσε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πεινασμένα στίφη τῶν σταυροφόρων καὶ τοὺς ἔδωκε τὰ μέσα νὰ διαβούν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀντὶ τούτου ἦλθεν εἰς συμφωνίαν μαζί των, ὅτι τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα θὰ καταλάβουν, θὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ θὰ τὰ διοικοῦν ὡς φέουδα οἱ εὐγενεῖς.

Τὸ πρῶτον κέρδος τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Νικαίας καὶ μεγάλου τμήματος τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξιος παρηκολούθει μὲ στρατόν τοὺς σταυροφόρους, ἐβοήθησε πολὺ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Νικαίας καὶ ἐπετήρει αὐτούς. Ὁ σουλτάνος τῆς Νικαίας μετέθεσε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Ἰκόνιον.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νικαίας οἱ σταυροφόροι ἤρχισαν τὴν πορείαν διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν ὁποίαν διέσχισαν ἀπὸ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον μέχρι τοῦ νοτιοανατολικοῦ. Αἱ περιπέτειαί των κατὰ τὴν πορείαν εἶναι ἀπερίγραπτοι. Ἄνθρωποι καὶ κτήνη ἐβάδιζον ὑπὸ τὸν καυστικώτατον ἥλιον ἐντὸς ἐρήμου, ἀδένδρου καὶ ἀνύδρου χώρας καὶ ἀπέθνησκον κατὰ χιλιάδας. Οἱ Τοῦρκοι ἀφ' ἐτέρου διαρκῶς ἐπετίθεντο ἀπὸ τὰς πλευράς καὶ μὲ τὰ βέλη των τοὺς ἀπεδεκάτιζον.

Πληρίον τοῦ Δορυλαίου (Ἔσκι-Σελίρ) ὁ χριστιανικός στατὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταστραφῇ. Τέλος ὑπερίσχυσεν ἡ ἰπποτικὴ ἀνδρεία καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθησαν.

Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ἐπέρασαν τὴν ὁροσειρὰν τοῦ Ταύρου, κατέβησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν

ὄχυράν Ἀντιόχειαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ὀκτώ μῆνας καὶ τέλος ὁ γενναῖος Βοημοῦνδος ἤνοιξε ρῆγμα εἰς τὸ τεῖχος καὶ εἰσῆλθεν ὁ χριστιανικὸς στρατός. Δὲν ἐπρόφθασαν ὅμως οἱ Σταυροφόροι νὰ ἀναπαυθοῦν καὶ ἐνεφανίσθη ἄλλος τουρκικὸς στρατὸς ἔξω τῆς Ἀντιοχείας καὶ εὐρέθησαν αἰφνης ἀπὸ πολιορκηταὶ πολιορκημένοι. Ὑπέστησαν πολλὰς στερήσεις εἰς τὴν πολιορκίαν. Ἀλλ' ἡ θέλησις τῶν Σταυροφόρων νὰ φθάσουν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἦτο ἀκλόνητος. Μὲ ὀρμητικὴν ἔξοδον ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν πρὸς τὴν Ἀγίαν Πόλιν. Ὁ Βοημοῦνδος πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς ἀνδρείας του διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Βαλδουῖνος ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Εὐφράτην, ἐκυρίευσεν τὴν Ἔδεσσαν καὶ ἴδρυσεν μικρὰν ἡγεμονίαν, τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἐδέσσης.

Τέλος τὴν 1 Ἰουλίου 1099, τρία ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των, οἱ σταυροφόροι εἶδον μακρόθεν τὴν Ἱερουσαλὴμ. Πολλοί, ἐξηγνημένοι ἤδη, ἀπέθανον ἀπὸ τὴν χαρὰν των. Ἀλλ' ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων εἶχε δεκατισθῆ φρικωδῶς, διότι μόλις 40 χιλιάδες ἄνδρες ἔφθασαν πρὸ τῆς ἱερᾶς πόλεως. Ἡ Ἱερουσαλὴμ ἦτο καλὰ ὠχυρωμένη καὶ ἐφρουρεῖτο ἀπὸ ἰσχυρὰν φρουράν. Ἀλλ' οἱ σταυροφόροι μὲ ὀρμητικὴν ἐπίθεσιν εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὴν 10 Ἰουλίου 1099, ἡμέραν καὶ ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ἐπηκολούθησε τρομερὰ σφαγὴ καὶ διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων σταυροφόρων ἀγριότητες ἀφάνταστοι.

Τοιοιτοτρόπως ἔληξεν ἡ Α' Σταυροφορία, ἡ ὁποία ἐστοίχισεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς 500 χιλ. ψυχὰς καὶ ἄλλας τόσας εἰς τοὺς μουσουλμάνους.

ΤΟ ΦΡΑΓΚΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Μετὰ τὴν νίκην οἱ ἱππῶται διεμοιράσθησαν τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ ἴδρυσαν κράτος φεουδαρχικόν, τὸ Φραγκικὸν Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλὴμ. Βασιλέα ἀνεκήρυξαν τὸν Γοδεφρείδον. Ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως ἐκεῖ, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων περιεβλήθη τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καὶ ἠρκέσθη νὰ ὀνομασθῆ

Προστάτης τοῦ Ἁγίου Τάφου. Ὑποτελεῖς εἰς τὸ κράτος ἦσαν διάφοροι ἡγεμονίαι, τὰς ὁποίας ἔδρυσαν ἄλλοι ἀρχηγοί, τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον, τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τὸν Βαλδουῖνον, τῆς Τριπόλεως κ.ἄ.

Διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέκτησαν, ἰδρῦθησαν τότε τρία ἱποτικά μοναχικά τάγματα, τὸ Τάγμα τῶν Ἱποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ τῶν Ἰωαννιτῶν, τὸ Τάγμα τῶν Ἱποτῶν τοῦ Ναοῦ ἢ τῶν Ναϊτῶν καὶ τὸ Τάγμα τῶν Τευτόνων. Τὸ πρῶτον ὠνομάσθη ἐκ τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς τὸ ὁποῖον περιεποιοῦντο τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ δεύτερον ἐκ τοῦ νοσοκομείου πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, τὸ τρίτον ἀπὸ τοὺς πλεονάζοντας εἰς τὸ τάγμα Τευτόνας, δηλ. Γερμανούς. Οἱ ἱππῶται τῶν ταγμάτων αὐτῶν εἶχον ὄλας τὰς θρησκευτικὰς ὑποχρεώσεις τῶν μοναχῶν τῆς Δύσεως, ἀλλὰ συγχρόνως ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ ὄπλα καὶ εἶχον αὐστηροτάτους θρησκευτικούς καὶ στρατιωτικούς κανονισμούς.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1147 - 1149)

Τὴν Δευτέραν Σταυροφορίαν ὠργάνωσαν ὁ αὐτοκράτωρ

Χάρτης τοῦ Βασιλείου
τῆς Ἱερουσαλήμ.

της Γερμανίας **Κορράδος Γ'** και ο βασιλεύς της Γαλλίας **Λουδοβίκος Ζ'**. Οι Σταυροφόροι σκοπὸν εἶχον νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑδέσσης, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον καταλάβει οἱ Τούρκοι. Ἀυτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τότε ἦτο ὁ Μανουὴλ Κομνηνός. Οἱ σταυροφόροι διέσχισαν πάλιν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἔδειξαν τὴν ἴδιαν συμπεριφορὰν. Ἐλεηλάτησαν καὶ ἠρήμωσαν τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασαν.

Ἄν καὶ ἡ σταυροφορία αὐτὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολυάριθμον καὶ καλὸν ἱπποτικὸν στρατόν, ἀπέτυχε. Πολλοὶ ἀπέθανον καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Εὐρώπην χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν τῶν.

ΤΡΙΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1189-1190)

Ἐνῶ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰσαάκιος Β', ἐγένεν ἡ Τρίτη Σταυροφορία. Τὸ 1187 ὁ περίφημος σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδῖνος ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ περιώρισεν τὸ φραγκικὸν κράτος εἰς τὴν βόρειον Παλαιστίνην. Τὸ γεγονός ἐπροκάλεσεν τὴν Τρίτην Σταυροφορίαν. Ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἦσαν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας **Φρειδερίκος Βαρβαρόσσας**, ὁ βασιλεύς τῆς Γαλλίας **Φίλιππος Αὐγουστος** καὶ ὁ βασιλεύς τῆς Ἀγγλίας **Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος**.

Πρῶτος ἐξεκίνησεν διὰ ξηρᾶς ὁ Βαρβαρόσσας, ἐπέρασε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσάν των Ἰκόνιον. Κατόπιν διέβη τὸν Ταύρον καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ ποταμοῦ Καλυκάνδου. Ἐνῶ ὅμως ἐλούετο εἰς τὸν ποταμόν, παρεσύρθη ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ ἐπνίγη. Ἐκ τοῦ στρατοῦ του τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Μικρὸν μόνον τμήμα ἐπροχώρησεν πρὸς τὴν Πτολεμαῖδα τῆς Φοινίκης καὶ ἠνώθη μὲ τούς Γάλλους καὶ Ἀγγλους.

Οἱ δύο ἄλλοι βασιλεῖς ἐξεκίνησαν διὰ θαλάσσης ἀπὸ διάφορα σημεῖα καὶ ἠνώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ ἄνεμος τοὺς

ἔφερον εἰς τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν ὁ Ριχάρδος ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας. Ἄπ' ἐκεῖ ἔπλευσαν εἰς τὴν Πτολεμαΐδα, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησαν οἱ ἠνωμένοι στρατοὶ Ἄγγλων, Γάλλων καὶ Γερμανῶν.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε δύο ἔτη καὶ ἔγινεν ὀνομαστή. Οἱ ἄραβες ἱστορικοὶ λέγουν, ὅτι 600 χιλ. ἄνθρωποι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν τεράστιον ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 120 χιλ. χριστιανῶν καὶ 190 χιλ. μουσουλμάνων. Ἡ φρουρὰ ἐξησθενημένη καὶ πεινασμένη παρεδόθη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σαλαδῖνος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ λύτρα ἐντὸς τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας, ὁ Ριχάρδος κατέσφαξε τοὺς ἡρωικοὺς ὑπερασπιστάς.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πτολεμαΐδος ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ριχάρδος ὅμως ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἀκόμη ἔτη, ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα καὶ ἔγινε περιβόητος διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀγριότητά του. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ δὲ βασιλεῖον τῆς Παλαιστίνης περιωρίσθη εἰς τὰ παράλια τῆς ἀρχαίας Φοινίκης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πτολεμαΐδα καὶ διετηρήθη ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ἀκόμη.

Ἡ Τρίτη Σταυροφορία ἦτο κατ' οὐσίαν ἡ τελευταία. Μετ' αὐτὴν οἱ σταυροφόροι ἀφήνουν πλέον τὸν ἱερὸν σκοπὸν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὰ χῶματα, τὰ ὁποῖα εἶχε πατήσῃ ὁ Χριστός. Οἱ Εὐρωπαῖοι στρέφουν τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτὰς πρὸς σκοποὺς πολιτικοὺς καὶ οικονομικοὺς. Ἰδίως ὁ στόχος τῶν Εὐρωπαίων ἦτο τὸ μέγα κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ ἔμπορίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ εἰς αὐτὴν πλέον στρέφονται τὰ βλέμματά των.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1202-1204)

Εἰς τὴν Δ' Σταυροφορίαν, ἡ ὁποία εἶχε τόσον καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ Βυζάντιον, ἀνεμείχθη πάλιν ζωηρῶς ὁ Πάπας. Ὁ περίφημος Πάπας Ἰννοκέντιος Γ' (1198-1216), ἀφοῦ ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Δύσιν, ὠνειρεύετο νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τοῦτο ἐσκέ-

φθη νά μεταχειρισθῆ τὰ ὄπλα τῶν ἰπποτῶν. Ἐκήρυξε λοιπὸν νέαν σταυροφορίαν ἐναντίον τοῦ Σαλαδίνου. Τὸ κήρυγμα τοῦ Πάπα δὲν εὗρηκε μεγάλην προθυμίαν. Κανεὶς βασιλεὺς δὲν ἔλαβε μέρος. Διὰ τοῦτο ἀρχηγὸς τῆς Σταυροφορίας ἀνεγνωρίσθη ὁ Ἰταλὸς εὐγενῆς **Βονιφάτιος**, ὁ μαρκίων τοῦ Μομφερράτου. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς διεκρίνετο ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας **Βαλδουῖνος**.

Ἐσκέπτοντο νά ἐκστρατεύσουν διὰ θαλάσσης καί, ἐπειδὴ δὲν εἶχον στόλον, κατέφυγον εἰς τοὺς Βενετούς, οἱ ὁποῖοι μόνοι διέθετον ἀρκετὰ πλοῖα. Ἐστάλη λοιπὸν εἰς τὴν Βενετίαν ὁ **Βιλλεαρδουῖνος**, γάλλος εὐγενῆς ἀπὸ τὴν Καμπανίαν, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐξαίρετον διήγησιν τῆς ἐκστρατείας εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Οἱ Βενετοὶ ἔκμεταλλεούμενοι τὴν ἀνάγκην τῶν Σταυροφόρων ἠθέλησαν νά κερδοσκοπήσουν. Διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ διατροφήν 29 χιλ. πεζῶν καὶ 13 χιλ. ἰππέων ἐζήτησαν ὑπέρογκον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσὸν καὶ τὸ ἥμισυ τῶν λαφύρων. Οἱ Σταυροφόροι μὲ κόπον κατάρθωσαν νά συγκεντρώσουν τὰ δύο τρίτα τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ. Οἱ Βενετοὶ ἐπέμενον.

Ἐνῶ λοιπὸν οἱ πολεμιστὰὶ ἐφρόντιζον διὰ τὰ ναῦλα, «*εἶδον νά παρουσιάζεται, λέγει ὁ Βιλλεαρδουῖνος, μιὰ τύχη ἀνέλπιστος καὶ ἀπὸ τὰς περιεργιότηρας τοῦ κόσμου*». Ἐνεφανίσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως Ἰσαακίου Β' Ἀλέξιος, ὁ ὁποῖος κατάρθωσε νά δραπετεύσῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν του, καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Σταυροφόρων, διὰ νά ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρός του. Ὁ Ἕλλην βασιλόπαις ἔδιδε λαμπράς ὑποσχέσεις, μεγάλην χρηματικὴν ἀμοιβήν, ὥστε ὅλοι νά γίνουν πλούσιοι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν, ἢ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία θὰ ὑπετάσσετο εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ θὰ διέθετεν ὅλας του τὰς δυνάμεις, διὰ νά τοὺς βοηθήσῃ κατὰ τῶν μωαμεθανῶν.

Ὁ πονηρότατος δόγης τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας, **Δάνδολος**, διέκρινε τὰ μεγάλα ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα ἡ Βενετία εἶχε νά κερδίσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν. Κατάρθωσε λοιπὸν μὲ μεγάλην διπλωματικὴν δεξιότητα νά πείσῃ τοὺς ἰππότας νά ἀναλάβουν τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1203 ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Σταυροφόροι

ὁπέγραψαν ὀριστικὴν συμφωνίαν καὶ τὴν 27 Ἰουνίου 1203 ὁ λατινικὸς στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Φράγκους ἡ μεγάλη πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολῆς. Μόλις τὴν ἀντίκρυσαν, τοὺς κατέλαβεν ἀκράτητος θαυμασμός. Ἐξήρχοντο ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς πύργους καὶ τὰς πτωχὰς καὶ μικρὰς τότε πόλεις τῆς Δύσεως καὶ πρώτην φορὰν ἔβλεπον μίαν τόσον λαμπρὰν καὶ ἐκτεταμένην πόλιν.

Ὁ Βιλλεαρδουῖνος γράφει: «*Παρετήρησαν μὲ θαυμασμόν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅσοι δὲν τὴν εἶχον ἴδει ἕως τότε, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῶν, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον τόσον πλουσία πόλις, ὅταν εἶδον τὰ ὑψηλά της τείχη καὶ τοὺς πλουσίους πύργους, οἱ ὅποιοι ἔζωνον αὐτήν, τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα καὶ τὰς ὑψηλὰς ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο τόσοσ, ὅσον δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ φαντασθῶν, καὶ τὸ ἀπέραντον μῆκος καὶ πλάτος τῆς πόλεως. Συγχρότως ἀντελήφθησαν πόσον δύσκολος ἦτο ἡ ἐπιχείρησις των. Δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, ὅσον τολμηρὸς καὶ ἂν ἦτο, ὁ ὅποιος νὰ μὴ ἔτρεμε. Καὶ δὲν ἦτο περιέργον, διότι ποτὲ δὲν ἔγινεν ἐπιχείρησις τόσον μεγάλη, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος».*

Ὁ θαυμασμός των ἔφθασεν εἰς τὸ μεγαλύτερον σημεῖον καὶ ἡ ὄρεξις των ἐκεντήθη περισσότερον, ὅταν ἐγνώρισαν ἀπὸ πλησίον τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἐπὶ ἑννέα αἰῶνας εἶχε συναθροίσει τὰ πλοῦτη τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΛΗΛΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1204)

Ὁ στρατὸς τῶν Σταυροφόρων ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ τείχους τῆς ξηρᾶς, ἐνῶ οἱ Βενετοὶ ἔκοψαν τὴν ἄλυσιν τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ὁ στόλος των εἰσήλθεν εἰς αὐτόν. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Σταυροφόρων κατὰ τοῦ τείχους, ἀλλὰ οἱ Βενετοὶ κατῶρθωσαν νὰ κυριεύσουν μερικοὺς πύργους ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς θαλάσσης. Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἐτρόμαξεν, ἐγκατέλειπεν ἀνάνδρως τὸν ἀγῶνα καὶ ἐδραπέτευσε μὲ τοὺς θησαυροὺς του ἀφήσας τὴν

οικογένειάν του εις τὴν τύχην της. Οἱ Σταυροφόροι ἀποκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον Β' καὶ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ'.

Ἄλλ' οἱ νέοι αὐτοκράτορες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ὑποσχέσεις των πρὸς τοὺς Σταυροφόρους, οἱ ὅποιοι καθημερινῶς ἐγίνοντο ἀπιστητικώτεροι καὶ πρὸ πάντων οἱ Βενετοί. Ἐπέβαλον βαρυτάτην φορολογίαν, ἤρπασαν τὰ πολύτιμα κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ παλατιῶν καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ πληρώσουν τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποιον εἶχον συμφωνήσει. Ἀφ' ἑτέρου ὁ λαὸς ἐμίσει τοὺς Λατίνους καὶ δὲν ἤθελε νὰ κάμη καμμίαν ἄλλην παραχώρησιν. Διὰ τοῦτο ἐγινε στάσις. Ὁ λαὸς ἐξεθρόνισε τὸν Ἰσαάκιον Β' καὶ Ἀλέξιον Δ' καὶ ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀλέξιον Ε' Μούρτζουφλον. Ὁ Ἀλέξιος Ε' ἐφόνευσε τὸν Ἀλέξιον Δ', ἐνῶ ὁ Ἰσαάκιος καταβληθεὶς ἀπὸ τὰς πολλὰς συμφορὰς ἀπέθανεν.

Ὁ Ἀλέξιος Ε' ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ τοὺς Φράγκους καὶ ἠεπίθεσις ἤρχισεν. Ὁ αὐτοκράτωρ διηύθυνε τὴν ἄμυναν καλῶς, ἀλλ' ἀπῆλπίσθη ἀπὸ τὴν πονηρίαν καὶ ἀπληστίαν τῶν μισθοφόρων στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ὄρεξιν νὰ πολεμήσουν. Ἦναγκάσθη νὰ φύγῃ, ἐνῶ οἱ Σταυροφόροι εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πόλιν τὴν 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204.

Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐξέλεξαν αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαρην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατώρθωσε τίποτε. Ἐπρόφθασε μόνον μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἀριστοκρατίας νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου μετέφεραν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἀναστήσουν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Οἱ σταυροφόροι ἐπεδόθησαν εἰς ἀγρίαν λεηλασίαν τῆς πόλεως. «Τὰ λάφυρα ἦσαν τόσα, λέγει ὁ Βιλλεαρδουῖνος, ὅσα οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ. Χρυσός, ἄργυρος, ἐπιτραπέζια σκευή, πολύτιμοι λίθοι, ὑφάσματα μεταξωτά, ἐνδύματα καὶ γονναρικά εὐρέθησαν εἰς ἀνυπολόγιστον ποσότητα. Οὐδέποτε, ἀφ' οὗτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, εὐρέθη τόσος πλοῦτος εἰς μίαν μόνον πόλιν».

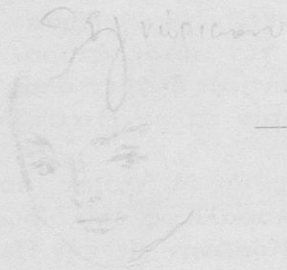
Οἱ σταυροφόροι ἐφάνησαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Εἰσῆρχοντο ἐπὶ ἡμιόνων εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, διὰ νὰ ἀρπάσουν

καί νά φορτώσουν τὰ ἱερά κειμήλια. Κατέστρεψαν τὰ μορμάρινα καλλιτεχνικά ἔργα, ἠκρωτηρίασαν ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, διὰ νά ἀποσπάσουν τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, διὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμοῦντο. Ἀνέλυσαν τοὺς ἀνδριάντας ἐξ ὀρειχάλκου, ἔργα ἐνδοξοτάτων καλλιτεχνῶν τῆς ἀρχαιότητος, διὰ νά κατασκευάσουν νομίσματα. Κατέστρεψαν πλῆθος χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἔστειλαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ

Ἐγιναν κατόπιν καὶ ἄλλαι τέσσαρες Σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν κατώρθωσαν νά φέρουν εἰς πέρας τὸν σκοπὸν τῶν. Ἡ μεγάλη ὅμως κίνησις τῶν λαῶν τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἡ ὁποία διήρκεσε περίπου δύο αἰῶνας, εἶχε σημαντικώτατα ἀποτελέσματα. Κατὰ πρῶτον ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία. Μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἤρχισε νά γίνεται ζωηρότατον ἐμπόριον. Ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπρομήθευεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς, τώρα οἱ ναυτικοὶ τῶν Ἰταλικῶν ἰδίως πόλεων, καὶ πρὸ πάντων τῆς Βενετίας, συνήθισαν νά πλέουν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ παρελάμβανον τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς ἦτο τακτικὴ καὶ πυκνή.

Ἐκτὸς τούτου οἱ Εὐρωπαῖοι ἐγνώρισαν τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν ἀραβικόν, καὶ μαζί με τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς παρέλαβον καὶ πολλὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

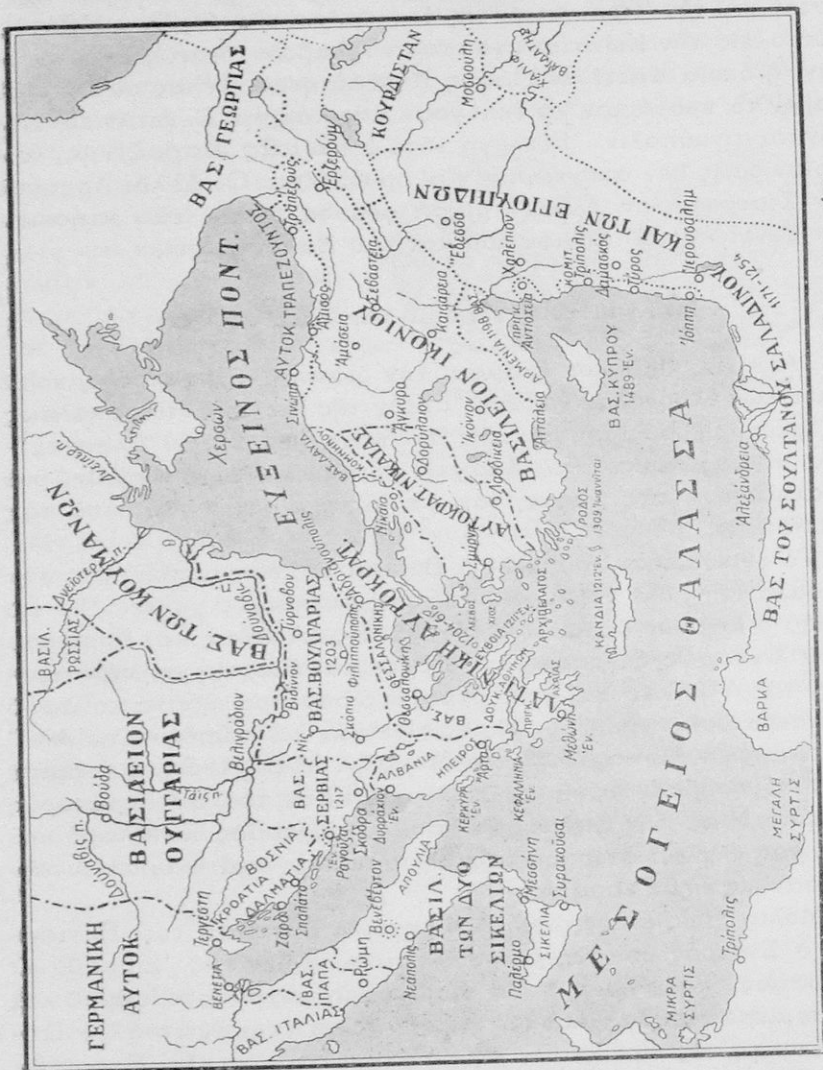
Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ (1204 - 1261)

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐσήμαινε τὴν διάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Σταυροφόροι μὲ τοὺς Βενετούς διεμοιράσθησαν τὰς χώρας τοῦ κράτους κατόπιν συμφωνίας, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Οἱ Φράγκοι ἵδρυσαν κράτος φεουδαρχικὸν εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν. Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέλεξαν ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Δ΄ Σταυροφορίας, τὸν Βαλδουῖνον, κόμητα τῆς Φλάνδρας. Εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἰδιαιτέρα κτήσεις ἐδόθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Θράκη. Ὅλοι αἱ ἄλλαι χώραι διεμοιράσθησαν μεταξὺ τῶν Σταυροφόρων καὶ Βενετῶν, ἐθεωρήθησαν ὅμως ὡς φέουδα, ἧτοι κράτη ὑποτελεῖ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικὸς ἔλαβεν ὅλας τὰς ὑπολοίπους εὐρωπαϊκὰς κτήσεις μὲ τὸν τίτλον Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ Βενετοὶ ἔλαβον τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας, πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅλας τὰς παραλίους ἐπικαίρους θέσεις τοῦ κράτους, τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην εἰς τὴν Πελοπόννη-

Χάρτης των χωρών της Μεσογείου μετά την Δ' Σταυροφορίαν.

σον, τὸ Δυρράχιον εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν Καλλιπόλιν, τὴν Ραιδεστόν καὶ τὴν Ἡράκλειαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔλαβον ἰδιαιτέραν συνοικίαν, ἣ ὁποία ἀπετέλει ἕδαφος ἀνεξάρτητον. Τέλος οἱ Βενετοὶ ἔλαβον τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγουν πατριάρχην Βενετὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐξελέγη τότε ὁ **Θωμᾶς Μοροζίνης**, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἀνεγνώρισαν οἱ ὀρθόδοξοι. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Σταυροφόρων ἔλαβον μικρὰ φέουδα ἐντὸς τῶν κτήσεων τῶν Βενετῶν, τοῦ Βονιφατίου καὶ τοῦ Βαλδουίνου.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Ἄλλ' οἱ Φράγκοι ἔκαμαν τὴν διανομὴν, προτοῦ γίνουσι κύριοι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μικροῦ μέρους τῆς Θράκης δὲν κατεῖχον ἀκόμη ἄλλα τμήματα τοῦ κράτους. Ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀγωνισθοῦν, διὰ νὰ κυριεύσουσι τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐμοίρασαν, προτοῦ τὰς καταλάβουσι.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1204 ὁ Βονιφάτιος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἰσχυρὸς ἄρχων τοῦ Ναυπλίου, Ἄργουσι καὶ Κορίνθου Λέων Σγουρὸς ἐπέρασε τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας καὶ ὄσα μέρη περισσότερα ἠδύνατο, ἀφοῦ ἡ αὐτοκρατορία περιήλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Φράγκων. Ἄλλ' ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν **Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος** ἐνόμισε τὴν πρᾶξιν τοῦ Σγουροῦ ὡς ἀπίθειαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειράν του. Ὁ Σγουρὸς κατέλαβε κατόπιν τὰς Θήβας, ἐπέρασε τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐκυριεύσε τὴν Λάρισαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Μόλις ὅμως ἐνεφανίσθη ὁ ἵπποτικὸς στρατὸς τοῦ Βονιφατίου, ὁ Σγουρὸς ὑπεχώρησε καὶ ἔφυγε πέραν τοῦ Ἴσθμοῦ. Ὁ Βονιφάτιος ἔγινε κύριος ὅλων τῶν χωρῶν μέχρι τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ ἵδρυσε μικρὰ φεουδαρχικὰ κράτη, τὴν **Μαρκιωνίαν** τῆς Βοδοονίτισης, εἰς τὴν νοτίαν ἔξοδον τῶν στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν, τὴν **Βαρωνίαν** τῶν **Σαλώνων** (Ἀμφίσσης) καὶ τὸ

Δουκάτον τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος (Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν), τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν γάλλον εὐγενῆ Ὀθωνα δὲ λα Ρός.

Τὴν Πελοπόννησον ἠκατέκτησαν δύο ἄλλοι ἱππῶται, ὁ γάλλος Βιλλεαρδουῖνος, ἀνεψιὸς τοῦ Βιλλεαρδουῖνου, τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Δ' Σταυροφορίας, καὶ ὁ ἐπίσης γάλλος Σαμπλίτ.

Αὐτοὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Βονιφάτιον καὶ με ὀλίγους ἱππεῖς καὶ πεζοὺς κατῶρθωσαν εἰς μικρὸν διάστημα νὰ γίνουσι κύριοι τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς χερσονήσου. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμπλίτ ἐκυβέρνησα ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ διετηρήθη περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα φραγκικὰ κράτη.

Εἰς τὴν θάλασσαν ἰδρύθη τὸ Δουκάτον τοῦ Αἰγαίου, τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὰς περισσότερας ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου με πρωτεύουσαν τὴν Νάξον. Τὴν Κέρκυραν κατέλαβον οἱ Βενετοὶ τὸ 1206 μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα κατὰ τῶν Γενοατῶν πειρατῶν, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὸ δικόρυφον φρούριον (ἐκ τούτου προέρχεται τὸ μεσαιωνικὸν ὄνομα τῆς Κερκύρας καὶ τὸ σημερινὸν Ἰταλικὸν Κορφοῦ). Τὴν τύχην τῆς Κερκύρας ἠκολούθησαν καὶ αἱ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους. Τέλος οἱ Βενετοὶ ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν Βονιφάτιον τὴν Κρήτην τὸ 1215.

Σφραγίς Θεοδώρου Λάσκαρη

Ἀριστερά: ὁ Ἅγιος Θεόδωρος. — Δεξιά: «Ἅγιε Θεόδωρε, ἀθλητὰ, σκέποις Θεόδωρον Λάσκαρην τὸν βασιλέα».

πρὸ Ἰουλιανῶν 215

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

1206

Ἐνῶ αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι, ἡ Μέση Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς ἱππῶτας, ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι κατῶρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθησαν τρία ἀνεξάρτητα ἑλληνικά

βασίλεια: 1) Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, 2) Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου καὶ 3) Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας.

Εἶδομεν, ὅτι εἰς τὴν ταραχὴν, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν σταυροφόρων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης, ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς μεγάλην στρατιωτικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενὴς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν δυναστείαν. Ὁ Λάσκαρης κατέφυγεν

Πύλη τῶν τειχῶν τῆς Νικαίας.

εἰς τὴν Νίκαιαν μαζί με τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν ἐλληνικὴν ἀριστοκρατίαν. Ἐκεῖ μετέφερε τὴν ἔδραν τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους καὶ ἵδρυσεν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας.

Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου τὸ ἵδρυσεν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ἐξάδελφος τοῦ Ἰσακίου Β' Ἄγγελου. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἦτο Στρατηγὸς τοῦ θέματος Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Ὄταν ἔμαθε τὴν πτώσιν τῆς πρωτεύουσας, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἄρταν, ὅπου ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῶν τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι πρὸς βορρᾶν μὲν ἔφθανον μέχρι τῶν Ἰωαννίνων, πρὸς νότον μέχρι τῆς Ναυπάκτου.

Τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντας ἵδρυσεν

ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ἕγγονος τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτοῦ ἦτο ἡ Τραπεζοῦς, περιέλαβε δὲ μὲ τὸν καιρὸν ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἑλληνικῶν κρατῶν πρὸ πάντων τὰ βασιλεία τῆς Νικαίας καὶ τῆς Ἡπείρου ἀνεπτύχθησαν ἑνωρῖς καὶ συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ δύο ἐφιλοδόξουν νὰ ἀνακτήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς αὐτὸ ἔτειναν ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν.

Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία εὐθὺς μετὰ τὴν σύστασίν της εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολὺ μεγάλας δυσκολίας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς. Ἡ δύναμις τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ὑπερέβαινε τὰ σύνορα τῆς Θράκης καὶ οἱ ἄλλοι φράγκοι ἡγεμόνες δὲν τοῦ παρεῖχον τὴν συμφωνηθεῖσαν βοήθειαν. Οἱ πλεονέκται Βενετοὶ ἐφρόντιζον διὰ τὰ ἐμπορικὰ συμφέρονιά των καὶ δὲν ἔδιδον καμμίαν συνδρομὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐμίσει τοὺς Λατίνους καὶ ἐθεώρει τοὺς αὐτοκράτορας τῶν ὡς ξένους καὶ βιαίους κατακτητὰς. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος εὕρισκετο εἰς ἀθλίαν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν κατάστασιν.

Ἀφ' ἐτέρου ἐξωτερικῶς τὸ περιστοιχίζον ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ, δυτικῶς τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου, ἀνατολικῶς ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ κράτη διαρκῶς περιέσφιγγον τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπὸ βορρᾶ εἶχον φοβερὸν ἐχθρὸν τὸ νεοσύστατον Βουλγαρικὸν κράτος. Ἡ αὐτοκρατορία λοιπόν, ἐξησθενημένη ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἐπάλαισεν ἐπὶ 57 ἔτη.

Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος Α' (1204 - 1206) ἦτο ἄνθρωπος ἀνίκανος. Οἱ Ἕλληνες τῆς Θράκης ἐπανεστάτησαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸν βασιλέα των Ἰωαννίτην ἦλθον νὰ τοὺς βοηθήσουν. Ὁ Βαλδουῖνος ἐνίκηθη, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀπέθανε μετὰ δεινὰ βασανιστήρια.

Τὸν Βαλδουῖνον διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἑρρίκος (1206 -

1216), ὁ ὁποῖος εἶχε πολιτικὸν νοῦν καὶ εἶναι ὁ μόνος ἄξιος λόγου ἀπὸ τοὺς λατίνους αὐτοκράτορας. Περιεποιήθη τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ἐπροστάτευσεν ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ Βενετοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν καθολικῶν καὶ ἀπέκτησε τὰς συμπαθείας των. Οἱ Ἑλληνες μετενόησαν διὰ τὴν συμμαχίαν τους μετὰ τοὺς Βουλγάρους. Ὁ Ἰωαννῆσις εἰσέβαλε μὲ στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ διέσχισεν αὐτὴν καταστρέφων τὸ πᾶν καὶ σφάζων τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλληνας. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν Ἑλληνες ὠνόμασαν αὐτὸν Σκυλογιάννην, αὐτὸς δὲ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν Ρωμαιοκτόνος, ὅπως ὁ Βασίλειος Β' εἶχεν ὀνομασθῆ Βουλγαροκτόνος. Ὁ Ἑρρίκος ἐφονεύθη κατὰ τινα ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου καὶ ἄφησε μνήμην καλοῦ ἡγεμόνος.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἑρρίκου ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἐχειροτέρευσε περισσότερον. Ὁ Δεσπότης τῆς Ἡπείρου κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν καὶ μέρος τῆς Θράκης. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος Β' (1228-1261) ἐφθασεν εἰς μεγάλην πενίαν, διότι αἱ κτήσεις του εἶχον περιορισθῆ σχεδὸν μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Προσεπάθησε νὰ εὕρῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν βασιλείαν του καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν.

ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Ἐκ τῶν ἄλλων λατινικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἰδρῦθησαν μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ σημαντικώτερον ἦτο τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας, τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν Γοδεφρεῖδος Α' Βιλλεαρδουῖνος (1210-1218) ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀφῆκε μνήμην ἀγαθοῦ ἡγεμόνος. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος του Γοδεφρεῖδος Β' (1218-1245) ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν. Ἠῤῥησε πολὺ τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους του καὶ ἐν γένει ὑπῆρξεν εἰρηνικὸς ἡγεμὼν.

Ἐναντιθέτως ὁ ἀδελφός του Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος (1246 - 1278) ἦτο ἡγεμὼν πολεμικός. Ἐπεχείρησε πολλοὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐπέφεραν τὴν παρακμὴν τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ πρῶτον προσέβαλε τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας μετ' ἀξιόλογον πεζικὴν καὶ ἱππικὴν δύναμιν καὶ πολλὰς πολιορκητικὰς μηχανάς. Μετὰ πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν οἱ πολιορκούμενοι ἀναγκασθέντες ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν ἐσυνθηκολόγησαν. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Μονεμβασίας ἡ Τσακωνιά καὶ αἱ περὶ τὸν Ταῦγετον χῶραι ἀνεγνώρισαν τὸν φράγκον ἡγεμόνα (1248).

Ὁ Γουλιέλμος εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' Κομνηνοῦ Ἄνναν Κομνηνὴν καί, ὅταν ὁ πενθερός του ἤρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Νικαίας, ἐπῆγε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας (σῆμ. Μοναστήριον, 1259) συνελήφθη αἰχμάλωτος μετ' πολλοὺς εὐγενεῖς καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου ἔμειναν ἐπὶ τρία ἔτη.

Τέλος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1262 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος τοῦ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν του, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἔλαβεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Μυστρᾶ καὶ τῆς Μάνης. Βραδύτερον, τὸν 14ον αἰῶνα, ἀπὸ τὰς χώρας αὐτὰς προῆλθε τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μωρέως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἔθεσαν πάλιν τὸν πῶδα τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ τοῦ Βιλλεαρδουίνου καὶ τῶν διαδόχων του ἐγνώρισεν ἡμέρας λαμπράς. Τὸ πλῆθος τῶν πύργων, τοὺς ὁποίους εἶχον κτίσει οἱ Φράγκοι, περιώρισε τὴν ληστείαν καὶ πλήρης τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Τὸ ἐμπόριον ἦτο ζωηρότατον, ὁ πλοῦτος τὴν χώραν ἠύξησεν. Ἀφ' ἐτέρου τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἦσαν ἀκμαϊστάτα καὶ ὁ στρατός ἀπὸ τοὺς ἱπποτικωτέρους τῆς Εὐρώπης.

Σημαντικὴν ἐπίσης ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἡ ἀύλῃ τῶν Βιλλεαρδουίνων εἶχε καταστήσει τὸ παράδειγμα τῆς ἱπποτικῆς ἀρετῆς, τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τῆς κομψότητος τῶν τρόπων. Τὰ ἐρείπια τῶν

φεουδαρχικῶν ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα σφύζονται ἀκόμη μέχρι σήμερον εἰς ὄλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, μαρτυροῦν τὴν στρατιωτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας ἐπὶ φραγκοκρατίας.

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἐπιγραφή: Μιχαήλ Α' Ἰδρυτής τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου
 Ὁ Ἰδρυτὴς τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου **Μιχαήλ Α'** Ἄγγελος (1204 - 1214) ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Δυρραχίου καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Θεσσαλίας. Οἱ κάτοικοι ἠγάπησαν πολὺ τὸν Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησα με σύνεσιν τὴν χώραν.

Τὸν Μιχαήλ Α' διεδέχθη ὁ ἀδελφός του **Θεόδωρος** (1214-1230). Ὁ Θεόδωρος ἦτο τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος ἡγεμὼν καὶ καθ' ὄλην τὴν ζωὴν του ἠγωνίζετο ἐναντίον τῶν Λατίνων, τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν. Ἐκυρίευσεν τὴν Ἀχρίδα, τὸν Περλεπέν, τὴν Πελαγονίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν νῆσον Κέρκυρα. Τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σβιατοσλάβον ἔκαμεν ὑποτελεῖ.

Μετ' ὀλίγον ὁ Θεόδωρος ἐπεχείρησε τὴν διάλυσιν τοῦ φραγκικοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου ἐπεκράτει μεγάλη ἀναρχία. Ἀφοῦ προήλασε πρὸς ἀνατολὰς, κατέλαβεν εὐκόλως τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατόπιν ὄλην τὴν χώραν μέχρι Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως. Τότε ἀφῆκε τὸν τίτλον τοῦ Δεσπότη καὶ ἐστέφθη ἐπισήμως εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν αὐτοκράτωρ, ἐφόρεσε τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν, τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ κατήρτισε βασιλικὴν αὐλὴν. Ἡ πρᾶξις του αὐτῆ ἐξώργισε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ τότε ἦτο ἀλλαχοῦ ἀπησχολημένος, δὲν κατῴρθωσε νὰ στραφῆ κατὰ τοῦ Θεοδώρου. Ἐδραν τοῦ κράτους του ὥρισεν ἀπὸ τότε ὁ Θεόδωρος τὴν Θεσσαλονικὴν.

Τὸ 1230 ὁ Θεόδωρος ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ τελείως τὸ Βουλγαρικὸν κράτος. Εἰς μεγάλην ὄμως μάχην πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου ἠττήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐτυφλώθη. Οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδρια-

νούπολιν και μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας και ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των μέχρι τῆς Ἰλλυρίας. Αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου **Μανουὴλ** (1230-1240).

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ **Α' Μιχαὴλ Β'**, τοῦ ὁποῖου τὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶχε σφετερισθῆ ὁ Θεόδωρος, κατέλαβε τὰς παλαιὰς κτήσεις τοῦ πατρὸς του, Ἡπειρον, Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν και μέρος τῆς Θεσσαλίας, και ἴδρυσεν τὸ λεγόμενον **Νέον Δεσποτᾶτον** τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον κατάρθωσε νὰ ζήσῃ μέχρι τοῦ **1318**. 1318

Τοιοιουτρόπως τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου διηρέθη εἰς δύο. Τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης κατέλυσε μετ' ὀλίγον (1246) ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Βατάτσης, ὁ ὁποῖος ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν του εἰς τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον.

Ἡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

Ὁ Θεόδωρος **Α' Λάσκαρης** (1204-1222) ἔκαμε προσωρινὴν πρωτεύουσιν, ὅπως εἶδομεν, τῆς διαμελιζομένης αὐτοκρατορίας τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας και τοιοιουτρόπως τὸ νεοσύστατον κράτος ἐθεωρεῖτο, ὅπως και πραγματικῶς ἦτο, συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Θεόδωρος ἐνίκησε τοὺς Φράγκους και τοὺς ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὰς περισσοτέρας θέσεις των εἰς τὴν Δυτικὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐπίσης ἐνίκησε τοὺς Σελτζούκους και ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Λυδίαν και Φρυγίαν. Τὸ κράτος τῆς Νικαίας ὀργανώθη ταχέως και ἀπεδείχθη ἰσχυρότερον και ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους και ἀπὸ τοὺς Φράγκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸν Θεόδωρον διεδέχθη ὁ γαμβρὸς του **Ἰωάννης Βατάτσης** (1222-1254), ἐξαιρετὸς στρατηγός. Ὁ Βατάτσης ἀπεδείχθη και διοικητὴς ἄριστος, ἀνέπτυξε τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους και ἔδωκε εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μ. Ἀσίαν τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀκμῆς και τῆς εὐημερίας τῆς.

Κυρίως ὁμως ἀξιόλογον ἦτο τὸ στρατιωτικὸν ἔργον τοῦ Βατάτσης. Ὁ βίος του ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος σειρά ἐπιτυχῶν πολέμων εἰς τὴν Ἀσίαν και Εὐρώπην. Ἐξεδίωξε τοὺς Λατίνους

Μαρία Σαγγαρίου
Σαγγαρίου

από τὰς τελευταίας κτήσεις των εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔφερε τὰ σύνορα τοῦ κράτους μέχρι τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ Μαιάνδρου. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὑπέταξε τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐπέβαλε τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὸ Νέον Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου. Τοὺς Βουλγάρους ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἔγινε σημαντικὴ βαλκανικὴ δύναμις. Τέλος ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἀφῆρσε τὰς τελευταίας κτήσεις των εἰς τὴν Θράκην, τὴν Τυρολόην καὶ τὴν Βιζύην (1247). Ἡ αὐτοκρατορία λοιπὸν τῆς Νικαίας κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Βατάτση εἶχε λάβει μεγίστην ἔκτασιν, ἡ δὲ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ θέσις αὐτῆς ἦτο ἀνθηρὰ.

Ἡ ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1261)

Ὁ διάδοχος τοῦ Βατάτση **Θεόδωρος Β' Λάσκαρης (1254-1258)** κατὰ τὸ διάστημα τῆς συντόμου βασιλείας του ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του. Ἐξεδίωξε τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰσβάλει πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ παλαιὰ των σύνορα. Τὸν Θεόδωρον διεδέχθη ὁ ἀνήλικος υἱὸς του **Ἰωάννης Δ' Λάσκαρης (1258 - 1261)**, τὸν ὅποιον ἐπετρόπευεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ διοικητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης Ἀνδρονίκου.

Ὁ **Μιχαὴλ Παλαιολόγος (1261-1282)** ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον καὶ συνεκέντρωσεν ὅλας του τὰς προσπάθειας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς **Κωνσταντινουπόλεως**. Κατ' ἀρχὰς ἀφῆρσεν ὅλας τὰς πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κτήσεις τῶν Φράγκων καὶ περιώρισεν αὐτοὺς μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τὸν Μάρτιον τοῦ **1261** εἰς τὸ **Νύμφαιον** (πλησίον τῆς **Σμύρνης**) ἔκαμε συνθήκην μετὰ τοὺς Γενοάτας, οἱ ὅποιοι ἀντὶ εὐρυτάτων ἐμπορικῶν ἀνταλλαγμάτων ἀνελάμβανον νὰ βοηθήσουν διὰ τοῦ στόλου των τὸν Μιχαὴλ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τέλος ἔστειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν στρατηγὸν **Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον** μετὰ ὀλίγον στρατόν, διὰ νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς Βουλγάρους.

Τὰ πράγματα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἦσαν εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία εἶχε φέρει τοὺς Λατίνους εἰς ἀπελπισίαν. Ἦτο τόση ἡ πενία, ἡ ὁποία ἀπὸ πολὺν χρόνον ἐμάστιζε καὶ αὐτὴν τὴν αὐλήν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ διὰ νὰ θερμανθῆ τὸν τελευταῖον χειμῶνα, ἠναγκάσθη νὰ κατεδαφίσῃ μέρος τῶν ἀνακτόρων. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ξένων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον. Τέλος ὁ βενετικὸς στόλος μαζί με ὅλην τὴν φρουρὰν τῶν Φράγκων ἐξεῆλθεν εἰς ἐκστρατεῖαν εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοιουτοτρόπως ἡ πόλις ἔμεινεν ἀφρούρητος.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἀπεβιβάσθη εἰς Καλλιπόλιν με 800 μόνον πεζοὺς καὶ ἵππεις. Οἱ ἐγχώριοι ὁμως ἔσπευσαν νὰ ταχθοῦν μαζί του ὡς «*θεληματάριοι*», δηλαδὴ ἐθελονταί, καὶ ὁ Στρατηγόπουλος ἐπῆγεν εἰς τὴν Σηλυβρίαν, διὰ νὰ παρακολουθῆ περισσότερον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ θεληματάριοι ἐβεβαίωσαν τὸν Στρατηγόπουλον, ὅτι ἡ πρωτεύουσα ἦτο ἔρημος ἀπὸ στρατὸν καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ προσβάλῃ αὐτήν.

Τέλος τὴν 25 Ἰουλίου 1261 πενήτην ἄνδρες εἰσῆλθον διὰ τινος ὑπογείου εισόδου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ τείχους. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθε τότε εἰς τὴν πόλιν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐνίσχυσαν ἀμέσως τὸν 1261 στρατὸν. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος Β' με τὸν Βενετὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους σημαίνοντας Φράγκους ἐγκατέλειψαν τὴν πρωτεύουσαν, εἰσῆλθον εἰς βενετικὰ πλοῖα καὶ ἔφυγον διὰ τὴν Εὐρώπην.

Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγινεν ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅ,τι ἐφαντάζετο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας. Ὁ Μιχαὴλ εἰδοποιήθη εἰς Νύμφαιον, ὅπου εὕρισκετο τότε, ἐβάδισε με τὸν στρατὸν του καὶ τὴν 15 Αὐγούστου 1261 εἰσῆλθεν ἐπίσημως εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐκεῖ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μετὰ περιπέτειαν 60 περίπου ἐτῶν ἀνασυνεστήθη πάλιν ὑπὸ νέαν δυναστείαν, τῶν Παλαιολόγων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ-Η ΑΛΩΣΙΣ (1261 - 1453)

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟ 1261

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἑκτασιν οὔτε τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς. Εἰς τὴν Ἀσίαν περιελάμβανε μόνον τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας, δηλαδὴ μικρὸν μέρος ἐκ τῶν παλαιῶν ἀσιατικῶν κτήσεων. Εἰς τὴν Εὐρώπῃ περιελάμβανε τὴν Θράκην καὶ μικρὸν μόνον μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι ἀπετέλουν διάφορα μικρὰ ἑλληνικὰ ἢ λατινικὰ κρατίδια. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν νήσων ἀνήκον εἰς τὴν νέαν αὐτοκρατορίαν ἡ Ρόδος, ἡ Λέσβος, ἡ Σαμοθράκη καὶ ἡ Ἰμβρος.

Ἐπίσης τὸ κράτος εὐρίσκετο διαρκῶς εἰς οἰκονομικὰς δυσκολίας καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία εἰς τὸν στρατὸν εἶχε παραλύσει. Πολλοὶ καὶ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τὸ περιεκύκλουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ πρὸ πάντων οἱ νέοι ἀντίπαλοι τοῦ ἑλληνισμοῦ Ὁθωμανοὶ Τούρκοι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ αὐτοκρατορία, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ ξένα στοιχεῖα, ἀπετέλεσε κράτος καθαρῶς ἑλληνικόν.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ—ΤΟ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Τὸ Ὁθωμανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἔμελε νὰ δώσῃ τὸ τελευταῖον καὶ καίριον κτύπημα κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἰδρῦθη

εις τὴν Μ. Ἀσίαν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισίον τοῦ 13ου αἰῶνος. Εἶχε πολὺ μικρὰν ἀρχήν, ἀλλὰ ἐντὸς ὀλίγου παρουσίασεν ἐκπλήξεις.

Οἱ Ὀσμανλίδαι Τούρκοι ἢ Ὀθωμανοὶ προήρχοντο ἀπὸ τὰς Τουρκανικὰς χώρας, ὁπόθεν, καθὼς εἶδομεν, ἐξήλθον τόσαι ἄλλαι τουρκικαὶ φυλαί. Κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν ἔγινε μεγάλη κίνησις φυλῶν καὶ ἐσχηματίσθη ἐκτεταμένον Μογγολικὸν κράτος, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ ἡγεμὼν Τζεγγίς Χὰν ἀπέκτησε μέγα ὄνομα μεταξὺ τῶν βαρβάρων ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας.

Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς τουρκικῆς φυλῆς Σουλεϊμὰν μὲ 50 χιλ. ἀνθρώπους κατήλθεν εἰς τὴν Περσίαν. Ἐνῶ ὁμοῦ διήρχετο τὸν Εὐφράτην, ἐπνίγη. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρτογρούλ ὠδήγησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔκαμεν αὐτοὺς μισθοφόρους τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωκεν ὡς φέουδον, μικρὸν δηλαδὴ ὑποτελὲς κρατίδιον, τὴν χώραν περὶ τῆς Προύσης. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ πυρὴν μικροῦ στρατιωτικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἠὺξήθη μὲ κατακτήσεις ἐλληνικῶν χωρῶν. Τὸ γεγονός αὐτὸ συνέβη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου.

Τὸν Ἐρτογρούλ διεδέχθη ὁ Ὀσμὰν ἢ Ὀθωμὰν (1289-1326), ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους. Ὁ Ὀσμὰν ἠὺξησε τὸ κράτος του μὲ νέας κατακτήσεις καί, 1326 ὅταν διελύθη τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου, ἔγινεν ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν. Τὸ 1326 κατέλαβε τὴν Προῦσαν, ἢ ὁποία ἔγινεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Οἱ νέοι αὐτοὶ Τούρκοι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ὀσμὰν ἢ Ὀθωμὰν Ὀσμανλίδαι ἢ Ὀθωμανοί.

ΜΙΧΑΗΛ Η΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1261 - 1282)

Ὁ Μιχαὴλ ὁ Η΄ ὄνειρόν του εἶχε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας οἱ διάφοροι ἐχθροὶ εἶχον ἀρπάσει κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διεξα-

γάγη πολλούς και μακρούς πολέμους, εις τούς οποίους ἔδειξε μεγάλα στρατιωτικά προτερήματα και νοῦν πολιτικόν.

Ἀπό τούς Βενετούς ἀφῆρεσε τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἀπό τούς Βουλγάρους ἀνέκτησε μέρος τῆς Μακεδονίας (1264). Ἀπό τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β΄ Κομνηνόν, ὁ ὁποῖος συνεμάχει μὲ τὸν γαμβρόν του Γουλιέλμον τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, ἀφῆρεσε τὰ Ἰωάννινα (1265). Ἀπὸ δὲ τὸν Γουλιέλμον ἔλαβε τὰ τρία φρούρια εἰς τὴν Πελοπόννησον, Μονεμβασίαν, Μυστρᾶν και Μάνην. Τούς Σέρβους τέλος ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἄλλὰ σοβαρὸν ἐξωτερικὸν γεγονός ἠπέιλησε νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον τοῦ Μιχαήλ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Θ΄ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαβικὸς ἦτο κύριος τοῦ νορμανδικοῦ κράτους τῶν Δύο Σικελιῶν και συγχρόνως εἶχε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας. Τελευταίως ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν ἔκπτωτον αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουῖνον Β΄ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα και ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐκυρίευσεν τὴν Κέρκυραν, τὸ Δυρράχιον και τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡπείρου και ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ Δύσις ἐβοήθει τὰ σχέδια τοῦ Καρόλου και ἦτο σοβαρὸς κίνδυνος νὰ ἀνασυσταθῇ ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν διπλωματικὴν ἰκανότητα. Ἐξεμεταλλεύθη τὴν παλαιὰν ἀδυναμίαν τῆς παπικῆς ἐκκλησίας περὶ πρωτείων και συνεννοήθη μὲ τὸν Πάπαν περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐγινε τότε Σύνοδος εἰς τὴν Λυῶν (1274), εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη νὰ ὑποταχθῇ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν Δυτικὴν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ νέα σταυροφορία, τὴν ὁποίαν ἐμελέτων εἰς τὴν Δύσιν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐματαιώθη. Κατόπιν ὁ Μιχαὴλ ἐνήργησε μὲ

δραστηριότητα καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἠπειρον.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ὁ κληρὸς δὲν ἐδέχθη μὲ κανένα τρόπον τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν καὶ τότε ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς Δύσεως ἐφάνη ἀπειλητικώτερος. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ ἀντέταξεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ συγχρόνως κατώρθωσε μὲ καταλλήλους διπλωματικὰς ἐνεργείας νὰ ἐξεγείρῃ μεγάλην ἐπανάστασιν εἰς τὴν Σικελίαν κατὰ τῶν Γάλλων. Οἱ Σικελοὶ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Πάσχα τοῦ 1282 ἔσφαξαν τοὺς Γάλλους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος Σικελικὸς Ἑσπερινός. Ἡ Σικελία περιήλθεν ἀπὸ τότε εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας (Ἰσπανίας). Μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Κάρολος καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἄφησε μνήμην μεγάλου αὐτοκράτορος (1282).

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Β΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1282-1328) — ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Γ΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1328-1341)

Τὸν Μιχαὴλ Η΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἄνδρόνικος Β΄ (1282-1328). Ἀπὸ τοῦ 1320 προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν ἑγγονόν του Ἄνδρόνικον, μὲ τὸν ὁποῖον ὅμως ταχέως ἐφιλονίκησεν. Ἡ φιλονικία αὐτῆ πάππου καὶ ἐγγόνου εἶχε πολὺ κακὰ ἀποτελέσματα καὶ κατέληξεν εἰς τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους. Ὁ Ἄνδρόνικος Β΄ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ ἑγγονὸς του κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ Ἄνδρόνικος Β΄ συνεμάχησε μὲ τοὺς Σέρβους, ὁ Ἄνδρόνικος, ὁ ἑγγονὸς του, μὲ τοὺς Βουλγάρους. Τέλος ὑπέρισχυσε ὁ ἑγγονὸς καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὡς Ἄνδρόνικος Γ΄ (1328-1341). Ὁ Ἄνδρόνικος Β΄ ἀπεχώρησεν εἰς μοναστήριον καὶ ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα.

Κατὰ τὸν ὀλέθριον αὐτὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἡ αὐτοκρατορία ἔπαθε μεγάλας καταστροφάς. Οἱ Τοῦρκοι ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Προῦσαν (1326), κατέλαβον κατόπιν τὴν Νίκαιαν καὶ μετ' αὐτῆς ὅλα σχεδὸν τὰ λείψανα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν,

ἐκτός τῆς πόλεως Φιλαδελφείας. Ἐπίσης σοβαρὸς κίνδυνος ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Σέρβοι.

ΤΟ ΣΕΡΒΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Σέρβοι, καθὼς εἶδομεν, κατὰ τὴν ἀθλίαν κυβέρνησιν τῶν Ἀγγέλων ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των μὲ ἡγεμόνα τὸν **Στέφανον Α΄ Νεμάνια** καὶ περιέλαβον εἰς τὸ κράτος των χώρας ἐκτεταμένης, τὴν Ἑρζεγοβίην, τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν παλαιὰν Σερβίαν. Οἱ διάδοχοι τοῦ Νεμάνια ἐπεξέτειναν τὸ κράτος των εἰς βάρος τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστησαν αὐτὸ τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Βαλκανικῆς. Κατέλαβον τὰ **Σκόπια**, ἔκαμαν αὐτὰ πρωτεύουσάν των καὶ ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως (Κράλ). Μετ' ὀλίγον κατέλαβον τὴν περιφέρειαν τῶν Σερρῶν καὶ βραδύτερον τὴν Ἀχρίδα καὶ τὴν Πρέσπαν.

Ἄλλ' εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν ἔφθασε τὸ Σερβικὸν κράτος ἐπὶ τοῦ Κράλ **Στεφάνου Ντουσιάν** (1331-1355), ὅτε ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀνδρόνικος Γ'. Ὄταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ντουσιάν, τὰ βόρεια σύνορα τοῦ Σερβικοῦ κράτους ἤρχιζον ἀπὸ τὸν Σάβον καὶ Δούναβιν. Ὁ Ντουσιάν κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν ἐκτός τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Χαλκιδικῆς, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Κατόπιν ἐστέφθη εἰς τὰ Σκόπια **Τσάρος Σέρβων καὶ Ρωμαίων**, δηλ. Ἑλλήνων (1346).

Ὁ Ντουσιάν εἶχε μεγάλα σχέδια. Ἦθελε νὰ ἐνώσῃ εἰς ἓν μέγα κράτος τοὺς Νοτίους Σλάβους, νὰ γίνῃ κύριος τῆς Βαλκανικῆς καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τοιοῦτοτρόπως τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Μετ' ὀλίγον εἰσηλθεν εἰς τὴν Θράκην καὶ μετέφερε τὰ σύνορα τοῦ κράτους του εἰς τὸν Ἐβρον. Τὸ μέγα αὐτὸ Σερβικὸν κράτος ὠργάνωσεν ὁ Ντουσιάν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἵδρυσεν τὸ Σερβικὸν Πατριαρχεῖον εἰς Ἰπέκ. Τελευταῖον ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν (1355), ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε γίνῃ κύριος τῆς Ἀδριανουπό-

λεως και της Θράκης. Ἄλλα τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ σχέδιά του ἐματαιώθησαν.

Οἱ Σέρβοι θαυμάζουν τὸν Ντουσιάν, διότι ἦτο πραγματικῶς γενναῖος καὶ ἐπιδέξιος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης. Ἄλλα τὸ Νοτιοσλαβικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὄνειρευθῆ, ἰδρῦθη μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ε΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1341-1391) — ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤ΄
ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ (1341-1354)

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀνδρονίκου Γ΄ Ἰωάννης Ε΄ (1341-1391) ἦτο ἀνήλικος καὶ τὸν ἐπετρόπευεν ὁ φίλος τοῦ πα-

Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος
(ἐπὶ μεταλλίου).

Ἄριστερά: Ἰωάννης βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων, ὁ Παλαιολόγος.

τρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός. Ἄλλα μετ' ὀλίγον νέαι ταραχαὶ ἐκλόνισαν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον διὰ δευτέραν φοράν ἐδιχάσθη.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Ἄννα ἤθελε νὰ ἔχη αὐτὴ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ υἱοῦ της καὶ περὶ αὐτὴν συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Τότε ὁ Καντακουζηνός μετ' ὑποστήριξιν τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος Στεφάνου Ντουσιάν ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Διδυμότειχον ὡς Ἰωάννης ΣΤ΄ (1341-1354). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰωάννης Ε΄ ἦρχεν εἰς τὴν Κων-

σταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης Γ' εἰς τὸ Διδυμότειχον καὶ τὰ ἄλλα λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Θράκην.

Οἱ δύο αὐτοκράτορες ἤρχισαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ χωρὶς ἐθνικὴν ἐντροπὴν ἐκάλουν εἰς βοήθειαν τοὺς χειροτέρους ἐχθροὺς τοῦ ἔλλητισμοῦ, Βουλγάρους, Σέρβους, Τούρκους. Ὁ Ἰωάννης ὁ Γ' ἔδωκεν εἰς τὸν γέροντα σουλτάνον Οὐρχάν τὴν δεκατριετὴ θυγατέρα του, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμμαχίαν του. Ὁ Οὐρχάν τότε κατέλαβε τὴν Καλλίπολιν (1354) καὶ οἱ Τούρκοι ἔθεσαν πόδα εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὴν Καλλίπολιν ἀπὸ τότε μετεχειρίζοντο ὡς ὄρμητήριον διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις των εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τέλος ὁ Ἰωάννης Γ' ὁ Καντακουζηνὸς ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς (1354) καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἔγραψε τὴν ἱστορίαν του. Τοιοῦτοτρόπως ἔμεινε μόνος ἄρχων τοῦ κράτους ὁ Ἰωάννης Ε'.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀναρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καθὼς καὶ ὁ διαμελισμὸς τοῦ κράτους τοῦ Στεφάνου Στουσιάν μετὰ τὸν θάνατόν του ἔδωκαν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των. Τὸ 1365 κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των. Κατόπιν ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ παντοῦ ἐνίκων. Ὁ κίνδυνος τῶν Τούρκων ἦτο πλέον φανερὸς καὶ πολὺ ἀπειλητικὸς.

Ὁ Ἰωάννης ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως, ἢ ὁποία μόνη ἦτο τότε εἰς θέσιν νὰ σταματήσῃ τὴν ὄρμην τῶν Τούρκων. Μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Πάπαν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Πάπας ἀντὶ βοήθειας τοῦ ἔδωκε συστατικὰς ἐπιστολάς πρὸς διαφόρους ἡγεμόνας. Παντοῦ, ὅπου ἐπήγαιεν, ἐγίνετο δεκτὸς μὲ βασιλικὰς τιμὰς, ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ βοηθήσῃ μὲ στρατὸν τὴν κινδυνεύουσαν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ὄταν μετὰ πολλὰς περιπετείας ὁ Ἰωάννης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔκαμε συν-ἀρχοντα τὸν υἱὸν του Μανουήλ.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐπεσκέπτετο τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐζήτηι βοήθειαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους, οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν τὰς κατακτήσεις των. Τὸ μικρὸν Τουρκικὸν κράτος τῆς Βιθυνίας ἀνεπτύχθη μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα. Ἄξιζει νὰ μάθωμεν τοὺς λόγους τῆς ταχείας αὐτῆς ἀναπτύξεως.

1. Τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἢ ὅποια, ὅπως γνωρίζομεν, ἔδιδε τοὺς καλυτέρους καὶ ἰκανωτέρους πολεμιστὰς εἰς τοὺς αὐτοκράτορας. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν γειτονίαν αὐτὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ὠφελήθησαν πολὺ. Ἐμιμήθησαν τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς, τὴν ὁποίαν μετέβαλον σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτήρα των.

Ἄλλὰ τὸ σημαντικώτερον εἶναι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν, ἐξισλάμιζον τοὺς κατοίκους. Ἰσοιουτρόπως τὸ Τουρκικὸν κράτος ἐδυνάμωνε καὶ ἠϋξανε μὲ τὸ ἴδιον ἀνθρώπινον ὕλικόν, μὲ τὸ ὅποιον ἦτο ἰσχυρὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

2. Τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἔλαβεν, ὅπως εἶπομεν, τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἀρχηγοὶ των ἐξουσίαζον μικρὰ φέουδα καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν συνετήρουν τοὺς πολεμιστὰς. Ὁ σουλτάνος εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ ἐπιβολὴν εἰς τοὺς στρατιωτικούς ἀρχηγούς. Ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολεμιστῶν καὶ ἐθεώρει ὡς κυριώτερον προσὸν τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρείαν. Ἐξεστράτευεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του καὶ ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ διατηρῆ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν ἰσχυράν. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος παρουσίαζεν ὄψιν μεγάλου στρατοπέδου, τὸ ὅποιον οἱ σουλτάνοι ὠδηγοῦν εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις. Τὸ Ὄθωμανικὸν λοιπὸν κράτος εἶχεν ἐξαιρετὸν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἦτο κράτος πρὸ πάντων στρατιωτικόν, ἀπετελεῖτο δηλαδή κυρίως ἀπὸ πολεμιστὰς.

3. Οί Ὀθωμανοί εἶχον μεγάλην θρησκευτικὴν πίστιν, ἢ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ὄρμην. Ἐπίστευον, ὅπως εἶδομεν, ὅτι μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐφονεύοντο διὰ τὴν πίστιν των, αὐτοὶ ἐπήγαινον εἰς τὸν παράδεισον. Ἐπίσης τυφλὴν τόλμην ἔδιδεν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἡ πίστις των εἰς τὸ μοιραῖον, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον ἦτο γραμμένη ἐκ τῶν προτέρων ἡ τύχη του, ὁ τρόπος τοῦ θανάτου του κτλ. Περιεφρόνουν λοιπὸν τὸν θάνατον, ὅπως τὸ κοινότατον πρᾶγμα. Οἱ Τοῦρκοι ἐπίστευον, ὅτι πολεμοῦν διὰ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν καὶ τὴν πίστιν των αὐτὴν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς μικρασιάτας Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους ἐξισλάμισαν καὶ ἐξετούρκισαν.

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Οἱ Τοῦρκοι πολεμισταὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἦσαν κυρίως ἵππεις. Τὸ πρῶτον αὐτὸ τουρκικὸν ἵππικὸν ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ ἵππικὸν ὄλων τῶν Μογγολικῶν λαῶν, δηλαδὴ ἐλαφρὸν ἵππικὸν ὀπλισμένον μὲ τόξα. Ἐπετίθεντο μὲ ταχεῖαν ἐπέλασιν, ἔρριπτον τὰ βέλη ὁμαδικῶς καὶ ἔφευγον, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπέστρεφον πάλιν μὲ τὴν ἰδίαν ὄρμην. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι ἀκιντζί. Ὄταν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, κατήρτισαν βαρύτερον ἵππικὸν, ὀπλισμένον ὅπως τὸ ἑλληνικὸν ἵππικὸν, τοὺς λεγομένους σπαχήδες. Αὐτοὶ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ μακρὰν καὶ κυρτὴν σπάθην (γιαταγάνι).

Οἱ Τοῦρκοι ἐμιμήθησαν ἐπίσης καὶ τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν καὶ ἐδημιούργησαν στρατόν, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Νέος στρατός, δηλ. Γενίτσαροι (Γενίτσαρ = νέος στρατός). Τὸν νέον αὐτὸν στρατόν ὠργάνωσεν ὁ περίφημος Καρὰ Χαλίλ Τσεντερλή. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἀπετέλεσαν μόνιμοι στρατιῶται, οἱ ὅποιοι καθ' ὄλην των τὴν ζωὴν ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὄπλων.

Βραδύτερον καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ στρατολογοῦν ἀπὸ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευον, τοὺς πλέον εὐρώστους καὶ ἀκμαίους χριστιανόπαιδας, ἡλικίας ἐπτὰ ἕως δεκαπέντε ἐτῶν. Τοὺς παῖδας αὐτοὺς ἀπέσπων βιαίως ἀπὸ τὰς ἀγκάλας

τῶν γονέων των, τοὺς ἔκλειον εἰς στρατῶνας καὶ τοὺς ἀνέτρεφον μὲ αὐστηρὰν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Οἱ νέοι αὐτοὶ ἐνυμφεύοντο καὶ ἐγνώριζον ὡς πατέρα των τὸν σουλτάνον, τοῦ ὁποῦ ἀπετέλουν τὴν σωματοφυλακὴν.

Οἱ Γενίτσαροι ἐλησμόνουν καὶ καταγωγὴν καὶ θρησκείαν καὶ μὲ τὴν διαρκῆ παραμονὴν εἰς τὸν στρατῶνα ἐγίνοντο φανατικοὶ Τούρκοι καὶ φοβεροὶ πολεμισταί. Ἀπὸ τοὺς χριστιανό-παιδας λοιπὸν ἀπετελέσθησαν τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν Γενίτσαρων, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Τούρκοι ἐπέτυχον τὰς μεγάλας των κατακτήσεις. Τὸν σκληρὸν αὐτὸν φόρον τοῦ αἵματος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Τούρκους, ὠνόμασαν παιδομάζωμα.

Μὲ τὸ μέσον λοιπὸν αὐτὸ οἱ Τούρκοι ἀπέκτησαν στρατὸν μόνιμον, πειθαρχικὸν καὶ πολεμικώτατον. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ κράτη δὲν εἶχον μονίμους στρατοὺς. Οἱ στρατοὶ των ἦσαν ὀλιγάριθμοι, ὄχι καλῶς ἡσκημένοι καὶ ἀπειθάρχητοι. Οἱ σουλτάνοι διέθετον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸν ἀνώτερον καὶ πολυπληθέστερον στρατὸν.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΟΥΡΧΑΝ Α' (1326 - 1359)

Ὁ διάδοχος τοῦ Ὄσμάν Οὐρχάν Α' (1326 - 1359) ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις τῆς Μ. Ἀσίας ἐκτὸς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Φιλαδελφείας. Τοιοῦτοτρόπως ὀριστικῶς ἐχάθη διὰ τὸν ἑλληνισμὸν ἡ Μ. Ἀσία, ἡ ὁποία μὲ τὸν ἀκμαῖον στρατὸν, τοὺς ἐξόχους στρατηγούς καὶ πολιτικούς καὶ τὰς βασιλικὰς δυναστείας ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἔδιδε λάμπιν καὶ δύναμιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ὠραίας αὐτῆς χώρας ἐξισλαμίσθη καὶ ὑπηρέτησε βραδύτερον τὰς τουρκικὰς σημαίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Οὐρχάν ἐπωφελήθη τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων Ἰωάννου Ε' καὶ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ καὶ ἔθεσε τὸν πόδα του εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ ἔτος 1354 κατέλαβε, καθὼς εἶδομεν, τὴν Καλλιπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὄρμη-

τήριον και βάσιν δια τας επιχειρήσεις του εις την Βαλκανικήν.
 'Ολίγον βραδύτερον, τὸ 1357, οἱ 'Οθωμανοὶ κατέλαβον τὸ Δι-
 δυμότειχον καὶ τὴν Τυρολόην.

ΜΟΥΡΑΤ Α' (1359 - 1389)

'Ο διάδοχος τοῦ Οὐρχάν Μουράτ Α' (1359 - 1389) ὑπῆρξε μέγας κατακτητής. Ἔχων ὀρμητήριον τὴν Καλλιπόλιν καὶ τὸ 1365 Διδυμότειχον εἰσήλθεν εἰς τῆς Θράκης καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἄδριανούπολιν (1365), ἡ ὁποία ἔγινε δευτέρα πρωτεύουσα τοῦ 'Οθωμανικοῦ κράτους. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Μουράτ ἐξέτεινε τὰς ἐπιδρομάς του μέχρι τοῦ Αἴμου καὶ ἐκυρίευσε τὴν Φιλιππούπολιν.

Οἱ 'Οθωμανοὶ ἀπὸ τὴν Θράκην εἰσήλασαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, μὲ σκοπὸν νὰ κατακτήσουν τὴν ἄλλην Βαλκανικήν, προτοῦ δώσουν τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνισμοῦ. 'Ο Ἰωάννης Ε' ἀφοῦ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην χωρὶς βοήθειαν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Μουράτ καὶ ὑπεσχέθη νὰ πληρώνη εἰς τοὺς Τούρκους ἐτήσιον φόρον. Κατόπιν ὁ Μουράτ ἀπέσπασε χώρας σερβικὰς καὶ ἔκαμε τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων ὑποτελεῖ.

Τέλος ὁ Μουράτ παρὰ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐκυρίευσε τὸ 1386 τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας καὶ δευτέραν πόλιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὴν Θεσσαλονίκην. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα (1388) ἐκυρίευσε τὴν Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν μετέβαλεν εἰς ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του. Τοιοῦτοτρόπως διελύθη τὸ Βουλγαρικὸν κράτος καὶ ἡ βασιλικὴ δυναστεία του προσῆλθεν εἰς τὸν ἰσλαμισμόν.

Ἡ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ (1389)

'Ἡ ταχεῖα ἐξάπλωσις τῶν Τούρκων ἐπροξένησε κατάπληξιν, ἀλλὰ καὶ τρόμον εἰς τοὺς λαούς. Συνήνωσαν λοιπὸν τὰς 1389 δυνάμεις τῶν ὅλοι οἱ Νοτιοσλάβοι, Σέρβοι, Βόσνιοι, Κροᾶται, Πολωνοὶ καὶ ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους, Βλάχους καὶ Ἀλβανούς, συνεκρούσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους εἰς

τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389). Ἄλλὰ οἱ σύμμαχοι πρὸ τῆς ὁρμῆς τῶν Τούρκων συνετρίβησαν.

Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι οἱ Νοτιοσλάβοι ἦσαν ἡ μόνη ἀξιόλογος δύναμις εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῆ εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων. Ὁ Μουράτ ἐφονεύθη μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ τινος Σέρβου τραυματίου, ἐνῶ ἐπεθεώρει τὸ πεδῖον τοῦ ἀγῶνος. Ἄλλὰ τὸ ἔργον ἐξηκολούθησε μετὰ τὴν ἰδίαν ὁρμὴν ὁ υἱὸς του Βαγιαζίτ. *Βαγιαζίτ*

Ὁ Μουράτ διὰ νὰ ἐκτουρκίσῃ τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα ἐκυρίευε, συνήθιζε νὰ μεταφέρῃ πυκνοὺς πληθυσμοὺς τουρκικοὺς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας καὶ ἀντιθέτως ἐξετόπιζε χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πρὸ πάντων εἰς διάφορα σημεῖα ἐσῳζοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πυκνότατοι τουρκικοὶ πληθυσμοί. Αὐτοὶ μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης τοῦ 1924 ἀντηλλάγησαν μετὰ τοὺς πρόσφυγας Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΒΑΓΙΑΖΙΤ Α' (1389-1402)

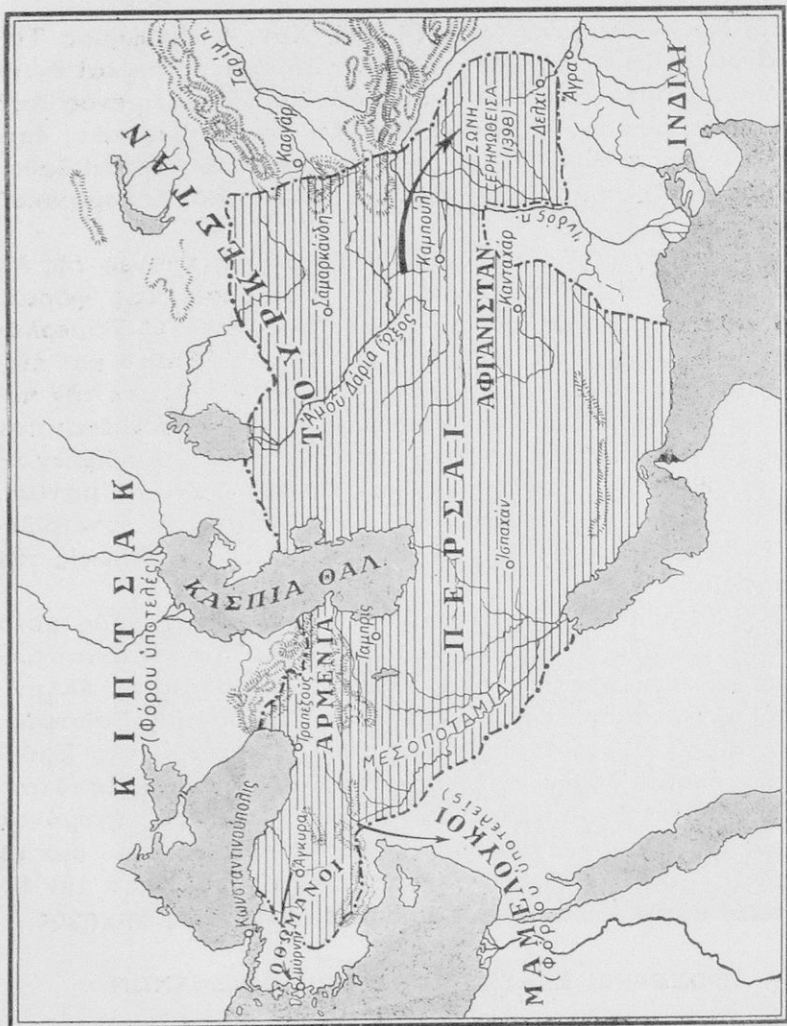
Τὸν Μουράτ διεδέχθη ὁ Βαγιαζίτ Α' (1389-1402), τὸν ὁποῖον διὰ τὴν ὁρμητικότητά του ὠνόμασαν Γιλδιδρίμ, δη-
δαδὴ Κεραυνόν. Ὁ Βαγιαζίτ εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσ-
συφοπεδίου ἔσπευσεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου εἶχον συνασπι-
σθῆ ἐναντίον του διάφοροι Σελτζοῦκοι ἡγεμόνες. Ἐκυρίευσεν
ὅλα τὰ μικρὰ τουρκικὰ κρατίδια καὶ μέγα μέρος τοῦ βασιλείου
τοῦ Ἰκονίου, ἡ τῆς Καραμανίας, ὅπως ἐλέγετο. Τότε ἐκυρίευσεν
καὶ τὴν τελευταίαν ἑλληνικὴν κτῆσιν τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Φιλα-
δέλφειαν (1390). Τὴν Σμύρνην εἶχον καταλάβει οἱ Ἰωαννῖται
ἵπποται τῆς Ρόδου ἀπὸ τὸ 1344.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1391 ὁ Μανουήλ, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε',
ὁ ὁποῖος ἐκράτειτο ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ ὡς ὄμηρος εἰς τὴν
Προῦσαν, ἐδραπέτευσε καὶ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου
εἶχεν ἀποθάνει ὁ πατήρ του. Τὸν Μανουήλ ἐκράτη ὡς ὄμηρον

κατόπιν μιᾶς συνθήκης, τὴν ὁποῖαν ἔκαμε μὲ τοὺς Ἑλληνας. Τὴν δραπέτευσιν τοῦ Μανουὴλ ἔλαβε τώρα ὡς ἀφορμὴν ὁ Βαγιαζίτ καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συγχρόνως εἰς τὴν Ἀσίαν προσήρτησεν ὀριστικῶς τὸ κράτος τῆς Καραμανίας καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπεχειρεῖ ἐπιδρομὰς πρὸς τὴν Βλαχίαν καὶ Οὐγγαρίαν.

Ὁ Μανουὴλ τότε ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως, ἣ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀνησυχῇ ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον πρόοδον τῶν Τούρκων, καὶ ἐσχηματίσθη σταυροφορία κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας **Σιγισμουῆδος** ὑποστηριζόμενος καὶ ἀπὸ εὐρωπαίους πολεμιστάς, ἰδίως γάλλους καὶ γερμανοὺς ἰππότητας, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Νικοπόλεως τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔσπευσε κατὰ τῶν σταυροφόρων χριστιανῶν. Εἰς μεγάλην μάχην πλησίον τῆς Νικοπόλεως ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ κατέσφαξε καὶ ἠχμαλώτισε τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν (1396).

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς νίκης αὐτῆς ἠσθάνθησαν κυρίως οἱ χριστιανοὶ τῆς Βαλκανικῆς. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ὀθωμανῶν. Τώρα ὁ Βαγιαζίτ περιέσφιξε στενώτερον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ἄλλα στρατεύματα ἀπέστειλε νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἐβρενὸς βέης, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐξ Ἑλλήνων, ἐκυρίευσεν τὴν Ἑλλάδα μέχρι Ἀθηνῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐληλάτησε δεινῶς τὴν χώραν καὶ ὑπεχρέωσε τὸν δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ Θεόδωρον Παλαιολόγον, ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Ἐφαίνεται τότε, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ μαζί τῆς ὅλης ἡ Βαλκανικῆς θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὅτε μέγα γεγονός εἰς τὴν Ἀνατολήν ἠνάγκασε τὸν Βαγιαζίτ νὰ ἐπιστρέψῃ βιαστικὰ εἰς Μ. Ἀσίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεβλήθη ἀκόμη ὀλίγας δεκαετηρίδας ἢ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Χάρτης του κράτους του Ταμερλάνου.

ΜΟΓΓΟΛΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ - ΤΑΜΕΡΛΑΝΟΣ

Εἷς ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τζεγγίς Χάν, ὁ περίφημος Ταμερλάνος, ἀνίδρυσε τὴν Μογγολικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἔγινε περιβόητος διὰ τὰς μεγάλας ἐπιδρομὰς του. Ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του Σαμαρκάνδην, εἰς τὸ Τουρκεστάν, ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς ὅλην τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἡγεμόνες τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν ὁποίων ὁ Βαγιαζίτ εἶχεν ἀφαιρέσει τὰς χώρας, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ μογγόλου ἡγεμόνος. Ὁ Ταμερλάνος μὲ 800 χιλ. στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐνέ-
 1402 σπειρε πανταχοῦ τὸν τρόμον. Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔσπευσε ἐναντίον του μὲ 350 χιλ. στρατοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν τὸ 1402 πλησίον τῆς Ἀγκύρας καὶ ἐπολέμησαν μὲ μανίαν. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι τέλος μετὰ λυσσώδη ἀντίστασιν συνετρίβησαν. Ὁ Βαγιαζίτ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν.

Οἱ στρατοὶ τοῦ Ταμερλάνου μὲ διαφόρους ἀρχηγούς μετὰ τὴν νίκην ἐξεχύθησαν ὡς θύελλα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καταστρέφοντες καὶ ἐρημώνοντες τὸ πᾶν. Τότε κατεστράφησαν ἑλληνικαὶ πόλεις ἀκμαιόταται, ἡ Νίκαια, ἡ Ἔφεσος, ἡ Κολοφών, αἱ Σάρδεις κ. ἄ., οἱ δὲ Μογγόλοι ἔφθασαν μέχρι τῆς Σμύρνης, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἀφήρσαν ἀπὸ τοὺς Ροδίους ἱππότητας. Ὁ Ταμερλάνος ἀφοῦ ἀποκατέστησε τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας εἰς τοὺς θρόνους των, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κράτος του, διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλην ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Κίνας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἀπέθανεν ὁ περίφημος Μογγόλος ἀρχηγός.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

Ἡ μογγολικὴ ἐπιδρομὴ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐξασθενῆ ἡ προσωρινῶς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ νὰ παραταθῆ ἡ

Μανουήλ Παλαιολόγος
(Μουσείον Λούβρου).
Εικὼν βυζαντινοῦ χειρογράφου.

ζωή της Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ πενήκοντα ἀκόμη ἔτη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζίτ τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος περιέπεσεν εἰς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζίτ. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Βραδύτερον ἀνέκτησε ἐπίσης πολλὰς πόλεις εἰς τὴν Προποντίδα, τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Τέλος ὁ σουλτάνος **Μωάμεθ Α΄** (1402 - 1421) κατώρθωσε νὰ καταπαύσῃ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἤνωσε πάλιν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε διασπασθῆ εἰς δύο, καὶ μέχρι τέλους τῆς βασιλείας του διετήρησε φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ, τοῦ ὁποῖου ἦτο φίλος καὶ σύμμαχος.

ΜΑΝΟΥΗΛ Β΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1391-1423)

Ὁ Μανουήλ ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ τολμηρὸς αὐτοκράτωρ. Εἰς ἄλλας περιστάσεις θὰ ἀνεδεικνύετο εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλ' αἱ ὀλίγαι δυνάμεις τοῦ κράτους καὶ τὰ πτωχότατα οἰκονομικὰ μέσα του δὲν τοῦ ἐπέτρεπον νὰ σκεφθῆ μεγάλα ἔργα.

Κατὰ πρῶτον ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του, ὅπως ὁ πατὴρ του, εἰς τὴν Δύσιν. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν ἡγεμόνων ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἐπέστρεψε καὶ αὐτὸς ἄπρακτος. Οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἠθέλησαν καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνας.

Ἄλλ' ὁ Μανουήλ κατώρθωσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζίτ νὰ ἐκμεταλλευθῆ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Τούρκων ἡγεμόνων καὶ νὰ ἀνακτήσῃ ἀρκετὰς χώρας. Ἐπίσης ἔπαυσε νὰ πληρώνῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὸν φόρον ὑποτελείας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ὑποσχεθῆ ὁ Ἰωάννης Ε΄. Ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Δεσποτάτου δηλαδὴ τοῦ Μορέως, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου καὶ διαρκῶς ἠύξανετο εἰς βᾶρος τῶν Φράγκων. Ἐπεσκέφθη δύο φορές τὴν

Πελοπόννησον και συνεβούλευσε τους Δεσπότες να κτίσουν το τεῖχος εἰς τὸν Ἴσθμόν.

Ὁ Μανουὴλ μετὰ τρικυμιώδη βασιλείαν 30 περίπου ἐτῶν ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὸν θρόνον, διότι ἡσθένησεν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Η΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (1425 - 1448)

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μανουὴλ Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος (1425 - 1448) ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ εἰρήνην πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἔδωκεν ὀπίσω μέρος τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνακτήσει ὁ πατήρ του. Καὶ ὁ Ἰωάννης Η΄ ἔστρεψε τὰ βλέμματα του εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀπ' ἐκεῖ μόνον περιέμενε τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ θέσις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐγίνετο δυσκολωτέρα. Ἐλαβε λοιπὸν γενναίαν ἀπόφασιν.

Μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν μαζὶ μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους διαπρεπεῖς ἱεράρχας καὶ λογίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιφημοὶ ἦσαν ὁ Γεώργιος Πλήθων ἢ Γεμιστός, ὁ μητροπολίτης Νικαίας Βησσαρίων, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ Γεώργιος Σχολάριος 1439 κ.ἄ. Ἐκεῖ συνεκροτήθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν Σύνοδος τὸ 1439, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ ἔνωσις τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ Πάπας ἠὺχαριστήθη ἀπὸ τὴν ἔνωσιν καὶ ἀνέλαβε νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης εἰς σταυροφορίαν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἄλλ' ἡ ἀπόφασις περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν εὗρηκε μεγάλην ἀντίδρασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Μερικοὶ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῆ εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ εἶχον ὑπογράψῃ τὴν Ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ὑπογραφὴν των. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ Γ. Σχολάριος.

Ὁ Βησσαρίων ἀντιθέτως ἔφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Πάπας τὸν ἔκαμε καρδινάλιον. Ἄλλ' ὁ Βησσαρίων ἠγάπα ὅσον ὀλίγοι τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ὅλας του τὰς δυνάμεις ἔδαπάνησε νὰ ἐνεργῇ, ὅπως παρακινήσῃ τοὺς Εὐρώ-

παίους εις σταυροφορίαν έναντίον τῶν Τούρκων. Ἐπίσης ἐπροστάτευε ποικιλοτρόπως τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι κατέφευγον εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἰδίως τοὺς σπουδαστάς. Ἐγένετο δὲ περίφημος ἡ γενναιοδωρία καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Βησσαρίωνος.

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἤκμασε τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως.

Τὸ μικρὸν αὐτὸ κρατίδιον, τὸ ὁποῖον τὴν ἀρχὴν του ἔχει ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου, ὅπως εἶδομεν, κατῶρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον.

Ὅταν ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ὁ οἶκος τῶν Βιλλεαρδουΐνων, ἐπηκολούθησαν ἐμφύλιοι ἀγῶνες μεταξὺ τῶν Φράγκων, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο νὰ ἐξασθενήσῃ πολὺ ἡ ἀρχὴ αὐτῶν. Οἱ Δεσπότες τοῦ Μυστρᾶ ἐκμεταλλεῦόμενοι τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆν τῶν ξένων διαρκῶς ἐπεξέτεινον τὴν ἀρχὴν των εἰς τὴν χερσόνησον.

Τὸ Δεσποτᾶτον ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς οἱ Καντακουζηνοί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερος ἦτο ὁ συνετὸς καὶ δραστήριος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ Μανουὴλ Καντακουζηνός.

Κατόπιν ἐκυβέρνησαν οἱ Παλαιολόγοι, ἀδελφοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου. Ἐκ τούτων ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τελείως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἐκτὸς τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Βενετοί, δηλαδὴ τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ τοῦ Ναυπλίου. Σημαντικὸν γεγονός ἦτο ἡ ἀνάκτησις τῶν Πατρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος εἰσήλθε πανηγυρικῶς ραινόμενος μὲ ἄνθη ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροχώρησε νικηφόρος εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἠλπίζε νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν περίφημον ἡγεμόνα τῆς

Χάρτης ελληνικών χωρών κατά τους χρόνους της Τουρκικής κατακτήσεως.

Ἑλληνιστικῶς. Ὅταν ὁμοῦς ὁ Μουράτ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς εὐρωπαϊκῆς σταυροφορίας (1444), ἐστράφη κατὰ τῆς

Πελοποννήσου. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῆ. Ὁ Μουράτ ἐπέρασε τὸν Ἰσθμόν, ἐληλάτησε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκαμε τὸν Κωνσταντῖνον φόρου ὑποτελῆ.

Σφραγὶς Δημητρίου
Παλαιολόγου
(ἀρχεῖα Μοδένης).

ΜΟΥΡΑΤ Β' (1421-1451)

Ὁ Μουράτ Β' (1421-1451) διεδέχθη τὸν πατέρα του Μωάμεθ Α' καὶ συνεχίζει τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, ἣ ὁποία προσωρινῶς εἶχε διακοπῆ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζίτ.

Τὸ 1422, ὅταν ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μανουήλ, ὁ Μουράτ διέκοψε τὰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ προσέβαλε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συνήτησεν ὁμοῦς ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτὴν, ἣ ὁποία διήρκεσε μόνον 42 ἡμέρας. οἱ Τούρκοι πρῶτην φοράν μετεχειρίσθησαν πυροβολικόν.

Τὸ 1430 οἱ Τούρκοι κατέλαβον ὀριστικῶς τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν Θεσσαλονίκην. Τὴν πόλιν ἐκυβέρνηα ὁ Ἄνδρόνικος Παλαιολόγος. Ὁ Ἄνδρόνικος ἀποθνήσκων τὸ 1423 ἐπώλησε τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τοὺς Βενετούς. Ὁ Μουράτ τότε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου. Οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πόλιν διέπραξαν φοβερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁθω, τοῦ Ἁγίου Ὀρους δηλαδὴ, ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μουράτ καὶ κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὰ προνόμια τῶν μοναστηρίων των. Τῷ 1431 ὁ Μουράτ ἔγινε κύριος τῶν Ἰωαννίνων.

Μετά την απώλειαν τῆς Θεσσαλονίκης ἢ Κωνσταντινούπολις ἀπεμονώθη καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ πτώσις τῆς. Ἄλλὰ δύο ἐχθροί, τοὺς ὁποίους δὲν ὑπελόγιζεν ὁ Μουράτ, τοῦ ἐδημιούργησαν πολλὰς δυσκολίας καὶ τὸν ἀπασχόλησαν μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΟΥΝΥΑΔΗΣ

Κατὰ πρῶτον ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς τῶν Οὐγγρων Ἰωάννης Οὐνιάδης κατὰ προτροπὴν τοῦ Πάπα ἤρχισε πόλεμον σκληρὸν κατὰ τῶν Ὁθωμανῶν. Ἐπροχώρησε νικητὴς μέχρι τοῦ Αἴμου. Οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν ὡς σύνορον τοῦ κράτους των πρὸς βορρᾶν τὸν Αἴμον.

Ἄλλ' ὁ Πάπας ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ κατέπεισε τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαον Δ' νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον. Ὁ Λαδίσλαος ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Βάρναν, ἐνῶ ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ Γενοατῶν ἔπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον. Ἄλλ' οἱ Βενετοὶ καὶ Γενοαῖται ἐδείχθησαν ἄπιστοι. Μὲ τὸν στόλον των διεβίβασαν τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς. Ὁ Λαδίσλαος ἐνίκηθη πλησίον τῆς Βάρνας καὶ ἐφονεύθη (1444).

Ἄλλ' ὁ γενναῖος Οὐνιάδης ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξυμνήθη ἀπὸ τοὺς Νοτιοσλάβους εἰς τὰ δημοτικὰ των τραγούδια ὡς ἥρωας μὲ τὸ ὄνομα Γιάγκο.

ΣΚΕΝΤΕΡΒΕΗΣ

Δεύτερος ἰσχυρὸς ἀντίπαλος τοῦ Μουράτ ἦτο ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρβης. Ὁ Γεώργιος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου, ἡγεμόνος μικρᾶς χώρας πλησίον τῆς ἄλ-

βανικής πόλεως Κρόϊας. Ὁ Μουράτ ὁ Β΄ ὅταν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἀλβανίας, ὑπεχρέωσε τὸν Καστριώτην νὰ παραδώσῃ ὡς ὄμηρον τὸν μικρὸν του. υἱὸν Γεώργιον, ἡλικίας τότε ἑννέα ἐτῶν. Ὁ Γεώργιος προσῆλθεν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν, ὁ δὲ Μουράτ τὸν ἐξετίμα πολὺ διὰ τὰ ἐξαίρετα στρατηγικά του προτε-
ρήματα καὶ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸν ὠνόμασε Σκεντέρβηην, δηλαδὴ Ἀλέξανδρον βέην.

Γεώργιος Καστριώτης
ἢ Σκεντέρβηης.

Ἄλλ' ὁ Γεώργιος δὲν ἐλη-
σμόνησε τὴν πατρίδα του, οὔτε
ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἐξισλαμισθῇ.
Ἐζήτηι εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρέψῃ
εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἡ εὐκαι-
ρία αὐτῆ τοῦ ἐδόθη τὸ 1443. Μὲ
τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ἠνάγκ-
κασε τὸν γραμματέα τοῦ Μου-
ράτ νὰ τοῦ δώσῃ διαταγὴν μὲ τὴν
σουλτανικὴν σφραγίδα, διὰ τῆς
ὁποίας διετάσσετο ὁ διοικητὴς τῆς
Κρόϊας νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ
φρούριον. Κατόπιν ἐφόνευσε τὸν
γραμματέα καὶ μὲ τοὺς ὄπαδούς
του ἐδραπέτευσε καὶ ἦλθεν εἰς
τὴν Κρόϊαν, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ

μεγάλον ἐνθουσιασμὸν ὡς σωτήρ. Ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν Κρόϊαν ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἐκυρίευσε τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἐκήρυξε μακρὸν καὶ ἄγριον ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Τρεῖς φορές ἐξεστράτευσεν ὁ Μουράτ, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσε τίποτε.

Τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἐδόξασαν καὶ κατέστησαν ἥρωα τὸν Σκεντέρβηην ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Καστριώτου κατὰ τῶν Τούρκων ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μουράτ ἀπέθανε τὸ 1451.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑ' - ΜΩΑΜΕΘ Β'

Τὸν Μουράτ Β' διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Β' (1451 - 1480), ὁ ὁποῖος φέρει τὴν προσωνομίαν Πορθητῆς. Ὁ νέος σουλτάνος, νεαρώτατος τὴν ἡλικίαν, μόλις 21 ἐτῶν, ἦτο φύσις ὀρμητικῆ. Εἶχεν ἀποκτήσει εἰς μικρὰν ἡλικίαν πείραν διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν, διότι δύο φορές ὁ Μουράτ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ ἀναπαυθῆ, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον κατὰ τοὺς μεγάλους κινδύνους, ἄφησε δὲ ὡς ἀντικαταστάτην τοῦ τὸν Μωάμεθ. Ὁνειρόν τοῦ ἦτο ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄλαι τοῦ αἰ προσπάθειαι ἀπὸ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἐστράφησαν πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος (1449 - 1453) προσεκλήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Η' ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἦτο Δεσπότης τῶν ἑλληνικῶν κτήσεων.

Ἀφησεν ἐκεῖ τοὺς δύο ἀδελφούς του, Θωμᾶν καὶ Δημήτριον, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τῆς ὁποίας ἦτο πεπρωμένον νὰ γίνῃ ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ ὄλους τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων. Χαρακτήρ ἐντιμος καὶ στρατιώτης γενναῖος, ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ καταρρέοντος κράτους μὲ πλήρη γνώσιν τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ συναντήσῃ. Ἄλλ' ἤρχετο μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ δώσῃ ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὴν κατάστασιν, ἣ ὁποία καθημερινῶς ἐδημιούργει ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμούς εἰς τὸν ἑλληνισμόν.

Διὰ τοῦτο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐτήρησεν ἀπέναντι τῶν Ὁθωμανῶν στάσιν ἀξιοπρεπεῖ καὶ σθεναράν. Ἐλαβεν ὄλα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα τοῦ παρεῖχον οἱ πενιχροὶ πόροι, διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πρωτεύουσῃς. Ἐπεσκεύασε τὰ τείχη καὶ τὰ ὄχυράματα, συνε-

Σφραγὶς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

κέντρωσεν αρκετὸν σίτον διὰ τὴν περίπτωσιν πολιορκίας καὶ ἐνίσχυσεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὸν μικρὸν στόλον του.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τὸ 1452 ὁ σουλτάνος ἔλαβεν ἀποτόμως στάσιν ἐχθρικήν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀπέναντι τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ὁ Βαγιαζίτ Α΄

Μωάμεθ Β΄
(ἐπὶ μεταλλίου).

(Ἀνατὸλ Χισάρ) ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς, ἔκτισεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν νέον φρούριον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ροῦμελη Χισάρ. Σκοπὸν εἶχεν ὁ Μωάμεθ Β΄ νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πρωτεύουσας. Πρὸς τοῦτοις ἔστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦ Τουραχάν εἰς τὸν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Δεσπότης αὐτῆς Δημήτριον καὶ Θωμᾶν νὰ στείλουν βοήθειαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὰ

μέτρα αὐτὰ ἐτάραξαν τὸν αὐτοκράτορα καὶ διέταξε νὰ κλείσουν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως.

Τὴν 5 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ὁ Μωάμεθ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ 190 χιλ. στρατὸν, ὁ ὁποῖος ἐξηπλώθη εἰς ὄλην τὴν ἑκτασίαν τῶν τειχῶν τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ξηράν. Συγχρόνως στόλος ἰσχυρὸς ἀπὸ 400 πλοῖα ἀνέπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον, παρετάχθη εἰς τὸ στόμιον τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἄλλ' ἢ εἴσοδος εἰς τὸν κόλπον ἐφράσσετο ἀπὸ χονδρὴν ἄλυσιν καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀποκλεισμός τῆς θαλάσσης δὲν ἦτο πλήρης. Τὸν στρατὸν τοῦ Μωάμεθ ὑπεστήριζεν ἰσχυρὸν πυροβολικόν.

Ἄπέναντι τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν δυνάμεων τῶν Ὀθωμανῶν ὁ αὐτοκράτωρ διέθετε μόνον 9 χιλ. μαχητάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 5 χιλ. ἦσαν Ἑλληνας, οἱ δὲ λοιποὶ ξένοι μισθοφόροι, πρὸ πάντων Ἴταλοί. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχεν ἐλαττωθῆ ὑπερβολικά. Ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους ἔμειναν μόνον 80 χιλ., ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι εἶχον φύγει πρὸ τῆς πολιορκίας, οἱ δὲ λοιποὶ δὲν ἦσαν ἐξησκημένοι καὶ δὲν ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν κρισιμωτάτην αὐτὴν περίστασιν. Αἱ ἐπανειλημμένοι στάσεις, αἱ ἐριδες καὶ οἱ κομματισμοὶ εἶχον θλιβερά ἀποτελέσματα. Ὁ λαὸς εἶχε γίνῃ ἀδιάφορος καὶ δὲν ἔσπευσεν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀρχιστράτητος ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος, τὴν δὲ ἄμυναν διηύθυνεν ὁ ἐξαιρετος στρατηγὸς Ἰωάννης Ἰουστινιάνης, τὸν ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος πρὸ ὀλίγου εἶχε διορίσει ἄρχοντα τῆς Λήμνου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔστησε τὸ στρατηγεῖον τοῦ πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 10 πλοῖα καὶ ἦτο κλεισμένος ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐκτὸς 5 πλοίων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποπλεύσει πρὸ τῆς πολιορκίας εἰς τὸ Αἰγαῖον, διὰ νὰ φέρουν σῖτον εἰς τὴν πόλιν. Τὴν 15 Ἀπριλίου ἐνεφανίσθησαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ὁ ὀθωμανικὸς στόλος, σταθμεύων εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου, ἐταράχθη, ἀρκετὰ δὲ πλοῖα ἐβυθίσθησαν ἢ ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ὠδήγει ὁ ἀνδρείος καὶ τολμηρὸς πλοίαρχος Φλαντανελλᾶς. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰσῆλθον ἀνενόχλητα εἰς τὸν κόλπον, τὸν ὁποῖον ἔφραξαν πάλιν.

Τὴν 18 Ἀπριλίου ὁ Μωάμεθ παρετήρησεν, ὅτι ὁ ἀποκλεισμός τῆς πόλεως δὲν ἦτο πλήρης, ἐφ' ὅσον ὁ ὀθωμανικὸς στόλος δὲν κατάρθωνε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κοπὴ τῆς ἀλύσεως ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον. Ἐσκέφη λοιπὸν ὁ Μωάμεθ νὰ γίνῃ κύριος τοῦ κόλπου διὰ τολμηροῦ σχεδίου.

Ἀπὸ τὴν θέσιν Διπλοκιόνιον τοῦ Βοσπόρου μετεβίβασεν εἰς τὸν Κεράτιον 70 πλοῖα διὰ τῆς ξηρᾶς εἰς διάστημα μῆς νυκτός. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ τὸν ἐβοήθησαν οἱ ἀχάριστοι ξένοι.

οί Γενοᾶται. Κατεσκεύασαν σανιδωτὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἤλειψαν μὲ λιπαρὰς οὐσίας, ὥστε εὐκόλως νὰ γλιστρήσουν τὰ πλοῖα πρὸς τὸν Κεράτιον Κόλπον. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀποκλεισμὸς ἔγινε στενώτερος καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν νὰ καύσουν τὸν στόλον αὐτόν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἡ πολιορκία ὅμως παρετείνετο καὶ ἡ ἔφοδος, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι τὴν 7 Μαΐου, ἀπεκρούσθη.

Η ΑΛΩΣΙΣ

Τὴν 16 Μαΐου ὁ Μωάμεθ ἐδοκίμασε νὰ γίνῃ κύριος τῆς πόλεως διὰ συνθήκης. Ἐπρότεινε εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἀνεξάρτητον Δεσπότην αὐτῆς. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς ὅσους ἤθελον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀκολουθίας του νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἀνενόχλητοι, ὑπεσχέθη δὲ νὰ σεβασθῇ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκε τὴν ἱστορικὴν ἀπάντησιν: «*Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι παραδοῦναι, οὔτε ἐμὸν ἐστίν οὔτε ἄλλον τῶν κατοικούντων ἐνταῦθα κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανούμεθα μὴ φειδόμενοι τῆς ζωῆς ἡμῶν*». Ἐδέχθη μόνον νὰ πληρῶνῃ φόρον εἰς τὸν Μωάμεθ, ἂν ἔλυε τὴν πολιορκίαν.

Μετὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ὁ Μωάμεθ ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃ μεγάλην ἐπίθεσιν, ἐνεψύχωσε τὰ στρατεύματά του καὶ ὑπεσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα εἰς τοὺς ἀνδρείους. Ἐπεχείρησε μὲ ὑπονόμους νὰ κρημνίσῃ πύργους τοῦ τείχους, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Τὸ πυροβολικὸν καὶ αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ ἤρχισαν τὸ ἀπαίσιον ἔργον τῶν. Ἀφοῦ δὲ κατῶρθωσαν νὰ προξενήσουν σημαντικὰς βλάβας εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ τείχους, ὁ Μωάμεθ ἀπεφάσισε τὴν γενικὴν ἔφοδον διὰ τὴν 29 Μαΐου.

Ἐντὸς τῆς πολιορκουμένης πόλεως συγκινητικαὶ σκηναὶ ἐγίνοντο. Ὁ λαὸς εἶχε συρρεύσει εἰς πάνδημον λιτανεῖαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἤκουσε τὴν τελευταίαν λειτουργίαν καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐκά-

λεσε τούς πιστούς εις υπεράσπισιν τῆς κινδυνευούσης πίστεως, ἐζήτησεν ἀπὸ ὄλους συγχώρησιν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ τεῖχη. Ἐπεθεώρησεν αὐτὰ καὶ ἔδωκε τὰς τελευταίας διαταγὰς, ἀπηύθυνε τούς τελευταίους ἐνθαρρυντικούς λόγους καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ μαχητοῦ πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ.

Ἡ ἔφοδος ἤρχισεν ὀρμητικῆ τὴν αὐγὴν τῆς 29 Μαΐου. Ἡ ὀρμὴ τῶν Τούρκων συγκεντρώνεται κυρίως εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ὅπου ἐπιτίθεται ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ μὲ τούς Γενιτσάρους. Ἐκεῖ γίνεται τὸ πρῶτον ρῆγμα εἰς τὰ τεῖχη καὶ οἱ Τούρκοι εἰσποροῦν. Ὁ αὐτοκράτωρ μάχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τραυματίζεται ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν του. Διὰ τοῦτο ἐπέρχεται σύγχυσις μεταξὺ τῶν ἀμυνομένων. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τούρκοι εἰσέρχονται ἀπὸ μίαν μικρὰν πύλην, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ξυλόπορτα, καὶ ἐμφανίζονται ὀπισθεν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Κωνσταντῖνος μάχεται ὡς ἥρωας, ἀλλὰ πίπτει ἀφανῆς μεταξὺ τῶν πτωμάτων. Μόλις τὴν ἐπομένην κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου ἀπεκαλύφθη ὁ νεκρὸς τοῦ αὐτοκράτορος ἀναγνωρισθεὶς ἀπὸ τὰ χρυσοκέντητα πέδιλα.

Τὴν ἄλωσιν ἠκολούθησε σφαγὴ καὶ λεηλασία. Χιλιάδες κατοίκων ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ Γενίτσαροι ἔθραυσαν τὰς πύλας τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ πελέκεων καὶ ἔσφαξαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον ζητήσῃ ἐκεῖ ἄσυλον. Τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 8ην πρωινήν ὁ Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν πόλιν καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὴν 1453 ὁποῖαν ἀπὸ τότε μετέβαλεν εἰς τζαμί. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέπεμψεν εὐχαριστίας εἰς τὸν Ἀλλάχ.

Διὰ τῆς ἀλώσεως κατεστράφη ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Ὅσοι κατάρθωσαν, ἔφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἀπὸ ὄλους τούς λιμένας ἀνεχώρησαν οἱ εὐπορώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς χώρας εὐτυχεστέρας, ἰδίως εἰς τὴν Δύσιν. Ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος οἱ Τούρκοι ἔγιναν κύριοι ὁλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς.

Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Μετ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι ὑπεδούλωσαν ὅλας σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία εἶχε χρησιμεύσει ὡς ἑστία τοῦ λαμπροτάτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, βυθίζεται εἰς τὴν ἀγκροικίαν καὶ τὴν ἀσιατικὴν βαρβαρότητα. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξηντλημένον καὶ φοβερὰ τραυματισμένον καταπίπτει καὶ ζῆ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας τὴν ζωὴν ταπεινοῦ ὑποτελοῦς, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ὀρέξεις ὑπερηφάνου καὶ ἀγρίου κατακτητοῦ. Ἡ κατάστασις του εἶναι τόσον θλιβερὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευσαν, ὅτι ἔσβησε διὰ παντός.

Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἔχασε τὴν πίστιν εἰς τὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὸ μέλλον του. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐσχάτης ταπεινώσεώς του καὶ τῆς μεγίστης δυνάμεως τοῦ κατακτητοῦ δὲν ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ, ὅτι θὰ ἀνατείλουν εὐτυχέστεραι ἡμέραι. Τὴν πίστιν αὐτὴν ἐθέρμαινε καὶ ἐμεγάλωνεν ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος καὶ τὸ πλῆθος τῶν παραδόσεων, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δοκιμασίας καὶ τῶν δυστυχημάτων. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κρυφὸν σχολεῖον διαρκῶς ἀναζωογονοῦν τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ δημοτικὸν ἔθνος ἐθρήνησε τὴν δυστυχίαν, ἀλλὰ συγχρόνως προαισθάνεται τὴν ἀπολύτρωσιν : *« Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροῦς, πάλι δικὰ μας θᾶναι »*.

Πράγματι δύο αἰῶνας μετὰ τὴν καταστροφὴν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀρχίζει νὰ συνέρχεται. Τὸν 18ον αἰῶνα ἀρχίζουν νὰ φαίνονται τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἀναγεννήσεως. Οἱ Ἕλληνες ἐξυπνοῦν, αὐξάνονται εἰς πληθυσμὸν καὶ ἐνισχύονται οικονομικῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ ἔθνος εὐρίσκεται εἰς κίνησιν καὶ τὸ 1821 ἐπαναλαμβάνεται μὲ μεγαλυτέραν σφοδρότητα ἢ πάλι, ἡ ὁποία εἶχε διακοπῆ τὸ 1453, ἀφοῦ συνετρίβη παρὰ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ εἰς ἕκ τῶν δύο ἀντιπάλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

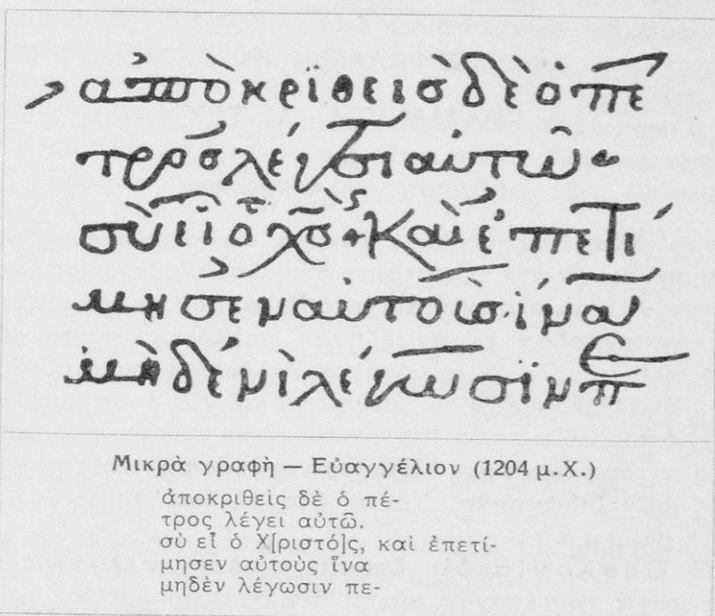
ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Παρ' ὅλας τὰς μεγάλας ἔθνικὰς καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἱστορίας μας, δὲν ἔπαυσαν νὰ καλλιεργοῦνται εἰς τὸ Βυζάντιον τὰ γράμματα. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἔζησαν πολλοὶ καὶ παντὸς εἶδους συγγραφεῖς, θεολόγοι, φιλόσοφοι, φιλόλογοι, ποιηταὶ κλπ., οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἀπὸ τοὺς χρόνους ἰδίως τῶν Κομνηνῶν εἶχεν ἀρχίσει μία τάσις νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἀντλοῦν διδάγματα. Τοῦτο ὀνομάζεται Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων.

Ἡ Θεολογία δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ καλλιεργεῖται. Βεβαίως κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ὑπάρχουν πλέον μεγάλοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς παρατηροῦμεν μίαν προσπάθειαν τῶν θεολόγων νὰ συμβιβάσουν τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, δηλαδὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐθεώρησαν τότε τοὺς ἔλληνας φιλοσόφους ὡς προδρόμους τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς προφήτας, οἱ ὅποιοι προέβλεψαν πολλὰς ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας. Πολὺ μεγάλην σημασίαν ἰδίως ἀπέδωκαν εἰς τὸν φιλόσοφον Πλάτωνα.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ — ΜΙΧΑΗΛ ΨΕΛΛΟΣ

Ἄνδρες φιλοπονώτατοι καὶ φιλομαθέστατοι κατέγιναν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἄκόμη τότε αἱ ἐπιστῆμαι εὗρισκοντο εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν. Ἡ Γεωγραφία, ἡ

Μικρὰ γραφῆ — Εὐαγγέλιον (1204 μ.Χ.)

ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέ-
τρος λέγει αὐτῷ.
σὺ εἶ ὁ Χριστός, καὶ ἐπετί-
μησεν αὐτοὺς ἵνα
μὴ δὲν λέγωσιν πε-

Δεῖγμα χειρογράφου.

Ἱατρικὴ καὶ αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι δὲν εἶχον προοδεύσει πολὺ. Ἐν τούτοις μὲ πολὺν ζῆλον ἡσχολήθησαν εἰς αὐτάς οἱ Ἕλλη-
νες τοῦ Βυζαντίου.

Εἰς τὴν Γεωγραφίαν ἐφρόντισαν νὰ γράψουν μερικὰ βι-
βλία, τὰ ὅποια ἦσαν χρησιμώτατα, πρὸ πάντων διὰ τὴν πρα-
κτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς. Ἐγραψαν δηλαδὴ
ἀκριβεῖς περιγραφὰς τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ συνέτα-

Ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε περὶ φρωγῆυρῦκλει
 ἦνεγκεν δ' ἄρα πύρκαί θήϊον, αὐτὰρ ὀδυσαίε
 Διὸς βεῖωσεν μέγαρον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν!
 γρηῦς δ' αὐτ' ἀπέβη διὰ δώματα κάλ' ὀδυσαίης.
 ἀγγελέουσα γυναιξὶ καὶ ὄτρυνέουσα νέεσθαι.
 αἰεὶ δ' ἴσαν ἐκ μεγάροιο δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

Μικρὰ γραφή - Ὀμηρος (1479 μ.Χ.)

Ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε περίφρων εὐρύκλεια.
 ἦνεγκεν δ' ἄρα πύρκαί θήϊον αὐτὰρ ὀδυσαίε
 εὐ διεθείωσεν μέγαρον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν].
 γρηῦς δ' αὐτ' ἀπέβη διὰ δώματα κάλ' ὀδυσαίης.
 ἀγγελέουσα γυναιξὶ καὶ ὄτρυνέουσα νέεσθαι.
 αἰεὶ δ' ἴσαν ἐκ μεγάροιο δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

Εἶπεν οἱ κ[ύρι]ς τὴν παραβο-
 λήν ταύτην ὁμοίωθ[η] ἢ
 βασιλεία τῶν ἰσραηλῶν
 δέκα παρ[θένοις]: π[ρ]ο[ε]γρά[φ]η σα[ββ]άτω

Κεφαλαία γραφή - Εὐαγγέλιον (980 μ.Χ.)

Εἶπεν ὁ κ[ύρι]ος τὴν παραβο-
 λήν ταύτην ὁμοίωθ[η] ἢ
 βασιλεία τῶν [οὐ]ρα[νῶν]
 δέκα παρ[θένοις]: π[ρ]ο[ε]γρά[φ]η σα[ββ]άτω

ξαν θαυμάσια έγχειρίδια ναυτιλίας και ὁδηγίας πρὸς χρῆσιν τῶν στρατιωτῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν προσκυνητῶν.

Τὴν Ἱατρικὴν ἐκαλλιέργησαν εἰς τὰ διάφορα νοσοκομεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐσώθη μέχρις ἡμῶν τὸ Τυπικόν, δηλαδή ὁ κανονισμὸς τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἡ ὁποία ἰδρύθη ἐπὶ Ἰωάννου Β' τοῦ Κομνηνοῦ (1118 - 1145). Αὐτὸς περιλαμβάνει λεπτομερῶς περὶ τοῦ Ξενώνοσ, δηλαδή τοῦ νοσοκομείου τῆς μονῆς. Βλέπει κανεῖς εἰς αὐτό, ὅτι ὑπῆρχον πολλοὶ ἰατροί, βοηθοί, νοσοκόμοι, μᾶς περιγράφει τὸν ἱματισμὸν, τὴν διατροφήν τῶν ἀσθενῶν κλπ., ὥστε νομίζομεν, ὅτι πρόκειται περὶ συγχρόνου νοσοκομείου.

Ἀντιπρόσωπος ὄλων τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι ὁ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς Μιχαὴλ Ψελλὸς (1018 - 1079). Ὁ Ψελλὸς μὲ τὴν μεγάλην του ἐπιμέλειαν κατάρθωσε νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς πέντε αὐτοκρατόρων καὶ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανδιδακτήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγραψεν ἀμέτρητα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ὄλας τὰς ἐπιστήμας, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὰ μαθηματικά, τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἰατρικὴν κλπ.

ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ-ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν οἱ φιλόλογοι κατεγίνοντο κυρίως νὰ διατηρήσουν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τὰ συγγράμματα τῆς ἀρχαιότητος. Τότε, ὅπως γνωρίζομεν, τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα καὶ ἐχρειάζετο πολὺς χρόνος καὶ πολὺς κόπος νὰ γραφῇ ἓν βιβλίον. Οἱ Βυζαντινοὶ φιλόλογοι εἶναι περίφημοι διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν τῶν χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν πράγματα πολῦτιμα. Ὁλος ὁ θησαυρὸς τῶν βιβλίων τῆς ἀρχαιότητος θὰ ἐχάνετο ἴσως μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου, ἂν δὲν ὑπῆρχον οἱ λόγοι τοῦ Βυζαντίου. Διὰ τοῦτο ὄλα τὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν μέχρι σήμερον, προέρχονται ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους..

Βραδύτερον οἱ φιλόλογοι ἤρχισαν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς

τὸν ὑπομνηματισμὸν τῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐγραφὸν δηλαδὴ διαφόρους σημειώσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς διευκολύνουσι νὰ ἐννοήσωμεν τὰ ἀρχαῖα κείμενα, καὶ προσεπάθουσι νὰ ἐρμηνεύσουσι αὐτά. Λαμπρὰν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης **Εὐστάθιος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὸν Ὅμηρον. Σήμερον ὅλοι οἱ ἐρμηνευταὶ πρῶτον ὀδηγὸν διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὁμήρου ἔχουσι τὸν Εὐστάθιον.

Ὁ Βησσαρίων.

(Ἐλαιογραφία, Μαρκετιανὴ Βιβλιοθήκη—Βενετία).

Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνήκει ἕν περιφημον Λεξικόν, τὸ ὁποῖον φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα **Λεξικὸν τοῦ Σουΐδα**. Τὸ λεξικὸν τοῦ Σουΐδα ἐκτὸς τῆς ἐρμηνείας τῶν λέξεων περιέχει καὶ ὀλόκληρα χωρία ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἄλλας πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς εἶναι ἄγνωστοι ἄλλοθεν.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΓΕΜΙΣΤΟΣ

Τοιοιουτρόπως ἀπὸ τῶν Κομνηνῶν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου ἐπεδόθησαν μὲ ζῆλον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἡ Ἀναγέννησις τῆς ἀρχαιότητος ἤρχισεν εἰς τὴν

Ἄνατολὴν πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς Δύσεως. Ἄλλ' οἱ χρόνοι δὲν ἦσαν εὐνοϊκοὶ διὰ τὸ Βυζάντιον. Οἱ Ἕλληνες ἠγωνίζοντο νὰ περισώσουν τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἐπικινδύνους ἐχθροὺς. Διὰ τοῦτο ἡ καλὴ αὐτὴ προσπάθεια ἐπνίγη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς καὶ μαζί με τὸ κράτος κατεκρημνίσθη καὶ ἡ πρόδοδος αὐτή. Ἄλλ' ἡ Βυζαντινὴ ἀναγέννησις εἶχε πολὺ

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (ἀρχὴ 14^{ου} αἰῶνος).

Τύπος Βασιλικῆς μετὰ σχῆμα σταυροῦ. Ἔχει πέντε κομποὺς τρούλλους, οἱ ὅποιοι στηρίζονται εἰς ὀκτάγωνον βάσιν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πλίνθων καὶ μικρῶν λίθων ἐπιτυγχάνονται ἐξαιρετὰ κοσμήματα εἰς τοὺς τοίχους, ρόμβοι, μαϊανδροί, ρόδακες καὶ ἄλλα συμπλέγματα.

μεγάλην σημασίαν. Ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀναγέννησιν τῶν σπουδῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰς τὴν Δύσιν, διότι πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι μετέβησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐδίδαξαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἠρμήνευσαν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς.

Σπουδαῖος ἐργάτης τῆς Ἀναγεννήσεως ἦτο, ὅπως εἶδομεν, ὁ Μ. Ψελλός. Ἄλλ' ὁ ἐξοχώτερος ὄλων ἦτο ὁ Γεώργιος Γεμιστός (1355-1450), ὁ ὅποιος ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ὁ Γεμιστός ἦτο πλατωνικὸς φιλόσοφος καὶ

μετωνόμασεν ἑαυτὸν Πλήθωνα. Ὁ Πλήθων ἔζησε πολλὰ ἔτη εἰς τὸν Μυστρᾶν καὶ ἐδίδασκεν ἐκεῖ τὴν φιλοσοφίαν του, ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητὰς καὶ εἶχε μεγάλην φήμην. Ἐπὶ τι διάστημα ἔμεινε εἰς τὴν Φλωρεντίαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐπίσης ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλοσοφίαν.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ - ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ

Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ λόγιοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς, Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, Τραπεζοῦντιος κ. ἄ. Μεταξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Βησσαρίων (ἀπέθανε τὸ 1472), ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον τὸν βίον του διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τρία ἦσαν τὰ ἰδανικά του, ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος του καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Δύσιν. Τὰ δύο πρῶτα δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον, διὰ τὸ ὁποῖον εἰργάσθη ἀόκνως, ηὐτήχησε νὰ τὸ ἴδῃ πραγματοποιιούμενον.

Ἄλλ' ἰδίως μετὰ τὴν ἄλωσιν πλῆθος λογίων κατέφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ συγχρόνως μετέφερον ἐκεῖ τὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Οἱ Ἑλληνες λόγιοι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰς καταλληλοτάτην στιγμήν, διότι ἀπὸ καιροῦ εἶχεν ἀρχίσει ἐκεῖ ἐξαιρετικὴ κίνησις καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἤσθάνοντο μεγάλην ὄρεξιν πρὸς τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἔρευναν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες λόγιοι εἶχον μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἐδημιούργησαν ἰσχυρότατον ρεῦμα ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων σπουδῶν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΙΣ - ANNA Η ΚΟΜΝΗΝΗ

Εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἔλειψαν ποτὲ οἱ ἱστορικοί, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως. Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν τῆς τελευταίας αὐτῆς περιόδου ἀξιομνημόνευτος εἶναι πρὸ πάντων ἡ Ἄννα ἡ Κο-

μνηνή (έγεννήθη τὸ 1083), θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ. Αὐτή, ὡς εἶδομεν, καὶ εἰς ἄλλο μέρος, ἔγραψε τὴν πολυτάραχον ζωὴν τοῦ πατρὸς τῆς καὶ τὸ ἔργον τῆς τὸ ὠνόμασεν Ἀλεξιάδα.

Εἰς τὸ σύγγραμμά τῆς χαρακτηρίζει μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν

Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος (τοιχογραφία Ἁγίου Ὁρους, 1512).

Εἰκὼν εἰς τὸ ἐστιατόριον τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας ὑπεράνω τῆς Τραπεζῆς τοῦ ἡγουμένου. Οἱ Ἀπόστολοι διακρίνονται ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἀπὸ τὰς κινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλώνουν τὴν ψυχικὴν των διάθεσιν. Ὁ Ἰούδας ἐξαίρεται μὲ τὸν ἀπότομον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀπλώνει τὴν χεῖρα, διὰ νὰ λάβῃ τὸ δοχεῖον τοῦ φαγητοῦ.

τοὺς σταυροφόρους, ἐκθέτει τὰς ἀσχημίας, τὰς ὁποίας διέπραξαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, καὶ προσπαθεῖ νὰ δείξῃ πόσον ἀνώτερος ἦτο ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως.

Ἄλλοι ἱστορικοὶ μετὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν εἶναι ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὁ Νικήτας Ἀκομινάτος ἢ Χωνιάτης, ὁ Νικηφόρος Γρηγοῦρας, ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ Δούκας καὶ ὁ Γεώργιος Φραντζῆς. Ὅλοι αὐτοὶ ἔγρα-

ψαν τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ χρόνοι αὐτοὶ τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς δυστυχίας τοῦ

Τοιχογραφία ἀπὸ τὸν Μυστράν.

Τμήμα τοιχογραφίας ἀπὸ τὴν Περίβλεπτον (μέσα 14^{ου} αἰῶνος). Παριστάνει τὴν θείαν λειτουργίαν. Οἱ τρεῖς ἄγγελοι διευθύνονται πρὸς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἴσταται ὀπισθεν ἑνὸς βωμοῦ ἐνδεδυμένος λειτουργικά.

ἔθνοὺς μας δὲν ἦσαν εὐνοϊκοὶ διὰ τὴν ποιήσιν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἐμφανίζονται ἀξιόλογοι ποιηταί.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐξακολουθοῦν νὰ καλλιεργοῦνται καὶ νὰ προσδεύουν αἱ τέχναι καὶ ἰδίως ἡ ζωγραφικὴ

καί ἡ ἀρχιτεκτονική. Ἄλλα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τὸν τεμαχισμόν τῆς αὐτοκρατορίας προῆλθον, ὅπως εἶδομεν, πολλὰ ἑλληνικά κράτη μικρότερα. Εἰς αὐτὰ ἡ τέχνη ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρως καὶ ἕκαστον κέντρον ἀπέκτησε, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὴν ἰδικήν του τέχνην. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν, ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων μεγάλων πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἀκμάζη ἡ τέχνη, καὶ ἄλλα μικρότερα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι :

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ἡ παλαιὰ χερσόνησός τοῦ Ἄθω μετὰ τὸν καιρὸν ἐγένετο ἀπὸ μοναστήρια. Ἐθεωρήθη ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας της μέρος καταλληλότατον διὰ τὸν μοναχικὸν βίον, μακρὰν τοῦ θορύβου τῶν πόλεων καὶ τῶν πολιτικῶν ταραχῶν. Εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἡ τέχνη διετήρησε τὸν καθαρὸν βυζαντινὸν χαρακτήρα. Ὑπῆρχον ἐκεῖ περὶ τὰ τριάκοντα μοναστήρια, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων περιελάμβανε χιλίους μοναχοὺς καὶ πολλακίς περισσοτέρους. Ἐκεῖ ἐκτίσθησαν πολυάριθμοι ἐκκλησῖαι, διεκοσμήθησαν οἱ τοῖχοι αὐτῶν μετὰ ὡραίας τοιχογραφίας καὶ ἐγράφησαν καὶ εἰκονογραφήθησαν, ἢ ἱστορήθησαν ὅπως ἔλεγον, ἄπειρα χειρόγραφα. Διὰ τοῦτο τὸ Ἅγιον Ὄρος θεωρεῖται ὡς μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ο ΜΥΣΤΡΑΣ

Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ χαμηλότερα ὑψώματα τοῦ Ταυγέτου εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἔκτισεν ὁ Βιλλεαρδουῖνος πόλιν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Μυστράς. Ὁ Μυστράς ἀπέκτησε σημασίαν, ὅταν ἐγίνε πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων Δεσποτῶν. Τὸ ἄκρον αὐτὸ τῆς Πελοποννήσου ἐφαίνετο ἀσφαλέστερον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἐκεῖ θὰ ἐγίνετο ἀναβίωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ κατέφυγον καὶ πολ-

λοι λόγοι, ὅπως ὁ Γεμιστός κ. ἄ. Ὁ Μυστράς ἔγινε κέντρον τῆς ἀναγεννήσεως τῶν σπουδῶν τῶν ἀρχαίων καὶ ἀκμῆς τῆς τέχνης.

Ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ Μυστράς δὲν κατοικεῖται πλέον, ἀλλὰ σφύζονται ἄφθονα ἐρείπια, τὰ ὅποια μαρτυροῦν τὴν παλαιὰν ἀκμὴν του καὶ ἓνα ἀνθήσαντα ἄλλοτε ἐκεῖ πολιτισμόν. Βλέπομεν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπιβλητικώτατα ἐρείπια τειχῶν καὶ Παλατίων καὶ ὠραιότατους ναούς, ὅπως τῆς Παντανάσσης, τῆς Μητροπόλεως, τῆς Περιβλέπτου κ. ἄ. Ἐπίσης διατηροῦνται πολλαὶ εἰκόνες, εἰς τὰς ὁποίας φαίνεται, ὅτι καὶ εἰς τὴν τέχνην εἶχεν ἀρχίσει μία ἀναγέννησις, ὅπως εἰς τὰ γράμματα.

Η ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ

Ἡ Τραπεζοῦς εὐρίσκετο εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ ἦτο πλουσιωτάτη. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς, καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀλέξιος Γ' (1340 - 1390), ἐκόσμησαν αὐτὴν μὲ πλῆθος ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων. Καὶ ἐκεῖ παρατηρήθη ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως καὶ εἰς τὸν Μυστράν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος μιᾶς ἀπὸ τὰς μεγάλας περιόδους τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Καλὸν εἶναι νὰ ρίψωμεν ἕν βλέμμα ὀπίσω καὶ νὰ ἀνασκοπήσωμεν τὴν ἔθνικὴν μας Ἱστορίαν μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὁ ἑξαιρετικὸς αὐτὸς λαὸς, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐπροίκισε μὲ σπάνια προτερήματα, ἔπαιξεν εἰς τὸν κόσμον τὸ σημαντικώτερον πρόσωπον καὶ διὰ τοῦτο μὲ ὑπερφάνειαν πρέπει νὰ λέγωμεν, ὅτι εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει ὅ,τι εἶναι σήμερον.

Τὸν 5ον καὶ 4ον π. Χ. αἰῶνα οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληγες ἐδημιούργησαν τὸν μέγαν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μεγαλύτερος πολιτισμὸς τοῦ κόσμου. Εἰς ὅλα τὰ στάδια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης ἐδημιούργησαν ἔργα ἀθάνατα, τὰ ὁποῖα ἐφώτισαν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξοκολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ φωτίζουν. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς παρήγαγε ποιητάς, ἱστορικούς, τραγικούς, φιλοσόφους, ὁποῖους ὀλίγους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ἄλλος κόσμος. Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 5ου καὶ 4ου αἰῶνος ἀφῆκαν ἔργα ἐξόχου ἐμπνεύσεως καὶ τελειότητος, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀποτελοῦν τὸ προσκύνημα ὄλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Ἄλλ' ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ μέγας κατακτητὴς, ὁ ἀνθρωπος ὃχι μόνον τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν μεγάλων εἰρηνικῶν ἔργων, συνετέλεσε μὲ τὴν κατάκτησίν του ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς νὰ κατακλύσῃ τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ νὰ διαδοθῇ εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔγινε

κτῆμα παγκόσμιον, εἶχεν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς λαοὺς ἀπολιτίστους καὶ ἠλλάξε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου.

Βραδύτερον τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν παρέλαβε τὸ ἰσχυρὸν καὶ πολεμικὸν ρωμαϊκὸν ἔθνος καὶ τὸν μετέφερεν, ὅπου ἔφθασαν νικηφόρα καὶ τὰ ὄπλα του. Ὁλόκληρος ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἤρχισε νὰ ἐξυπνᾷ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἄλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἴπομεν, ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἔχασε τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἶχον τὸ βαρὺ ἐλάττωμα νὰ μὴ συμφωνοῦν μεταξύ των. Ἐφιλονίκουν καὶ αἱ φιλονικίαι των αὐταὶ ἔφθανον μέχρι πολέμων, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ὑπῆρξαν ἐξοντωτικοί. Ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς τὸ ἔθνος μας ἔχασε τὴν δυνάμιν του καὶ δὲν κατάρθωσε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἰσχυρὸν κατακτητὴν.

Ἄλλ' ἡ δύναμις τῆς φυλῆς μας εἶναι ἀκατάλυτος. Κάτω ἀπὸ τὸν πανίσχυρον δεσπότην ὁ Ἕλλην ἀνέπτυξε τὰς πνευματικὰς καὶ τὰς ὑλικὰς του δυνάμεις καὶ μὲ τὸν καιρὸν κατάρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Εἶδομεν, πῶς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος κατάρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς κράτος καθαρῶς ἑλληνικόν. Ὁ ἑλληνισμὸς ἀνεγεννήθη, ἔλαβε δυνάμεις ἀπὸ τὴν νέαν θρησκείαν, τὸν χριστιανισμόν, καὶ ἀρχίζει τὴν δευτέραν μεγάλην περίοδον τῆς ἱστορίας του, ἡ ὁποία διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ χίλια ἔτη (395 - 1453).

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐτέθη εἰς τὴν πρωτοπορίαν τῶν λαῶν καὶ ἐδημιούργησε νέον πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι κατώτερος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΤΙ ΟΦΕΙΛΕΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

Ὁ κόσμος δὲν ὀφείλει ὀλιγώτερα εἰς τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν.

1. Ὁ χριστιανισμὸς, ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ὀφείλει

τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἐπικράτησίν τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τοὺς μεγάλους Ἑλληνας θεολόγους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατάρθωσαν νὰ στερεώσουν τὸν χριστιανισμόν καὶ νὰ τὸν καταστήσουν τὴν θρησκείαν τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ἄφ' ἑτέρου ἡ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ αἰῶνας ἦτο τὸ προπύργιον τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ ἰσλαμισμοῦ, κατὰ τῶν Ἀράβων πρῶτον καὶ βραδύτερον κατὰ τῶν Τούρκων.

2. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας ὁ προμαχῶν τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος. Εἶναι ἀμέτρητοι οἱ βαρβαρικοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι μὲ τὰς ἐπιδρομάς των ἐσάρωσαν τὸ πᾶν καὶ μόνον εἰς τὰ τελεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθραύετο ἡ ὀρμὴ των. Οἱ γενναῖοι στρατοὶ τοῦ Βυζαντίου διέλυον τὰς βαρβαρικὰς ὀρδὰς τῶν Οὐννων, Βουλγάρων, Ἀβάρων, Οὐγγρων, Πετσενέγων, Σελτζούκων, Ἀράβων, Τούρκων, Νορμανδῶν κλπ. Ὁ κόσμος ὀφείλει εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, διότι προσέφερε πολυτιμοτάτην ὑπηρεσίαν ἀποκρούσας τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι, ἂν ὑπερίσχυον, θὰ ἐσκόρπιζον τὸ σκότος καὶ τὴν βαρβαρότητα.

3. Τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀραβικοῦ καὶ σλαβικοῦ κόσμου. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων, ὅπως γνωρίζομεν, εἶναι δημιούργημα τῶν Ἑλλήνων τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ διάφοροι σλαβικοὶ λαοὶ ἔλαβον τὸν χριστιανισμόν καὶ τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μεσαιωνικὴ Εὐρώπη διδάσκαλον εἶχε τὸ Βυζάντιον. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ὀφείλει τὴν ἀνάπτυξίν τῆς.

4. Εἰς ἡμᾶς, τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας, τὸ Βυζάντιον ἀφῆκε βαθεῖας τὰς ρίζας τοῦ πολιτισμοῦ του. Οἱ σημερινοὶ Ἑλληνες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονήσουν ποτὲ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ δὲν παύουν νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ ἐκπληρωθοῦν τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς μας, δηλαδὴ αὐτό, τὸ ὅποῖον ὀνομάζεται συνήθως Μεγάλη Ἰδέα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

323	μ. Χ.	Ἐκ Κωνσταντίνου γίνεται ὁ μόνος κύριος τοῦ κράτους
325	» »	Πρώτη ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμένη Σύνοδος
330	» »	Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
395	» »	Ἐριστικὴ διαίρεσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
451	» »	Μάχη τῶν Ἐθνῶν
476	» »	Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
481	» »	Ἰδρυσις Φραγκικοῦ κράτους
527—565	» »	Βασιλεία Ἰουστινιανοῦ
532	» »	Στάσις τοῦ Νίκα
571	» »	Γέννησις τοῦ Μωάμεθ
610—614	» »	Βασιλεία Ἡρακλείου
622	» »	Ἀρχὴ τοῦ Περσικοῦ πολέμου — Μωαμεθανικὴ Ἐγίρα
626	» »	Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων
628	» »	Τὸ τέλος τοῦ Περσικοῦ πολέμου
629	» »	Ἀναστύλωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ
673	» »	Πρώτη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κων)πόλεως
717—741	» »	Βασιλεία Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου
717	» »	Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων
726	» »	Ἀρχὴ τῆς εἰκονομαχίας
732	» »	Νίκη Καρόλου Μαρτέλλου κατὰ τῶν Ἀράβων
750	» »	Διαίρεσις τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους
755	» »	Ἰδρυσις τοῦ Παπικοῦ κράτους
787	» »	Τὸ τέλος τῆς Εἰκονομαχίας
800	» »	Ὁ Κάρολος ὁ Μέγας αὐτοκράτωρ
843	» »	Διαίρεσις τοῦ Φραγκικοῦ κράτους
904	» »	Καταστροφή Θεσσαλονίκης ὑπὸ Σαρακηνῶν
961	» »	Ἰδρυσις τοῦ Ἀγίου Ῥωμαϊκοῦ κράτους τοῦ Γερμανικοῦ Ἐθνους
1018	» »	Ἐποταγὴ τῆς Βουλγαρίας
1054	» »	Τὸ Σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας

- 1066 μ. Χ. Νορμανδική κατάκτησις τῆς Ἀγγλίας
 1071 » » Ἡ μάχη εἰς τὴν λίμνην τοῦ Βάν
 1096—1099 » » Ἡ Α' Σταυροφορία
 1147 » » Ἡ Β' Σταυροφορία
 1185 » » Ἐλωσις Θεσσαλονίκης ὑπὸ Νορμανδῶν
 1204 » » Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων
 1261 » » Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 1326 » » Οἱ Τούρκοι κυριεύουσι τὴν Προῦσαν
 1348 » » Ἰδρυσις Δεσποτάτου Μορέως
 1354 » » Οἱ Τούρκοι καταλαμβάνουσι τὴν Καλλιπόλιν
 1365 » » Οἱ Τούρκοι καταλαμβάνουσι τὴν Ἀδριανούπολιν
 1389 » » Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου
 1397 » » Ὁ Βαγιαζίτ προσβάλλει τὴν Κωνσταντινούπολιν
 1402 » » Μάχη τῆς Ἀγκύρας
 1430 » » Οἱ Τούρκοι κυριεύουσι τὴν Θεσσαλονίκην
 1431 » » Οἱ Τούρκοι κυριεύουσι τὰ Ἰωάννινα
 1439 » » Σύνοδος Φλωρεντίας
 1453 » » Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων

ΤΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Σελ.	Σελ
1. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	8
2. Τὸ λάβαρον	9
3. Ἄψις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. 10	
4. Χάρτης Εὐρώπης μετὰ τὸ 476 μ. Χ.	25
5. Ὁ Ἰουστινιανὸς	35
6. Ὁ Ἡράκλειος	49
7. Τύπος Ἄραβος	56
8. Χάρτης Ἀραβικοῦ Κρά. τους	61
9. Τέμενος Καΐρου	63
10. Τέμενος εἰς Ἱερουσαλήμ . 64	
11. Τμῆμα στοᾶς	65
12. Ἀραβικὸν κιονόκρανον . . 65	
13. Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους . 66	
14. Αὐλὴ τῶν Λεόντων 68	
15. Βασιλικὴ (ἔσωτερικὸν) . . 75	
16. Ἁγία Σοφία (ἔξωτερικὸν) . 77	
17. Ἁγία Σοφία (ἔσωτερικὸν) . 78	
18. Βασιλικὴ (Ἁγ. Δημήτριος) 79	
19. Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ . . . 80	
20. Δεῖγμα γλυπτικῆς 81	
21. Κοσμήματα (Ἁγ. Σοφία) . . 81	
22. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκο- λουθία του	82
23. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ἀκολου- θία της	83
24. Βυζαντινὸν κιονόκρανον . . 84	
25. Νόμισμα Βασιλείου Α΄ . . . 103	
26. Νόμισμα Ρωμανοῦ Β΄ . . . 110	
27. Νικηφόρος Φωκάς 111	
28. Χάρτης θεμάτων 129	
29. Ἡ δούρωσις τῆς Κωνσταν- τινουπόλεως	136
30. Τμῆμα τῶν τειχῶν τῆς Κων- σταντινουπόλεως	137
31. Ναὸς τῆς Θεοτόκου 138	
32. Παναγία Ἀγγελόκτιστος . . 139	
33. Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποί- μνιόν του	140
34. Θρόνος Ἐλεφάντινος . . . 141	
35. Ὁ Χριστὸς (Παντοκράτωρ) 142	
36. Βυζαντινὸς μεταξ. τάπης . 143	
37. Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου. 145	
38. Ἡ Σταύρωσις	146
39. Τὸ σιδηροῦν στέμμα τῶν Λομβαρδῶν	151
40. Κάρολος ὁ Μέγας	152
41. Νορμανδικὸν πλοῖον 156	
42. Ναυπήγησις πλοίου 159	
43. Προπαρασκευὴ δι' ἔκστρα- τείαν	160
44. Ἐπιθεσις Νορμανδῶν . . . 161	
45. Ρωμανικὸς ναὸς	170
46. Πύλη Ρωμανικοῦ ναοῦ . . 171	
47. Γοτθικὸς ναὸς (ἔξωτερικὸν) 172	
48. Γοτθικὸς ναὸς (ἔσωτερικὸν) 173	
49. Τζιόττο — Ἀποκαθίλωσις . 174	
50. Ἀνάγλυφος προτομὴ Ἁγίας 175	
51. Νόμισμα Ἀλεξ. Κομνηνοῦ 177	
52. Χάρτης τῶν Σταυροφο- ριῶν	189
53. Χάρτης τοῦ Βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ	193
54. Χάρτης τῶν Χωρῶν τῆς Μεσογείου μετὰ τὴν Δ΄ Σταυροφορίαν	201
55. Σφραγὶς Θεοδώρου Λάσκα- ρη	203
56. Πύλη τῶν τειχῶν τῆς Νι- καίας	204
57. Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος . 217	

	Σελ.		Σελ.
58. Χάρτης τοῦ κράτους τοῦ Ταμερλάνου	225	λαιολόγου	235
59. Μανουήλ Παλαιολόγος	227	64. Μωάμεθ Β΄	236
60. Χάρτης ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκικῆς κατακτῆσεως	231	65. Δεῖγμα χειρογράφου	242
61. Σφραγὶς Δημητρίου Πα- λαιολόγου	232	66. Δείγματα χειρογράφων	243
62. Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρβηης	234	67. Ὁ Βησσαρίων	245
63. Σφραγὶς Κωνσταντίνου Πα- λαιολόγου		68. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Θεο- σαλονίκης	246
		69. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος	248
		70. Τοιχογραφία ἀπὸ τὸν Μυ- στρᾶν	249

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ σελ. 5 — 17

Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία τὸν 3^{ον} μ. Χ. αἰῶνα.—Ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ἡ Τετραρχία.—Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.—Ὁ Κωνσταντῖνος ὑποστηρίζει τὸν χριστιανισμόν.—Ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας, τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.—Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ἡ διοίκησις τοῦ Κωνσταντῖνου.—Θάνατος τοῦ Κωνσταντῖνου.—Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου, Κωνσταντῖος· Ἰουλιανός.— Θεοδοσίος ὁ Μέγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ σελ. 18 — 28

Ὁ βαρβαρικὸς κόσμος.— Οἱ βάρβαροι εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.— Ἐπιδρομὴ τῶν Βησιγόθων, Ἀλάριχος.— Οἱ Γερμανοὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.— Οἱ Βάνδαλοι ἰδρύουσι κράτος εἰς τὴν Ἀφρικὴν.— Τὸ κράτος τῶν Οὐννων, Ἀττίλας.— Ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐννων.— Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.— Ἡ ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία, τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

ΟΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ σελ. 29 — 33

Ἀρκάδιος.— Θεοδοσίος Β΄ ὁ Μικρός.— Πουλχερία καὶ Μαρκיאνοσ.— Λέων Α΄.— Λέων Β΄, Ζήνων.— Ἀναστάσιος Α΄, Βούλγαροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΑΝΙΔΡΥΣΗ
ΤΗΝ ΡΩΜΑΪΚΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ σελ. 34 — 47

Ἰουστινιανός.— Θεοδώρα.— Τὰ σχέδια τοῦ Ἰουστινιανοῦ.— Ὁ πρῶτος περσικὸς πόλεμος.— Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.— Ὁ Ἰουστινιανὸς καταλύει τὸ Βανδαλικὸν κράτος.— Κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ὄστρο-

γότθων τῆς Ἰταλίας.— Οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουν τὴν Ν. Ἰσπανίαν.— Δεύτερος περσικὸς πόλεμος.— Οἱ Ἄβαροι, οἱ Σλάβοι.— Τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.— Ἡ νομοθεσία.— Ἡ Ἁγία Σοφία.— Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Ἰουστίνος Β΄.— Τιβέριος.— Μαυρίκιος.— Φωκάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ Ἐνδοεῖοι ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΠΕΡΣΩΝ ΠΟΛΕΜΟΙ

σελ. 48 — 54

Ἡράκλειος καὶ ὁ πατριάρχης Σέργιος.— Ἡ ἀναχώρησις τοῦ στρατοῦ.— Ἀπελευθέρωσις τῆς Μ. Ἀσίας.— Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου, οἱ Ἄβαροι πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολιν.— Τὸ ἔνδοξον τέλος τοῦ πολέμου.— Τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Αἱ ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ σελ. 55 — 66

Ἀραβία, Ἀραβες.— Μωάμεθ.— Ὁ Ἰσλαμισμός.— Τὸ ἀραβικὸν κράτος.— Οἱ Ἀραβες καταλύουν τὸ Περσικὸν κράτος.— Οἱ Ἀραβες καταλαμβάνουν τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Αἴγυπτον.— Οἱ Ὀμεϊάδαι χαλίφαι.— Κατάκτησις τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ Ἰσπανίας.— Διαίρεισις τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους.— Πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων.— Ἡ τέχνη τῶν Ἀράβων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΑἸΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΑΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΑΤΟΡΙΑΣ

σελ. 67 — 72

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου, Κωνσταντῖνος Β΄, Κώνστας Β΄.— Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνάτος.— Οἱ μέχρι τοῦ 717 αὐτοκράτορες.— Διοικητικὴ μεταβολή, τὰ θέματα.— Ἡ αὐτοκρατορία εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ Αἱ ΤΕΧΝΑΙ
ΑΠΟ ΤΟΥ Δ΄ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ζ΄ ΑΙΩΝΟΣ

σελ. 73 — 85

Ἡ θεολογία.— Οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς ἐκκλησίας.— Ἱστορικοί, Προκόπιος.— Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, Πισίδης, Ρωμανός.— Αἱ τέχναι, ἀρχιτεκτονικὴ — Ψηφιδωτὰ καὶ διακόσμησις ναοῦ.— Ζωγραφικὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

σελ. 86—93

Λέων Γ', Β' ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ὁ Λέων ἀναδιοργανώνει τὸ κράτος.—Εἰκονομαχία—Κωνσταντῖνος Ε'.—Ὁ Κωνσταντῖνος νικᾷ τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Βουλγάρους.—Λέων Δ' ὁ Χάζαρος.—Εἰρήνη, Κωνσταντῖνος ΣΤ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ
Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΛΑΤΡΙΑΣ

σελ. 94—101

Νικηφόρος Α'.—Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος.—Μιχαήλ Γ' ὁ Τραυλός.—Θεόφιλος.—Μιχαήλ Γ' καὶ Θεοδώρα.—Ἐξάπλωσις τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὸν σλαβικὸν κόσμον.—Ἐριδες Πατριάρχου καὶ Πάπα, Ἰγνάτιος, Φώτιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

σελ. 102—125

Οἱ Μακεδόνες αὐτοκράτορες.—Βασίλειος Α'—Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός.—Οἱ Σαρακηνοὶ καταλαμβάνουν τὴν Θεσσαλονίκην.—Νέος Βουλγαρικὸς πόλεμος.—Οἱ Ρῶσσοι.—Κωνσταντῖνος Ζ', Ρωμανὸς Α' ὁ Λεκαπηνός.—Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.—Ὁ Ἀραβικὸς πόλεμος.—Νέα ρωσσικὴ ἐπιδρομή.—Ρωμανὸς Β'.—Ἀνάκτησις τῆς Κρήτης, καταστροφή τῶν Σαρακηνῶν.—Νικηφόρος Β' Φωκάς.—Ἐπιτυχίαι κατὰ τῶν Ἀράβων.—Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.—Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Λουϊτπράνδου.—Ἰωάννης Τσιμισκῆς.—Ἐπιτοαγὴ τῆς Βουλγαρίας.—Νίκα κατὰ τῶν Ἀράβων.—Βασίλειος Β'.—Ὁ βουλγαρικὸς πόλεμος.—Οἱ Ρῶσσοι γίνονται χριστιανοί.—Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ Βασιλείου Β'.—Οἱ λοιποὶ Μακεδόνες αὐτοκράτορες.—Οἱ νέοι ἔχθροί, Πετσενέγοι.—Ἀναβίωσις τοῦ Ἰσλαμισμού, Σελτζούκοι Τοῦρκοι.—Τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας.—Οἱ Τοῦρκοι εἰσβάλλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

σελ. 126—147

Ἡ ἀκμή.—Ὁ βασιλεὺς.—Ἡ διοίκησις.—Ἡ διπλωματία.—Τὸ ἐμπόριον.—Ἡ βιομηχανία.—Ὁ στρατός.—Τὸ ναυτικόν.—Ἡ Μ. Ἀσία.—Ἡ Κωνσταντινούπολις.—Τὰ γράμματα, Φώτιος.—Δημόδης ποίησις.—Αἱ τέχναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

σελ. 148

Ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.— Τὸ Φραγκικὸν κράτος.— Πιπίνος ὁ Μικρὸς, τὸ Παπικὸν κράτος.— Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου.— Διαίσεις τοῦ Φραγκικοῦ κράτους.— Αἱ νέαι κατὰ τῆς Εὐρώπης ἐπιδρομαί, Σλάβοι—Οὐγγροὶ—Νορμανδοί.— Τὸ Ἅγιον Ῥωμαϊκὸν κράτος τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.— Γαλλία.— Ἀγγλία.— Ἀνάπτυξις τῶν ἰταλικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

σελ.

Ἡ μεσαιωνικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης.— Τὸ φεουδαρχικὸν πολιτεύμα.— Ἡ μεσαιωνικὴ κοινωνία.— Ὁ ἵπποτισμός.— Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία.— Ὁ Πάπας.— Ἡ παιδεία.— Τὰ σχολεῖα.— Τὰ Πανεπιστήμια.— Οἱ συγγραφεῖς.— Αἱ τέχναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

σελ.

Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνός.— Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Νορμανδῶν.— Ἄλλαι ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀλεξίου.— Ἰωάννης Β΄ Κομνηνός.— Μανουὴλ Α΄ Κομνηνός.— Νέος νορμανδικὸς πόλεμος.— Πόλεμος κατὰ τῶν Σελτζούκων.— Ἀλέξιος Β΄, Ἀνδρόνικος Α΄.— Ὁ τελευταῖος νορμανδικὸς πόλεμος.— Ἡ δυναστεία τῶν Ἀγγέλων.— Σέρβοι, τὸ νέον Βουλγαρικὸν κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

σελ.

Αἷτια Σταυροφοριῶν.— Ἡ πρωτοπορία τῆς Α΄ Σταυροφορίας.— Πρῶτὴ Σταυροφορία.— Τὸ φραγκικὸν βασιλεῖον τῆς Ἱερουσαλήμ.— Δευτέρα Σταυροφορία.— Τρίτῃ Σταυροφορία.— Τετάρτῃ Σταυροφορία.— Ἀποτελέσματα τῶν Σταυροφοριῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

σελ. 211

Διαμελισμός τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.— Ἡ κατάκτησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.— Τὰ ἑλληνικὰ κράτη.— Ἡ Λανικὴ αὐτοκρατορία τῆς

Κωνσταντινουπόλεως.— Τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας.— Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου.— Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.— Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ, ΟΙ ΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ,
 Η ΑΛΩΣΙΣ σελ. 212—240

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸ 1261.— Οἱ Τοῦρκοι, τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος.— Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος.— Ἀπόπειρα ἀντιδράσεως τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας.— Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος καὶ Ἀνδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος.— Τὸ Σερβικὸν κράτος.— Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος, Ἰωάννης Σ΄ Καντακουζηνός.— Ἀνάπτυξις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους.— Ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις.— Κατακτήσεις Οὐρχάν Α΄.— Μουράτ Α΄.— Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου.— Κατακτήσεις Βαγιαζίτ Α΄.— Μογγολικὸν κράτος, Ταμερλάνος.— Προσωρινὴ ἔξασθένησις τῶν Ὄθωμανῶν.— Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγος.— Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος.— Τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως.— Μουράτ Β΄.— Οὐνυάδης.— Σκεντέρβηδες.— Κωνσταντῖνος ΙΑ΄, Μωάμεθ Β΄.— Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.— Ἡ ἄλωσις.— Μετὰ τὴν ἄλωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ · ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ σελ. 241—251

Θεολογία καὶ φιλοσοφία.— Αἱ ἐπιστῆμαι, Μιχαὴλ Ψελλός.— Οἱ φιλόλογοι, Εὐστάθιος, Σουΐδας.— Οἱ Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, Βησσαρίων.— Ἱστορία καὶ ποίησις, Ἄννα ἡ Κομνηνή.— Αἱ τέχναι.— Τὸ Ἅγιον Ὅρος.— Ὁ Μυστράς.— Ἡ Τραπεζοῦς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ σελ. 252—254

Ἡ πρώτη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.— Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.— Τί ὀφείλει ὁ κόσμος εἰς τὸ Βυζάντιον.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ	σελ. 255—256
ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ	» 257—258
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	» 259—262

Ἀνάδοχος ἐκτυπώσεως: «Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία» Α.Ε.
 Ἐργοστάσιον Γραφικῶν Τεχνῶν — Παπαδιαμαντοπούλου 44, Ἀθήναι.

1-
2-
3-

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

ΔΡΧ. 47.—

ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΡΧ. 51.70